

Erfarenheter av brukarmedverkan

10 landskapsarkitekters erfarenheter av att arbeta med
brukarmedverkan vid förnyelse av utemiljö.

Experiences of user participation – 10 landscape architects experiences of
working with user participation when renewing residential areas.

Susanne Löfström

2006-11-07

Institutionen för landskaps- och trädgårdsteknik, SLU, Alnarp

Handledare: Tim Delshammar

Examinator: Bengt Persson

Bitr. examinator: Agneta Persson

Förord

Detta är ett examensarbete utfört inom ramen för landskapsarkitektprogrammet med inriktning på management vid institutionen för landskaps- och trädgårdsteknik, vid SLU i Alnarp. Arbetet motsvarar 20 poäng.

Jag vill rikta ett stort tack till de tio landskapsarkitekter som tagit sig tid och ställt upp på intervjuer. Tack för att ni så villigt har delat med er av den kunskap och de erfarenheter ni har på området! Intervjuerna var en förutsättning för att arbetet skulle kunna genomföras eftersom det till största del bygger på erfarenheter som jag inte själv har.

Ett stort tack också till min handledare, Tim Delshammar, som har kommit med värdefulla synpunkter och råd under arbetets gång.

Slutligen vill jag rikta ett tack till min familj, som under sommaren tvingade mig att ta sex veckors semester från examensarbetandet. Sett i backspegeln så var det ett nyttigt avbrott och de soliga veckorna med Elliott och Freja är sköna att se tillbaka på när höstmörkret sänker sig.

Sammanfattning

Erfarenheterna av brukarmedverkan i projekteringsfasen vid förnyelse av utemiljön på befintliga bostadsgårdar var begränsade i Sverige när det introducerades på 1970-talet. Det uppstod som en lösning på många av de problem som blev vanliga i de bostadsområden som med ett gemensamt namn kallas för miljonprogramsområden. Samma år som miljonprogrammet slutfördes, 1975, inrättades statliga miljöförbättringsbidrag för att rusta upp den dåliga närmiljö i områdena. Bidragen villkorades och ett intyg på att planeringen av förändringen hade skett i samråd mellan de boende och fastighetsägaren krävdes för att bidragen skulle beviljas.

Efter en utveckling i det tysta från mitten av 80-talet ökade intresset för brukarmedverkan runt millennieskiftet. Trots att de statliga bidragen för utrustning av utemiljön har försvunnit är ekonomi fortfarande ett viktigt incitament för att driva projekt med brukarmedverkan. Under senare år har boendekostnader kommit att bli en allt större belastning för hushållen och människor är intresserade av att spara pengar genom egna insatser. Fastighetsägare ser också en möjlighet att tjäna pengar. Genom att förnya utemiljön kan den sociala miljön förbättras. Förhoppningsvis leder det till att människor är mer rädda om sin bostadsgård och vårdar den bättre.

Syftet med arbetet är att genom litteraturstudier och intervjuer med yrkesverksamma landskapsarkitekter undersöka och jämföra erfarenheter från förnyelse av miljonprogramsgårdar i början av 1980-talet och erfarenheter från förnyelseprojekt som har genomförts runt millennieskiftet. Undersökning är främst koncentrerad till de metoder som har använts i arbetet och den yrkesroll landskapsarkitekten har haft i olika projekt.

Metoderna för arbetet med brukarmedverkan har inte utvecklats speciellt mycket under de ca 30 år som har gått sedan det blev vanligt att engagera de boende i olika utrustningsprojekt. Att samla brukarna i olika former av möten var en vanlig metod i början av 1980-talet, och det ser likadant ut i projekten genomförda kring millennieskiftet. Ett återkommande problem i flera projekt med brukarmedverkan har varit svårigheten att engagera de boende. När möten har hållits har få dykt upp och intresset har varit svagt. För att möta detta problem bör man anpassa de traditionella metoderna för att kunna passa in dem i människors vardagsliv.

Landskapsarkitektens roll förändrades när brukarmedverkan började bli vanligt i utrustningsprojekt. Från att landskapsarkitekterna hade kunnat manifesteras själva och sina egna idéer, ställdes högre krav på lyhörighet, tålmod, förmågan att kunna lyssna på många samtidigt och att kunna upprätthålla en dialog med de boende genom hela arbetet. Inställningen till brukarmedverkan skiftar mellan landskapsarkitekterna och sträcker sig från dem som inte tycker om det, till dem som inte kan dölja sin entusiasm över möjligheten att ha brukarna involverade i sina projekt.

Abstract

User participation in the planning process of renewing the yards of existing residential areas was introduced in Sweden in the 1970s. It arose as a solution to many of the problems which became common in the residential areas built within the Swedish million program. The aim with the million program was to build one million homes within ten years. The same year as the million program was completed, in 1975, government subsidies to improve the residential yards were introduced. One of the conditions to get the subsidies was that the residents had to be involved in the planning process.

From the mid 1980s the interest in user participation was low, but in the end of the 1990s it was renewed. The government subsidies were gone but economics was still an important factor for the interest. Many households were facing increasing housing costs and people were interested in saving money through own contributions. The real estate owners also saw a possibility to make some savings. By renewing the surroundings of the residential areas, the social environment was improved and the residents became more careful with the surroundings.

The aim of this essay was through literature studies and interviews with professional landscape architects investigate and compare the experiences from renewing the residential yards of the million program areas in the beginning of the 1980s, and the experiences from renewing projects from around the millennium change. The survey is concentrated to the methods used and the professional roll of the landscape architect in the different projects.

The methods have not developed very much during the approximately 30 years that has passed since it became usual to engage the residents in different renewal projects. To gather the residents in different kinds of meetings was a common method in the beginning of the 1980s, and it continues to be like that around the millennium. A recurrent problem in many projects with user participation has been the difficulties to engage the residents. When meetings were held, only few of the residents have shown any interest. To solve this problem the traditional methods should be adapted to fit in the everyday life that people live today.

When user participation became usual in renewal projects, the professional roll of the landscape architect changed. Earlier, the architects had been able to manifest themselves and their own ideas. With user participation the demands became higher on the ability to communicate and to listen to many people at the same time. It was also more important that the landscape architects were patient and able to keep a dialogue with the residents through the whole project. The attitude to user participation is different among the landscape architects, and it ranges from those who do not like it to those who can not hide their enthusiasm when they are facing the possibility to get the residents involved in a renewal project.

Innehållsförteckning

METOD, MATERIAL OCH URVAL	10
LITTERATURSTUDIER	10
INTERVJUER	10
<i>Kvalitativa intervjuer</i>	12
<i>Transkription, sammanställning och analys</i>	12
MILJONPROGRAMMET.....	13
BRISTANDE UTEMILJÖ	14
ÅTGÄRDER.....	15
CAMILLA-PENGARNA	16
MILJÖFÖRBÄTTRINGSBIDRAG	16
DE BOENDE OCH DEN SOCIALA MILJÖN	16
FÖRNYELSEBIDRAG.....	17
BRUKARMEDVERKAN.....	19
BRUKARNAS INFLYTANDE.....	19
<i>Arnsteins inflytandestega</i>	20
<i>Modell över formellt och reellt boendeflytande</i>	21
<i>Brukarmedverkan ingen garanti för brukarinflytande</i>	22
MÅL: FÖRBÄTTRAD SOCIAL MILJÖ	22
EKONOMISKA ARGUMENT FÖR BESTÄLLAREN.....	23
INTRASSE FRÅN BRUKARNA EN FÖRUTSÄTTNING.....	23
<i>Förutsättningar för framgång</i>	24
METODER FÖR BRUKARMEDVERKAN.....	25
MÖTEN.....	25
PLANERINGSPROCESS OCH INFORMATIONSMATERIAL ANPASSAT TILL BRUKARNA.....	26
<i>Planer, referensbilder och andra illustrationer</i>	27
EXEMPEL PÅ UPPRUSTNINGAR AV MILJONPROGRAMSGÅRDAR	28
<i>Möten och studiecirklar, Örtagården, Malmö</i>	28
<i>Möten och enkät, Tegelbruket, Simrishamn</i>	29
<i>Arbetsboksmetoden, Norra Lövgärdet, Göteborg</i>	29
<i>Enkät och studiebesök, Rosengård, Malmö</i>	30
EXEMPEL PÅ PROJEKT FRÅN PERIODEN OMKRING MILLENNIESKIFTET	30
<i>Gårdsten, Göteborg</i>	30
<i>Projekt Grönskande levande gårdar, Stockholm</i>	33
LANDSKAPSARKITEKTENS YRKESROLL	35
BRUKARMEDVERKAN STÄLLER NYA KRAV	35
<i>Nya krav komplicerar arbetet</i>	36
EXPERTAKTÖRER OCH VARDAGSAKTÖRER.....	36
<i>Kvinnor och män i yrkesrollen</i>	36
LANDSKAPSARKITEKTERNAS ERFARENHETER	37
BRUKARMEDVERKAN.....	37
BRUKARNAS INFLYTANDE.....	38
MÅL: FÖRBÄTTRAD SOCIAL MILJÖ	40
EKONOMISKA ARGUMENT FÖR BESTÄLLAREN.....	41
FÖRUTSÄTTNINGAR SOM PÅVERKAR FRAMGÅNG	42
METODER FÖR BRUKARMEDVERKAN.....	44
MÖTEN.....	44
<i>Personlig inbjudan ger mest</i>	45
<i>Uppslutning</i>	46
<i>Vilka kommer?</i>	46
<i>Mötessgång</i>	48

PLANERINGSPROCESS OCH INFORMATIONSMATERIAL ANPASSAT TILL BRUKARNA.....	48
<i>Planer, referensbilder och andra illustrationer</i>	49
STUDIERESOR.....	51
HEMSIDA.....	51
KONTOR I OMRÅDET	52
BREVLÅDOR OCH DIREKTKONTAKT	52
VARIANT PÅ FRAMTIDSVERKSTADEN	53
VINDTUNNEL	53
LANDSKAPSARKITEKTENS YRKESROLL	54
BRUKARMEDVERKAN STÄLLER NYA KRAV	54
<i>Gestaltande problemlösare och kommunikatör</i>	55
LANDSKAPSARKITEKTEN SOM EXPERTAKTÖR.....	55
AVGÖRANDE KOMPETENSER	55
MILJONPROGRAMSPROJEKT OCH PROJEKT GENOMFÖRDA RUNT MILLENNIESKIFTET	56
<i>Olika ekonomiska förutsättningar</i>	56
<i>Olika omfattningar</i>	57
<i>Kvinnor och män i yrkesrollen</i>	57
DISKUSSION.....	58
BRUKARMEDVERKAN - SANN DEMOKRATI ELLER ETT SPEL FÖR GALLERIerna?.....	58
<i>Inflytande - framgång ur brukarperspektiv</i>	58
<i>Trivsel – framgång ur brukarperspektiv</i>	59
<i>Spara pengar – framgång ur beställarperspektiv</i>	59
<i>Påverkas resultatet av beställarens motiv?</i>	60
<i>Påverkas brukarnas uppfattning om projektet av beställarens motiv?</i>	60
METODER FÖR BRUKARMEDVERKAN.....	61
MER RESURSER TILL KONTAKTFASEN	61
<i>Alla vill inte, men alla skall ges möjligheten</i>	61
ATT ANPASSA METODERNA	62
LANDSKAPSARKITEKTENS YRKESROLL	64
EXPERTAKTÖRER OCH VARDAGSAKTÖRER.....	64
<i>Negativ inställning till brukarmedverkan</i>	64
<i>Positiv inställning till brukarmedverkan</i>	65
<i>Vad är orsak till skillnaderna?</i>	66
MÄN OCH KVINNOR I YRKESROLLEN	66
UPPÅTGÅENDE TREND FÖR BRUKARMEDVERKAN	67
<i>Nya krav för framtiden</i>	67
GENOMFÖRANDET - EN SJÄLVKRITISK GRANSKNING.....	68
KÄLLOR OCH LITTERATUR.....	70
OTRYCKTA KÄLLOR	70
<i>Internet</i>	70
TRYCKTA KÄLLOR	70
FIGURFÖRTECKNING.....	72
BILAGA A TRANSKRIBERADE INTERVJUER	

Syfte och mål

Syftet med examensarbetet är att studera brukarmedverkan och brukarinflytande i projekteringsfasen vid förnyelsen av utemiljön på befintliga bostadsgårdar.

Målet med arbetet är att utifrån ett antal intervjuer med landskapsarkitekter göra analyser av de erfarenheter som finns på området. Resultatet av analysen jämförs med erfarenheter från tidigare studier och arbeten som gjorts, främst med avseende på:

- vilka metoder som har använts
- landskapsarkitektens roll
- eventuella skillnader mellan män och kvinnor i yrkesrollen
- eventuella skillnader mellan 80-talets upprustningar av miljonprogramsområden och projekt som har genomförts runt millennieskiftet.

I rapporten koncentreras de fyra ursprungliga frågeställningarna till två större sådana, metoder och landskapsarkitektens roll. De övriga frågeställningarna, dvs. eventuella skillnad i manligt och kvinnligt i yrkesrollen samt eventuella skillnader mellan 80-talets upprustningar och projekt som har genomförts runt millennieskiftet, behandlas i anslutning till landskapsarkitektens roll.

Metod, material och urval

Examensarbetet är indelat i tre delar. Den första delen omfattar de litteraturstudier som genomförts och som ligger till grund för den mer undersökande delen. Undersökningen består av kvalitativa intervjuer genomförda med landskapsarkitekter som arbetar eller har arbetat med brukarmedverkan i projekteringsfasen vid förnyelse av utemiljö. Arbetet avslutas med en tolkning och analys av de åsikter och meningar som kommit fram under intervjuerna.

Litteraturstudier

För att få en grundläggande uppfattning om de ämnen som examensarbetet berör söktes litteratur som handlar om olika projekt med brukarmedverkan på bostadsgårdar genomförda från slutet av 1970-talet och framåt. Svårigheter uppstod i försöken att hitta lämplig litteratur som direkt berör det aktuella ämnet, i synnerhet litteratur av nyare karaktär. Den litteratur som finns tillgänglig och som beskriver metodik i olika projekt med brukarmedverkan på bostadsgårdar, behandlar huvudsakligen brukarmedverkan i förvaltningsfasen. Litteraturen som handlar om brukarmedverkan i projekteringsfasen är oftast knuten till bostäder och lägenheter istället för bostadsgårdar. Den behandlar dessutom ofta nyproduktion istället för förnyelse och upprustning. Litteraturstudierna berör därför i flera fall endast närliggande ämnesområden för att utifrån dessa göra jämförelser med de aktuella frågeställningarna och den information som har framkommit i intervjuerna med landskapsarkitekterna.

Intervjuer

De parametrar som ligger till grund för urvalet av deltagande landskapsarkitekter är kön och yrkeserfarenhet. Avsikten var att hälften av deltagarna skulle vara kvinnor och hälften män. Av dessa skulle hälften, tre kvinnor och tre män ha en kortare yrkeslivserfarenhet (5-15 år) och den andra hälften skulle ha en längre yrkeslivserfarenhet (20 år och uppåt).

Ett stort antal aktuella kandidater kontaktades via telefon. Urvalet baserades på tips från handledaren, sökningar i telefonkataloger och på Internet samt genomgång av Sveriges Arkitekters medlemsmatrikel. Till en början begränsades sökningarna till landskapsarkitekter i Skåne-regionen. Svårigheter att hitta tillräckligt många kandidater som uppfyllde de utsatta kraven gjorde att sökområdet så småningom utökades för att dessutom omfatta Göteborgsregionen. Ett upprop för att nå lämpliga deltagare publicerades dessutom i det nyhetsblad som distribueras till Sveriges Arkitekters medlemmar i Skåne.

Trots omfattande försök har det förutbestämde målet med tolv deltagare inte kunnat uppnås då många av de kontaktade inte själva har ansett sig ha tillräckliga erfarenheter eller tid för att kunna tillföra något till undersökningen. Resultatet är att tio landskapsarkitekter deltar i undersökningen. Av dessa är sex stycken kvinnor och resterande fyra är män. Fyra av kvinnorna och två av männen har en yrkeslivserfarenhet på 20 år eller mer, övriga har kortare erfarenhet.

Två av de intervjuade landskapsarkitekterna arbetar inom en kommunal förvaltning. De har båda stora erfarenheter av att arbeta med brukarmedverkan i utrustningsprojekt, men projekten har i huvudsak handlat om stadens parker och torg. Båda två har viss erfarenhet av arbete med bostadsgårdar. I de fall där det är väsentligt, framgår det att synpunkter och åsikter kommer från en av dessa.

Kvinna	Man	Examensår
X		1977
X		1980
X		1980
X		1983
X		1997
X		1998
	X	1968
	X	1982
	X	1992
	X	1992

Tabell 1. Sammanställning av de intervjuade landskapsarkitekterna.

Kvalitativa intervjuer

De aktuella landskapsarkitekterna intervjuades enskilt i halvstrukturerade, kvalitativa intervjuer. En kvalitativ intervju kan vara halvstrukturerad eller helt öppen. I den öppna intervjun bestämmer intervjupersonen tema för samtalet, medan den halvstrukturerade intervjun kan beskrivas som ett mellanting mellan ett öppet samtal och en intervju som följer ett strukturerat frågeformulär. Under planeringsfasen som föregick intervjuerna sammanställdes en s.k. intervjuguide. Intervjuguiden omfattade en rad teman som skulle behandlas och förslag till relevanta frågor som kunde tas upp under intervjuens gång¹. Längden på intervjuerna varierade mellan 30 och 60 minuter. Varje intervju dokumenterades med hjälp av en diktafon.

Transkription, sammanställning och analys

Som ett första steg i processen att göra intervjumaterialet tillgängligt för analys gjordes utskrifter av intervjuerna. För att respektive intervju och det som diskuterats, liksom eventuella stämningar och gester skulle vara färskt i minnet gjordes transkriptionerna som regel samma dag, eller i nära anslutning till den dag som intervjuerna genomfördes. För analysdelen användes det som Kvale² kallar för ad hoc-metoden. Ad hoc-metoden innebär att det växlas fritt mellan olika angreppssätt och tekniker under arbetet med att uppnå förståelse av innehållet i intervjumaterialet. Exempel på sådana tekniker är kvantifiering, att se rimlighet, att ställa samman och att lägga märke till mönster och teman. Kvale menar att ad hoc-metoden förmodligen är den vanligaste formen av intervjuanalys.

När samtliga intervjuer var utskrivna gjordes en första sammanfattning av var och en av dem. Texterna koncentrerades genom att upprepningar och material som inte ansågs vara relevant för arbetet togs bort. När intervjuerna var sammanfattade rubricerades de olika delarna och sammanfördes sedan under ett antal olika teman. Detta underlättade för en senare jämförelse av de olika intervjuerna.

De sammanfattade intervjuerna användes sedan som utgångspunkt i arbetet med att analysera och tolka materialet. Genom att på olika vis och med datorns hjälp läsa, söka, sammanföra under olika teman, klippa och klistra och förkorta i texterna söktes sedan efter mening och förståelse av det insamlade materialet. Resultatet redovisas under rubriken *Landskapsarkitekternas erfarenheter*.

¹ Kvale, 1997.

² Ibid.

Miljonprogrammet

Nedan ges en historisk bakgrund till fenomenet med brukarmedverkan och varför det kom att bli ett ofta använt sätt att arbeta vid förnyelsen av utemiljön på befintliga bostadsgårdar. Det uppstod som en lösning på många av de problem som blev vanliga i de bostadsområden som med ett gemensamt namn kallas för miljonprogramsområden.

Under en period som startade efter andra världskriget och varade fram till 1970 befann sig Sverige i en kraftig ekonomisk tillväxt och industri och näringsliv blomstrade. Den kraftiga tillväxten och allt den medförde fick till följd att många människor flyttade från landsbygden och in till städerna där det fanns arbeten.

Svår trångboddhet och låg utrustningsstandard i bostäderna hade tidigare varit vardag och en tredjedel av landets alla bostäder saknade modern standard med centralvärme, vatten och avlopp, wc och badrum. Den ekonomiska tillväxten gjorde dock att människor fick råd att höja sin materiella standard och så småningom efterfrågades större och bättre bostäder. Den kraftigt ökande efterfrågan på bostäder ledde till en stor bostadsbrist³.

För att komma tillrätta med bostadsbristen satte 1965 års riksdag som mål att bygga en miljon bostäder på tio år. Idén att bygga en miljon bostäder på tio år blev sedan känt som miljonprogrammet. Byggtempot var rekordhögt och ambitionerna fullbordades. Under åren 1965-1974 byggdes 1 005 578 bostäder⁴.

Huvudsyftet med miljonprogrammet, att häva bostadsbristen i de expanderande industristäderna, uppnåddes och bostadsstandarden höjdes ordentligt. Kraftigt ökade byggkostnader i början av 1960-talet ledde dock till åtgärder för att dämpa kostnadsökningarna och samtidigt öka effektiviteten i byggandet under miljonprogrammets tid. Att bygga mycket och snabbt var huvudfrågan. Man byggde på billig och lättexploaterad mark, på stora avstånd från den befintliga bebyggelsen. Arkitekturen styrdes av ekonomi och teknik. Gemensamma drag för de bostäder som byggdes under miljonprogrammet var enkla, geometriska huskroppar med plana tak. Fasaderna var släta och odekorerade och man eftersträvade enkelhet och upprepning.

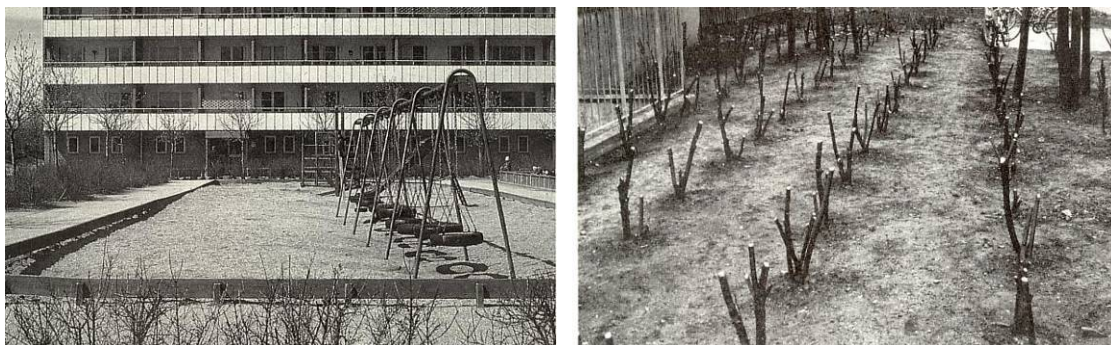
³ Vidén & Lindahl, 1992.

⁴ Schlyter, 1994.

Figur 1. Geometriska, enkla huskroppar uppradade i Angered, Göteborg. *Foto: Philippe, Wikipedia*

När husen var klara och utemiljön skulle planeras hade pengarna ofta tagit slut. Målet med utemiljön blev därför att den skulle vara billig att anlägga och sköta och att den skulle tåla slitage. Miljonprogrammets gårdar utformades ofta efter ett likartat mönster och utemiljön präglades av samma storskalighet och enhetlighet som bebyggelsen. Gårdarna var torftiga med små variationer i växtlighet och utrustning och med material som asfalt, betong och taggiga buskage⁵.

Figur 2. Utemiljön var ödslig och monoton. Växtmaterialet var ensidigt och planteringarna skulle vara lättsköta. *Foto: Ann-Sofi Högborg, Svenska Landskap*

Bristande utemiljö

För dem som flyttade till de nybyggda områdena var de brister som fanns i den sociala miljön och i utemiljön uppenbara från allra första början. Utemiljön var vanligtvis inte alls färdig och gårdarna var fortfarande att betrakta som byggarbetsplatser. De ofärdiga miljöerna vållade debatt, och kritiken var hård inom hyresgäströrelsen och i massmedia⁶.

⁵ Vidén & Lindahl, 1992.

⁶ Schlyter, 1994.

Storleken och skalan på miljonprogramsområdena bidrog till en anonymitet som förstärkte både sociala problem och vandalisering. Följden av detta blev stora svårigheter att hyra ut de nybyggda lägenheterna. Detta stod klart redan i början av 1970-talet, innan miljonprogrammet var helt genomfört.

Figur 3. Exempel på storskaligt miljonprogramsområde i Akalla, en av Stockholms förorter. *Foto: Henryk Kotowski, Wikipedia*

Boendemiljödelegationen gjorde en genomgång av 60- och 70-talens bostadsområden och förorter med flerbostadshus. Genomgången resulterade i en lista över typiska kännetecken som karaktäriserade dessa områden.

- Monotona, utarmade, ödsliga, ensidiga
- Bara bostäder
- Stora hus, stora bostadsgrupper, stora områden
- Blåsig, torra, dammiga
- Torftiga, ensidig växtlighet och markbehandling
- Odefinierade gårdsrum, slentrianmässig utformning
- Stora avstånd till arbetsplatser, stadscentra, kultur
- Brist på gemensamma lokaler och tvättstugor
- Bristfällig kollektivtrafik⁷

Åtgärder

Det dröjde några år innan antalet outhyrda lägenheter i de nya bostadsområdena blev tillräckligt stort för att man skulle göra något åt problemet. Behovet att förbättra utemiljön på de nyligen färdigställda miljonprogramsgårdarna togs för första gången upp av boendeutredningen i betänkandet Bostäder 1974-76. Man föreslog att bostadslån skulle ges till hyres- och bostadsrättslägenheter som färdigställdes 1958-1973 för att höja bostadsområdets användbarhet och attraktivitet. Den som sökte lånen var skyldig att visa att de boende hade

⁷ Schlyter, 1994, s 21-22.

varit engagerade i upprustningsplanerna och målet var att de boende skulle spela en aktiv roll vid utformningen av de olika åtgärderna⁸.

Camilla-pengarna

1973 lade den socialdemokratiska regeringen fram en proposition som bland annat innehöll ett förslag om särskilda insatser för en barnvänlig boendemiljö. Stadsrådet Camilla Odhnoff⁹ ansåg att det var angeläget att göra bostads- och fritidsområden mer barnvänliga och stimulerande för ungdomsaktiviteter och hon föreslog åtgärder som kunde genomföras utan någon längre utrednings- och planeringstid. Riksdagen beslöt att anvisa 30 miljoner kronor till särskilda insatser som syftade till att göra boendemiljön mer barnvänlig. Pengarna kom att kallas för Camillapengarna¹⁰.

Miljöförbättringsbidrag

Kort därefter ansåg man att finansiering av miljöförbättrande åtgärder skulle göras permanent och att lånefinansieringen skulle ersättas av statliga bidrag. På så sätt skulle man undvika höjda boendekostnader som av naturliga skäl inte var möjliga att ta ut i områden som redan hade många tomma lägenheter. Samma år som miljonprogrammet slutfördes, 1975, inrättades de statliga miljöförbättringsbidragen för att rusta upp dålig närmiljö. Bidragen kunde sökas under 12 år, fram till 1986. Under den tiden genomfördes cirka 1700 upprustningsprojekt¹¹. Syftet med bidragen var att förbättra boendemiljöer med avseende på utemiljön och andra åtgärder i närmiljön. Många av de nästan nya områdena rustades upp med hjälp av sådana miljöförbättringsbidrag. Pengarna kunde användas till planteringar, lekplatser, gemensamma lokaler för hobby och samvaro, kompletterande boendeservice som t ex upprustning av tvättstugor, åtgärder mot trafikrisker och buller samt till konstnärlig utsmyckning¹².

De boende och den sociala miljön

Ett av de mer långsiktiga målen med miljöförbättringsbidragen var att förbättra den sociala miljön i miljonprogrammets bostadsområden. Många såg medverkan från de boende som ett sätt att hantera och lösa olika problem som hade börjat uppmärksammas. Miller et al.¹³ beskriver ett försök med brukarinflytande i boendet som startades inom AB Göteborgshem 1975. Försöksledningen var försiktig med att formulera några konkreta mål. Genom bland annat intervjuer med initiativtagarna har Miller et al. i efterhand kunnat härleda sex mål med försöket. Man ville:

- minska förvaltningskostnaderna
- öka områdets attraktivitet
- förbättra den fysiska miljön
- öka den sociala gemenskapen och hemkänslan
- skapa förståelse för kostnader och problem
- skapa förutsättningar för decentraliserad förvaltning

⁸ Schlyter, 1994.

⁹ Camilla Odhnoff var socialdemokratiskt, konsultativt statsråd 1967-1974, bl.a. med ansvar för familje-, ungdoms- och invandrarfrågor.

¹⁰ Schlyter, 1994.

¹¹ Kristensson, 1994.

¹² Vidén & Lundahl, 1992.

¹³ Miller et al., 1982, s 85-86.

De konstaterar att det var många och högt ställda förväntningar som fanns på försöket vid starten. Liknande förväntningar fanns i de flesta andra projekt av samma typ. Genom att bygga upp sociala nätverk, förbättra grannkontakter, åstadkomma kontaktskapande verksamheter och aktivera de boende ville man lägga grunden till den sociala gemenskapen.

Boendemiljödelegationen och lekmiljörådet underströk att det kanske viktigaste i arbetet med att förbättra boendemiljön var att de boende fick inflytande över förändringarna och även engagerades i skötseln. Det framhölls också att de boende i ett område är de som har bäst kännedom om områdets kvalitéer och brister. Förslag som inte hade förankrats hos de boende kunde lätt bli meningslösa eller felaktiga. Det betonades också hur viktig processen som leder fram till utemiljöförbättringen är, eftersom människorna genom den processen kan lära känna varandra och ge området ett nytt och rikare socialt liv¹⁴. Genom de boendes aktiva engagemang och samarbete skulle trivselen och den sociala kontrollen öka, vandaliseringen minska och förvaltningskostnaderna gå ner. Förhoppningen var att det dessutom skulle minska omflyttningen och motverka segregation i områdena¹⁵.

Figur 4. Genom processen skulle de boende lära känna varandra och trivselen på gården skulle öka.

Foto: Ann-Sofi Högborg, Svenska Landskap

För att detta skulle uppnås och för att sätta extra press på fastighetsägarna fanns det ett villkor knutet till miljöförbättringsbidragen. Hyresgästerna skulle ha möjlighet att delta i planeringen av miljöförbättringen som skulle ske i samråd mellan de boende och fastighetsägaren. Den lokala hyresgästföreningen¹⁶, som vanligen företrädde de boende i fastigheter med hyresrätt, utfärdade ett hyresgästintyg som visade att de boende hade varit med och planerat åtgärderna. Intyget var en förutsättning för att bidrag skulle beviljas och måste bifogas ansökan om miljöförbättringsbidrag tillsammans med en förteckning över de brister och problem som fanns i det aktuella bostadsområdet. Det förekom dock att hyresgästföreningen centralt intygade att samråd förekommit, trots att hyresgästerna var missnöjda med ett förslag. Schlyter¹⁷ menar att många av hyresgästintygen måste betraktas som ett slags pliktskyldigt ifyllande av ett standardformulär. Intyget var formellt tillräckligt för att få en ansökan beviljad, men ingen garanti för att de boende hade fått reella möjligheter till inflytande.

Förnyelsebidrag

Miljöförbättringsbidragen ersattes 1986 av förnyelsebidrag. Frågan om brukarmedverkan och de boendes lokala inflytande och deltagande hamnade lite i skymundan och fokus låg snarare på ekonomiska frågor. Förnyelsebidragen betalades endast ut till områden med sociala problem eller många tomma lägenheter, och målet med bidragen var att minska antal outhyrda

¹⁴ God bostad 4, 1977.

¹⁵ Bengtsson et al., 2000.

¹⁶ Hyresgästföreningen finns på fyra nivåer; lokalt, kommunalt, regionalt och på riksnivå. Den lokala hyresgästföreningen finns i bostadsområdet eller kvarteret. Den tar upp de boendes gemensamma frågor med hyresvärden eller förvaltaren.

<https://www.hyresgastforeningen.se/eprise/main/hgf/index.html>

¹⁷ Schlyter, 1994.

lägenheter och förbättra den sociala miljön. Förutsättningar för bidragen var bland annat att bostadsföretag och kommun hade utarbetat ett åtgärdsprogram för det aktuella området tillsammans och att ett avtal om boinflytande hade upprättats. Dessa bidrag lämnades endast till allmännyttiga bostadsföretag¹⁸ och bidragsformen upphörde 1989.

Efter en utveckling i det tysta från mitten av 80-talet finns det idag åter ett förnyat intresse för brukarmedverkan. Under senare år har boendekostnaderna kommit att bli en allt större belastning för många hushåll och företeelsen med brukarmedverkan har blivit vanligare. Numera är det möjligheten att göra besparingar som skapar mest intresse och det är frågan om de boendes medverkan i förvaltningsfasen som är mest framträdande. Ekonomiska svårigheter och krympande bostadsstöd har lett till att de boende är intresserade av att spara pengar genom egna arbetsinsatser¹⁹.

¹⁸ Ett allmännyttigt bostadsföretag är ett aktiebolag, en ekonomisk förening eller en stiftelse som drivs utan vinstsyfte och som i sin verksamhet huvudsakligen förvaltar bostadslägenheter med hyresrätt.
<http://www.boverket.se/templates/Page.aspx?id=495>

¹⁹ Bengtsson et al., 2000.

Brukarmedverkan

Ett flertal begrepp används i litteraturen för att beteckna företeelsen där boende, brukare och användare är involverade och har inflytande och ansvar vid planering, projektering eller förvaltning av den byggda miljön. Det kan handla om en grupp människor som tar ansvar för förvaltning och skötsel av en park, en familj som är med och planerar sin egen bostad vid nybyggnation eller boende som har önskemål och idéer vid förnyelse av den egna bostadsgården. Exempel på begrepp som påträffats är brukarmedverkan, boendemedverkan, brukarinflytande, brukarplanering, medborgardeltagande och samverkan. Vissa begrepp har en vidare betydelse än andra och kan användas i fler sammanhang. Det är dock svårt att hitta likheter och mönster i användandet av respektive begrepp.

I rapporten används begreppet brukarmedverkan för att beskriva företeelsen där boende deltar i den process som föregår en förnyelse och förändring av utemiljön på en befintlig bostadsgård samt deras möjlighet att påverka det slutgiltiga resultatet. Brukarna är främst de som bor runt den aktuella bostadsgården, men begreppet kan också omfatta andra som är tätt knutna till platsen. I rapporten kommer begreppet brukare att beteckna de människor som har ett intresse av den specifika plats som diskuteras. Det handlar främst om bostadsgårdar, men även offentliga platser som parker och torg berörs i viss mån.

Figur 5. Brukarmedverkan kan tillämpas i såväl projekterings- och planeringsfas, som vid genomförandet och därefter förvaltningen av en bostadsgård.

Foto: (t.v.) Peter Holstad, (t.h.) Ulla Berglund

Brukarnas inflytande

Utgångspunkterna och förutsättningarna i de försök som har förekommit med att öka allmänhetens inflytande över planeringen och utformningen av den byggda miljön har varierat starkt, menar Lindvall i förordet till en Bygghforskningsrapport från 1978²⁰. Detsamma gäller några år senare då Schlyter²¹ grundat på ett urval av 59 miljöförbättringsprojekt från åren 1980-85, slår fast att formerna för arbetet och inte minst grad av inflytande varierar mycket mellan olika projekt. Det löper från de mer formella formerna av samråd med information till hyresgästorganisationen, via mer eller mindre omfattande verksamheter med boendemöten, till väldokumenterade och engagerade former av aktiv boendemedverkan i studiecirklar, studiebesök och projektledning med förankring bland de boende²².

Människor som bor och lever på en plats besitter en kunskap om platsens förutsättningar och de vet hur det är att leva sitt liv där. Olivegren²³ menar att:

²⁰ Arbnor, 1978.

²¹ Schlyter, 1994.

²² Ibid

²³ Olivegren, 1978.

”principen för ett samhällsbyggande bör vara att alla invånare i ett samhälle då och då erbjuds möjligheter att bygga vidare på det, både i form av förbättringar, ombyggnad och i form av tillbyggnader. De blivande brukarna finns alltså redan på platsen och är relativt väl förtrogna med ortens förhållanden och således kapabla att bidra med förbättringar i eget och ortens intresse.”

Det finns inga mallar eller regelverk knutna till ordet brukarmedverkan och dess synonymer, som visar exakt omfattningen av inflytandet och vilken egentlig makt brukarna har i projekten. För dem som deltar är dock skillnaden mycket stor mellan en process där de egentligen inte har något inflytande eller något makt, och en process där de har den verkliga makt som är nödvändig för att de skall kunna påverka resultatet²⁴.

Arnsteins inflytandesteg

Redan 1969 konstruerade Arnstein en modell för att beskriva olika grader av brukarmedverkan och den eventuella makt som brukarna besitter²⁵. Modellen är utformad som en steg med åtta steg. De två nedersta stegen är Manipulation och Terapi. De har tillkommit som ett substitut för äkta deltagande i en process och de kan ses som ett försök av makthavarna att ge brukarna sken av att ha någon typ av inflytande. Nästföljande steg är Informera och Konsultera. Här ligger fokus på att brukarna skall bli informerade och eventuellt också ha möjlighet att framföra sina egna åsikter. Beslutsrätten ligger dock fortfarande hos makthavarna, och brukarna har ingen garanti för att deras åsikter på något sätt påverkar de slutgiltiga besluten. Det steg där brukarna börjar få ett visst inflytande kallas för Eftergifter. Inflytandet är begränsat och det kan ske genom att vissa, väl valda brukare får plats i en styrelse eller kommitté. Högre upp i stegen ökar brukarnas grad av makt över själva beslutsfattandet. De tre högsta stegen kallas Medinflytande, Delegerad makt och Självstyre. Medinflytande innebär att brukarna och makthavarna är överens om att dela på ansvaret för planering och beslutsfattande, och makten fördelas genom förhandlingar dem emellan. De två översta stegen Delegerad makt och Självstyre betyder att brukarna har den övergripande makten över delar av, eller hela processen.

Självstyre Citizen control	Grader av medborgarmakt Degrees of citizen power
Delegerad makt Delegated power	
Medinflytande Partnership	
Eftergifter Placation	Grader av välvilja Degrees of tokenism
Konsultera Consultation	
Informera Informing	
Terapi Therapy	Substitut för deltagande Nonparticipation
Manipulation Manipulation	

Figur 6. Stege med åtta steg som visar olika grader av inflytande, fritt översatt efter Arnstein.

²⁴ Arnstein, 1969.

²⁵ Ibid.

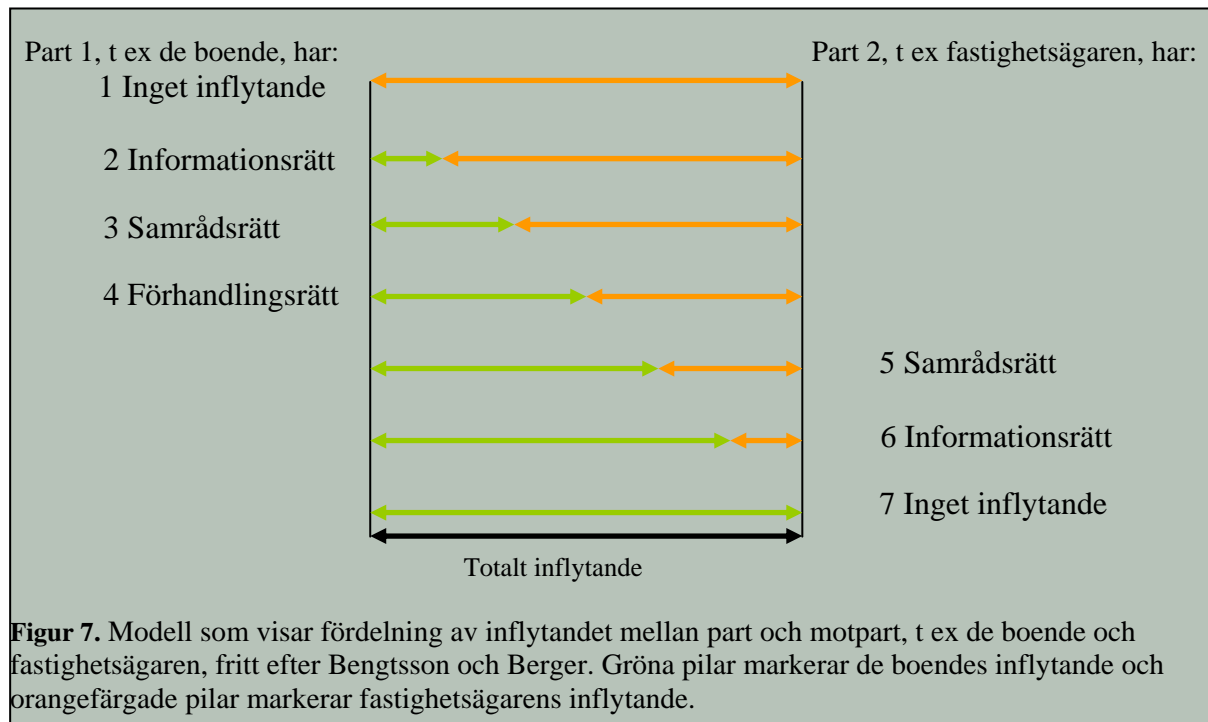
Modell över formellt och reellt boendeinflytande

En mer sentida modell som specifikt berör brukarmedverkan i boende, är en modell som har utvecklats av Bengtsson och Berger²⁶. Deras modell visar på det formella och reella boendeinflytande. Modellen bygger på antagandet att de boendes faktiska möjligheter att påverka förhållandena i sitt område hänger samman med deras formella rätt till inflytande. Ett vanligt sätt är att de boende går samman och bildar en lokal hyresgästförening i sitt bostadsområde. Den lokala hyresgästföreningen har sedan möjlighet att teckna avtal om boinflytande med bostadsföretaget och på så vis få en formell rätt till inflytande i frågor som rör det egna boendet. Avtalet innebär att fastighetsägaren överlåter en del av beslutsrätten till de boende.

Utöver den formella rätten till inflytande menar Bengtsson och Berger att det finns fyra andra faktorer som påverkar förutsättningarna för ett samarbete mellan de boende och motparten:

- Vad de boende får besluta om.
- De boendes insyn i beslutsprocessens olika skeden.
- De boendes resurser.
- Risker för intressekonflikter med motparten, dvs. hyresvärderna eller fastighetsägaren.

De beskriver fördelningen av det formella inflytandet mellan till exempel fastighetsägare och de boende som ett nollsummespel. Ett ökat formellt inflytande för den ene betyder ett minskat formellt inflytande för den andre. Liksom Arnstein använder de sedan en steg för att beskriva inflytandet²⁷. Inflytandestegen har sju steg som går från (1) inget inflytande, via (2) informationsrätt, (3) samrådsrätt och (4) förhandlingsrätt, till tre olika nivåer av beslutsrätt där motparten har i tur och ordning (5) samrådsrätt, (6) informationsrätt och (7) inget inflytande. De menar också att det faktum att det formella inflytandet är ett nollsummespel inte hindrar att förändringar i maktfördelningen reellt kan leda till ökade möjligheter för parterna att tillsammans åstadkomma saker som inte annars varit möjliga.

Figur 7. Modell som visar fördelning av inflytandet mellan part och motpart, t ex de boende och fastighetsägaren, fritt efter Bengtsson och Berger. Gröna pilar markerar de boendes inflytande och orangefärgade pilar markerar fastighetsägarens inflytande.

²⁶ Bengtsson & Berger, 2005.

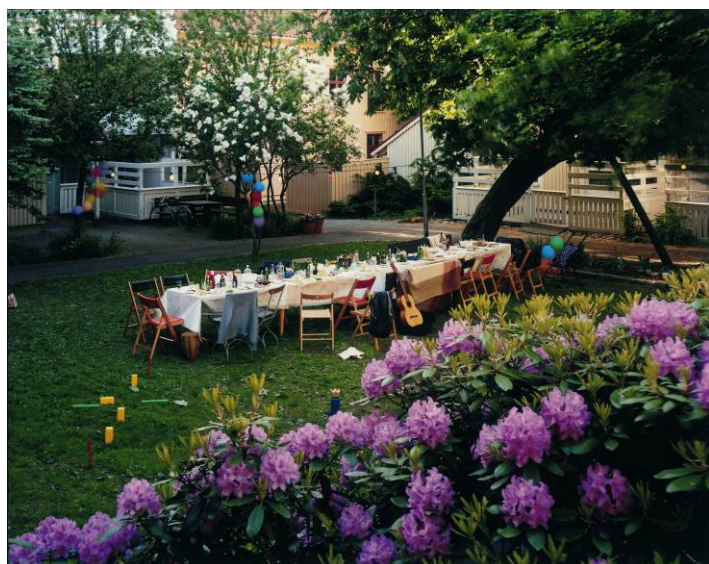
²⁷ Bengtsson & Berger, 2005, s 170-172.

Brukarmedverkan ingen garanti för brukarinflytande

Ett tungt vägande motiv för många människor att delta i ett projekt med brukarmedverkan är möjligheten att påverka och få konkreta resultat. De ser sin chans att framföra önskemål och argument till beslutsfattarna genom de nya kanaler som öppnas upp. Miller et al.²⁸ konstaterar dock i en översikt över de erfarenheter som gjordes på 1970-talet att brukarmedverkan inte är någon garanti för inflytande i realiteten. Genom att granska studier på området drar de slutsatsen att det faktiska inflytande varit mycket begränsat i olika projekt där människor varit engagerade för att kunna påverka bostadsföretagens planering och förvaltning.

Mål: förbättrad social miljö

Uppfattningen att brukarmedverkan vid upprustningen av miljonprogramsområden i början av 1980-talet skulle bidra till ett engagemang i boendet och ett rikare socialt liv med ökad trivsel och minskad vandalisering levde kvar länge. Bengtsson et al.²⁹ menar att planerare, politiker och forskare föreställer sig att de boendes deltagande skall bidra till att lösa olika problem och att det ses som ett medel att uppnå förbättrade grannrelationer, stärkt social kontroll och minskade förvaltningskostnader.

Figur 8. I projekt med brukarmedverkan arbetar de boende mot gemensamma mål och lär igenom arbetet att känna varandra. Det lägger grunden till en förbättrad social miljö på bostadsgården. Här är det dukat till fest på en gård i Göteborg.

Foto: Bostads AB Poseidons bildarkiv

De ger exempel på detta genom att hänvisa till de lokala utvecklingsprogram mot boendesegregation som föreslogs av bostadspolitiska utredningen 1996³⁰. Programmen förutsätts vara resultatet av en demokratisk process där så många som möjligt av de boende har engagerats. Ett senare exempel är från 1998 och direktiven till den boendesociala beredningen. Där hävdas det att bland annat ett ökat utrymme för brukarinflytande kan spela en viktig roll för att förbättra den sociala och fysiska miljön i segregerade bostadsområden³¹.

²⁸ Miller et al., 1982.

²⁹ Bengtsson et al., 2000.

³⁰ Slutbetänkandet Bostadspolitik 2000 – från produktions- till boendepolitik, är resultatet av en utredning som tillsattes på uppdrag av regeringen våren 1995, mot bakgrund av att bostadsmarknaden de föregående åren hade genomgått stora förändringar.

³¹ Bengtsson et al., 2000.

Ekonomiska argument för beställaren

För fastighetsägaren är möjligheten att spara pengar ett viktigt argument för brukarmedverkan på bostadsgårdar. I försöket med Göteborgshem³², som beskrivs i avsnittet *De boende och den sociala miljön*, ville man spara pengar på två sätt. Dels direkt, genom att de boende själva fick delta i förvaltningsarbetet eller acceptera lägre standard men också indirekt, genom minskad omflyttning och mindre förstörelse på bostadsgården.

Jämförelser kan göras med brukarmedverkan i den kommunala parkförvaltningen. Här menar Delshammar (2005)³³ att brukarmedverkan ofta är en konsekvens av besparingar, men han finner inga belegg för att parkförvaltningar medvetet använder brukarnas insatser för att ersätta det egna arbetet. Tvärt om visar hans undersökning att brukarmedverkan i kommunal parkförvaltning snarare innebär kostnader än intäkter eftersom det tar lång tid att hantera samarbetet med brukarna. Han konstaterar att brukarmedverkan inte förefaller som en framgångsrik besparingsstrategi för den kommunala parkverksamheten.

Figur 9. Rabatterna blir fina genom de boendes insatser. Ett mervärde är att de boende lär känna varandra. Social samvaro ökar trivseln i området. Bilden visar en städdag hos Gårdstenbostäder.

*Foto: Anki Eriksson,
Gårdstensbostäder AB*

Intresse från brukarna en förutsättning

En grundförutsättning för att de förväntade positiva effekterna skall uppstå är att de boende är intresserade av att engagera sig i sin utemiljö. När Miller et al. summerar resultaten av försöket i AB Göteborgshem konstaterar de att bara en minoritet av de boende var intresserade av att utnyttja möjligheten med medbestämmande³⁴. Drygt 20 år senare menar Bengtsson och Berger³⁵ att de problem som fanns när brukarmedverkan i boendet introducerades i slutet på 1970-talet fortfarande är högst aktuella. Ett av dessa problem är avsaknaden av intresse från de boende för att delta i projekt med brukarmedverkan. De menar att intresset från brukarna ofta tas för givet i debatten, trots att flertalet försök visar att de boendes deltagande uppfattats som relativt obetydlig och inte alls har nått upp till de höga ambitioner som funnits hos initiativtagarna till projekten.

³² Miller et al., 1982.

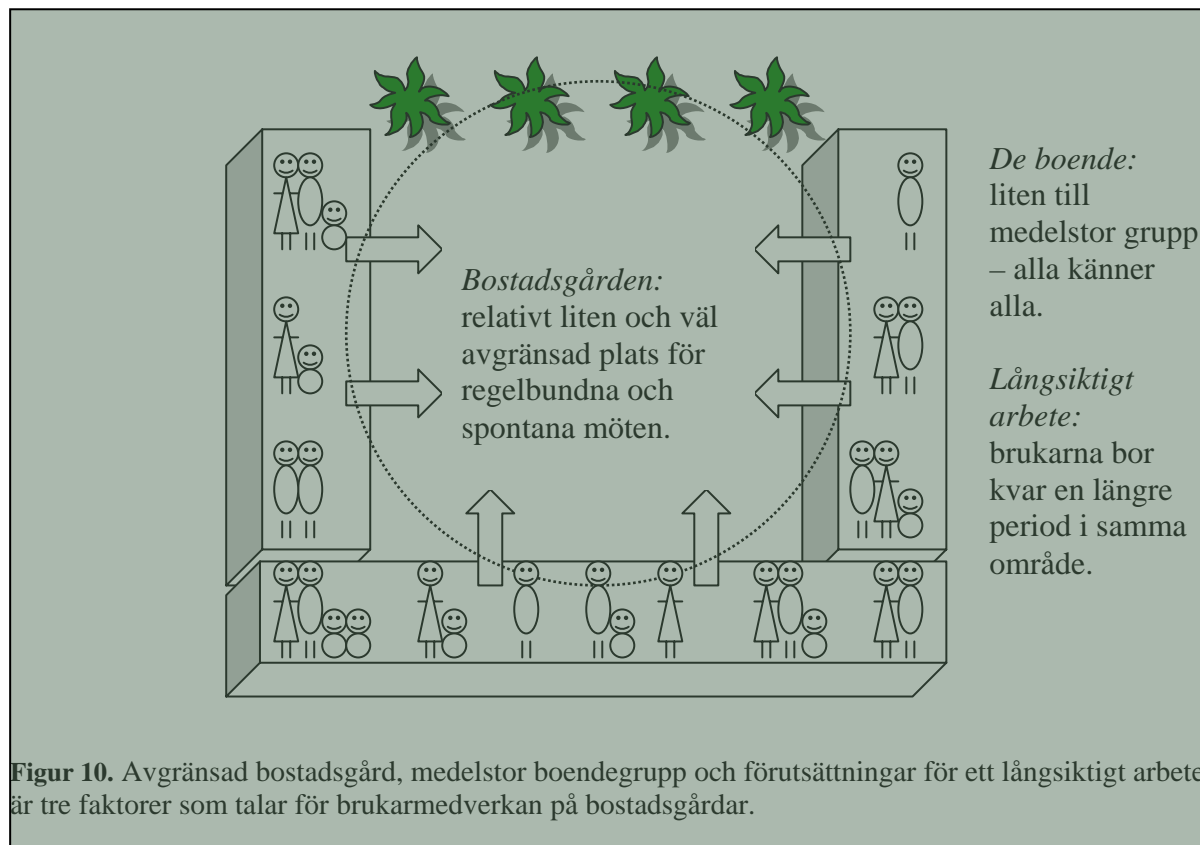
³³ Delshammar, 2005, s. 135.

³⁴ Miller et al., 1982.

³⁵ Bengtsson & Berger, 2005.

Förutsättningar för framgång

Utöver intresset från de boende finns det ett flertal faktorer som påverkar förutsättningarna för brukarmedverkan på bostadsgårdar. Bengtsson et al.³⁶ diskuterar tre faktorer som har betydelse för hur mycket människor i olika bostadsområden engagerar sig i sådana projekt.

Figur 10. Avgränsad bostadsgård, medelstor boendegrupp och förutsättningar för ett långsiktigt arbete är tre faktorer som talar för brukarmedverkan på bostadsgårdar.

Den första viktiga aspekten gäller den rumsliga koncentrationen. En bostadsgård är ett relativt litet område, ofta med klara avgränsningar. Vid förnyelse av en befintlig bostadsgård är det tydligt vilka som berörs av projektet. Gårdens begränsade storlek gör att de boende träffas regelbundet och spontant på den plats där samarbetet väntas äga rum. Med utgångspunkt i tidigare forskning slår de fast att deltagandet i möten och andra kollektiva arrangemang är betydligt högre i små fastigheter än i stora. En andra förutsättning som de diskuterar är storleken på gruppen som är berörd. Den exakta storleken varierar från gård till gård, men Bengtsson et al. beskriver gruppstorleken i ett bostadsområde som liten till medelstor, lagom stor för att alla i teorin kan känna igen alla och hälsa när de möts. Den tredje faktorn som påverkar arbetet med brukarmedverkan på bostadsgårdar är att samarbetet kan pågå under en längre tid. De flesta hushåll bor kvar i samma bostad och bostadsområde under flera år och det finns en långsiktighet i relationen mellan de boende. Stabiliteten i form av nyckelpersoner som eldsjälar och personer som leder och driver projektet framåt kan dock vara viktigare än en låg omflyttningsgrad i största allmänhet.

³⁶ Bengtsson et al., 2000.

Metoder för brukarmedverkan

Ranger och Westerberg³⁷ har i boken *Metoder för möten* gjort en systematisk redovisning av olika metoder för att öka deltagandet i olika lokala förändringsarbeten. Bokens titel antyder att just mötet är det väsentliga och det som står i fokus i olika samverkansprocesser. Mötet mellan människor kan se ut på många olika sätt och det kan handla om möten mellan allmänhet och beslutsfattare, mellan professionella och lekmän eller mellan boende och fastighetsägare. Det viktigaste att hålla i minnet är att mötet sker mellan individer, individer med olika förutsättningar och intressen och olika utgångspunkt och mål. Ranger och Westerberg menar därför att all samverkan behöver planeringens ordning och struktur, men också ögonblickets flexibilitet och kreativitet. Varje situation är värd sin egen metod!

Även Schlyter³⁸ menar att mötet är en viktig del i processen med brukarmedverkan. Ett mått på graden av boendemedverkan är omfattningen på samråd mellan projektören och de boende. Samrådet kan gå till på många olika sätt, där mötet har en framträdande roll. Han menar att möten kan genomföras på många olika sätt och nämner informella träffar, stormöten eller mer regelbundet återkommande boendemöten.

Figur 11. Boende i bostadsrättsföreningen Arvid diskuterar gårdsförnyelse i början av 1980-talet. Foto: Ann-Sofi Högborg, Svenska Landskap

Det finns naturligtvis ett flertal olika metoder utöver mötet som kan användas i arbetet med brukarmedverkan. Det viktiga är dock att projektören och de boende har möjlighet att utveckla en kontinuerlig dialog.

Möten

Ranger och Westerberg³⁹ menar att en av processledarens⁴⁰ viktigaste arbetsuppgifter och kompetenser är att skapa möten som blir kreativa och effektiva. Det är viktigt att det finns en ledare som vågar leda mötet och se till att det drivs framåt. Utan en ledare är det lätt att mötet stannar av. De listar ett antal konkreta tips och råd på sådant som kan vara bra att tänka på för att skapa ett framgångsrikt mötesklimat⁴¹.

³⁷ Ranger & Westerberg, 2004.

³⁸ Schlyter, 1994.

³⁹ Ranger & Westerberg, 2004.

⁴⁰ Processledaren leder arbetet som varierar i tempo och intensitet. Processledaren skall kunna skapa kreativa möten där vardagliga erfarenheter omvandlas till medveten kunskap, samt ha förmågan att argumentera inåt och bakåt i den egna organisationen. Ranger & Westerberg, 2004, s 10-11.

⁴¹ Ranger & Westerberg, 2004, s 36-51.

- Inbjudan: berättar om mötets sammanhang, syfte och moment, mötesprogram och vilka som kommer att vara närvarande. Upplyser om vilka fördelar som kan uppnås genom ett deltagande. Fika är ett lockbete.
- Möteslokal: besök möteslokalen och möblera den för att främja mötets syfte; alla skall se och höra, stolar placeras i mindre öar vid diskussion i smågrupper osv. Förbered innan mötet äger rum.
- Mötet: inled med ett moment där deltagarna kan vara anonyma och känna in stämningen. Ha gärna en presentationsrunda tidigt i mötesgången så att deltagarna blir synliga personer. Håll tempot för att behålla deltagarnas uppmärksamhet och koncentration. Växla mellan programpunkter där deltagarna är passiva resp. aktiva. Fika är viktigt, främjar småprat och mingel och ger deltagarna en möjlighet att sträcka på benen.
- Avslut: sammanfatta och redovisa det som kommit fram på mötet. Kom överens om hur arbetet skall gå vidare, bestäm gärna tid för uppföljningsmöte. Avsluta i positiv anda så att deltagarna vill mötas igen!

Figur 12. Fika kan fungera som lockbete, det ger anledning till omgrupperingar och småprat och det höjer energinivån hos deltagarna. Underskatta inte dess betydelse! *Foto: ClipArt*

Planeringsprocess och informationsmaterial anpassat till brukarna

I en studie av hanteringen av planinformation i olika kommunala planeringsprocesser riktade Wikforss⁴² särskild uppmärksamhet mot hur olika informationsrutiner inverkade på brukarnas möjligheter till inflytande. Paralleller kan dras mellan de kommunala planeringsprocesserna och de processer som föregår en förändring av utemiljön på befintliga bostadsgårdar.

Wikforss menar att det är viktigt att brukarna får insikt i och inflytande över planeringsarbetet. För att uppnå detta är det av avgörande betydelse hur processen med brukarna och den information som är riktad till dem är utformad. Han skriver att "det ligger en stor fara i att nöja sig med att kräva information utan att ställa krav på informationens kvalitet". Det är viktigt att både processen och informationsmaterialet anpassas och görs lättillgängligt för brukarna för att de skall känna att deras engagemang är värdefullt och ger resultat.

Ju tidigare brukarna engageras i arbetet, desto större möjlighet har de att påverka det slutliga resultatet. Maunsbach⁴³ menar att det är viktigt att brukarna kontaktas i ett tidigt skede i planeringen för att de skall kunna ta ställning till problemen och få en insikt i hur planeringsarbetet kommer att läggas upp. Kontakter med brukarna måste ske under hela planeringsarbetets gång för att få till stånd en dialog och en ömsesidig kommunikation. Det är inte tillräckligt att informera om föreslagna åtgärder för att få en reaktion, brukarna måste ha möjlighet att ge sina synpunkter och önskemål mer förutsättningslöst. Hon menar också att

⁴² Wikforss, 1979.

⁴³ Maunsbach, 1978, s 88-89.

arbetet måste planeras och att det måste ingå i planeringsarbetet att ta hand om brukarnas synpunkter och att samordna dem.

Planer, referensbilder och andra illustrationer

För att engagemanget i ett projekt med brukarmedverkan skall kännas meningsfullt även för brukarna är det viktigt att den information, de handlingar och det språk som används är anpassat så att alla kan tillgodogöra sig det. Möjligheten att förstå t ex fackuttryck och innehållet i planer varierar från person till person, beroende på tidigare erfarenheter, utbildning och hur mycket tid som kan sättas av för att granska det aktuella materialet. Wikforss⁴⁴ listar ett antal brister som försämrar brukarnas möjligheter att tillgodogöra sig den viktiga informationen som presenteras i t ex utställningar eller möten med planerare.

- Svårtillgängligt bildmaterial med avseende på dålig teknisk kvalitet, uppställning och informationsinnehåll. Felaktig informationsmängd på planer med för mycket eller för lite information gör bilden rörig eller svår att tyda.
- Bilder används som utsmyckning och dekoration, referensbilder som uttrycker något annat än det som avses i realiteten.
- Otydligt samband mellan före och efter samt konsekvenser av föreslagna förändringar.
- Dåliga visningsmöjligheter när ett förslag presenteras. Avståndet för långt, vilket gör det svårt att se det som visas och höra det som sägs. Ett förslag cirkulerar medan nästa presenteras och åhörarnas uppmärksamhet splittras.
- Dålig planering av utställningar. Ingen logik och svårt att följa utställningar som dessutom ofta är obemannade och inte ger brukaren möjlighet att få svar på sina frågor.
- Ett språkbruk med mycket fackuttryck och termer som kan kännas obekanta för brukarna.

Figur 13. Informationen till brukarna och sättet den presenteras på måste vara genomtänkt och anpassat. Röriga utställningar där informationsmaterialet är placerat på fel höjd, ett språk som innehållet mycket fackuttryck och planer som saknar förklaringar är sådant som gör materialet svårare att ta till sig.

Bild: ClipArt (bearbetad)

⁴⁴ Wikforss, 1979, s 36.

Exempel på upprustningar av miljonprogramsgårdar

I litteraturen återfinns ett antal exempel på miljonprogramsgårdar som har upprustats med brukarmedverkan. Nedan återges ett urval av dessa projekt, för att visa på olika metoder som har använts i praktiken. Flera av exemplen behandlar brukarmedverkan i projekteringsfasen vid förnyelse av utemiljön på befintliga bostadsgårdar, men här återfinns också exempel från närliggande områden.

Möten och studiecirkelar, Örtagården, Malmö

Ett av de exempel som Vidén och Lundahl⁴⁵ tar upp är Örtagården i Malmö. Miljöförbättringsprojektet genomfördes i slutet av 1970-talet och blev ett av de första i landet. Örtagården hade stora likheter med flertalet andra områden som uppfördes under miljonprogrammet. Området valdes ut till en försöksverksamhet, som skulle bestå i en miljöupprustning genomförd tillsammans med de boende.

bild av Örtagården, Malmö som det ser ut idag.

Figur 14. En

Foto: Wikipedia

Örtagården framstår som ett ambitiöst projekt, där flera intressanta metoder användes för att samverka med de boende i området. Gårdens upprustning planerades och diskuterades under drygt ett års tid. En statligt avlönad projektsekreterare, som dessutom bodde i området anställdes på halvtid. Arkitekten hade ett lokalkontor i området och en kontaktkommitté med medlemmar från de boende bildades. I området startades också studiecirkelar och barnverksamheter för de boende.

Under det år som förbättringarna planerades höll man fyra-fem större möten om miljöupprustningen. Till detta kom dessutom 15-25 mindre arbetsmöten i arbetsgrupper av olika slag. Genom hela försöket utvecklades och prövades nya vägar och nya samarbetsformer mellan myndigheter, tjänstemän, förvaltning, arkitekt och hyresgäster.

⁴⁵ Vidén & Lundahl, 1992.

Möten och enkät, Tegelbruket, Simrishamn

Kristensson⁴⁶ beskriver ett annat exempel där möten var en av de metoder som användes. I fallet med Tegelbruksområdet i Simrishamn kompletterades mötena med en enkät. Kontaktkommitté i området bedrev en studiecirkel som behandlade utemiljön och enligt deras sammanställning var utemiljön otillfredsställande och otidsenlig.

Projekteringsarbetet i området startades med ett informationsmöte där både kontaktkommittén och ett antal andra hyresgäster deltog. De boende hade en kontaktlokal i området där representanter från varje gård samlades under cirka fem planeringsmöten. Invånarna på varje gård hade utsett en representant som hade fått uppgiften att vidarebefordra de övrigas synpunkter om den egna gården. Där fanns också en projektgrupp för yttre miljöbättring där de boende hade tre till fyra medlemmar ur kontaktkommittén.

Förutom mötena som hölls så genomfördes också en enklare enkät. Svarefrekvensen på enkäten var dock låg då bara 38 % av de boende svarade.

Arbetsboksmetoden, Norra Lövgärdet, Göteborg

Ett annat exempel kommer ifrån Norra Lövgärdet i Göteborg⁴⁷. Problembilden i Norra Lövgärdet liknade den i andra miljonprogramsområden vid den här tiden: stor omflyttning, tomma lägenheter, otillräcklig kollektivtrafik och ensidig social struktur med stor andel invandrare, socialhjälpstagare och ensamstående föräldrar och ungdomsproblem.

Figur 15. Översikt över del av Övre Lövgärdet, som det ser ut idag

Foto: Bostads AB Poseidons bildarkiv

Under 1970-talet tog fastighetsägaren itu med de allvarligaste tekniska bristerna. Detta kostade mycket pengar och underhållet av den yttre miljön blev eftersatt. Så småningom bestämde man sig för att försöka vända den negativa trenden och parallellt med fastighetsägarens insatser tog de boende egna initiativ till förbättringar. 1983 startades ett gemensamt projekt som kallades för Nyttoverkstaden, där man arbetade med hjälp av en metod som kallas arbetsboksmetoden. Arbetsboksmetoden är en pedagogisk process där de medverkande inventerar, utvecklar och driver angelägna frågor i tre etapper:

Arbetsbok 1 presenterar problemen.
Arbetsbok 2 redovisar svaren.
Arbetsbok 3 utgör handlingsprogrammet.

⁴⁶ Kristensson, 1994.

⁴⁷ Vidén & Lundahl, 1992.

Fem personer som bodde i området bildade en arbetsgrupp som hade till uppgift att ställa samman frågor och synpunkter som berörde bland annat brister i områdets förvaltning, utemiljön och trafikplanering. Detta blev arbetsbok 1 som delades ut till lägenhetsinnehavarna i området, för att de skulle kunna kommentera och komplettera den. Alla svar som kom in redovisades sedan i arbetsbok 2, som delades ut till alla som hade svarat på den första arbetsboken. Enskilt eller i grupp funderade man sedan över de aktuella frågorna. Resultatet sammanfördes slutligen i arbetsbok 3, ett handlingsprogram.

Enkät och studiebesök, Rosengård, Malmö

I bostadsrättsföreningar som ägs av HSB utövar medlemmarna sitt inflytande genom föreningsstämmor som hålls en gång om året. Ibland hålls extrastämmor och det var vanligt när man skulle rusta upp utemiljön. Önskemål om en förbättrad utemiljö är oftast något som växer fram hos de vanliga medlemmarna ute i bostadsområdet. De kontaktar styrelsen och därefter kommer arbetet igång. Förslag utarbetas och de diskuteras sedan i en stämma till dess att medlemmarna kommer överens om vad som skall göras med utemiljön⁴⁸.

I ett konkret exempel med bostadsrättsföreningen Arvid gick en enkät ut till samtliga boende där de hade möjlighet att lämna sina synpunkter på upprustningen av sin utemiljö. Det anordnades också en studieresa till ett område i Landskrona⁴⁹ som tidigare hade genomgått en miljöförbättring. I Landskrona kunde de boende i brf Arvid se på goda exempel som kunde ligga till grund för en vidare diskussion om den egna gården. Slutligen hölls tre boendemöten. De var välbesökta och på dessa kunde de boende lämna sina synpunkter. Parallellt med projekteringsarbetet arrangerade man också andra aktiviteter i föreningen, såsom studiecirkel, olika verksamheter för barn, ungdomar och äldre och fester, allt för att öka trivseln⁵⁰.

Exempel på projekt från perioden omkring millennieskiftet

Trots rapporter som tyder på ett svalt intresse bland de boende att engagera sig i brukarmedverkansprojekt, så finns det i litteraturen exempel på lyckade projekt med god uppslutning. Nedan beskrivs två av dessa.

Gårdsten, Göteborg

Stadsdelen Gårdsten ligger ca 12 km från Göteborg centrum. Området byggdes 1969-72, men blev snart ett problemområde med många outhyrda lägenheter. Gårdsten hade få arbetsplatser

Figur 16. Efter upprustningen finns det möjlighet till lek och vila på gården. *Foto: Ann-Sofi Högborg, Svenska Landskap*

⁴⁸ Broschyr "Bostadsrättsföreningen Arvid har fått ett nytt ansikte", 1984.

⁴⁹ Bostadsområdet Norrestad, ägt av Landskronahem.

⁵⁰ Broschyr "Bostadsrättsföreningen Arvid har fått ett nytt ansikte", 1984.

och dåliga kommunikationer. År 1997 bildades ett helt nytt bostadsbolag, Bostads AB Gårdsten, vanligen kallat Gårdstensbostäder, med uppdrag att ta hand om och utveckla området.

Med stöd av ett EU-projekt genomfördes 1999-2000 en ombyggnad som innebar en kombination av teknisk upprustning och förnyelse, förbättringar av boendemiljön och andra miljöåtgärder. Hyresgästerna i kvarteren bildade åtta arbetsgrupper som arbetade kring frågor som bland annat handlade om tvättstugor, trygghet samt avfallssortering och återvinning. I en satsning för att vända den negativa utvecklingen uppmanades alla boende att ta makt över sin närmiljö och att delta i projekteringsfasen vid upprustningen av gårdar och naturmark. Varje hyresgäst skall ha möjlighet att vara med och bestämma över sin lägenhet, tvättstuga, parkeringsplats, trygghets- och säkerhetssystem, bostadsgård och angränsande naturmark. Stina Fransson som då var Gårdstenbostäders VD, menar att företaget arbetar med metoder som öppnar för individens inflytande över sin vardag och att arbetet med att renovera och bygga om mobiliserade den initiativkraft som finns i området⁵¹.

Figur 17. Före den stora ombyggnaden i Gårdsten, kunde en bostadsgård se ut så här.

Foto: Gårdstensbostäders bildarkiv

Tydliga ramar

En av de husvärdar som arbetar på Gårdstenbostäder säger att olika hyresgäster önskar olika gårdar. Om de boende är engagerade i sin utemiljö kan Gårdstenbostäder tillgodose önskemålen inom de ramar som finns. Husvärden menar att det är viktigt att brukarna är medvetna om vad de kan och får göra och vad som är reglerat i olika lagar, byggnormer eller i de ekonomiska ramar som Gårdstenbostäder har satt upp. Det tydligaste resultatet av projektet är att den sociala samvaron har ökat, att de boende trivs bättre, känner trygghet och att grannkontakten har vuxit. De som har deltagit i processen känner en stolthet över vad de har åstadkommit. Att gården har blivit finare har också lett till att de boende vistas mer utomhus.⁵²

Fem viktiga principer för arbetet

Processhandledaren för projektet att göra ett centralt beläget grönområde till en levande och hållbar utemiljö understryker att när projektledargruppen och arbetsgrupperna bearbetar de inkomna förslagen är det viktigt att alla förslag bedöms och behandlas med respekt. Om någon vill veta varför ett förslag har avvisats ska de kunna få reda på det. Hon berättar också om fem viktiga principer i arbetet med boendeinflytande.⁵³

⁵¹ Tidningen Utemiljö, nr. 5, 2000.

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid.

1. Problemformuleringsprivilegiet: alla inblandade måste få känna att de får vara med och bestämma dagordningen. Principen innebär också att projektledningen fångar upp vad som är väsentligt.
2. Var konkret: man skall vara noga med att presentera en reell möjlighet.
3. Engagemang måste betala sig: man skall kunna se tydliga resultat.
4. Representativitet: alla måste känna sig representerade. Det går inte att utelämna någon grupp, alla måste känna att de har en ingång.
5. Hållbarhet: projektgruppen måste ha en idé om hur anläggningen skall skötas på lång sikt.

Ombyggnadsprojektet i Gårdsten fick "Stora Samhällsbyggarpriset" 2006. Syftet med priset är att bredda synen från att bara bygga, till att skapa samhällsliga värden. Juryn bedömer både produkt och process och har gjort en utvärdering utifrån aspekterna samhällsnytta, arkitektur, teknik, hållbarhet, samverkan, förnyelse och effektivitet. Motiveringen till att projektet i Gårdsten skulle få priset lyder:

”Stadsdelen Gårdsten utanför Göteborg har utvecklats från att vara en av Sveriges mest problemtyngda förorter till ett attraktivt bostadsområde med stora sociala och miljömässiga kvaliteter. Gårdstensbostäder har varit den centrala aktören i denna förvandling, och man har medvetet använt sig av rollen som fastighetsägare och byggherre för att leda och stödja en social utvecklingsprocess.

Ombyggnadsåtgärderna i sig signalerar förändring, men lika viktigt är att byggprojektet har fungerat som arena för att mobilisera lokala krafter. De boende har involverats i planering och förvaltning och man har aktivt verkat för att skapa praktikplatser och arbetstillfällen. Med visioner, engagemang och kunskap har Gårdstensbostäder vidgat perspektivet från byggande till samhällsbyggande.”⁵⁴

Figur 18. Gårdsten efter den stora förvandlingen.

*Foto: Christer Hallgren,
Gårdstensbostäder*

⁵⁴ http://www.byggkostnadsforum.se/templates/page____295.aspx

Projekt Grönskande levande gårdar, Stockholm

Hösten 1999 till 2001 genomfördes i Stockholm ett projekt inom ramen för Agenda 21⁵⁵. Projektet döptes till Grönskande levande gårdar. Det riktade sig till människor som bor i Stockholms innerstad och utgick från människors engagemang för sin närmiljö. Genom en dialog mellan de boende, fastighetsägare och andra närliggande verksamheter skulle projektet leda till en utveckling på gårdsnivå. Inom projektet erbjöds kunskap och inspiration till gårdsutveckling och andra miljöfrågor. 52 gårdar deltog i projektet⁵⁶.

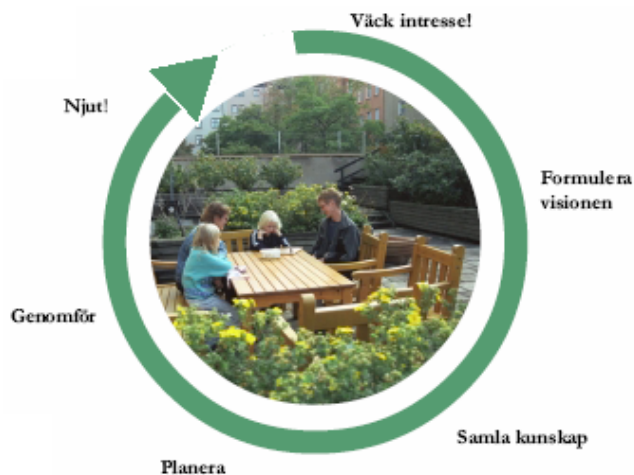

Figur 19. På en av gårdarna valde de boende att diskutera förändringarna på plats, alltså ute på sin gård.

Foto: Anna G Tufveson, Grönskande levande gårdar

Erfarenheterna från arbetet med gårdsprocesser samlades i en skrift som fått namnet *Gårdspraktikan*. Där kan den som är intresserad få tips om arbetsmetoder, lösningar och kontakter för att förvandla sin egen gård till en trevligare plats. Man uppmanar människor att se sin gård som en del i utvecklingen av en hållbar stad, där utvecklingen tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjlighet att göra detsamma.

Gårdspraktikan är dessutom fylld med konkreta och praktiska tips och råd på sådant som kan vara bra att tänka på i de olika faserna. Den riktar sig till människor utan erfarenheter av att genomföra projekt av det slaget och ger idéer om hur de skall gå tillväga, från start till avslut.⁵⁷

Figur 19. I *Gårdspraktikan* finns en översiktlig modell som visar de olika faserna i processen med att förnya en bostadsgård. Processen är indelad i sex olika steg.

Foto: Anna G Tufveson, Grönskande levande gårdar

⁵⁵ Agenda 21 är ett världsomfattande handlingsprogram för miljö och utveckling. Det visar på hur vi skall uppnå ett hållbart samhälle genom att utrota fattigdom och undanröja hoten mot miljön.

⁵⁶

http://www.stockholm.se/upload/Stadsdelsforvaltningar/Norrmalm/Grona_Tradgardar/PDF/Gardspraktikan.pdf

⁵⁷ Ibid.

Internet för att nå ut

I projektet Grönskande levande gårdar används Internet som ett forum för att nå ut till medborgarna och för att så många som möjligt skall kunna ta del av den information som finns. Gårdsvandringar och seminarier organiserades omkring olika miljöfrågor, såsom källsortering och kompostering, dagvatten, naturpedagogik, livsmedel, transporter och energi.

Mer grönska, bättre belysning, ofta förbättrad renhållning och lättare skötsel på de upprustade gårdarna är tydliga resultat av projektet. Projektet har också inneburit en ökad social samvaro mellan grannarna. Miljöintresset har väckts eller stärkts hos många, både barn och vuxna. En enkätundersökning visade att efter projektet var miljömedvetandet större hos dem som bodde vid de undersökta gårdarna än hos slumpvis utvalda innerstadsboende i Stockholm.⁵⁸

⁵⁸ <http://www.formas.se/upload/EPiStorePDF/0603%20LIP%20slutrapport%20BOOM.pdf>

Landskapsarkitektens yrkesroll

På Sveriges lantbruksuniversitetets hemsida⁵⁹ beskrivs landskapsarkitektur som konsten att väga samma funktion, skönhet, hållbarhet och ekonomi till utformning av människans byggda livsmiljö. Enligt utbildningsplanen för landskapsarkitekturprogrammet⁶⁰ skall en landskapsarkitekt ha förmågan att förena naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga moment med ett konstnärligt kunnande. I landskapsarkitektens yrkesroll ingår att i komplexa situationer som rör planering och gestaltning av fysisk miljö identifiera problem, formulera alternativa lösningar och förklara dem för de människor som berörs. I yrkesrollen ligger även förmågan att se hur människans användande av landskapet påverkar det från naturgeografisk, landskapsekologisk, kulturhistorisk och miljöpsykologisk synpunkt. Landskapsarkitekten skall också på ett reflekterande sätt kunna omsätta och syntetisera kunskap och värderingar från olika intressenter och aktörer till konkret genomförande.

Landskapsarkitektur är ett ämne som omfattar gestaltning av framtida förändringar, där samhällsutveckling och samhällsbyggande i stad och på landsbygd samspelar med naturlandskapens karaktär och värden. Ämnet omfattar också förvaltning och utveckling av befintliga miljöer, och förmågan att ta hänsyn till både historia som framtid. Allt detta skall ske med hänsyn till hållbar utveckling för både människor och natur. I landskapsarkitektens yrkesroll ligger också förmågan att arbeta över en bred skala, från övergripande fysisk planering av större regioner och kommuner till en mer detaljerad skala med gestaltning av t ex parker och andra urbana rum⁶¹.

Brukarmedverkan ställer nya krav

När det blev aktuellt med projekt med målsättningen att de boende skulle engageras i arbetet, innebar det att nya krav ställdes både på planeringsprocessen och på de projekterande landskapsarkitekterna. Ifrån att ha skapat miljöer grundat på sina egna tankar, idéer och ideal, var de nu tvungna att lyssna på och ta tillvara på brukarnas förslag och önskemål.

Landskapsarkitekterna hade betydande roller i projekt med förnyelse av miljonprogramsgårdar och Schlyter⁶² menar att det var de som styrde både kostnaden och omfattning av boendemedverkan. De tolkade de boendes önskemål, ritade upp förslaget och presenterade det för beställaren. För att kunna leda projekten och göra boendemedverkan meningsfull ställdes stora krav på framför allt kunnskap, lyhördhet och tålamod för att resultatet skulle bli tillfredsställande för alla som deltog.

Wikforss⁶³ menar att den personliga kontakten mellan de som planerar, i det här fallet landskapsarkitekterna, och de som berörs av planeringen bör vara grunden för hela planeringsprocessen. Det är landskapsarkitektens uppgift och en del av yrkesskickligheten att knyta kontakten med brukarna och se till att den upprätthålls under hela projektiden. Den kontakten är mycket värdefull för brukarnas insyn och inflytande i ett projekt.

Ett av målen som anges i landskapsarkitekturprogrammets utbildningsplan är att studenterna skall utveckla förmågan att utbyta kunskaper även med personer utan specialkunskaper inom området. Till denna grupp hör vanligtvis brukare och boende på en bostadsgård. För övrigt

⁵⁹ <http://www.sol.slu.se/la/>

⁶⁰ http://ltjfak.adm.slu.se/ShowPage.cfm?OrgenhetSida_ID=3345

⁶¹ <http://www.sol.slu.se/la/>

⁶² Schlyter, 1994.

⁶³ Wikforss, 1979.

skiljer det sig åt mellan de två studieorterna⁶⁴ om utbildningsplanen ytterligare specificerar huruvida landskapsarkitektens yrkesroll i relation till andra människor behandlas under utbildningen.

Nya krav komplicerar arbetet

Rapporten *Fem förbättrade gårdar*⁶⁵ tyder på att intresset för brukarmedverkan ibland är svalt hos de projekterande landskapsarkitekterna. Vissa uppfattar samråd med de boende som problematiskt med motstridiga krav. Samarbetet innebär att den traditionella projektörsrollen måste utvecklas och det ställer högre krav på landskapsarkitekten och förmågan att jämka mellan de boendes viljor och den egna professionella inställningen. Kristensson⁶⁶ har i sin undersökning av fem miljöförbättringsprojekt genomförda på 1980-talet intervjuat de projekterande landskapsarkitekterna. Resultatet av hennes undersökning visar att landskapsarkitekterna hade uppfattat samrådet med de boende dels som ett stöd i arbetet men också som en problematisk situation med fler krav att ta hänsyn till. Hyresgästernas perspektiv på miljöutformningen gav säkrare underlag för beslut och gav grund till nya alternativ i projekten, men också till en mer komplicerad arbetssituation för landskapsarkitekterna. Detta har ibland uppfattats som jobbigt och problematiskt, samtidigt som det i många fall har gett en dynamik i projekten och utmanat projektören att tänka i nya banor.⁶⁷

Expertaktörer och vardagsaktörer

Ranger och Westerberg⁶⁸ skiljer på två specifika grupper som står i fokus i alla samverkansprojekt: expertaktörer och vardagsaktörer. När det handlar om projekt med brukarmedverkan vid förnyelse av utemiljön på befintliga bostadsgårdar är det landskapsarkitekten som är expertaktören och den som deltar i projektet utifrån ett specialistperspektiv. Den kunskap han eller hon bär med sig är inlärd och utvecklad inför och under yrkesutövningen. Genom den kunskapen är landskapsarkitekten skolad att analysera verkligheten på ett visst sätt, och kommer att närma sig de problem och de möjligheter som finns utifrån den inlärd kunskapen. De boende är vardagsaktörerna och de deltar i arbetet utifrån ett brukarperspektiv. De har en kunskap som är baserad på erfarenheter. De har fått kunskaper om den specifika gården genom att vara bosatta där.

Begreppen vardagsaktör och expertaktör är inte egenskaper hos enskilda individer, utan en roll som aktiveras i en viss situation. Det handlar inte om att en roll är bättre och en är sämre. Alla människor besitter både vardagskunskaper och expertkunskaper och det är situationen och förväntningarna på oss som avgör vilken kunskap vi mobiliserar.⁶⁹

Kvinnor och män i yrkesrollen

Ett av arbetets delmål är att med utgångspunkt i tidigare studier och arbeten samt de intervjuer som genomförts undersöka eventuella skillnader och likheter i den manliga respektive kvinnliga yrkesrollerna. Eftersom ingen litteratur som behandlar detta ämne har hittats, har dylika jämförelser inte kunnat göras. Frågeställningen behandlas därför enbart med utgångspunkt i de intervjuer som gjorts och resultatet redovisas i avsnittet *Landskapsarkitekternas erfarenheter*.

⁶⁴ Landskapsarkitektutbildningen ges på SLU i Alnarp och på SLU i Ultuna.

⁶⁵ Kristensson, 1994.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Ranger & Westerberg, 2004.

⁶⁹ Ibid

Landskapsarkitekternas erfarenheter

Vid intervjuerna som genomfördes med de tio landskapsarkitekterna diskuterades flera intressanta frågor. Nedan redovisas en sammanställning av intervjuerna och de intervjuades meningar, åsikter och berättelser. De halvstrukturerade intervjuerna innebär att de intervjuade själva i stor utsträckning påverkar intervjuernas innehåll och att de till viss del väljer inriktning på samtalen. Ett resultat av detta är att landskapsarkitekterna har lagt olika mycket tyngd på de ämnen som har diskuterats. Sammanfattningen omfattar det material som anses intressant för arbetet.

Brukarmedverkan

Samtliga intervjuade säger sig ha en positiv grundinställning till brukarmedverkan när utemiljön på befintliga bostadsgårdar skall förnyas. Det är svårt att dra några slutsatser om betydelsen av det eftersom projekt med brukarmedverkan kan bedrivas enligt en rad olika metoder och med olika grader av makt och inflytande för de boende. I vissa fall är det också svårt att veta om landskapsarkitekten har en genuint positiv inställningen till fenomenet brukarmedverkan eller om det speglar den inställning de förväntas ha, det vill säga om jag som intervjuare påverkade dem.

En av de arkitekter som arbetade med förnyelse av miljonprogramsgårdar i början av 80-talet säger att hon är positiv till brukarmedverkan men att hon var upprörd över att det experimenterades med utemiljön som har så lång leveranstid.

”det var ju kul att engagera folk i just trädgårdar, men jag är fortfarande sur över att man valde just en sådan grej som tar sådan himla lång tid att få till stånd. Och det var också en sorts degradering av, varför är landskapet mindre proffsrelaterat än byggnaderna, det tänkte jag på. Alltså som person.”

Hon tycker att det hade varit bättre att sysselsätta de boende med färgsättning av trapphusen, något som skulle kunnas göras varje år som ett engagemang med olika färger i olika trappor eller olika plan. Det skulle, till skillnad från utemiljön, vara något som gick över en dag att få till stånd.

Vissa tycker att det är en självklarhet att de som bor på en gård får möjlighet att vara med och ha synpunkter och inflytande över förändringar som i så pass hög grad påverkar deras vardag. Det är också flera av de intervjuade som säger att de boende ger ett mervärde till förnyelseprojekt, bland annat för att de har värdefull kunskap som inte den utifrån kommande landskapsarkitekten har. De boende vet hur det är att bo och verka på en specifik gård.

”Brukarmedverkan betyder att man tar reda på det man själv inte begriper som utomstående kommande. Man behöver veta hur människor lever på den här platsen där man skall vara verksam.”

”Det är de [boende] som kan sin gård eller plats och vet hur den används och vet vilka problemen är och så. Ja, det är de som har bäst bakgrundskunskaper liksom.”

”det är inspirerande [...] det tycker jag absolut det är för det kommer infallsvinklar [...] och funderingar och synpunkter som man aldrig någonsin hade kommit på själv, och det tycker jag är det roliga egentligen att man blir

överraskad och ofta positivt överraskad”

En av de intervjuade som arbetar inom en kommunal förvaltning säger att det yttersta målet för henne är att lekplatserna, parkerna och torgen blir välanvända och omtyckta. Hon menar att detta i större grad kan uppnås om brukarna har möjlighet att påverka platsens utformning.

”om det förslaget som presenteras eller som genomförs är förankrat hos de boende så är ju det förhoppningsvis ett mycket bättre förslag än om man inte har med dem och på så sätt så kommer de som då skall använda det här att tycka mer om den här platsen och vårda den bättre”

Trots att merparten av de intervjuade uppger sig ha en positiv inställning till brukarmedverkan är de också medvetna om de problem det kan innebära. Flera av dem hänvisar till att arbetet med brukarna kan vara komplicerat, att det tar tid från det som för projekten framåt och att det helt enkelt kräver mer av dem som landskapsarkitekter.

”Nej, för att det finns många som har jobbiga upplevelser också av det och har känt sig maktlösa och så.”

”Det blev så knöligt helt enkelt, det tog sådan himla tid, vi var oförberedda på det. Och det tog tid ifrån det som vi uppfattade förde projektet framåt.”

I den inledande fasen och på inledande möten har flera av de intervjuade upplevt att det har funnits ett stort behov bland de boende att få utlopp för sina klagomål. Landskapsarkitekterna har i flera fall varit de första som har lyssnat på dem, vilket har medfört att de blivit överösta med klagomål. Även sådant som rört helt andra områden än utemiljön har kommit till ytan. I vissa fall har det blivit en väldigt negativ och dålig stämning som sedan har tagit lång tid att bearbeta och lämna bakom sig.

”Ibland kan jag uppleva det väldigt negativt, vissa kvällar är väldigt, väldigt deprimerande. För att det är så mycket negativt som kommer fram. Och då handlar det kanske ofta om kylskåp och hissar som inte fungerar och framför allt tvättstugor som aldrig blir städade.”

En av de landskapsarkitekter som arbetar inom en kommunal förvaltning menar att det är ett givande och ett tagande. Också hon har upplevt mycket negativism i sitt möte med brukarna och hon menar att ligger i hennes uppgift att hela tiden försöka vända allt det negativa till något positivt.

”Så om någon ringer in och är jätteförbannad på någonting, så får man liksom försöka att, hela tiden försöka vända det till det positiva, på något sätt. Och det kräver rätt mycket kraft, kan jag känna.”

Hon menar ändå att hon får så mycket tillbaka i sitt möte med brukarna så att det är värt den kraften som det tar att vända negativism till positivism.

Brukarnas inflytande

När i processen brukarna kontaktas påverkar det inflytande de får i arbetet med förnyelsen av utemiljön på gården. Det varierar mellan de intervjuade landskapsarkitekterna när de föredrar att involvera brukarna i processen. En av arkitekterna som arbetar i en kommunal förvaltning

säger att om det inte skall vara som med elevdemokrati i skolan som ofta bara blir ett spel för gallerierna så måste brukarna tas med i arbetet tidigare än vad som ofta är fallet i de projekt hon arbetet med.

”För ofta har man ju kanske kommit lite för långt som planerare för egen del och har liksom redan bestämt sig och är ganska fastlåst i sin egen uppfattning om hur det skall vara. Så skall det vara liksom på riktigt det här så skall man ju börja innan man har någonting klart så, och bjuda in till en förutsättningslös diskussion om vad som kan bli.”

Den andra arkitekten som arbetar inom en kommunal förvaltning säger att det är de som bor kring den aktuella platsen som skall använda den och därför skall det vara som de vill ha det.

”om deras högsta önskan är att vi skall göra en fontän på torget, då jobbar jag jättemycket för att det skall bli en fontän. Jag försöker liksom hitta det som många säger att de vill ha, de viktiga sakerna som kommer fram så försöker jag verkligen jobba för.”

Hon tycker att det är meningslöst att börja skissa innan hon vet vad folk vill ha och hon ger därmed de boende ett stort inflytande i de projekt hon driver.

”Men det är olika åsikter om det, men jag tycker att... det är de som bor där som skall utnyttja det”

En annan av de intervjuade tycker tvärtom att det är bra att han har tid att grunna och fundera på ett projekt innan det är dags för ett möte med brukarna. Han föredrar att ha med sig ett förslag när han skall sitt första möte med de boende. Det ger ett underlag till diskussionerna och någonting att utgå ifrån. Han har även provat att komma dit helt förutsättningslöst, med så kallat blankt papper. Då har de boende fått ritningar med bara huskropparna utmärkta och sedan har de suttit i grupper och diskuterat och skissat själva. Han ser dock ett problem i detta. När han sitter och diskuterar med lekmän kan de i ord uttrycka sina åsikter över vad de vill eller inte vill ha, men när de skall överföra orden till ett papper genom att rita och skissa, så uppstår en ängslighet och självförtroendet hos de medverkande försvinner. Han tycker inte att han har så stor nytta av det material han får in.

Ett par av de intervjuade menar att brukarnas medverkan och inflytande i processen inte nödvändigtvis behöver påverka det fysiska resultatet i någon större utsträckning.

”rent utformningsmässigt så, ja, det är svårt att sitta här egentligen och säga om det är så himla stora skillnader egentligen. Det handlar ofta om funktioner, som sagt, och de funktionerna brukar man ju oftast få med sig ändå.”

”Och vi har diskuterat så här, vad är egentligen skillnaden rent fysiskt om vi gör någonting utan att ha frågat respektive om vi frågar? Vi har kommit fram till att resultatet förmodligen inte skiljer sig rent fysiskt sådär väldigt mycket. [...] Det som händer är mer något mentalt hos dem än vad som fysiskt är resultatet.”

Han menar att skillnaden är att brukarna hinner vänja sig vid och ta till sig ett förslag om de är involverade i ett förändringsprojekt. Han menar att det kanske viktigaste med brukarmedverkan är att de hinner förbereda sig på vad som skall ske. Om det handlar om

något omvälvande i deras vardagsmiljö så hinner de ta in det, de känner sig delaktiga och de har en möjlighet att prata av sig om farhågor innan förändringen genomförs.

Mål: förbättrad social miljö

Flera av de intervjuade landskapsarkitekterna anser att den sociala miljön är det viktigaste i projekt med brukarmedverkan. En av dem säger att:

”syftet är inte att du skall få en vackrare gård rent estetiskt, syftet är att få människor att känna sig med delaktiga i sin närmiljö och det, det tror jag är det primära.”

En av de intervjuade tycker att det fina i idén med brukarmedverkan är att de som landskapsarkitekter kom till en gård och hade idéer som de sedan var tvungna att modifiera efter att de boende hade fått säga sitt. Han menar att ofta när han kom till en miljonprogramsgård var utgångsläget i botten:

”Det såg ut som öken kan man säga, det såg fruktansvärt ut egentligen och sedan då så var det mycket konflikter och lite tröstlöshet och man tyckte det var för jävligt helt enkelt. Men under den tiden som [...] man var där ofta och man pratade och man hade liksom visioner och man målade upp drömmar på något sätt, och folk tyckte att det var egentligen väldigt spännande”

Han menar att folk fick kontakt med varandra under tiden arbetet pågick och att det sociala livet verkligen förbättrades.

”Och några kokade kaffe och vi hade till och med fester i de här lokalerna”

Han menar att för att uppnå målet med en förbättrad social miljö är det viktigt att man låter arbetet ta lång tid, så att folk hinner lära känna varandra under processen.

Ytterligare en av de arkitekter som arbetade med upprustningsprojekt i början av 80-talet talar om att den sociala miljön förbättrades runt de förnyade gårdarna. Hon tror att de som var involverade uppskattade sin hemmiljö mycket mer efteråt och att människor är mer rädda om det som de själva varit med om att förändra. Hon menar också att människor lärde känna varandra bättre i processen med förnyelsen.

”man lärde känna varandra mellan olika portar och olika gårdar och det blev nog bouletterningar på de här bouleanorna”

Samtidigt menar hon att de problem som fanns i områdena oftast flyttades någon annanstans. De områdena som bearbetades, lyftes rent statistiskt och utseendemässigt, men hon säger att problemen flyttades någon annanstans.

”de som kände sig mest utslagna och som behövde den här ruffiga omgivningen, de flyttade till något annat ställe”

En av arkitekterna menar att det finns en liten risk att arbetet med brukarmedverkan försämrar den sociala miljön på en bostadsgård i stället för tvärtom. I situationer där de boende har rakt motsatt uppfattning i någon fråga är det alltid någon eller några som inte får som de vill.

”ibland kan det alltså hända utav någon anledning att det blir någon stötefråga också delar det [de boende] i två läger och då helt plötsligt så anar man ju en

sprickbildning i det här med socialt engagemang och så vidare. Att det kanske är omöjligt att båda sidor får som de vill och då har du en del av ganska engagerade människor som helt plötsligt är ganska sura.”

På det viset tycker han att de beställare som väljer brukarmedverkan sticker ut hakan lite. Han säger att så länge som allt går bra och alla brukare får som de vill så är det frid och fröjd med glada engagerade boende. Men om inte alla är överens kan det glada engagemanget snabbt övergå i missnöje och beställaren har ett gäng engagerade människor som är mycket missnöjda. Han säger att om man inte har brukarmedverkan så blir det en avmätt, nästan lite resignerad hållning från de boende. De har lättare att rycka på axlarna eftersom de inte är vana vid att någon lyssnar. Därför är det jätteviktigt att arbetet med brukare följs upp och att alla känner sig delaktiga i arbetet, även om inte alla alltid kan få som de vill.

Ekonomiska argument för beställaren

Med utgångspunkt i den positiva inställning som flertalet landskapsarkitekter säger sig ha till brukarmedverkan diskuterades också frågan om vem som föreslår detta i ett projekt. I början av 80-talet var det en förutsättning för att få miljöförbättringsbidrag, då låg det i allas intresse att ha brukarna involverade. Bland de arkitekter som arbetat med brukarmedverkan runt millennieskiftet varierar det vem som vanligtvis föreslår det.

En av de intervjuade berättar att han har jobbat med en mer tydlig inriktning på brukarmedverkan i sina projekt i ett par år. Upprustning av befintliga bostadsgårdar har endast utgjort en mindre del av de projekten, men han tycker att det är en självklarhet att människor skall få lov att ha synpunkter på förändringar som påverkar deras vardag. Han menar att i de fall när han som projektör tar upp frågan om brukarmedverkan är det inte ovanligt att han får backa då beställaren ser den initiala merkostnaden som är kopplad till detta.

”Vi jobbar väldigt hårt på att övertyga dem och vi lyckas väl ganska väl vill jag säga, men då måste man ha argumenten, man måste kunna sin sak.”

Han menar att det är bra att kunna visa beställaren andra resultat från andra sammanhang. Han håller med om att det blir en liten merkostnad för beställaren på kort sikt, men han är övertygad om att lönar sig flera gånger om i längden. Han säger att man måste se det mer långsiktigt och väga in att resultatet blir bättre och att det är ett sätt att undvika ändringar i efterhand.

En av de intervjuade som har arbetat med brukarmedverkan både i början av 80-talet och i projekt runt millennieskiftet säger att det är hon som brukar föreslå att ett projekt skall drivas med brukarmedverkan. Hon säger att fastighetsägarna och beställarna kan vara negativa till en början, men det tror hon beror på att de är rädda att det kommer för stora krav som de inte kan möta upp mot. Hon tycker dock inte själv att det är något problem och menar att hon ofta brukar kunna övertala dem.

”min erfarenhet är ändå det att så här mycket pengar finns det och när de säger swimming-pool, så är det en underbar tanke, men den ryms inte inom pengarna, vi måste nyttja de här pengarna så bra vi bara kan också gå in på sådant som kan rymmas.”

Ytterligare en arkitekt säger att det blir en initial merkostnad som han uppskattar till 25-30 % om man skall ha brukarmedverkan i ett projekt. Även han menar att beställaren förmodligen

kommer att vinna på det i längden eftersom resultatet blir mer engagerade människor som sköter om och bryr sig om sin gård. När frågan om att övertala beställaren kommer upp säger han:

”oftast behöver man inte göra det för att, jag skulle vilja påstå att de flesta beställare idag är så pass positiva till detta så att det ses många gånger som en självklarhet.”

Han menar därför att det inte är svårt att argumentera för och motivera de extrakostnaderna som det innebär för beställaren initialt. När det gäller den grupp som inte ser brukarmedverkan som en självklarhet säger han att det nog trots allt kan vara ganska svårt att övertyga dem. Han menar att han försöker genom att lyfta fram hur viktigt det är för gårdens framtid att de boende är involverade och engagerade.

Förutsättningar som påverkar framgång

Flera av de intervjuade säger att de har svårt att sätta fingret på exakt vad som gör att ett projekt med brukarmedverkan blir framgångsrikt. En av dem som är mycket positiv till brukarmedverkan menar att en hög ambitionsnivå och en uppriktig vilja att ha med brukarna i arbetet är en av nycklarna till framgång i sådana projekt. Hon säger att:

”om jag skall vara ärlig så tror jag att det handlar väldigt mycket om förhållningen, den förhållning man har och att man är ärlig lyssnare och verkligen vill att det skall bli bra för dem som är där”

Någon metod för att mäta ambitionsnivån i arbetet med brukarmedverkan hos olika landskapsarkitekterna är svårt att hitta. I de projekt där möten har hållits kan man välja att räkna antal möten. Eftersom det är svårt att hitta något mönster i detta är det också svårt att dra några slutsatser om antalet möten speglar ambitionsnivån i arbetet. Hur många möten som skall hållas i ett projekt är sällan något som bestäms av landskapsarkitekten själv, det sker oftast i samråd med beställaren. Vissa beställare har sina egna metoder som de arbetar efter och som det kan vara svårt för den enskilde arkitekten att påverka. Det finns till exempel bostadsbolag som alltid arbetar efter principen att arkitekten gör ett eller flera förslag, som sedan presenteras på ett möte med de boende. Det finns också bostadsbolag som inte alls vill ha några möten. Där gör arkitekten förslag som ställs ut, exempelvis i en bobutik, varpå de boende skriftligen får komma in med synpunkter och önskemål.

En viktig del i ett lyckat arbete menar en av de intervjuade är att vara beredd att släppa sin egen vision och bild över hur det skall vara. Hon menar att den egna yrkeskompetensen ofta blir ifrågasatt. Det kan vara ganska jobbigt, men om det skall vara något ärligt uppsåt i hela arbetet med brukarmedverkan måste man vara beredd på det. En annan av de intervjuade är inne på samma spår och talar om att han måste vara prestigelös och öppen inför de boendes frågeställningar. Båda upplever att det kan vara svårt ibland.

En annan av de intervjuade menar att en förutsättning för att ett projekt skall bli framgångsrikt är att det inte får vara ett spel för gallerierna utan det måste göras på allvar. Han säger också att inte vem som helst kan driva det utan att det kräver ett kompetent hanterande, annars kan det lika gärna vara.

”Det går inte att slänga ut frågor helt fritt; hur vill ni ha det? Då kan det bli ett fruktansvärt kackel och det kan sluta med att alla är mer ovänner än de var innan, och det blir inget konstruktivt av det.”

Han säger att det måste finnas ett underlag för diskussion som är väl utarbetat och anpassat för dialog och som är lätt för brukarna att ta till sig. Det är viktigt att alla kan förstå det så att alla pratar om samma sak. Han säger också att uppföljning är viktigt och att det är viktigt att visa upp på vilket sätt man har tagit fasta på den information man fått ifrån de boende. Om det är något man inte har kunnat uppfylla är det viktigt att berätta det och motivera varför.

”Det värsta är att gå ut och ha ett samrådsmöte och sedan strunta i det och bara göra något helt annat. Då skall man inte ha det, då har man gjort värre än att inte ha någonting alls, tycker jag.”

En annan arkitekt menar att alla måste kunna förstå det han talar om. Det är viktigt att han som arkitekt inte använder ett fackspråk fyllt med typiska arkitektfraser, eftersom det är något som brukarna kan vara ovana vid.

”Jag skall inte använda samma presentationsteknik när jag gör det här som när jag presenterar ett projekt för en husarkitekt, då faller det.”

Han menar också att det redan från början är viktigt att försöka överbrygga känslan av vi och dem.

”Och i mitt fall är det ganska enkelt så tillvida att jag är själv uppvuxen och har bott en ganska stor del av mitt liv i ett miljonprogramsområde, och det skadar ju inte att nämna det så att inte de tror att jag är den där killen från Särö som har bott där i stor villa i hela mitt liv.”

En annan av de intervjuade tror att framgång i ett projekt till stor del hänger samman med att förhålla sig ärligt till brukarna, att lyssna ärligt på det som sägs. Hon tror att mycket hänger samman med att landskapsarkitekterna kommer från neutral bas, vars enda uppgift är att försöka göra det så bra som möjligt för de boende för den kostnaden som beställaren har möjlighet till. Det handlar om att kunna sy ihop allas viljor, något hon säger att hon brukar lyckas bra med.

”Jag har flera gånger varit med om det, att det har blivit så otroligt väl mottaget av alla som har varit involverade tidigare för att vi löste problem som de hade sig emellan. Jag blev liksom vägen där. Det låter stort, men [...] jag har ändå varit med om det nu så många gånger...”

Hon menar också att det är viktigt att tycka om att arbeta med brukarmedverkan, annars lyser det igenom. Hon säger att det är väldigt viktigt hur man förhåller sig när det är boendemöte, att vara uppriktigt och ärligt och genuint intresserad, för det märks om man är det eller inte.

”Ja, det kan man ju vara glad för att man är det då, ja, för att det ger så mycket tillbaka, stämningen skapas där kan man säga.”

Metoder för brukarmedverkan

Ett av de två övergripande teman som diskuterades under intervjuerna är de metoder som har använts i arbetet med brukarmedverkan. Här återfinns flera områden där de intervjuade har likartade åsikter, men också områden där deras åsikter skiljer sig markant.

Ibland är det landskapsarkitekten själv som väljer om och hur man skall arbeta med brukarmedverkan i ett projekt, men det vanliga är att beställaren har en mer eller mindre stark åsikt i frågan. En av de intervjuade säger att han var den förste att arbeta med brukarmedverkan i Malmöområdet. Han menar att metoderna varierade i olika projekt, men att det blev lite mall av det så småningom. Vissa bostadsbolag hade sitt eget sätt att driva arbetet på och jobbade alltid likadant, medan andra var mer flexibla och kunde tänka sig olika arbetsmetoder. Han anser att det var stor skillnad på projekt som genomfördes i allmännyttans regi och projekt som genomfördes av till exempel HSB eller privata hyresvärdar. Projekten som genomfördes i allmännyttans regi hade en mer utvecklad process och sköttes bättre. I projekt som genomfördes av bostadsrättsföreningar fick brukarna komma med sina synpunkter till någon styrelsemedlem som senare framförde dessa på ett möte med styrelsen. Det blev en viss åsiktsfiltrering och den intervjuade kallar det för en indirekt demokrati. När det handlar om privata fastighetsägare säger han att de generellt inte var intresserade av att arbeta med brukarmedverkan.

”Och då kan man ju säga att det här sista fallet [med privata hyresvärdar] det blir mycket ytligare alltihop, man får inte med sig alla de här synpunkterna som man vill ha med sig egentligen, för att det skall fungera.”

Möten

Den metod som visade sig vara i särklass vanligast vid arbetet med de boende och brukarmedverkan är möten av olika slag. En av arkitekterna förklarar detta med villkoret som var knutet till miljöförbättringsbidragen i början av 80-talet. Kravet var att samråd med de boende skulle ha ägt rum och för att få del av pengarna skulle ett intyg visas upp på att möten hade hållit. En annan arkitekt hade erfarenheter av mötesmetoden från att ha arbetat en tid på Ralph Erskins kontor i England.

”Det blev mest så att vi använde oss av möten. Eftersom detta var en pådyvlat metod, som jag tyckte var bra, så använde vi ju den.”

Även i projekt som genomförts runt millennieskiftet har möten varit den vanligaste metoden. Två av de intervjuade arbetar inom en kommunal förvaltning där stormöten, eller öppna möten är den standardmetod som används i flertalet projekt.

Spridningen är stor i antalet möten som de intervjuade har hållit med de boende. Här finns exempel på alltifrån ett enda möte, till uppåt 5-6 möten.

”Det handlar lite grann om vad man vill ha ut av det här. Det finns ju de som pliktskyldigast har ett möte och så säger man, nu har vi haft ett möte och hört vad de har sagt. Och då är det ju ett presentationsmöte egentligen, det vill säga, man kommer med ett färdigt förslag, man vill ha en reaktion på det, sedan går man hem och rättar till, eventuellt rättar till något litet bara, men i stora drag är det [förslaget] vi har jobbat fram.”

Flera av de intervjuade landskapsarkitekterna säger att antalet möten i ett projekt ligger någonstans runt tre.

”Sedan efter det mötet [inledningsmötet] så bokar vi ett, två möten till. Ett avstämningsmöte och ett slutgiltigt möte, det brukar räcka så, för att folk skall känna sig nöjda.”

Huvuddelen av de intervjuade säger att de själva brukar delta på möten med de boende och att det hör till ovanligheterna att de inte är med. Det finns dock undantag där förhållandet är det omvända och där kontakten med de boende sköts av fastighetsägarens representant, vanligen skötsel- eller fastighetsansvarig. Flera av de intervjuade säger att det är helt annorlunda att få informationen i andra hand istället för att ha direktkontakt med de boende, och de värderar direktkontakten mycket högre. Den ger större möjlighet att skapa förtroende och mer utrymme för att en dialog med de boende skall uppstå. Direktkontakten anses av många vara en viktig del för att nå framgång i arbetet med brukarna.

Flera av de intervjuade har testat på andra arbetsmetoder, men mötet kommer ofta in som en del i arbetet även i dessa fall. En av de intervjuade understryker hur viktigt det är att vara flexibel i sitt metodval och menar att alla projekt har olika förutsättningar och kan behöva genomföras på olika sätt. Trots att flera av de intervjuade delar denna åsikt är det endast en som uttalat arbetar aktivt för att hitta nya metoder som är speciellt anpassade till vissa projekt eller till att nå specifika målgrupper.

Personlig inbjudan ger mest

En grundförutsättning för att arbetet med brukarmedverkan vid förnyelsen av utemiljön på befintliga bostadsgårdar skall fungera är att det finns ett intresse bland de boende att delta och att de kommer när ett möte arrangeras. En av arkitekterna säger att inbjudan till det första mötet är jätteviktig. Det räcker inte att sätta upp en lapp på en anslagstavla i området, utan varje person eller hushåll måste få en egen inbjudan i brevlådan. Det är vanligt att inbjudningar har distribuerats i brevlådorna. Ofta har de intervjuade då haft kontakt med någon som har hjälpt till med inbjudningarna, till exempel hyresgästföreningen eller någon skötselansvarig. Vanligt är också kombinationen av lappar i brevlådorna och anslag eller affischer på anslagstavlor eller i trappuppgångar. Två av de intervjuade understryker vikten av personlig kontakt.

”Jag tyckte det var väldigt bra med det här ansikte mot ansikte [...] Den mest tidskrävande metoden, men den mest givande.”

Flera av de intervjuade arkitekterna säger att många människor är ovana vid att gå på möten och att de kan känna en osäkerhet inför detta. Får de en personlig inbjudan har de möjligheten att direkt ställa frågor som dyker upp vilket kan göra att de känner sig tryggare i mötessituationen.

En av arkitekterna ger en annan aspekt på varför det är viktigt att alla hushåll får en egen inbjudan. Han säger att det är ett sätt för bostadsbolagen att gardera sig. Om samtliga hushåll får varsin inbjudan kan inte de boende komma och klaga på beslut i efterhand, eftersom alla har haft möjlighet att vara med och bestämma. Alla har fått en inbjudan och ingen kan hävda att de inte visste att det skulle hållas ett möte.

Uppslutning

Det vanligaste är att mötena har förlagts till kvällstid när folk har kommit hem från jobbet, men innan de har hunnit iväg på andra aktiviteter. En av arkitekterna tillägger dessutom att det är bäst att hålla möten under vinterhalvåret.

”våren till exempel är det knappt lönt, för att då kommer inte folk och inte sommaren heller, utan det är september, oktober och sedan framåt till och med mars, kanske.”

Han är en av få som uttryckligen säger att ambitionen är att så många som möjligt skall komma till de utlysta mötena. För att ytterligare locka de boende att komma till ett möte är det vanligt att redan på inbjudan upplysa om att det serveras kaffe och dopp. Trots detta är det en relativt liten andel av de inbjudna som kommer på de möten som hålls.

”Och då brukar ungefär 10 % komma av det antalet man kallar. Så är där 400 som bor i föreningen eller området, så kom det 40. I grova drag, för det slår ju så klart lite.”

Figur 21. Kaffe med dopp har flera viktiga funktioner när det handlar om brukarmedverkan. Det är ett sätt att locka de boende till ett möte, men det ger också tillfälle till diskussioner och omgrupperingar.

Foto: Johan Järlestedt

Flera av de intervjuade arkitekterna berättar dessutom anekdoter om när ytterst få har dykt upp på utlysta möten.

”Där fanns det lägenheter motsvarande 1000 invånare. När vi kallade [...] då kom tre personer, av tusen. Och två av de här tre hade grundat innan för att våga uttala sig, alltså hade tagit ett järn. Det var rätt så ruggigt.”

En annan arkitekt berättar om ett projekt där det endast kom en person till ett möte.

”han [projektledaren] menade på att han har äskat pengar för det här och fått klartecken och allting för att involvera hyresgästerna och sedan kallar vi då till boendesamverkan och de orkar inte ta sig dit överhuvudtaget, eller helt enkelt skiter i det. Och då tycker jag att det är rätt att lägga ner”

Vilka kommer?

Det finns boendegrupper som är mer engagerade än andra och som i högre utsträckning kommer på utlysta möten. Det finns också vissa grupper som ofta uteblir och som man har svårt att nå. Flera av de intervjuade, oavsett om de har arbetat med upprustning av miljonprogramsgårdar i början av 1980-talet eller med projekt runt millennieskiftet, är överens om att kvinnor oftare kommer på möten än män. Mammor till småbarn, pensionärer

och trädgårdsintresserade är grupper som ofta dyker upp och bland dem som ofta uteblir nämns ungdomar, invandrare och medelålders människor med uppvuxna barn. Barnfamiljer är en grupp som det råder en viss oenighet om. En av de intervjuade säger att barnfamiljer ofta var aktiva och engagerade i de projekt han arbetade med, men samtidigt är det många som säger att denna grupp är svår att nå och att barnfamiljerna ofta uteblir från möten eftersom de har problem att skaffa barnpassning. En av de arkitekter som arbetade med upprustningar i början av 80-talet berättar om några större projekt där de fann en lösning på problemet.

”Och sedan är det ju också barnfamiljer, det är svårt att få barnpassning. På några utav jobben där vi hade en lägenhet till förfogande, då hade vi ett eller två rum där vi hade barnkrubba, där någon passade barnen under kvällen då, med spel och sådant där. Och det fungerade bra, tror jag, ibland i varje fall.”

Det råder delade meningar bland de intervjuade arkitekterna huruvida någon hänsyn togs till de boende som inte kom på möten eller på annat sätt var engagerade i arbetet med förnyelsen av gården. Vissa menar att man genom att ta reda på den ungefärliga åldersstrukturen i ett bostadsområde kunde ta hänsyn också till dem. En annan säger att fastighetsköparen ofta hade bra koll på vilka problemen var på gården och hade en viss generell kunskap om de önskemål som fanns. Genom att ha en bra dialog med fastighetsköparen kunde hänsyn tas till det stora flertalet. Han menar också att de som kom på ett möte på något vis representerade även dem som inte kom. En tredje har uppfattningen att de som kom på mötena, de ville att alla skulle ha det bra och agerade därefter. Flera av de intervjuade menar dock att människor främst bevakar sina egna intressen och agerar utifrån sig och sitt i första hand.

Flera av de intervjuade diskuterar fenomenet där den som skriker högst får mest. Vissa försöker att undvika att det skall bli så, medan andra accepterar att så är fallet.

”Då är det ju lite så att vi försöker ju undvika då att den som skriker högst får mest att säga till om. Det finns ju alltid människor som är mer verbala och hörs mer, men det är ju inte alltid så att han eller hon talar för alla.”

”De grupperna som inte var representerade, de som inte var aktiva, fanns också med i tankegångarna vid projekteringen, men som med allting i de här sammanhangen, den som skriker högst får också mest igenom.”

En av dem som arbetar inom en kommunal förvaltning berättar om ett projekt där en temalekplats skulle byggas och där de boendes åsikter i frågan gick isär.

”det var rena lynchstämningen där från vissa håll [...] vi kommer att dra dit pedofiler och man kommer att börja elda och det skulle överhuvudtaget bli fruktansvärt hemskt för barnen om man genomförde det här. Men då bestämde vi oss [...] för det fanns ju en grupp som inte var riktigt lika röststarka, som tyckte som vi, de tyckte att det här var en jättebra idé. Så vi bestämde oss för, trots vissas högljudda protester att genomföra det här och det har ju blivit en av stadens finaste lekplatser.”

En av de intervjuade säger att ingen hänsyn överhuvudtaget togs till dem som inte var aktiva i de olika projekten.

”De som inte har varit aktiva, har man inte överhuvudtaget tagit hänsyn till.[...] det saknades inte idéer så vi försökte inte fånga fler.”

Mötessgång

Flera av de intervjuade beskriver kortfattat möten de varit på och hur de har gått tillväga på dessa. Det är sällan några detaljerade beskrivningar eftersom mötena har sett mycket olika ut beroende på vilket projekt det har handlat om och i vilken fas av arbetet som mötet har hållits.

En grundläggande förutsättning om man vill ha ett lyckat möte när man arbetar med stora bostadsgårdar är att dela upp gården i lagom stora grupper, säger en av de intervjuade. Det är viktigt att det är en överblickbar del som de boende kan ha synpunkter på.

”Om man då skulle ha två gårdar, då sitter någon bara och tänker på sin bit här och någon annan sitter och tänker på sin bit här. Och man får inga diskussioner som fungerar”

En av de intervjuade berättar att hon brukade inleda det första mötet med att fråga de boende en lång sekvens av frågor som hon fick massor av svar på. Därefter brukade mötena gå igång av sig själva. Alla som var på mötet hade möjlighet att säga vad de tyckte och föra fram sin åsikt och blev uppmuntrade till det. Hon är noga med att påpeka att varenda sak som de boende tog upp skrevs ner på något vis.

”Varenda sak som kommer skriver vi ner på ett stort papper eller på något vis så att de ser att vi verkligen skriver ner det och vi skriver verkligen ner det allvarligt, verkligen alltså för det är en viktig information för oss.”

När de hade haft ett boendemöte så gick hon hem och sammanställde alla synpunkterna som de boende hade kommit med under mötet. Fler av de intervjuade har arbetat på liknande vis. En av dem berättar att han alltid hade skissrullen med sig. Han rullade ut pappret och skissade och skrev efterhand dit allt som mötesdeltagarna tog upp.

”Vi hade en skiss med oss i regel, men sedan hade jag alltså rullen med mig, som jag rullade över och sedan så skissade man och skrev dit, att de tycker det och de tycker det så att man fick en stomme att gå på.”

En av arkitekterna berättar hur ett presentationsmöte brukade se ut:

”Då var det ju så att vi hade tagit fram skisser och hade med oss bilder och material och växter och sådana saker, också presenterar man det och går igenom förslaget och svarar på frågor och försöker beskriva vad det är man menar. Jag menar, människor som inte är vana att läsa ritningar så måste man ju verkligen försöka att illustrera det, på olika sätt.”

Hon är noga med att hon alltid hade ett inledande möte med de boende innan hon ritade förslaget.

Planeringsprocess och informationsmaterial anpassat till brukarna

En av de intervjuade tycker att det är fel att som arkitekt komma med en ritning till ett möte, presentera den och sedan förvänta sig att få reaktioner direkt. Han säger att det bara är de

brukare som är väldigt säkra på sig själva som ställer sig upp i det läget och reagerar på förslaget. Han menar att de boende borde ha någon typ av förberedelse inför ett möte.

”Alltså egentligen borde de ha haft något ombud, en brukargrupp borde ju vara förberedd.”

En annan av landskapsarkitekterna ser hela processen med brukarmedverkan lite som en utbildning, både för brukarna och för landskapsarkitekten. Han säger att det är ett givande och ett tagande, att de boende skall lära sig lite hur landskapsarkitekten ser på saker, men också att landskapsarkitekten skall lära sig hur de boende ser på saker.

”Det är en utbildning, så långt måste de ta till sig vad vi står för. Vi skall ju då åstadkomma en syntes och vi måste ha förståelse för att det är många saker som måste beaktas. Sen handlar det inte om att vi skall lära dem vår smak, det är en annan sak. [...] Om det på köpet blir någon liten smakskola, det är ju ingen nackdel med det. [...] Men vi skall inte utbilda dem i minimalism, det finns en gradskillnad där. Vi skall inte övertyga dem om att våra arkitektoniska ideal är det enda rätta”

En svårighet med brukarmedverkan som flera av de intervjuade diskuterar är de förväntningar som uppstår bland de boende, och som i många fall kan vara orealistiska. En av de intervjuade säger att han som landskapsarkitekt måste visa de boende att det inte handlar om att de kan få vad de önskar, utan att saker och ting måste vägas emot vartannat. En annan arkitekt som har upplevt att de boende blivit besvikna i olika projekt säger:

”Om man inte förbereder de boende på något sätt så kan det börja uppstå önskelistor [...] och de önskelistorna har ju inga kronor och ören och de har heller inte någon klimatanpassning eller några andra begränsningar.”

En av de intervjuade menar att det sätt som arbetet med brukarmedverkan drivs på är viktigt. Processen måste vara anpassad till brukarna och materialet skall vara utformat så att alla förstår.

”det måste drivas på rätt sätt, det måste finnas ett underlag för diskussion som är väl utarbetat och anpassat för dialog som är lätt att ta till sig, alla kan förstå så att alla pratar om samma sak”

Planer, referensbilder och andra illustrationer

Flera av de intervjuade diskuterar problematiken med att redovisa ett förslag så att de boende verkligen förstår det. Det finns en utbredd medvetenhet om att brukarna är ovana vid att läsa och tolka ritningar och att det kan behövas ytterligare presentationstekniker för att de till fullo skall förstå vad ett förslag innebär. Det verkar dock vara stora variationer bland de intervjuade i huruvida de använder sig av andra sätt än planen för att presentera ett förslag. En av arkitekterna som arbetade med upprustningar i början av 80-talet menar att det är viktigt med sektioner och modellarbete. En annan av de intervjuade berättar att de ritade förslagen både i plan och i sektion. Hon säger att sektionen och axiometrin är de representationer som en ovan planläsare ser tydligast. Hon talar också om modeller som ett bra alternativ, men tar upp resursfrågan och anger att det var för få timmar per projekt för att de skulle ha tid att bygga modeller. En av de kvinnliga arkitekterna säger att en plan måste kompletteras med beskrivningar för att den skall vara lönt att visa. Hon brukar arbeta mycket med enkla

perspektiv, där hon utgår från ett foto och lägger till de nya elementen. Hon menar att det oftast är väldigt talande för folk.

Trots att det finns en medvetenhet om brukarnas svårigheter att översätta en plan till verklighet, så är det ett par arkitekter som uppger att de inte alltid aktivt jobbar med att göra presentationsmaterialet mer lättförståeligt.

”Slentrianmässigt gör ju vi väldigt mycket bara planer, [...] för att man räknar med att det skall de [boende] förstå, det gör ju beställaren”

En av de intervjuade menar att arkitekten har möjlighet att manipulera brukarna genom att presentera ett förslag på ett sådant sätt att viss information framhävs och viss information döljs. I de fallen är det vanligt att reaktionerna från brukarna kommer först när förändringen redan är genomförd.

”Man kan ju gå till ett möte och redovisa någonting på ett sådant sätt att man döljer informationen. Det är därför man ibland får reaktionen när det väl är byggt.”

Flera av de intervjuade berättar att det är vanligt att de inte får några reaktioner från de boende när ett förslag ställs ut eller diskuteras på ett möte. En av dem säger att det är vanligt att reaktionerna, och då oftast klagomålen, kommer när arbetet väl är igång. Det är vanligt att det blir konfliktfyllda situationer och negativa reaktioner när de boende ser ett förslag komma till stånd. En av arkitekterna menar att det beror på att de boende kan ha svårt att föreställa sig och leva sig in i ett förslag när de ser det på pappret och att det blir tydligare när de ser det i verkligheten. Det är då reaktionerna kommer.

”Vi har ju övertro på planer, alltså att man kan rita en plan också färglägger man den också redovisar man den, men oftast så tar ju folk ställning till bilden och har svårt att omsätta den.”

”Och jag tror att arkitekter är [...] lite dåliga på det här, att redovisa sina egna tankar.”

Flertalet av landskapsarkitekterna har använt sig av metoden att visa referensbilder för brukarna i syfte att visa på vad man kan göra, ge inspiration och skapa reaktioner, men också för att förtydliga en plan för de brukare som har svårigheter med att läsa planer. De flesta är överens om att referensbilder är bra även om det finns de som ser en fara med dem och risken att det är bilden och inte den miljö som bilden visar som brukarna tar ställning till.

”referensbilder är jättebra, men de är ju väldigt konkreta. De är väldigt färdiga, så många gånger kan mer sådana där lite suddiga skisser som ser ut som att de är gjorda med armbågen vara bättre, för det finns ett större tolkningsutrymme.”

”Och då använder vi ofta väldigt mycket referensbilder, vilket också kan vara farligt för att de kan lova något annat än det man får.”

En av de arkitekter som arbetar inom en kommunal förvaltning berättar om ett projekt där hon arbetade med en grupp barn i olika åldrar. Hon säger att det ofta är abstrakt för barn att bara

säga vad de vill ha och att det därför är extra viktigt att använda sig av referensbilder i de situationerna. De är en hjälp i att leda in barnen på rätt spår.

”de [barnen] har jättemycket att ge men det gäller liksom att hitta ett sätt att få tag i de där idéerna så att de förstår vad man är ute efter och det var bra att visa bilder”

Studieresor

En metod som en av arkitekterna talar om är att ta med de boende på en studieresa.

”En studieresa var bättre alltså än möten, så mycket bättre [...] och det var det sättet som tydligast gav gemensamma referenser som man kunde förhålla sig till”

Hon berättar om ett bostadsområde i Landskrona där fastighetsägaren hade använt olika konsulter till olika gårdar och dit hon tog de boende för att titta på möjliga lösningar.

”Så att någon gård var naturlig, nästa gård var koloniodlar-drömmen, den tredje gården var frukt- och egna trädgårdar-drömmen [...] det fanns verkligen en provkarta, så att det räckte med att åka dit några timmar och promenera igenom tillsammans med dem som man skulle jobba med så kunde man ha någonting att prata om.”

Arbetet fortsatte därefter med att de tillsammans diskuterade de olika karaktärerna, vad de ville ha på sin egen gård och vad de inte ville ha. Därefter ritade hon ett förslag som var baserat på diskussionerna och det de hade sett i Landskrona. Slutligen hade de möten i ett par omgångar där de diskuterade förslaget.

Ytterligare en av de intervjuade arkitekterna pratar om att göra studieresor till andra bostadsgårdar. Det är en metod som han har funderat på och som han tror skulle passa bra för bostadsrättsföreningar.

”En variant som jag har funderat på någon gång, men som jag inte provat ännu så länge, det är att faktiskt, jag tror att det lämpar sig bäst för bostadsrättsföreningar, det är att åka till någon annan gård och istället för att visa den här planen, att man visar någon annan gård som man tycker har blivit lyckad och just för att få igång diskussion och se vad man tycker är bra och vad man tycker är dåligt”

Hemsida

En av de två arkitekterna som arbetar inom en kommunal förvaltning är också en av dem som har testat på flest metoder och som aktivt har försökt att hitta nya vägar för att nå ut till folk. Hon berättar om ett projekt där hon funderade över hur hon skulle kunna nå ut till ungdomar, en målgrupp som annars är svår att nå. I det fallet fick hon möjligheten att använda sig av en befintlig och välbesökt lokal hemsida. Där kunde hemsidans besökare skriva frågor och åsikter till henne och hon gick in och svarade en gång i veckan. Det var en metod som hon tycker fungerade jättebra i det specifika projektet.

”Den var väldigt välbesökt från början då. Och där var det att de pratade med varandra och så, och där kom det ju upp frågor om bostadsgårdarna också därför att... ja, de boende pratar ju om allt möjligt, de ser ju inte de gränserna som vi har.”

Hon understryker vikten av att kunna använda en befintlig och gärna välbesökt hemsida för ändamålet. När hon testade samma metod i ett annat projekt var hon tvungen att starta upp en ny sida och i det fallet fungerade metoden inte alls. Folk hittade inte sidan och den besöktes inte.

Även den andra arkitekten inom kommunal förvaltning pratar om Internet som ett nytt sätt att nå ut till folk. Hon menar att man med hjälp av Internet skulle kunna nå vissa målgrupper som annars är svåra att nå ut till.

”Men nu är nätet ett nytt sätt att jobba på. Förhoppningsvis så skulle man ju med hjälp utav att man jobbar med nätsidor och så där kanske få med en dialog med dem som inte orkar gå på de här mötena, de kanske inte har den tiden helt enkelt, eller prioriterar inte det. Och kanske känner sig obekväma också av att höja sin röst i en stor församling.”

Hon har inte testat metoden själv, men ser det som en teoretisk möjlighet att nå ut till fler i framtiden.

Kontor i området

Ett sätt att komma närmare de boende och på så sätt öppna upp för en dialog är att ha ett kontor i det aktuella bostadsområdet. Det är en metod som ett par av de arkitekter som jobbade med större upprustningsprojekt i början av 80-talet berättar om. Kontoret var öppet för människor som ville komma in och diskutera, fråga eller ha synpunkter på projektet. Projekt som har genomförts runt millennieskiftet har ofta varit mindre omfattande, varför denna metod inte har varit lika aktuell på senare tid. Det är dessutom en dyr metod som kräver alltför mycket resurser i ett mindre projekt .

Brevlådor och direktkontakt

En av de intervjuade som arbetar inom en kommunal förvaltning berättar om ett projekt där brevlådor sattes upp på den aktuella platsen tillsammans med information om upprustningsprojektet. I brevlådorna fick de som ville lägga sina förslag och idéer. Efter att alla synpunkter kommit in gjordes två skissförslag som sedan ställdes ut. För att brukarna skulle ha möjlighet att ställa frågor och få förslaget förklarad för sig, fanns hon på plats vid ett antal tillfällen som utannonserades i förväg.

”Det var jättebra verkligen för att då pratade vi direkt med folk. Vissa hade till och med sett vilka tider vi skulle sitta där och kom dit för att träffa oss [...] Man träffade också de som spontant tittade på utställningen, som man fångade upp när man var där.”

Hon menar att det är mycket viktigt, både för henne och för brukarna, att hon har möjlighet att finnas på plats vid en utställning och kan möta människorna ansikte mot ansikte. Hon kan hjälpa åskådarna att fördjupa sig i ett förslag, vilket är nödvändigt för att de skall förstå konsekvenserna av de planer som ställs ut. Hon får också mycket värdefull information tillbaka när hon träffar brukarna personligen. Efter att de två förslagen hade ställts ut valdes ett av dem ut och reviderades efter de synpunkter som kom fram på utställningen

Variant på Framtidsverkstaden

Samma arkitekt berättar om ett projekt där de arbetade med en metod som är en variant av Framtidsverkstaden. Syftet med en framtidsverkstad är att under två eller flera dagar gå från negativa bilder och visioner till positiva och konkreta handlingsförslag. I det fallet handlade det inte om en bostadsgård utan om ett stråk i staden. Det var både fastighetsägare, boende och butiksägare som var engagerade i projektet och de blandades i tre grupper.

”Det var bra att ha en blandad grupp, tyckte jag, för att vi var ju lite rädda att de boende inte skulle komma till tals, men det tyckte vi att de gjorde för de boende som anmälde sig var ganska engagerade människor och det är oftast så.”

De hade tre möten per grupp och metoden innebar att de på det första mötet arbetade med det som de tyckte var positivt idag. På det andra mötet arbetade de med negativa aspekter och på det tredje mötet med framtidsstrategier. De använde sig av ett system med gula post-it-lappar. Varje deltagare fick skriva tre lappar med sådant som de ansåg positivt eller negativt med stråket. Lapparna samlades sedan in och sattes upp på ett stort papper. Därefter kunde de delas in i olika grupper eller sorteras och flyttas omkring som det passade i det vidare arbetet.

Vindtunnel

En av de intervjuade berättar om ett spännande projekt där de använde sig av en lite ovanlig metod för att reda ut hur och var det blåste i ett bostadsområde. De byggde en exakt modell av ett bostadsområde med hus, hushöjder och allt annat som det såg ut i verkligheten. Modellen körde de sedan i en vindtunnel. På det viset fick de klara indikationer på var och hur det blåste i området. Därefter möblerade de modellen med cykelgarage, skärmar och murar för att sedan köra den i vindtunneln igen. På så vis såg de hur vindförhållandena hade förändrat sig och kunde anpassa sittplatser och vegetation till det. Arkitekten säger att alla var otroligt fångade av att få sådant klart belägg för hur det förhöll sig. Han menar dock att de resultat de fick i vindtunneln var sådant som människorna som bodde i området redan visste och att de har faktiska kunskaper som inte går att komma ifrån. .

”Fick man fatt i några sådana människor på ett jobb så var de ju guld värda, för att de gjorde ju att felplaneringen blev lite mindre.”

Landskapsarkitektens yrkesroll

Det andra av de två övergripande temana som diskuterades under intervjuerna är landskapsarkitektens roll i projekt där man har arbetat med brukarmedverkan. Här har en rad olika saker diskuterats, t ex konkreta beskrivningar av hur landskapsarkitekten ser på sig själv i sitt arbete. Till detta tema har dessutom förts diskussioner om skillnader mellan upprustningar av miljonprogrammen och projekt genomförda runt millennieskiftet och hur dessa skillnader eventuellt påverkar eller har påverkat landskapsarkitekterna i sina yrkesroller. Ett försök att genom granskning av intervjumaterialet hitta skillnader och likheter i den manliga och den kvinnliga yrkesrollen har också gjorts.

Brukarmedverkan ställer nya krav

En av de intervjuade berättar att det blev en förändring i landskapsarkitektens roll någon gång i samband med att man började rusta upp miljonprogrammets gårdar. Innan brukarmedverkan blev vanligt arbetade landskapsarkitekterna ofta helt efter egna idéer.

”då kom landskapsarkitekten eller trädgårdsarkitekten och så gjorde den sin lösning utefter sitt eget huvud och egen idé och utan samverkan, och det var lite mer manifestering av sig själv kan man väl säga”

När det blev aktuellt med brukarmedverkan i upprustningsprojekten skedde en förändring och den intervjuade arkitekten beskriver tre alternativa arbetsmetoder:

”antingen kunde man som landskapsarkitekt bli väldigt frustrerad över att behöva ha boendemötena och behöva lyssna och behöva ta hänsyn. Eller så kunde man som landskapsarkitekt ha boendemötena, skriva ner precis vad alla sa också rita exakt det, eller så kunde man som landskapsarkitekt ha boendemötena, ta vara på alla synpunkterna och arbeta in dem i sin lösning.”

En av de kvinnliga arkitekterna som arbetade med miljonprogramsupprustningar som relativt nyutexaminerad säger att hon såg sig som en sammanfattare av de boendes önskemål. Nu efteråt känner hon att hon hade kunnat vara mer professionell och stått på sig mer i sina egna uppfattningar.

Andra viktiga egenskaper som kommer fram är förmågan att kommunicera, att vara öppen för andras förslag, att vara beredd att motivera beslut som går emot vad folk säger och att vara lyhörd inför alla människors önskemål.

En enda av de intervjuade tror inte att det krävs några kompetenser utöver de som krävs för att driva projekt utan brukarmedverkan för att driva framgångsrika projekt med brukarmedverkan.

”Jag tror inte att det behövs några speciella kompetenser, utan jag tror att landskapsarkitektens utbildning är alldeles utmärkt för att klara av den där typen av projekt, absolut. Det beror nog mer på personen, det tror jag.”

En annan av de intervjuade säger att det är en ”gåta” för honom varför inte samrådsmetodik lärs ut på landskapsarkitektutbildningen. Han menar att det är en demokratisk fråga och att skolan borde lära ut hur man hanterar problematiken kring brukarmedverkan och samråd.

Gestaltande problemlösare och kommunikatör

En av de intervjuade ser på sig själv som en gestaltande problemlösare, med ett litet inslag av ekonom. Hon tycker att ordet kommunikatör passar bra in på den roll hon har som landskapsarkitekt.

”man kan säga att man står mitt emellan hyresvärden och de boende, som en slags kommunikatör”

Hon tror att en av nycklarna till att driva projekt med brukarmedverkan framgångsrikt är att kunna komma in i ett projekt som en neutral part och lyssna på allas önskemål och åsikter utan att vara starkare bunden till någon. Det fungerar som en växelverkan mellan de boende och motparten och hennes roll består i att sy ihop allas önskningsar.

Det är dock inte alla som håller med om att de står mitt emellan de boende och beställaren. En av de manliga arkitekterna menar att han kommer in i ett projekt som fastighetsägarens representant och att han är närmare knuten till fastighetsägaren eftersom han arbetar på dennes uppdrag.

Landskapsarkitekten som expertaktör

En av de intervjuade säger att när hon ikläder sig rollen att arbeta med brukarmedverkan är det viktigt att hon är tydlig i sin yrkeskompetens. Hon menar att det är hon som är specialisten och hon kan inte bara släppa på all sin kompetens för att de boendes vilja skall gå igenom. Hon menar att hon, grundat på sin specialistkunskap, också måste kunna ta beslut som inte alla är överens om.

En annan av de intervjuade tror att den projekterande landskapsarkitektens status på något sätt hänger ihop med att han ibland står på sig och hävdar sina egna idéer. Genom att förklara sitt sätt att tänka kan han välja sina egna lösningar där de boende har en annan åsikt. Han tycker också det är tillåtet att hävda de rent estetiska kraven.

En tredje arkitekt menar att hon måste kunna hävda sin specialistkompetens samtidigt som hon skall ta hänsyn till brukarna.

”man har ju dels sitt professionella jag som man måste ta hänsyn till, det man vet vad som funkar och så, och sedan alla boende, och sedan måste man jämkla mellan dem.”

En av de intervjuade menar att det är viktigt att kunna sila. Han ser sig själv som ett ombud med större kompetens och erfarenhet på området än vad brukarna har.

”jag måste lita på den kompetensen, jag får inte glömma bort min egen kompetens bara för att jag frågar en massa folk också göra allt jag kan för att göra dem till viljes, för det blir ofta inte något bra resultat av det heller.”

Avgörande kompetenser

Nedan följer en sammanställning av de kompetenser som de intervjuade landskapsarkitekterna uppgav på frågan om vilka kompetenser de tycker är avgörande för ett framgångsrikt arbete med brukarmedverkan.

- Att vara uppriktigt, genuint och ärligt intresserad
- Att vara lyhörd
- Att kunna lyssna engagerat och på många samtidigt
- Att systematiskt kunna fånga upp hur gårdarna används
- Att ha förmåga att inspirera
- Att kunna ta och upprätthålla kontakt med brukarna projektet igenom
- Att fråga rätt frågor
- Att filtrera och sila bland brukarnas önskemål
- Att kunna kommunicera och bädda för dialog
- Att vara tydlig och sätta gränser
- Att förklara förutsättningarna, bland annat ekonomiska
- Att vända ett negativt läge till ett positivt
- Att hålla den positiva känslan uppe
- Att vara prestigelös
- Att vara open-minded⁷⁰
- Att kunna motivera beslut, framför allt sådana som går emot brukarnas önskan

Listan kan säkert göras längre och flera av de kompetenser som uppgavs är av det slaget att de också krävs vid arbete utan brukarmedverkan. Listan ger dock en uppfattning av vad de intervjuade anser väger tyngst i projekt med brukarmedverkan.

Miljonprogramsprojekt och projekt genomförda runt millennieskiftet

Vid jämförelser mellan upprustning av miljonprogramsprojekt i början av 80-talet och projekt genomförda runt millennieskiftet framträder både likheter och olikheter. En av de stora skillnaderna är huruvida det är frivilligt att ha brukarna involverade i ett förnyelseprojekt. Eftersom brukarmedverkan var en förutsättning för att förnyelsebidragen skulle betalas ut i början av 1980-talet kan man säga att arbetet med brukarna var påtvingat. Runt millennieskiftet fanns inte några sådana villkor och det var helt upp till beställaren om de boende skall involveras i ett förändringsprojekt. Detta är en av de faktorerna som påverkar hur vanligt det är att de boende tillåts få insyn och inflytande i förnyelseprojekt.

Olika ekonomiska förutsättningar

Det råder skillnader i de ekonomiska förutsättningar som gällde i projekt under miljonprogramstiden respektive tiden runt millennieskiftet. Den största skillnaden är miljöförbättringsbidragen. En av de intervjuade berättar att man fick 75 % i bidrag vid upprustning av miljonprogramsgårdar och han beskriver bidragen som ”fruktansvärt fördelaktiga”. Han menar att det egentligen bara var fantasin som satte gränser för vad man kunde göra på en gård.

”för att det var rätt gott om pengar. Så att man kunde resonera om nästan vad som helst, så att säga.”

Han förespråkar en lång arbetsprocess tillsammans med de boende framför en kort. Detta möjliggjordes av den goda ekonomin och gav brukarna mer tid att smälta och bearbeta förändringarna som föreslogs och som skulle genomföras. En arkitekt som arbetat med förnyelse av bostadsgårdar under båda de aktuella tidsperioderna håller med om att det är skillnad i budget.

⁷⁰ Att vara open-minded innebär att vara öppen för andras förslag.

”För då var ju budgeten ganska hög för man kände ju en skjuts av de här tusenlapparna per lägenhet och hade egentligen ingenting emot att lägga till lite till, ofta.”

En arkitekt berättar om en ekonomisk ovisshet som rådde i projekt som genomfördes i början av 80-talet.

”om jag går nu tillbaka ett par decennier, så det var nästan lite tabu att prata om pengar i samband med att man började jobba med någonting. Idag brukar vi ställa frågan direkt, hur mycket pengar avser ni att sätta av för att göra vad det än är”

Han tycker att det kräver mer av honom som arkitekt att utifrån en begränsad budget göra någonting som ändå har kvalitéer i sig, något som inte bara är en förändring utan också en förbättring. Han menar att när miljonprogramsgårdarna rustades upp handlade det ofta bara om förändringar där linjer som tidigare hade varit krokiga blev raka eller tvärtom, utan att problemen löstes. Det han ritade under miljonprogrammets förbättringsperiod var ofta grundat på en arkitektdröm, utan någon större medvetenhet om vad olika material kostade när det skulle genomföras. Han säger att han föredrar att ha en budget att utgå ifrån, eftersom han då direkt kan anpassa sina förslag till den.

Olika omfattningar

En annan skillnad mellan projekt genomförda i början av 80-talet och projekt genomförda runt millennieskiftet är omfattningen på upprustningsprojekten. Även denna skillnad grundar sig på olikheter i de ekonomiska förutsättningarna. När miljonprogramsgårdarna rustades upp var det ofta helhetsgrepp och totalombyggnader som gjordes. Det är inte längre möjligt med de resurser som finns. Idag handlar det oftare om mindre förändringar och punktinsatser när en bostadsgård skall förnyas.

”i vanliga fall så är det inte så utan det är snarare förbättringar av gården då. Så det är också en skillnad, och det är ju lite synd. Men det är ju en utmaning det också. Men, det är absolut en skillnad det är det.”

Kvinnor och män i yrkesrollen

Med utgångspunkt i de intervjuer som genomförts med de tio landskapsarkitekterna fann jag inga skillnader mellan den manliga respektive den kvinnliga landskapsarkitektens yrkesroll.

Diskussion

Utgångspunkter, förutsättningar och grad av brukarinflytande har varit olika i de projekt som de intervjuade landskapsarkitekterna har arbetat med. Vad som avses med brukarmedverkan varierar därför inom gruppen. Detsamma tros gälla för hela landskapsarkitektkåren, eftersom förutsättningarna för olika projekt generellt är mycket varierande. Nedan sammanfattas och diskuteras resultatet av intervjuerna, och jämförelser görs med lämplig litteratur.

Brukarmedverkan - sann demokrati eller ett spel för gallerierna?

En genomgång av litteraturen visar att det finns många olika sätt att hantera arbetet med brukarmedverkan på⁷¹. Olika beställare använder sig av olika metoder. I intervjuerna gavs exempel på bostadsbolag som driver projekt med brukarmedverkan utan att beställaren eller landskapsarkitekten har någon personlig kontakt med de boende. Å andra sidan finns det de som menar att den personliga kontakten är A och O i arbetet med brukarna. Graden av inflytande varierar med metoderna och det kan i vissa fall finnas anledning att ifrågasätta motiven till beställarens val att arbeta med brukarmedverkan. Är det viljan att i sann demokratisk anda låta de boende få möjlighet till inflytande i en förändringsprocess eller är det helt enkelt ett sätt att hålla ryggen fri och undvika framtida klagomål?

Intervjuerna visar att det finns projekt som bygger på en uppriktig vilja att låta brukarna vara delaktiga liksom det finns projekt vars bakgrund mer handlar om en önskan att slippa hantera framtida klagomål ifrån de boende. Det är därför intressant att fundera på om slutresultatet och en eventuell framgång i ett projekt påverkas av beställarens motiv till att driva det med brukarmedverkan. För att kunna göra detta måste man först klargöra vad som avses med framgång. Detta kan variera mellan olika projekt men också mellan olika aktörer. Brukarna och beställaren har inte alltid samma intressen och ett projekt som en brukargrupp betecknar som framgångsrikt kanske av beställaren bedöms som misslyckat.

Inflytande - framgång ur brukarperspektiv

Om beställaren drivs av en uppriktig vilja att ge brukarna en chans att påverka ett förändringsarbete förväntar man sig att brukarna ges ett stort inflytande i processen och att metoderna som används är utformade så att det är enkelt för brukarna att delge sina synpunkter och få respons på dem. En av de intervjuade landskapsarkitekterna menar att det är stor skillnad i engagemang mellan beställare som har möten med de boende jämfört med beställare som bara ställer ut ett förslag. I de fall där ett förslag ställs ut, är det oftast det utställda förslaget som sedan genomförs och de boendes synpunkter medför inga ändringar. Ett viktigt motiv för att delta i planeringsdiskussioner är för de flesta brukare att deras medverkan skall få ett konkret resultat.⁷² Graden av inflytande skulle därmed kunna användas som ett mått på huruvida ett projekt varit framgångsrikt eller inte ur brukarperspektiv. Bengtsson och Berger⁷³ diskuterar det formella inflytandet och deras påstående att det är ett nollsummespel där ett ökat formellt inflytande för den ena parten automatiskt innebär ett minskat formellt inflytande för motparten verkar rimligt. Där ett boendeinflytandeavtal finns tecknat mellan de boende och fastighetsägaren är de boendes faktiska inflytande nära kopplat till det formella inflytandet, naturligtvis under förutsättning att det finns ett intresse från de boende att utnyttja sin rätt till inflytande. I de fall där inga avtal upprättats mellan de boende

⁷¹ Se avsnitten *Exempel på upprustningar av miljonprogramsgårdar* och *Exempel på projekt från perioden omkring millennieskiftet*.

⁷² Miller et al, 1982, s 39.

⁷³ Bengtsson & Berger, 2005.

och fastighetsägaren är de boende utlämnade till fastighetsägares välvilja att dela makten och inflytandet i ett projekt. Denna välvilja kan förändras under processens gång och kanske till och med förvandlas till en ovilja att låta de boende få del av inflytandet. I de fallen är det av särskild betydelse att de boende och fastighetsägaren vid starten av ett projekt gemensamt fastställer de regler och ramar som skall gälla för arbetet tillsammans med de förväntningar de båda parterna har på varandra. Mer formellt kan ett avtal upprättas, som är knutet till det specifika projektet. Genom att tillsammans fastställa och beskriva de rättigheter och skyldigheter som följer med förskjutningen av makten från fastighetsägaren till de boende, ökar säkerheten för alla inblandade. Det är också ett sätt att minimera missförstånd som kan uppstå genom feltolkningar och som ett resultat av att brukare och fastighetsägare inte talar samma språk.

Trivsel – framgång ur brukarperspektiv

Det i särklass viktigaste målet för brukarna när de deltar i ett upprustningsprojekt på en bostadsgård, är rimligen att de i slutändan får en gård som de trivs med och som de tycker om att vistas på. Trivseln kan därför ses som det viktigaste måttet på framgång ur brukarperspektiv. Det finns flera faktorer som påverkar trivseln på bostadsgården. Det kan handla om rent estetiska värden, alltså om de boende tycker att gården är fin. Det kan också handla om mer sociala aspekter som att de boende känner sig trygga och att de trivs med sina grannar.

Bland de intervjuade landskapsarkitekterna finns de som anser att det primära syftet med brukarmedverkan är att människor skall få känna sig delaktiga i sin närmiljö. Flera i gruppen vittnar om att människor på bostadsgårdarna lärde känna varandra och att gårdarna fick ett rikare socialt liv under tiden som ett förnyelseprojekt genomfördes. Flera av dem har uppfattningen att estetiken är sekundär i sammanhanget och att brukarnas medverkan i förändringsarbetet förmodligen inte innebär några större skillnader utformningsmässigt jämfört med om de inte hade varit engagerade i förändringen. Redan i slutet av 1970-talet⁷⁴ rådde uppfattningen att processen som leder fram till en utemiljöförnyelse lägger grunden för ett engagemang i boendet vilket bland annat förväntas leda till ökad trivsel och minskad vandalisering.

Spara pengar – framgång ur beställarperspektiv

Genom de boendes aktiva engagemang skulle kostnaderna för bostadsgården minska.⁷⁵ Att skära ner kostnader och förbättra ekonomin är ett tungt vägande argumenten för brukarmedverkan ur beställarsynpunkt, och möjligheten att spara pengar är därmed ett mått på framgång ur beställarperspektiv. Vid intervjuerna med landskapsarkitekterna framkom att det inte är ovanligt att beställare säger nej till brukarmedverkan när de ser att den initiala kostnaden ökar. En av de intervjuade uppskattar att projekteringskostnaden blir 25-30 % dyrare. En jämförelse kan göras mellan förnyelsen av en bostadsgård och uppförande av en byggnad. Vid nybyggnation utgör investeringskostnaden cirka 10 % av en byggnads totala kostnad, om den beräknas ha en livslängd på ca 50 år.⁷⁶ Genom att överföra dessa siffror till en bostadsgård uppstår ett starkt argument för brukarmedverkan ur beställarperspektiv. Om en högre initialkostnad medför att bostadsgården får en högre kvalitet i brukarnas ögon, kommer den att användas varsammare av de boende. Detta får en positiv inverkan på 90 procent av totalkostnaden. Det styrker den uppfattning som flera av de intervjuade arkitekterna uttalat,

⁷⁴ God bostad 4, 1977.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ <http://www.byggkostnadsforum.se/upload/Startsida/Bygg%20och%20boende-kostnader/Produktionskostnad/Byggkostnader.pdf>

nämligen att projekt med brukarmedverkan kostar mer på kort sikt, men är en besparing på lång sikt.

Påverkas resultatet av beställarens motiv?

Det är fullt rimligt att anta att slutresultatet påverkas av beställarens bakomliggande motiv till att genomföra ett projekt med brukarmedverkan, eftersom beställaren helt eller delvis har möjlighet att styra metodvalet i ett projekt. Valet av metod kan i hög grad inverka på slutresultatet. Till slutresultatet räknas bostadsgårdens utformning och design, och flera av de intervjuade landskapsarkitekterna menar att brukarnas medverkan i ett projekt inte nödvändigtvis visar sig i det slutliga gestaltungsförslaget. Den sociala miljön ses också som en viktig del av slutresultatet. Eventuella förbättringar i den sociala miljön är till stor del beroende av de metoder som används. I de fall där beställaren visar ett förslag i utställningsform och låter brukarna skriftligen redovisa sina synpunkter, är förutsättningarna för att de boende skall lära känna varandra dåliga. I de fall när ett flertal möten hålls under projektets gång, finns en naturlig träffpunkt för kontaktskapande, och förutsättningarna för en förbättrad social miljö på bostadsgården är betydligt bättre. Den sociala miljön påverkar dessutom resultatet genom att vara en faktor som inverkar på beställarens möjlighet att spara pengar.

Påverkas brukarnas uppfattning om projektet av beställarens motiv?

I de projekt där slutresultatet blir sådant att samtliga boende trivs med sin gård och känner en gemenskap med sina grannar när ett förnyelseprojekt är genomfört, spelar beställarens ursprungliga skäl till att ha brukarmedverkan mindre roll. Brukarnas mål har uppnåtts oavsett beställarens motiv och deras uppfattning om projektet som helhet kan antas vara positiv. När de boende tycker om sin nya bostadsgård kan de förväntas att vistas där i större utsträckning. Därmed ökar den sociala kontrollen och onödig förstörelse kan hållas nere⁷⁷. Detta innebär minskade kostnader för beställaren. Projekt kan därför anses framgångsrikt även ur beställarens perspektiv.

I de projekt där situationen är den motsatta och där det finns boende som inte är nöjda med resultatet, kan beställarens motiv antas få en större betydelse i slutändan. De brukare som är involverade i ett förnyelseprojekt är ofta en grupp engagerade människor. Upplever de ett missnöje med projektet, uppstår en situation där deras engagemang får en negativ inriktning. Om beställarens motiv till brukarmedverkan i det läget tolkas som ett sätt att hålla ryggen fri, ger det upphov till ytterligare missnöje. Det kan smitta av sig på grannar och övriga boende och resultatet för beställaren är en stor grupp boende som är irriterade och missnöjda med sin bostadsgård. De kan dessutom bära en misstro inför beställaren och framtida projekt som rör deras boende. Sådana projekt måste anses misslyckade både ur brukarperspektiv och ur beställarperspektiv.

⁷⁷ God bostad 4, 1977.

Metoder för brukarmedverkan

Intervjuerna med landskapsarkitekterna visar att metodvalet är relativt snävt och att det inte är vanligt förekommande att nya metoder testas. Mötet som metod tillsammans med den personliga kontakten har en central betydelse i de flesta projekt och är en metod som använts i en rad varianter. Metoder som inte lägger tyngdpunkten på det personliga mötet har däremot inte använts i så stor utsträckning. Både intervjuerna och litteraturen⁷⁸ visar att det kan vara svårt att få människor att komma på utlysta möten. Det utgör ett uppenbart problem eftersom total frånvaro av brukare omöjliggör arbete med brukarmedverkan och de positiva följder man vill uppnå. Nedan föreslås två åtgärder som skulle kunna öka de boendes deltagande i brukarmedverkansprojekt.

Mer resurser till kontaktfasen

Det enkla konstaterandet inga brukare - ingen brukarmedverkan leder till slutsatsen att mer resurser bör läggas på processens inledande fas och kontaktskapandet med brukarna eftersom de är en förutsättning för att det överhuvudtaget skall bli något fortsatt arbete.

Intervjuerna pekar på att det är den personliga inbjudan som är mest framgångsrik när det gäller att locka brukarna till ett möte. Det är också den som tar mest tid och resurser i anspråk. Den första åtgärden för att öka de boendes deltagande innebär att uppslutningen måste anses vara av sådant intresse att det är värt de extra resurserna om valet att arbeta med brukare är seriöst menat. Om försöken att nå de boende bara är halvhjärtat med resultatet att bara en bråkdel kommer på ett utlyst möte, måste man fråga sig om målet med en ökad social gemenskap och därpå följande positiva effekter kommer att uppnås och om det då är rätt att driva ett projekt med brukarmedverkan överhuvudtaget. Också här kan det vara berättigat att ifrågasätta beställarens bakgrund till brukarmedverkan om inte viljan att satsa tillräckliga resurser för att nå ut finns där.

När det första steget med kontaktskapande har genomförts startar det verkliga arbetet tillsammans med brukarna. Att då använda möten av olika slag är av tradition vanligast. Det är också en fullt logisk och naturlig fortsättning av arbetet eftersom den personliga kontakten upprätthålls samtidigt som det bäddar för att en dialog skall uppstå. Mötesmetoden har den fördelen att den lätt kan kombineras med andra metoder, vilket gör den till en bra bas för försök och vidareutveckling av nya arbetssätt.

Alla vill inte, men alla skall ges möjligheten

Det finns grupper som är mer benägna att komma på utsatta möten än andra. Intervjuerna visar att ungdomar, invandrare och medelålders människor med uppvuxna barn är grupper som ofta uteblir. I vissa fall kan det vara aktuellt med särskilda aktiviteter för att nå grupper som i stor utsträckning uteblir. I ett försök i Bostads AB Poseidon valde man att anställa åtta personer med utländsk bakgrund för att besöka boende som inte kommit till ett utlyst introduktionsmöte⁷⁹. De gjorde hembesök, delade ut information och tog emot idéer från de boende. Det var mycket uppskattat och i en utvärdering av självförvaltningsprogrammet inom Bostads AB Poseidon konstaterades att försöket lockade fler människor med utländsk bakgrund än vad som traditionellt brukar vara fallet i liknande situationer.

⁷⁸ Bengtsson et al., 2000.

⁷⁹ <http://www.poseidon.goteborg.se>

I arbetet med brukarmedverkan är det viktigt att inte vissa grupper eller individer känner sig exkluderade eftersom det kan få negativa följder för den sociala gemenskapen och motverka ett av målen med arbetet. Det är viktigt att alla blir informerade och har möjlighet att medverka i arbetet. Samtidigt får man inte glömma att långt ifrån alla människor är intresserade av sin bostadsgård och möjligheten att delta i ett förändringsprojekt som berör gården. De kanske inte har tid att vistas där, har planer på att flytta därifrån eller helt enkelt inte bryr sig om hur där ser ut. Även detta måste tas i beaktande så att inte förväntningarna på deltagandet blir alltför stort.

Att anpassa metoderna

Genom att jämföra projekt som genomförts i början av 1980-talet med projekt som genomförts runt millennieskiftet kan man konstatera att arbetsmetoderna inte utvecklats i någon större omfattning. Snarare ger de arkitekter som arbetade med upprustning av miljonprogramsgårdar intryck av att ha haft större fantasi och uppfinningsrikedom i försöken att hitta framgångsrika metoder att arbeta efter. Vad det beror på kan man bara spekulera i. En förklaring skulle kunna vara att landskapsarkitekterna hade större resurser i de projekt som genomfördes i början av 1980-talet. Mer tid och mer pengar ger utökade möjligheter att söka efter och testa nya metoder.

Den andra åtgärden som skulle kunna öka deltagandet i projekt med brukarmedverkan bygger på att arbetsmetoden anpassas till det vardagsliv som stora delar av befolkningen lever idag. Många har fullspäckade scheman som en följd av att fler och fler aktiviteter pressas in i en redan stressig vardag. Även om det finns ett intresse för den egna bostadsgården och det som händer där, kan kravet att behöva spendera tid på ett eller flera möten vara tillräckligt för att många skall välja att avstå.

Genom att dra nytta av de tekniska lösningar som Internet erbjuder, kan man hitta nya metoder som bereder fler människor möjlighet att delta. På en hemsida finns möjligheten att presentera förslag och ha frågelådor där de boende ges möjlighet att komma med egna synpunkter och åsikter. Här kan det också erbjudas chat-verksamhet, där boende, landskapsarkitekt och beställare ges tillfälle att direkt diskutera det som är aktuellt. Med Internet finns en positiv flexibilitet när det gäller tidsaspekten, eftersom var och en själv kan välja tidpunkt för sitt besök. Det är upp till individen hur lång tid som skall spenderas med att titta på ett förslag, mejla frågor och komma med egna lösningar. Här har dessutom de människor som inte gärna ställer sig upp och pratar inför en större grupp människor, möjlighet att mer anonymt och i lugn och ro framföra sina idéer och åsikter. Internet kan vara ett alternativ och en metod att använda vid sidan av de mer traditionella mötena.

En av de arkitekter som arbetar inom en kommunal förvaltning utgör ett undantag när det gäller att aktivt leta efter nya metoder att arbeta efter. Hennes arbete karaktäriseras av viljan att nå ut till alla grupper i samhället och ett experimenterade för att hitta metoder specifikt riktade för att komma åt grupper som annars är svåra att nå. Hon har bland annat undersökt möjligheterna att använda sig av Internet i försök med lokalt baserade hemsidor och chat-verksamhet. Försöken har haft varierande resultat och hon har mött såväl framgång som misslyckande.

Det finns inte ett entydigt svar på frågan varför inte fler försök gjorts för att utveckla metoderna för arbetet med brukarmedverkan. Kanske är det rent av så att mötet funnits vara den optimala formen vilket fått till följd att andra metoder ansetts överflödiga. Ett annat svar är att hård konkurrens om projekt minimerar tiden för att hitta nya metoder och även det

ekonomiska utrymmet för ett eventuellt misslyckande. Intervjuerna med de två landskapsarkitekter som arbetar inom en kommunal förvaltning visar att det där råder en inställning om att invånarna i ett samhälle skall ha möjlighet att påverka hur skattemedlen används. Dessutom styrs vissa projekt av det lagligt reglerade samrådet, vilket kan förklara att det finns större utrymme för experiment i de sammanhangen.

Landskapsarkitektens yrkesroll

Att landskapsarkitektens yrkesroll påverkas av att brukarna är involverade i ett projekt är merparten av de intervjuade överens om. Även i litteraturen finns stöd för denna uppfattning.⁸⁰ Men det finns skillnader i hur individuella landskapsarkitekter påverkas. Vissa uppfattar arbetet med brukarna som positivt, men det finns också de som upplever det negativt att brukarna är involverade i ett projekt. I intervjuerna nämndes tre möjliga sätt att hantera eller förhålla sig till arbetet med brukarmedverkan:

- Landskapsarkitekten blir frustrerad över att behöva lyssna och ta hänsyn till de boende.
- Landskapsarkitekten lyssnar till de boendes synpunkter och ritat ett förslag som visar exakt det de boende önskar.
- Landskapsarkitekten lyssnar till de boendes synpunkter och arbetar in dem i ett eget förslag.

Det finns flera faktorer som tillsammans avgör hur landskapsarkitekten väljer att hantera arbetet med brukarmedverkan. Personliga egenskaper påverkar, liksom eventuell kunskap och erfarenheter från tidigare projekt. En av de intervjuade beskriver att hon som relativt nyutexaminerad tillhörde den grupp som ritade exakt det de boende önskade. Idag hade hon arbetat in de boendes önskemål i sitt eget förslag. Sättet att arbeta kan alltså förändra sig under yrkeskarriären. Med erfarenheten kommer en bättre kunskap om vad som fungerar i olika sammanhang och dessutom en ökad självsäkerhet i yrkesrollen. Självsäkerheten gör det lättare att hävda sina egna åsikter och idéer även i de fall då de skiljer sig från brukarnas önskemål.

Expertaktörer och vardagsaktörer

Vid projekt med brukarmedverkan i projekteringsfasen vid förnyelse av utemiljön på en befintlig bostadsgård, är gården den gemensamma nämnaren för landskapsarkitekt och brukare. Landskapsarkitekten medverkar i form av expertaktör och brukarna som vardagsaktörer⁸¹. Landskapsarkitekten kommer utifrån och har i sin roll som expertaktör sitt uppdrag och sitt fokus helt och hållet är inriktat på utemiljön. Brukarnas medverkan i projektet är annorlunda eftersom det finns mycket i deras vardag som prioriteras lika högt eller högre än utemiljön. Intervjuerna visar att de boende kan ha svårt att ignorera trasiga tvättmaskiner och smutsiga trappuppgångar, för att fullt ut koncentrera sig på frågor som rör bostadsgården. Flera av de intervjuade landskapsarkitekterna har upplevt möten med negativ eller till och med deprimerande stämning, orsakad av faktorer som inte har någon koppling till utemiljön. De menar att det tar mycket av deras kraft att försöka vända den negativa stämningen till något positivt.

Negativ inställning till brukarmedverkan

Kraftansträngningen som det innebär att vända det negativa till något positivt kan vara en av orsakerna till att vissa landskapsarkitekter har en negativ inställning till arbete med brukarmedverkan. Att bli överöst med klagomål är ingen positiv start på ett projekt, och det kan dessutom ge en känsla av vanmakt om klagomålen rör saker som ligger utanför den egna expertisen och utanför de ramar landskapsarkitekter måste arbeta inom. Att tvingas att hantera sådana problem tar mycket tid från det som landskapsarkitekten tycker är viktigast; den gröna

⁸⁰ Kristensson, 1994.

⁸¹ Ranger och Westerberg, 2004.

utemiljön. Detta upplevs av vissa som frustrerande. En av de intervjuade uttrycker det som att arbete med brukarmedverkan tar tid från det som driver ett projekt framåt.

Åsikterna om vad som för ett projekt framåt kan skilja sig åt mellan landskapsarkitekt och brukare, men också mellan olika landskapsarkitekter. Mötet är exempel på ett tidskrävande moment som vissa landskapsarkitekter kan uppfatta som att projektet står still. Andra landskapsarkitekter tycker däremot att mötet innebär en stor drivkraft eftersom det ger så mycket information om gården och de önskemål som finns. Ett annat tidskrävande moment, som ur brukarnas perspektiv måste anses driva ett projekt framåt, är arbetet med att anpassa planer och annat material för att alla skall ha möjlighet att förstå och ta till sig ett förslag. Landskapsarkitekterna kan antas ha en annan syn på saker då intervjuerna vittnar om att flera av dem lägger lite, eller ingen tid alls på detta, trots vetskap om hur viktigt det är utifrån brukarnas perspektiv.

En annan orsak till den negativa inställningen kan vara landskapsarkitektens vilja att få arbeta fram en egen lösning. Det kan finnas en ovilja att behöva ta hänsyn till de boendes synpunkter och önskemål och därmed släppa den egna visionen. Att behöva ha möten, lyssna på de boende och dessutom vara tvingad att beakta deras idéer i ett förslag tycker vissa känns jobbigt och frustrerande. Vad det beror på kan man bara spekulera i. Tidsbrist kan vara en möjlig orsak, eftersom ett projekt tar längre tid om brukarna skall vara involverade. Det kan också vara så att landskapsarkitekten ser sin lösning som den rätta lösningen och ogillar tanken på störningar i denna bild, som orsakas av brukarnas inflytande. En av de intervjuade menar att hon visserligen är positiv till brukarmedverkan, men att hon var upprörd över man experimenterade med utemiljön, eftersom den levande utemiljön behöver lång tid för att växa och utvecklas. Hon tycker att det hade varit bättre att engagera de boende i till exempel färgsättning och målning av trapphusen, något som kunde genomföras över en dag.

Positiv inställning till brukarmedverkan

I gruppen intervjuade landskapsarkitekter finns en medvetenhet om vilka problem och svårigheter som kan dyka upp i arbetet med brukarmedverkan, men samtliga säger sig trots det ha en positiv grundinställning. Flera av dem tycker att det är självklart att de som bor på en bostadsgård skall få möjlighet att påverka förnyelsen av utemiljön, men här finns ändå stora variationer i det engagemang landskapsarkitekterna uppvisar inför arbetet med brukarmedverkan.

Redan under intervjuernas genomförande anades skillnader i inställningen till brukarmedverkan hos landskapsarkitekterna, trots att alla sade sig vara positiva till det. Baserat på endast en känsla delades de intervjuade in i två grupper. Grunden till indelningen var inledningsvis diffus och svår att specificera snarare än konkret och uttalad. Under arbetets gång har intervjumaterialet och intervjusituationerna bearbetats och analyserats. Genom att leta efter likheter och skillnader inom och mellan de två grupperna, söktes grunden till de två grupperingarna.

Landskapsarkitekterna i den ena gruppen tycker att det är bra att brukarna får chans att uttrycka sina synpunkter när utemiljön på den egna bostadsgården skall genomgå en förändring. De menar att de boende har chans att vänja sig vid ett förslag genom brukarmedverkansprocessen och att det får positiva följder i det senare arbetet om ett förslag redan från början är förankrat hos de boende. I den här gruppen anses också åsikten att projekt med brukarmedverkan ibland kan kräva för mycket hänsyn, tålmod och kompromissande för att landskapsarkitektens arbete fortfarande skall vara lika roligt. Det är oftast beställaren som

föreslår brukarmedverkan i projekten och bara i enstaka fall görs försök att övertala en ovillig beställare.

Landskapsarkitekterna i den andra gruppen kännetecknas av inställningen att arbetet med brukarmedverkan är roligt! Landskapsarkitekterna i den här gruppen tycker att det ger en extra dimension till arbetet när brukarna är involverade i ett projekt. De ser det som en positiv utmaning att försöka tillgodose brukarnas önskemål i sina förslag. Att brukarna i slutändan skall få en gård eller plats som de tycker om och vill tillbringa mycket tid på har hög prioritet. Landskapsarkitekterna i den här gruppen försöker ofta eller alltid att övertala beställaren att arbeta med brukarmedverkan. Slutsatsen är att de landskapsarkitekter som återfinns i denna grupp brinner för brukarmedverkan!

De som brinner för brukarmedverkan

Analysen av intervjumaterialet visar att det finns gradskillnader i den positiva inställningen till brukarmedverkan. I den grupp som faktiskt brinner för brukarmedverkan finns en uppriktigt, äkta glädje över möjligheten att få ha ett nära samarbete med brukarna av en gård eller plats, även om det inte är klart uttalat hos alla. Förklaringen tros ligga i det som en av de intervjuade säger, nämligen att det märks om arbetet med brukarna är genuint och intresset uppriktigt. Ett uppriktigt engagemang är tydligt och lyser igenom i hela processen. I likhet med ett spelat intresse, är det svårt att dölja.

Detta var också tydligt i intervjusituationerna. De intervjuade som återfinns i gruppen ”brinner för brukarmedverkan” uppvisade ett engagemang under intervjuerna och verkade uppriktigt glada över att få berätta om olika exempel och förklara saker som jag som intervjuare tidigare inte visste. Flera av dem hade dessutom i förväg förberett sig ordentligt genom att leta fram planer och annat material från de projekt de berättade om. Deras beskrivningar var mer detaljerade och intervjuerna tenderade att bli längre än de intervjuer som genomfördes med den andra gruppen.

Vad är orsak till skillnaderna?

Den grupp landskapsarkitekter som brinner för brukarmedverkan har samtliga stora erfarenheter från flertalet projekt med brukarmedverkan. Detta skulle kunna tyda på att intresse och engagemang växer fram i takt med att erfarenheterna och kunskaperna om brukarmedverkan ökar. Tillräckligt stora erfarenheter skulle i sådana fall alltid innebära ett brinnande intresse för dessa frågor. Det kan man dock bara spekulera i eftersom undersökningen inte säger någonting om arkitekternas tidigare inställning, eller om inställningen har förändrats över tid. Det kan också vara så att de som inte har något initialt intresse för brukarmedverkan medvetet undviker den typen av projekt. De får därför inga större erfarenheter på området. I de fallen hade större erfarenheter ändå inte betytt ökat intresse.

Män och kvinnor i yrkesrollen

Efter att ha studerat materialet från intervjuerna är slutsatsen att det finns både likheter och skillnader mellan de olika landskapsarkitekterna, deras inställning till projekt med brukarmedverkan och deras sätt att hantera arbetet. Det är dock svårt att hitta något tydligt mönster med utgångspunkt i att likheterna och skillnaderna skulle bero på huruvida landskapsarkitekterna är män eller kvinnor. Snarare anses orsakerna till både skillnader och likheter vara kopplad till det faktum att alla är olika och alla har olika individuella förutsättningar, utgångspunkter och mål med sitt arbete.

Uppåtgående trend för brukarmedverkan

Intervjuerna tyder på en uppfattning bland landskapsarkitekterna att trenden går mot mer brukarmedverkan i hela samhällsbyggandet för att människor skall få bättre insyn i förändringar som berör deras vardagsmiljö. Ett exempel på detta är byggandet av Götatunneln i Göteborg. Där har folkvalda representanter för allmänheten suttit med i olika projektgrupper för att få vara med och tycka till om Södra Älvstrandens gator och torg.⁸² Om brukarmedverkan och inflytande är något som spås genomsyra samhällsbyggandet framöver blir det intressant och relevant att diskutera landskapsarkitekternas framtida yrkesroll.

En av de intervjuade landskapsarkitekterna uttrycker att vi kommer längre och längre ifrån den yrkesroll som arkitekterna hade kring förra sekelskiftet. Då hade arkitekten absolut makt över allt i ett projekt, ner till minsta dörrhandtag. När miljonprogrammet genomfördes ställde politiker och byggherrar högre krav på arkitekterna än vad man tidigare varit van vid. 2003 träffades ett 20-tal arkitekter i södra Skåne och representanter för MKB och Malmö stad. På mötet diskuterades förändringen i arkitektens yrkesroll, och ett deltagande arkitektkontor uttryckte saker så här:

”Arkitektens roll i en byggprocess har genom åren förändrats kraftigt, från att vara uppdragsgivarens nära förtrogne med överblick och styrning av projekt, till en bland konsulterna”⁸³

Nya krav för framtiden

Tidigare erfarenheter av att arbeta med brukarmedverkan var begränsade i Sverige när detta introducerades på 1970-talet. Intervjuerna vittnar om att få landskapsarkitekter visste hur de skulle arbeta, att de testade sig fram för att hitta metoderna och att de blev överraskade över hur mycket tid arbetet med brukarna tog i ett projekt. De var inte förberedda på de krav som arbete med brukarmedverkan ställde på dem. Idag har brukarmedverkan tillämpats i olika projekt i mer än trettio års tid. Erfarenheterna finns men trots det verkar inte arbetet med brukarmedverkan ha utvecklats i någon större utsträckning.

En av de intervjuade ställer sig frågande till varför inte samrådsmetodik finns med i landskapsarkitekternas utbildningsplan. Detta skulle vara en fullt möjlig lösning för att förbereda blivande landskapsarkitekter på vad arbetet med brukare innebär och vilka förväntningar som finns på dem. Genom att intervjua tio av landets yrkesverksamma landskapsarkitekter, sammanställdes en lista över kompetenser som de anser vara nödvändiga för att nå framgång i projekt med brukarmedverkan⁸⁴. Om man lägger samman den kunskap och de erfarenheter de tio landskapsarkitekterna har kan man utgå från att listan väl speglar de kompetenser som är avgörande för om landskapsarkitektens roll i projekt med brukarmedverkan skall vara framgångsrik eller inte. Fortfarande betraktas brukarnas medverkan som något som görs utöver det vanliga i ett projekt. Om trenden håller i sig kan det i framtiden vara projekt med brukarmedverkan som är norm. Det kommer då att vara ännu viktigare att landskapsarkitekterna är förberedda på vad som förväntas av dem. Genom att lägga in samrådsmetodik i landskapsarkitekternas utbildning och tillhandahålla verktygen för att möta brukarna och deras förväntningar, kan framtidens landskapsarkitekter lättare möta

⁸² <http://www.alvstaden.se>

⁸³ http://www.mkbfastighet.se/upload/MKB_Arkitekt.pdf

⁸⁴ Se avsnitt Avgörande kompetenser, s. 49

upp till kraven som ställs på dem och vara bättre förberedda på vad som förväntas av dem i projekt som drivs med brukarmedverkan.

Genomförandet - en självkritisk granskning

Undersökningen har utförts genom litteraturstudier i kombination med kvalitativa intervjuer. Tio landskapsarkitekter med erfarenheter av brukarmedverkan har intervjuats. Valet av metod kan ha påverkat resultatet av undersökningen. Intervjuteknik beskrivs av Kvale som ett hantverk där övning ger färdighet.

”Att lära sig att bli intervjuare sker genom att intervjuas. Att läsa böcker kan ge vissa riktlinjer, men praktiken förblir det viktigaste sättet att lära sig behärska konsten att intervjuas.”⁸⁵

Detta är något som även jag blev varse under resans gång. Det är en mycket svår balansgång att styra ett samtal i önskvärd riktning, men samtidigt förhålla sig neutralt till det som diskuteras. Det är möjligt att jag som intervjuare kan ha påverkat intervjuerna genom att till exempel ställa ledande frågor. Även om jag lärde mig mycket under de tio intervjuerna, så krävs det betydligt större erfarenhet för att behärska intervjutekniken till fullo.

Trots att endast tio landskapsarkitekter intervjuades, blev intervjumaterialet relativt omfattande. Inledningsvis upplevde jag svårigheter att få ett grepp om materialet och få fatt på de delar som var väsentligt för undersökningen. Jag kände också en viss rädsla för att ”sortera bort” delar som vid första anblick verkade irrelevanta, men som senare kunde visa sig vara av stor vikt. Dessa problem hade kunnat undvikas om jag istället hade sökt svar på mina frågeställningar genom att göra en enkätundersökning. Resultatet av en sådan hade förmodligen från början varit tydligare och lättare att ta till sig. Däremot hade jag gått miste om möjligheten att låta intervjupersonen styra samtalet i riktning mot det som han eller hon ansåg vara viktigt och relevant. Jag hade heller inte kunnat avläsa den intervjuades gester, sätt att tala om olika saker och känna av varierande stämningar som intervjusituationen erbjuder. Detta har i mitt fall visat sig vara högst väsentligt för undersökningens resultat. Uppdelningen av de intervjuade landskapsarkitekterna i två grupper, baserat på deras inställning till brukarmedverkan, grundar sig bland annat på den kunskap som jag fick genom de olika intervjusituationerna.

Urvalet av landskapsarkitekter kan också ha påverkat undersökningens resultat. Det faktum att de intervjuade har erfarenheter av brukarmedverkan och att de valde att ställa upp och avsätta tid för att låta sig bli intervjuade indikerar att de har en inställning till brukarmedverkan som är mer positiv än vad landskapsarkitekter i genomsnitt har. Antalet landskapsarkitekter som intervjuades kan också ha påverkat resultatet. Svårigheter att hitta kandidater gjorde att det som ursprungligen var tänkt att vara tolv fick reduceras till tio. Det är ett litet antal, vilket får till följd att det är svårt att hitta mönster i intervjumaterialet. Det går inte heller att utifrån den intervjuade gruppen dra några slutsatser om landskapsarkitektkåren i stort. Det begränsade antalet landskapsarkitekter kan också vara en anledning till att eventuella skillnader eller likheter mellan de manliga och de kvinnliga landskapsarkitekterna inte har påträffats.

⁸⁵ Kvale, 1997, s 136.

Källor och litteratur

Otryckta källor

Internet

- Bostads AB Poseidon*, hemsida sept 2006
<http://www.poseidon.goteborg.se>
- Boverket*, hemsida okt 2006
<http://www.boverket.se/templates/Page.aspx?id=495>
- Boverket*, hemsida sept 2006
<http://www.byggkostnadsforum.se/upload/Startsida/Bygg-%20och%20boendekostnader/Produktionskostnad/Byggkostnader.pdf>
- Boverket*, hemsida okt 2006
http://www.byggkostnadsforum.se/templates/page_____295.aspx
- Dialog Södra Älvstranden*, hemsida sept 2006
<http://www.alvstaden.se>
- Forskningsrådet Formas*, hemsida sept 2006
www.formas.se/upload/EPiStorePDF/0603%20LIP%20slutrapport%20BOOM.pdf
- Grönskande levande gårdar*, hemsida sept 2006
http://www.stockholm.se/upload/Stadsdelsforvaltningar/Norrmalm/Grona_Tradgardar/PDF/Gardspraktikan.pdf
- Hyresgästföreningen*, hemsida okt 2006
<https://www.hyresgastforeningen.se/eprise/main/hgf/index.html>
- MKB Fastighets AB*, hemsida okt 2006
http://www.mkbfastighet.se/upload/MKB_Arkitekt.pdf
- Sveriges lantbruksuniversitet*, hemsida aug 2006
<http://www.sol.slu.se/la/>
- Sveriges lantbruksuniversitet*, hemsida okt 2006
http://ltjfak.adm.slu.se/ShowPage.cfm?OrgenhetSida_ID=3345

Tryckta källor

Arbnor, Ingeman (1978), *Brukarinflytande vid grupphusprojektering. Studium av processen i ett medinflytandeeperiment*. Stockholm: Byggforskningen (R12:1978).

Arnstein, Sherry (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*. July, ss 214-224.

Bostadsrättsföreningen Arvid har fått ett nytt ansikte, broschyr, 1984.

Bengtsson, Bo & Berger, Tommy (2005), *Gräsrot, språkrör och träffpunkt. Lokal organisering och demokrati i boendet*. Gävle: Institutet för bostads- och urbanforskning.

Bengtsson, Bo, Svensson, KA Stefan & Ugglå, Catherine (2000), *Hyresgästens dilemma. Om hållbart samarbete i bostadsområden*. Gävle: Meyer Information & Förlag AB.

Delshammar, Tim (2005). *Kommunal parkverksamhet med brukarmedverkan*. SLU Reproenheten, Alnarp.

God bostad 4. Bra miljö. Bostadsstyrelsen, 1977.

Kristensson, Eva (1994). *Fem förbättrade gårdar. En studie av 1980-talets miljöförbättringsprojekt*. Stockholm: Byggnadsförbättringsrådet (R29:1994).

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur, Lund.

Maunsbach, Kerstin (1978). *Att bedriva programarbete på områdesplaner*. Stockholm: Statens råd för byggnadsforskning (R28:1978).

Miller, Tom, Hjärne, Lars, Källtorp, Ove & Olsson, Sören (1982). *Lokalt inflytande i boende och planering. 1970-talets erfarenheter*. Stockholm, Byggnadsförbättringsrådet (T20:1982).

Olivegren, Johannes (1975), *Brukarplanering. Ett litet samhälle föds: hur 12 hushåll i Göteborg planerade sitt område och sina hus i kvarteret Klostermuren på Hisingen*. Diss. Stockholm: FFNS-gruppens förlag.

Ranger, Anna & Westerberg, Karin (2004) *Metoder för möten. För ökat deltagande i lokalt förändringsarbete*. Miljöförvaltningen, Malmö.

Schlyter, Thomas (1994) *Utemiljöförbättringar. En studie av 1980-talets miljöförbättringsprojekt*. Stockholm: Byggnadsförbättringsrådet (R28:1994).

Tidningen Utemiljö 5. Sveriges Trädgårdsanläggningsförbund STAF, 2000.

Vidén, Sonja & Lundahl, Gunilla (Red.) (1992), *Miljonprogrammets bostäder. Bevara – förnya – förbättra*. Stockholm: Byggnadsförbättringsrådet (T12:1992).

Wikforss, Örjan (1979). *Planinformation i verkligheten. Om informationsrutiner i fysisk planering*. Stockholm: Statens råd för byggnadsforskning (T22:1979).

Figurförteckning

Figur 1.	Foto: Philippe http://sv.wikipedia.org/wiki/Hammarkullen	6
Figur 2.	Foto: Ann-Sofi Högborg ur: <i>Årets gård 1983, brf Högaholm</i>	7
Figur 3.	Foto: Henryk Kotowski http://upload.wikimedia.org/wikipedia/sv/6/6f/Akalla_1.jpg	7
Figur 4.	Foto: Ann-Sofi Högborg Ur: <i>Årets gård 1983, brf Högaholm</i>	9
Figur 5.	Foto (t.v.): Peter Holstad http://www.sollentuna.se/lokalt/journalen/2005/nr7-05/bilder/trafik.jpg Foto (t.h.): Ulla Berglund Ur: Vi vårdar vår gård, 1995	11
Figur 6.	Efter Arnstein Ur: <i>Journal of the American Institute of Planners</i> , 1969	12
Figur 7.	Bild: Susanne Löfström Fritt efter Bengtsson & Berger, 2005	13
Figur 8.	Foto: Bostads AB Poseidon Ur: <i>Självförvaltning – en vision med variationer</i>	14
Figur 9.	Foto: Anki Eriksson http://www.gardstensbostader.se	15
Figur 10.	Bild: Susanne Löfström Fritt efter Bengtsson et al., 2000	16
Figur 11.	Foto: Ann-Sofi Högborg Ur: <i>Bostadsrättsföreningen Arvid har fått ett nytt ansikte</i> , 1984	17
Figur 12.	Foto: ClipArt http://office.microsoft.com/clipart/default.aspx?lc=sv-se	18
Figur 13.	Bild: ClipArt, bearbetning: Susanne Löfström http://office.microsoft.com/clipart/default.aspx?lc=sv-se	19
Figur 14.	Foto: http://sv.wikipedia.org Sökord: Örtagården, Malmö	20
Figur 15.	Foto: Bostads AB Poseidon http://www.poseidon.goteborg.se	21
Figur 16.	Foto: Ann-Sofi Högborg Ur: <i>Bostadsrättsföreningen Arvid har fått ett nytt ansikte</i> , 1984	22
Figur 17.	Foto: Gårdstenbostäder Ur: <i>Solhusen i Gårdsten</i>	23
Figur 18.	Foto: Christer Hallgren http://www.gardstensbostader.se	24
Figur 19.	Bild: Grönskande levande gårdar http://www.stockholm.se/upload/Stadsdelsforvaltningar/Norrmalm/Grona_Tradgardar/PDF/Gardspraktikan.pdf	25
Figur 20.	Bild: Grönskande levande gårdar http://www.stockholm.se/upload/Stadsdelsforvaltningar/Norrmalm/Grona_Tradgardar/PDF/Gardspraktikan.pdf	25
Figur 21.	Foto: Johan Järlestedt http://www.bya-lag.se/	38

Tillstånd har erhållits för publicering av samtliga i arbetet förekommande fotografier.

Transkriberade intervjuer

BILAGA A

T = Respondent

I = Intervjuare

I: Då undrar jag om du kan börja med att berätta lite om din bakgrund, bara när du blev färdig landskapsarkitekt, var du har jobbat tidigare och så vidare. Lite kortfattat.

T: Lite kort. Jag slutade sista kursen på våren -77 och började som trädgårdskonsulent då, och höll på till -79 tills jag fick barn, och sedan under ledigheten så bytte jag arbetsgivare, så jag arbetade på Riksbyggen konsult och det var på Riksbyggen konsult som jag höll på med de här brukarmedverkan och där var jag från -79 till -85.

I: Okej.

T: Fast jag fick ett barn till under den tiden också, och gjorde lite annat. Sedan har jag, sedan var jag i Alnarp på halvtid från -85 och egen verksamhet på halvtid fram till -89, när jag var heltid här ett år, och sedan fick jag panik och var på Gatukontoret på heltid ett år, 89-90, eller 90-91, någonstans, och sedan var jag tillbaks här och sedan från -97 i februari så var jag på Malmö Högskola, (otydligt) nya utbildningsprogram där och sedan var jag tillbaka här 2003.

I: På heltid, eller?

T: Ja. Gånger tre.

I: Okej.

T: Noll komma tre, ett komma tre.

I: Då undrar jag lite, vad betyder brukarmedverkan för dig?

T: Brukarmedverkan betyder att man tar reda på, alltså det man själv inte begriper som utomstående kommande. Man behöver veta hur människor lever på den här platsen där man skall vara verksam. Alltså det, det, det är den första, alltså detta, den kunskap som människors vardagsliv på en plats utgör. Och... i övrigt så är brukarmedverkan det är detta att man... alltså målet är ju att deras vardag skall bli bättre, det är ju därför man gör någonting. För det, jag tror att det är för människor vi gör landskap och inte för någonting annat. Så brukarmedverkan betyder att man är angelägen om att det skall bli bättre, men det är samtidigt en enormt svår uppgift, för att det kan uppstå så många förväntningar som är orealistiska. Alltså, om man inte har tänkt igenom det, alltså man kan begå väldigt många misstag om man ger sig in i samtal med dem som bor och verkar. Också benämner man det brukarmedverkan, jag tror säkert att det är numera finns systematiserad kunskap som gör att man slipper göra människor besvikna som vi gjorde på 80-talet, för det gjorde vi.

I: Okej.

T: Men jag menar...

I: På vilket sätt då?

T: Om man kommer och berättar för ett gäng hyresgäster att deras bostadsområde är i färd med att förändras och att man gärna vill att det skall bli bättre, och sedan om man inte förbereder dem på något annat sätt, så börjar det uppstå önskelistor. Och de önskelistorna har ju inga kronor och ören och de har heller inte någon klimatanpassning eller några andra begränsningar, så då kan de bli långa, och sedan när det visar sig att den ombyggnad som blir av inte stämmer överens med deras önskelistor så blir de bara jättebesvikna. Så är det, så att brukarmedverkan innebär att man, tycker jag, på ett bra sätt, som jag antar att du vet mer om än jag, kan fånga upp och engagera människor för en bättre bomiljö, så ser jag det.

I: Tycker du då att det krävs fler kompetenser, om man säger så, utöver de som krävs om man jobbar i ett projekt utan brukarmedverkan?

T: Ja, absolut, det är helt olika saker.

I: Ja.

T: Jag tänker, i, Riksbyggen är en sådan där halvpolitisk organisation, alltså faktiskt, en sådan här röd S-märkt organisation och vi hade ju hela tiden en ombudsman, en äldre man, en ”gube”, Kjell Viktorsson, som representerade framtidens boende alltid vid mötena. Men i övrigt när man är, när man ritar någonting från början så har man ju inte någon brukare med sig, utan man bara tänker på någon all, någon grupp i allmänhet som aldrig får göra sin röst hörd, men han var verkligen en enveten man och det var faktiskt rätt så kul att det fanns en idealitet i hans tillvaro, även om det inte alltid blev precis så. Men oberoende, även om man inte delar hans ideologiska inriktning så fanns det, så var det en viss nerv att det faktiskt fanns en vägledande ideologi. Att blanda bostadsrätter med hyresrätter, att blanda små lägenheter med stora lägenheter, det skulle, det fanns alla möjliga... människo... alltså välvilliga avsikter. Så kan man säga, ja.

I: I de här projekten där du har arbetat med brukarmedverkan, vem är det som har tagit initiativ till att brukarna skall vara med i arbetet?

T: På 80-talet så delades det ut pengar för ombyggnad av gårdar och det fanns faktiskt villkorat att man hade en kontaktkommitté, och det var hyresgästföreningen, så att det var en, faktiskt en sorts facklig grej. Det var förutsättningen, det fanns inte, man hade inget alternativ utan vi fick bara konstatera att man fick lära sig, hur skall man få till stånd de här lånen och hur skall man dra igång de här mötena med kontaktkommittén, (otydligt) kunskap.

I: Ja. Har du arbetat med flera olika projekt [ja] med, ja... Har du sett någon skillnad på, på nivån av brukarmedverkan, hur mycket brukarna har varit involverade i arbetet?

T: Alltså det första var rätt så, jag kan faktiskt berätta om det kort, för det var lite läskigt, det var i Berga i Eslöv, i norra Eslöv. Där fanns det lägenheter motsvarande 1000 invånare, och när vi kallade, vi gjorde ett allmänt utskick till ett, ett hyresgästmöte, information om vad som skulle börja, då kom tre personer, av tusen. Och två av de här tre hade grundat innan för att våga uttala sig, alltså hade tagit ett järn så... Det, det var rätt så ruggigt. Sedan när, när, det var det första, och sedan det som var det, mest avancerat var kvarteret Skatan i Växjö, där jag var med. Där fanns det en kontaktkommitté som dessutom, vars ordföranden var hyresgästföreningens ordförande i Växjö så att det var, det var liksom proffs som satt där och som hade lärt sig att uttala sig och formulera sig och så. Så det är skillnad.

I: Det är skillnad...

T: Ja.

I: När man kontaktade hyresgästerna för första gången, eller bostads... ja, de som bor där, de boende, du pratade om utskick, finns det några andra sätt som du har använt dig av att nå dem för första gången?

T: Jag kommer inte ihåg den fasen särskilt mycket.

I: Nej, okej.

T: Och vi var, vi var alltså, jag har sagt till dig redan i telefon att vi var ganska onyanserat naiva och, och inte särskilt genomtänkta i hur vi skulle fånga upp det vi behövde veta. Vi visste faktiskt inte.

I: Okej. Så det fanns inga, inga planer från början (otydligt)

T: Det fanns inga, det fanns inga rutiner eftersom vi uppfann dem vartefter. Men, i likhet med de här som jag beskrev, med bilderboken som... till villaägarna, så gjorde vi studieresor tillsammans med dem som gick med i, i grupperna och det var det sättet som tydligast gav gemensamma referenser som man kunde förhålla sig till. Det, det, och det utvecklade vi av så att säga erfarenhet, inte för att det fanns någon rapport skriven om det, vad vi vet [nej] för vi letade inte heller kanske, faktiskt, om jag skall vara ärlig.

I: Ja. Hur såg intresset ut från de boende? Du pratade om att det var tre personer här då som dök upp på något möte?

T: Alltså, det som hände där, också som gav mig en annan tankeställare som jag har burit med mig sedan dess, det var då, det var, det är trevåningshus i det området och bottenvåningen och

gårdarna var rätt anonyma, det är alltså långa lameller, eller skiv... Vi ville göra uteplatser för det, då hade Gel och andra konstaterat att om människor vistas utomhus så bidrar det till en positiv stämning på gårdarna, även om de är utomhus på sin egen uteplats, så hör man människoröster och det blir en tryggare känsla. Så vi ville göra uteplatser, och vi, alltså det hade vi med oss redan oreflekterat, utan att de hade bett om det. Och när vi pratade om det då första gången i Eslöv, så blev en av de här som hade grundat riktigt arg och slog näven i bordet och tyckte att vi skulle inte komma dit med några småborgarideal, att villatomter... ville de bo i villa så hade de bött i det, här bor man därför att man vill något annat med sitt boende. Och de markerade att de kände sig kränkta av att vi kom med våra idéer. Kalvarkätten kallade han de här inplankade förgårdarna. Jag har tänkt på det sedan dess, det var ju 25 år sedan. Ja.

I: Finns det några önskemål från de boende som har varit vanliga, som har återkommit?

T: Alltså det finns ett fenomen som är ”not in my backyard”, man vill ha mer cykelställ, fler cykelställ och man vill ha fler sittplatser ute och grillplatser och så. Och det skall finnas, men inte utanför mitt köksfönster. Det, det är ett vanligt [Ja.] drag.

I: Har det funnits några återkommande grupper som har varit mer aktiva eller bättre representerade vid de här mötena?

T: Småbarnsföräldrarna och många av pensionärerna.

I: Okej.

T: Och mammor, ja, kvinnor mer än män, kan man säga.

I: De som inte har varit aktiva, hur har man tagit hänsyn till deras...

T: Inte överhuvudtaget.

I: Nej.

T: Vi har hört talas om dem genom att de som har varit aktiva har pekat och ja, i åttan där på andra våningen, där bor personen X, som är... brukar skälla på barnen och så att vi har ändå hört talas om en del individer, som bor i området utan att de har varit med.

I: Ja, just det.

T: För de har varit beryktade. Men rätt många, de som inte har kommit, vi hade inte, det saknades inte idéer så vi försökte inte fånga fler.

I: Okej.

T: Vi gjorde ju lite det här pliktskyldigast, kan man säga.

I: Det var lite så?

T: Ja, lite. Det blev så knöligt helt enkelt, det tog sådan himla tid alltså, vi var oförberedda på det. Och det tog tid ifrån det som vi uppfattade förde projektet framåt.

I: Har du fler argument emot brukarmedverkan?

T: Nej, jag blev, jag har, alltså jag har tänkt på det här jättemycket. Det var ju mina första jobb så man ger järnet då på ett annat sätt. Jag var upprörd över att man experimenterade med det som var utemiljö som har så lång leveranstid. Att, varför sysslar man inte med färgsättning av trapphuset, det skulle man kunna göra vartenda år som ett engagemang och att man kunde ha olika färger i olika trappor, man kunde ha olika färger i olika plan och det gick ju liksom över en dag att få till stånd. Medan ett område som jag själv ritade i Lund, Solgårdarna, där blev det ett engagemang, det var flera, bland annat landskaparkitektstudenter som bodde där. De, de flyttade träden och, därför att de hade en annan föreställning om vad gården skulle vara till. Och då tänkte jag att hjälp, då kommer det där parkeringshuset i evigheters evigheter att vara exponerat med sin betong mot gården, för de var ställda på rad där och det är så lång leveranstid på träd så att gör man en ändring, så får man vänta igen, liksom börja från början, det tänkte jag. Ja.

I: Har du upplevt några större konflikter i de här arbetena, antingen emellan dig och brukare eller emellan olika brukargrupper?

T: Nej, utan det har mer varit att, att man, alltså konflikten har bestått i att man inte tillräckligt tydligt har haft ett system för hur man fångar upp kunskapen från området och att det har uppstått förväntningar som har, där de som bor tror att det har kunnat realiseras vad som helst. Och sedan har det kommit till kostnadskalkyler och annat så har det liksom bara, puff, avdunstat.

I: Hur ser du på din egen roll i de här projekten? Hur har din roll sett ut?

T: Ja, alltså, jag, jag kan också säga att jag är själv uppvuxen i ett sådant område och det, när jag gick utbildningen så hade vi en kurs som hette tre, alltså tre poäng sociologi. Där bland annat var intervjuteknik och observationsteknik och så, där man skulle lära sig mer systematiskt att fånga upp hur man använde sig av sådana här gårdar. Och, den gången blev jag personligt kränkt. Jag tänkte, tror man att man kan ta reda på hur man bor i sådana här områden av att varje måndag eftermiddag sitta och observera med ett litet block. Så jag skolkade från den kursen, jag var inte där, jag gick inte dit.

I: Nej.

T: Jag tyckte att det var pyrt alltså. Så att jag, jag tror, alltså jag har en föreställning om livet på sådana gårdar som kanske inte alla andra har, alltså de flesta landskapsarkitekter har bott i egna villor och trädgårdar och har inte den erfarenheten. Då, då är avståndet lite större, så min styrka är att jag ändå kan leva mig in i, begreppet vår gård, er gård, i alla fall som 10-12-årigt barn. Ja, jag har ju inte varit vuxen med barn i samma ställe, men jag är uppvuxen själv.

I: Möten är ju ganska vanligt att man har, det är väl den vanligaste formen av, ja, att få in brukarna, den...

T: Men, men en studieresa var bättre alltså, så mycket bättre. Framför allt när vi höll på då så var, Landskrona låg före, Norrestad i Landskrona hade Landskronahem använt olika konsulter till olika gårdar och det var byggt så att det var, det fanns, det var en provkarta av... Så att någon gård var naturlig, nästa gård var koloniodlar-drömmen, den tredje gården var frukt- och egna trädgårdar-drömmen och så, det fanns verkligen en provkarta, så att det, det räckte med att åka dit några timmar och promenera igenom tillsammans med dem som man skulle jobba med så hade man, så kunde man ha någonting att prata om.

I: Okej.

T: Det var det viktigaste.

I: Och då, hur fortsatte arbetet efter det här studiebesöket sedan?

T: Sedan fortsatte arbetet med att... man pratade om vad av de här karaktärerna, vad som var eftersträvansvärt hemma i Eslöv och vad som inte var eftersträvansvärt hemma i Eslöv, vad man absolut inte ville se mer av, alltså igenbuskning och oöverblick och så, det fanns några som blev jätteängsliga över det. Så att sedan gjorde vi en tolkning och ritade det som var förslaget, med utgångspunkt från vad vi hade sett i Landskrona. Men både i plan och sektion. Alltså, jag minns nog att sektionen är den, den representation som man som ovan planläsare ser tydligast och axiometri. Men vi byggde inte modeller och så för det var rätt så få timmar per projekt, alltså. Vi kunde inte syssla med detta hur mycket som helst.

I: Nej. Men då hade ni möte sedan där ni diskuterade förslaget?

T: Ja, i ett par omgångar. Jag tror, jag skulle gissa att vi träffade de här, alltså starten, alltså att presentera att det skulle komma igång, att man bestämde studieresa och att man gjorde ett förslag som man diskuterade och hämtade synpunkter på och sedan en gång till. Så i de ordningarna, [Okej] tror jag.

I: Minns du om ni har haft något möte efter att gården har varit ombyggd?

T: Nej, då slutade jag på Riksbyggen, jag har gjort så. Ja, eftersom jag har bytt jobb så många gånger så har jag inte behövt ta konsekvenserna av... Men det, det byggdes en dansbana, alltså jag har ju själv åkt till Eslöv för att se hur det ser ut, för att se vad det blev av det.

I: Ja.

T: Och funderat över om de här personerna bor kvar och så, [Ja] man lär ju känna varandra under...

I: Blev det som du hade tänkt dig?

T: Nej, inte som jag hade tänkt mig, och jag... Och det är, det är där jag känner efteråt att jag hade kunnat vara mer professionell och stått på mig mer. Och jag såg mig mer som sammanfattare av deras önskemål, men det, jag hade kunnat, om jag hade gjort samma sak nu så hade jag gjort på ett annat sätt, alltså då hade jag inte lyssnat på det viset.

I: Nej. Tycker du då att man kan se brukarnas inflytande i resultatet?

T: Ja, det är lite, det finns några, flera olika bärande idéer är ute och går samtidigt.

I: Okej. Finns det någon del, eller någon fas i det här arbetet som du kommer ihåg speciellt, som har stuckit ut på något vis, negativt eller positivt?

T: Ja, alltså nej, det var den här kalvarkätten alltså, som... Det här att, att... Alltså det som hände var ju att egentligen så drog man ju igång de här projekten, det var ju också ett politiskt beslut, nationellt, när man började ge de här pengarna. Det var ju för att, ja, man ville engagera människor, man ville göra, alltså lyfta de sämst lottade områdena till ett engagemang. Men det som hände var ju att de som kände sig mest utslagna och som behövde den här ruffiga omgivningen, de flyttade till något annat ställe. Så att det blev, de områdena som bearbetades, lyftes rent statistiskt då och utseendemässigt och så där. Men, det, man flyttade ju problemen någon annanstans. Så att jag, så att... och jag, jag tycker fortfarande att det var ju kul att engagera folk i... i just trädgårdar, men jag är fortfarande sur över att man valde just en sådan grej som tar sådan himla lång tid att få till stånd. Och det var, det var också en sorts degradering av, varför är landskapet mindre, mindre proffsrelaterat än byggnaderna, det tänkte jag på. Alltså som person.

I: Ja. Jag har hört vissa åsikter om att vid de här första mötena, när man har börjat diskutera landskapet, att det har kommit upp mycket, men, kan vi inte måla om trapphusen istället eller om vi nu skall lägga pengar på någonting då kan vi få nya kylskåp. Alltså att man hellre har velat fokusera på [Det inre.] husen och, ja. Är det någonting du har mött?

T: Det kommer inte jag ihåg det som. Därför att det, det, det gällde ute och vi presenterade detta som att nu, det är ute som gäller.

I: Ja. Punkt, slut.

T: Ja.

I: Kan du se några positiva aspekter med brukarmedverkan?

T: Ja, väldigt, för att jag tror, jag tror att de som var involverade, de uppskattade nog sin hemmiljö väldigt mycket mer efteråt. Och jag tror att man var mer rädd om det som man hade varit med om att förändra. Absolut. Och att man lärde känna varandra mellan olika portar och olika gårdar och det blev nog bouletterningar på de här bouleanorna och, en dansbana byggdes i Eslöv också. Så att de var nog igång, det tror jag. Det var positivt.

I: Det här att staten gick in och betalade då en stor del av, ja, av kostnaden det har väl haft en stor betydelse, men vet du någon annan bakgrund till att man har valt att ha brukarmedverkan i... vid förnyelsen?

T: Nej, ja, eftersom målet, det fanns ett socialt mål, så... och man ville få människor att uppskatta sina liv mer så fordrades ju att människorna var med, det tror jag är, det har jag nog inte ifrågasatt ens en gång.

I: Nej. Har du haft några speciella ramar och förutsättningar vid projekten, att du redan innan har fått reda på att...

T: Alltså, jag kunde tycka att kvarteret Skatan i Växjö, som, Växjö liknar den landskapsbildtyp som jag själv är uppvuxen i, alltså där berget i dagen kommer in och man har natur, alltså tallbackar och skogsdungar står kvar mellan 60-talslimporna. Så det, det kände jag igen väldigt mycket mer än jag gjorde i Eslöv, där kunde jag verkligen tycka att det var torftigt från början. Alltså när man hade byggt och man hade de hårt packade kranbanorna

så att de träd som var föreslagna de hade inte ens tagit sig, så att det fanns, där, där behövdes det. Det verkligen ropade, "Gör något!". Men, men i Växjö uppfattade jag att det här var, att det var en konstruerad situation för jag tyckte att det var väldigt fint.

I: Okej.

T: Tyckte jag. Men det var, vi gjorde ju ändå en... alltså vi gjorde ju ändå några småjusteringar. Men inte mycket.

I: Nej. I det stora hela, är du för eller emot brukarmedverkan?

T: Jag tror, alltså det, jag tror att det är jätteviktigt, för de, det finns en kunskap hos människor som bor och verkar alltså, på en plats. Men man skall formulera deras engagemang på ett sätt så att det verkligen bidrar till, alltså dels så att man får reda på mer än vad slumpen säger om bara pratar om ett cykelställ hit eller dit. Alltså, jag tror säkert att det finns utvecklade metoder att fånga upp det man vet om sin boplats, det tror jag. Jag har läst, en kollega tidigare, han höll på med en avhandling, det handlade om en afrikansk landsbygd där, så att säga, jordbruksspecialister kommer och föreslår på vilket sätt man skall ändra sitt odlade för att försörja fler, och det är samma sak där egentligen att det finns en lokalkännedom som är utsträckt på en ledd och sedan finns det en specialistkännedom som är utsträckt på en annan ledd. Och, och där ofta specialisternas råd fallerar därför att det finns vissa basala kunskaper om platsen och trakten som man inte hade. Som man inte kunde se, ens en gång, man hade inte ens förstånd att fråga efter det, som specialist. Så att jag, och där, därför tror jag att om man kan utveckla bättre, systematiska metoder att faktiskt få ett mera tillförlitligt underlag så skulle det vara bra. Det tror jag.

I: Har skötselpersonalen, alltså fastighetsskötarna eller de som har skött gården, har de varit involverade någon gång i arbete med brukarna?

T: Jag tror det, fast jag har inte något starkt intryck av det. Alltså det är inte det som dominerar mitt minne, utan alltså det har varit ganska, alltså torftiga miljöer som jag inte är säker på har blivit mycket mindre torftiga. Att man har alltså, antingen ett mer... att man har adderat begreppet grillplats, man har adderat begreppet boulebana och man har... Alltså jag har både tagit bort buskage och liksom, och lagt till någonstans så att jag tror inte att, att, för alltså vi var medvetna om att detta inte skulle generera en större skötselinsats. Och det stod nog inte uttalat och vi pratade nog inte om det, men det var bara självklart att det inte skulle belasta, varken ekonomiskt eller att det skulle så att säga förfalla direkt av att det var ogenomtänkt.

I: Ja, just det.

T: Och vi var väldigt måttligt och ojämnt kunniga i vilka skötselkonsekvenser olika saker skulle få, men vi hade... Vi tänkte på det, vet jag. Vi tänkte på det.

I: Ja. Vet du om det, i den här projekteringsfasen, om det var tänkt redan då att brukarna skulle vara med i förvaltningen av gården längre fram?

T: Nej, det kunde vi inte förutsäga, utan [Nej] det var när det blev odlingslotter eller egna trädgårdar, men, men inte resten. Det var inte då, då var det inte i ropet, nej.

I: Det var inte, nej, okej. Då skall vi se. Då tror jag faktiskt att jag har fått svar på det, det jag vill ha.

T: Okej.

I: Jag får tacka så mycket för att du ställde upp.

A = Respondent

I = Intervjuare

A: Ja, det är länge sedan nu, som den största vågen av upprustningar var. När den tog slut så gick arbetsmarknaden ner så väldigt. Eller det slutade byggas helt enkelt och alla fick ont om pengar så under en lång tid så sysslade ju vi, inte vi men landskapsarkitekter generellt, ju med miljökonsekvensbeskrivningar och med större skalprojekt, så att säga. Det gjorde inte vi, i och för sig, men likväl så var det ju en väldig nedgång då, på bostäder. Eller upprustningar. Så jag kan föreställa mig att det blir lite svårt att hitta folk så där som har gjort det mycket. Ja.

I: Känner du att du har, att det är på väg tillbaka nu att ha med brukarna i...

A: Nja... nej, inte så som det var då, på 80-talet.

I: Nej.

A: Innan 80-talet kan man ju säga att det var... Jag skall inte äta mer. Då var det ju lite så att då kom landskapsarkitekten också gjorde den, eller trädgårdsarkitekten också gjorde den sin lösning utefter sitt eget huvud och egen idé och utan samverkan, och det var lite mer manifestering av sig själv kan man väl säga, med de... mer eller mindre kunskap, ofta, många gånger mer kunskap om vad människor vill ha då. Och mer eller mindre kunskaper också i gestaltning så, va. Men, sedan så kom ju 60-talet där och då byggdes det hej hopp och det, eller det kom ju då och de utemiljöerna blev ju väldigt avskalade, verkligen och mycket storskaliga i sitt sätt att, i sitt uttryckssätt. Extremt ogästvänliga var de. Och så på 80-talet, 70-, 80-talet kan man väl säga så kom det ett bidrag, statligt bidrag man kunde få. Känner du till det? 4500 i månaden, 4500 per lägenhet, menar jag, [Ja, just det.] fick man för att på något sätt kompensera den dåliga utemiljön i 60- talsområdena. Och här i Malmö fanns då ett projekt som var sammansatt av flera förvaltningar som kallades för Projekt Bättre Bostadsmiljö, så Malmö kommun sköt till extra pengar till det, kan man säga, igen i dåligt samvete för 60-talsområdena... i form av projektledning och, ja, någon liten stab som hanterade alla handlingar och så, granskade. Men i de här upprustningsprojekten där var det ett krav att, alltså man fick inte de här statliga pengarna om man inte hade boendemedverkan. Och sedan att det granskades på kommunen för viss kvalitet. Men allt detta vet du antagligen, ja. Jag skall bara stänga dörren.

I: Ja, då.

A: I alla fall, så under 80-talet så jobbade jag och de som jag jobbade med mycket med upprustningsprojekt. Nu hade jag en bakgrund här som... vad skall jag säga, jag tog examen - 80, men under utbildningen hade jag jobbat i England på Ralph Erskins kontor i Byker. Och det, han har ju stort socialt patos, eller hade, och byggde upp det här projektet så att han, det handlade om att det var ett helt bostadsområde för 20 000 personer som skulle rivas, också skulle det byggas upp nytt, så det var stort. Och då gjorde han så att han samlade till möten, hörde vad folk tyckte och tänkte och så, också rev de en bit av bostadsområdet och byggde vad de kallade för pilote (otydligt) där, utefter vad de hade fått in och sin egen arkitektur och så. Och sedan utvärderade, och så fick de (otydligt) också utvärderades det, också... kan man... lade de upp projektet så att de rev inte hela stadsdelen på en gång utan i etapper. Och när de... och byggde då också i etapper. Också hade de ett kontor på... i området och i det kontoret fanns en receptionist och den receptionisten var till bara för att svara bara på de boendes frågor.

I: Okej.

A: Och då gjorde man också så att när man skulle riva en etapp, så fick alla som bodde där skriva vem de ville ha som grannar i den nya utformningen, den nya stadsdelen. Så han jobbade väldigt mycket med medverkan på olika plan då, va, organisatoriskt och sedan synpunkter som kom in togs tillvara och lyssnades på och... kontoret var öppet hela tiden för människor att komma in och han hade också, vad skall man säga, en del av detta var att

allihop fick var sin trädgård för det hade kommit fram, det var viktigt. Och till, för att få igång den här trädgården så fick alla som flyttade in välja ett av fem, sju, eller sju paket av växter, ett rospaket, ett si och så-paket, ett perennpaket och så vidare, också fick de det från kontoret och kontoret administrerade allt det. Så det var många delar som var väldigt brukarmedverkansinriktade.

I: Har du tagit med dig någon av de delarna hit?

A: Ja, det tycker jag absolut att jag har, en väldigt skjuts utav det och förhållningssättet och, vad skall man säga, den väldiga nyttan av det. Så jag har, det var ju då på 80-talet, så var det ju, antingen kunde man som landskapsarkitekt bli väldigt frustrerad över att behöva ha boendemötena och behöva lyssna och behöva ta hänsyn, och så, va. Eller så kunde man som landskapsarkitekt ha boendemötena, skriva ner precis vad alla sa också rita exakt det, eller så kunde man som landskapsarkitekt ha boendemötena, ta vara på alla synpunkterna och få, och vad skall man säga... vad heter det, arbeta in dem i sin lösning, va. Och då tillhörde jag de sista där, för jag visste att det var möjligt, alltså. Så under, när vi hade de boendemötena så kände jag själv att, det finns, man kan, man når inte, man kan inte nå så långt med en lösning som man når om man har boendemötena, faktiskt. Och för min egen del som i början av yrket så gav det en, en väldig kunskap om vad ett bostadsområde egentligen är och vilken funktion den egentligen har och på vilket sätt man möter det... så va, genom de här boendemötena så det var en väldig skola också, denna ständiga, ständiga feed-back som man fick på allt man gjorde. Vi gjorde ju många, många projekt. Så, vi gick tillväga, jag har ett exempel här, om vi skall titta på det.

I: Ja.

A: Jag tänker på arbetsgången då, va.

I: Ja, precis.

A: Det är lite svårt att se, jag skall hämta några tyngder.

I: Ja.

A: Nu, nu blir det så att jag bara berättar och berättar och berättar, du får ju fylla i med frågor och så...

I: Ja, det är jättebra, absolut.

A: Nu skall vi se, det här är... Lindängen. Ja... Skall vi se... (mycket prassel med ritningar och det som sägs blir bara ett mummel.) Nej, när vi då fick ett uppdrag, så det första vi gjorde, det var att gå ut i området och kolla hur där såg ut, rent fysiskt.

I: Med brukarna, eller själva?

A: Nej, själv, helt själv. Också upprätta det vi kallar befintlig situation, så vi kunde se, dels få grepp om det, för det var ju nästan enda sättet. Man ser ju också smitvägar och sådant där, va, och kunde iaktta vissa delar. Och, och dels ha, ha med denna befintliga situation till boendemötet för, för då kan de boende känna igen sig precis. Också kallas det till ett boendemöte, och det kan ju se ut... Skall vi se... Jag tänkte jag hade det här... Nej... Ja, vi kallade, när vi kallade till boendemötena då så... Kanske hittar jag det så småningom... då... då gjorde vi så som vi också hade erfarenhet av från, eller rättare som jag hade erfarenhet från Byker, att då gjorde vi inte så att vi satte upp en lapp på en anslagstavla här, den som fanns, va, eller ens så att vi satte upp en lapp i varje trappuppgång, för vi vet att det hjälper inte, utan vi lägger en lapp i varje brevlåda. Och i vissa fall så hade vi chans att gå runt också, ringa och lägga in och det var, det är det absolut bästa sättet om man skall få folk att komma, helt enkelt. Men varje boende måste ha en personlig, så att säga, inbjudan, eller en personlig kontakt. Och då stod det på den, du kallas härmed för att vi skall förbättra gården och kom, det är jätteviktigt att vi får dina synpunkter och så. Och då brukar ungefär 10 % komma av det antalet man kallar. Så är där 400 som bor i, i föreningen eller vad det nu var, området, så kom det 40. I grova drag, för det slår ju så klart lite, men i snitt så kan man säga att det var så. Så på det första mötet så... hade vi med denna (pekar på plan över befintlig situation) och

inspirationsbilder på vad vi uppfattade som mysigt, bara som exempelbilder, för att få reaktioner på, inte för att visa att så här kan vi göra, utan för att få reaktioner och att det sedan kan gå tillbaka under mötets gång. Och, att på den här befintliga situationen skriver ner allting som de säger. Var sitter ni, frågar vi, när ni, var sitter ni någonstans och samlas, när man inte kan uppfatta det. Det gör vi alltid här, då drar vi ut våra stolar här och så vidare. Så, var är det som värst skuggigt kan man fråga, alltså alla möjliga sådana här frågor. Var leker barnen, vad saknar barnen, vad saknar ni själva som vuxna, är det bekymmer med ungdomar, är det oljud eller inte och... ja, blåser det eller inte, alla möjliga frågor så, va. Ja, en lång sekvens, så får man massor av svar. Och sedan, och så går ju mötet igång av sig självt så att säga att alla säger vad de tycker och man uppmuntrar men, varenda sak som kommer skriver vi ner på, på ett stort papper eller på något vis så att de ser att vi verkligen skriver ner det och vi skriver verkligen ner det allvarligt, verkligen alltså för det är en viktig information för oss. Ha, och sedan så efter det mötet så bokar vi ett, två möten till. Ett avstämningsmöte och ett slutgiltigt möte, det brukar räcka så, för att folk skall känna sig nöjda. Så går vi hem och då, det ena vi gör när vi kommer hem då, det är att sammanställa alla synpunkterna som de boende har kommit med under mötet, göra plats för fysiskt uttryck, eller ritningsuttryck, va. De ville till exempel ha en liten trädgård till varje trapphus, det är jättehöga hus det här, det skall jag kanske säga, nio, elva våningar, de tre och sedan är det här trevåningshus.

I: Okej.

A: De ville ha många olika sittställen, flera olika, inte en stor eller två stora, De ville också ha lek på olika ställen, flera mindre och de ville att det skulle vara in, ja, att man känner att det är inhägnat, att man kan sitta många grupper samtidigt utan att känna att man stör varandra. Också vill man ha detta, ishockey och grus och is och basket och asfalt, till exempel i den här delen. Cykelställ under tak ville man ha, också här sitt och lite pergola. Här har jag också redovisat de här enskilda trädgårdarna kan man säga. Ja, man kan säga att det var det som kom fram på boendemöten, eller boendemötet i det här fallet, i huvudsak.

I: Speglar det någon slags allmän uppfattning om vad människor ville ha?

A: Ja, det gör det, det gör det absolut. Med det tillägget då att i, när man är på plats kan de också säga att här är det bra att vara och här är det bra att vara, så att säga. Som kan ta en stund för en själv att komma på, och det kan förbigå en också, ställen. Det kan till exempel vara en gavel som den här där solen möjligtvis kommer precis rätt klockslag när man sitter där och som man kan missa, helt liksom. Ofta blir det så att det de säger bekräftar det man har tänkt. Men det är väldigt skönt med den här bekräftelsen. Det som är, det blåser också så otroligt här ute, för vinden trycks ihop, så det blir en storm liksom emellanåt bara av att det blåser lite grann, så vindskydd var också en sak. Nästa sak som vi gör... vi har nästan inte... här är förslaget... Här är analysen av området utifrån vår kunskap, (otydligt, prassel av ritningar) till exempel solförhållandena, var det är mest sol. Vindförhållandena, var vinden trycks ihop som värst eller var det blåser som värst. Brandvägar, till exempel som är en viktig del eftersom de måste vara så breda och uppställningsplatser måste vara fem meter breda och tolv meter långa när det är de här stora husen. Också i det här fallet var som är garagebjälklag och inte, och där färgen har försvunnit, men bjälklagret går här och där och här.

I: Så det är en sådan överbyggd...

A: Garage, ja, vilket innebär begränsningar i planteringar, eller rättare om man vill få upp en vindplantering så får man försöka, eller så måste man hålla sig utanför. Här inne kan man inte räkna med att det blir en kraftfull plantering, då.

I: Nej.

A: I det här fallet så hade vi tur, eller hur man skall uttrycka det. Alltså när vi kom hit så var det, skall vi se, ja, det var de här jättestora ytorna och det var betongglådor, allt det här är betongglådor och asfalt, då, va. Erbarmeligt utseende, riktigt erbarmeligt, och så var ju de flesta... eller många utemiljöer på 60-talet, och i synnerhet de som var på garagedäck så var

ju betongmurar med buskar. Men det var ändå så att bjälklaget låg, jag tror att det var 30 cm under färdigt golv-höjden, vilket var förhållandevis generöst då, va. Så det tog vi vara på och, och, också då... bestämde att bygga upp utemiljön så, så att det, såg ut att som att det inte var ett bjälklag, helt enkelt (otydligt) överhuvudtaget. För det tyckte de så klart var jättejobbigt. Så då är det också en förutsättning, bjälklagets utformning, och det här var ytterligare då förutsättningar för gården. De synpunkterna och den här. Och sedan satte vi oss och skissade. Och nu har jag inte mellanskissen här utan (Otydligt, prassel med ritningar) Men då, minns som... den här innefattade då till exempel de privata trädgårdarna till varje trapp, så gick inte det alltså att ha det så som denna visade, alltså verkligen intill trappan eftersom brandvägen skulle gå fram här. Så då fick vi hitta på ett annat sätt. Dels så pyntade vi rabatterna här väl också gjorde vi en plattyta vid entrén som var avvikande som var lite förhöjd i dignitet liksom i materialval också ligger den enskilda trädgården, trappenskilda trädgården precis framför, så istället [Just det.], och så blev det här. Utom de här som kunde då ligga, för här gick brandvägen gick på andra sidan. Det var det sättet att ta vara på. Sedan när det gällde vinden, så är det stora landskapsplanteringar på alla... de ytor där det går att göra det för att täppa till hålen i gården, va. Och nu är de uppe och, ja, de kom ju upp rätt så fort, alltså, det gjorde de verkligen. Och sedan så kände vi också själva att gården flöt ut liksom mycket i den här stora skalan så kändes det viktigt att identifiera denna, denna, då var det ju hyresrätter men det har blivit... ja, gården genom att sätta ett stängsel, ett bearbetat, trivsamt, trevligt, småskaligt stängsel, eller inte småskaligt, men som håller ihop med, med husen, va. Så på... där det var öppet och här också, det kompletterades lite med den här planteringen. Också de låsbara cykelställen som de önskade sig i en länga där, också då en sittplats här, en där, en större gemensam här och en här. Också bedömde vi att här nere kommer man inte att sitta för det är så skuggigt, det slår det här våningshuset långt upp här i skugga, och lade den möjliga rörelseleken liksom i skuggdelen istället. Och sedan så försökte då binda ihop gården till något slags flöde, med alla dessa olika funktioner i. Och, ja, så var, så var processen. Och det här, det funkade ju jättebra, de är så himla glada, faktiskt. Det är så.

I: Ja. Du, du pratade om att det var ungefär 10 % av de inbjudna som kom till de här mötena. Gick det att urskilja några speciella grupper som var mer aktiva och mer engagerade än andra.

A: Jo, det gör det ju. Särskilt de som är engagerade i hyresgästföreningen, i det här fallet var det så. De var aktiva, men de var ju också aktiva på ett sådant sätt att de ville verkligen att folk skulle lära känna varandra och de hade koll på dem som inte kom mycket och de gick och knackade dörr och så, så de var en väldig hjälp. Men det är inte så ovanligt att det är så. Så, så de som satt i hyresgästföreningen, alltså lokala, vad heter det, föreningen?

I: Ja, alltså, lokala hyresgästföreningen.

A: Lokala hyresgästföreningen, precis. De var ju med och mycket aktiva, men det var ju andra, alltså andra också, de som kom i princip. De som kom på mötet var ju aktiva, medan vissa lyssnade mest, men var ändå där och... Jag kan nog säga att det var ingen som gick därifrån helt tyst, så att säga, på något sätt så var det ett engagemang som vi kunde få till oss, så att säga, från var och en av dem som kom trots allt.

I: Om man tittar på de grupperna som inte dök upp på mötena [Ja.] fanns de, vart de representerade i förslaget på något vis, tog man någon hänsyn till vad de hade kunnat tänkas vilja ha?

A: Alltså, ja, det beror ju på vad man menar med grupp då.

I: Jag tänker mer, om man säger barn [Ja, javisst.] eller pensionärer.

A: Alltså, man kan ju säga att de som kom på mötena, de ville ju att alla skulle ha det bra, det var ju inte så att, att det var specifikt... det är klart att man bevakar ju sina egna behov, va, men alltså diskussionen gick ju väldigt mycket så, men sedan måste, alltså... och barnen leker här och jag tycker och lite så, va, så de tar... Och sedan de äldre, den här gamla fru Pettersson som alltid sätter sig på, så va, det kom ju med, va, det var liksom ett allmänt intresse,

upplevde jag från dem som kom. Och sedan är det ju vår uppgift också att, att veta vilka människor som finns där, i den mån vi får reda på det, men... Vi tar ju reda på ungefär hur ålderspyramiden ser ut, om det är många gamla eller om det är många barn i huvudsak, så att säga, om det är mycket barntätt eller mycket äldre. Och tar hänsyn till det så klart när vi sedan ritar, det gör vi ju.

I: Vet du någonting om bakgrunden till att man valde att ha brukarmedverkan i de här...

A: I det här fallet var det för att det var tvång på det. Ja, alltså det var ju verkligen tvång på det för de fick inga pengar annars, det behövdes ju ett intyg som de fick skriva ut att de hade haft... Jag tror att det var minst tre, i varje fall minst två möten. Ja, så var det.

I: Har du jobbat någonting med sådana här projekt nu senare?

A: Ja, det har vi och... det... och i varje projekt så föreslår jag att vi gör boendemöten. Och det, det möter i alla fall motstånd. Men om jag pratar en liten stund så kan de, så att säga, inse den stora fördelen med det. Där är ju inte bara fördel för oss utan det är också fördel för fastighetsägare om han... öppnar ju upp till en dialog och det uppfattas ju alltid positivt, så att säga, i sig, va. Och sedan... men det engage... vad skall man säga, deltagandet i utförandet så blir det en mer hållbar lösning och mindre... och bråk. Till exempel, om vi nu hade planterat träd... här, vi, jag hade ett område när vi satte en rad med träd utmed huset för att få ner skalan, för att... ja, ge en tråd igenom området som skulle ge identitet och då, då blev det ett ramaskri när de här träden planterades och där var inga boendemöten innan.

I: Okej.

A: Och då, då blev fastighetsägaren alldeles förtvivlad, vad vi hade gjort för ett konstigt förslag, va, och började fundera och tog också bort några träd. Men då kom det ett ramaskri till, för, för de flesta ville ha träden där. Och jag tror att just sådana konflikter där undviker man om man har mötena. För att dels så kommer ju vissa på mötena och sprider ordet och sedan sätts de här upp som information till alla, långt innan med förklarande ord. Trädrad som ger området en, blommande trädrad som ger området en ljuvlig karaktär alltså, också får man förståelse, för att både informationen och hämtningen av synpunkter... ja, betyder väldigt mycket i minskat trassel, alltså socialt trassel. Så där är ju stora fördelar även för fastighetsägare att göra så här. Där är bara vinster alltså.

I: Vad tror du att det beror på att de, att de säger, ja, alltså att de är negativa till en början då när ni föreslår det här?

A: Jag tror, ja, jag tror att det beror på... de är rädda att det kommer för stora krav, som de inte kan möta upp mot. Men, min erfarenhet är ändå det att, så här mycket pengar finns det och det här, och när de säger swimming-pool, då, va, så är det, det är en underbar tanke, men den ryms inte inom pengarna, vi måste nyttja de här pengarna så bra vi bara kan också gå in på sådant som rymmas.

I: Men idag är det, det är du som föreslår då att, att ha med brukarna i det?

A: Ja, ja, det kan man säga att det är, måste tänka efter... Ja, det är det, faktiskt. Ofta är det så att där är en, en bostadsrättsförening och då utser styrelsen en eller två representanter ur styrelsen som kontaktar oss. Så, det är det vanligaste och sedan tar de ritningen med sig till, till styrelsen, och som säger, dels sätter upp det i trappan och så, va, men, i bostadsrättsföreningar menar man att styrelsen har mandat, så att säga, och representationsskap för resterande, och det är ju rätt också, va, det är inget formellt fel i det. Men, som sagt, det blir ett begränsat antal synpunkter som kommer. Och om de har hämtat in synpunkter själva och vidareförmedlar dem i andra hand till oss, så är inte det alls, det blir inte samma som när vi hör det direkt. För när vi hör det direkt så kan vi ställa följdfrågor och vi vet vilket sammanhang det sades i, alltså som ger så mycket, mycket mer än andrahandsinformationen som alltid är lite tiltad åt något håll alltså ändå. Så just, just direkta mötet med de boende är väldigt viktigt för oss.

I: Det är ju då en skillnad kan man väl säga mellan miljonprogramsgårdarna och det som har genomförts nu på senare år, då att då var man tvungen att ha med brukarna och nu är det frivilligt.

A: Ja.

I: Har du några fler skillnader som du kan se mellan, ja, då och nu, om vi säger så?

A: Ja, en skillnad är ju kostnaden, alltså budgeten, helt enkelt. För då var ju budgeten ganska hög för man kände ju en skjuts av de här tusenlapparna per lägenhet och hade egentligen ingenting emot att lägga till lite till, ofta. Men nu, nu måste ju styrelsen då ofta, för det är ju ofta en bostadsrättsförening... det måste vara avsatt en budget som alla kan vara överens om, och i vissa fall, till exempel i centrala lägen, borta på Drottningtorget har vi en gård nu, till exempel, där de har köpt sina lägenheter från en hyresvärd, där har de, där känner de att de har mycket pengar, helt enkelt. Och nu vill de verkligen göra något bra. I de fallen kan man ju komma upp i de här liksom, totalombyggnaden av gården, kan man säga. Men i vanliga fall så är det inte så utan det är snarare förbättringar av gården då. Så det är också en skillnad, och det är ju lite synd. Men det är ju en utmaning det också. Men, det är absolut en skillnad det är det.

I: Har det hänt att du har använt några andra metoder än just möten i arbetet med brukarna?

A: Det blev ju mest så, eftersom detta var en pådyvling, eller vad man skall säga, metod, som jag tyckte var bra, så använde vi ju den. Vi var engagerade i Augustenborg också, och, och där i det här urbanprojektet som var där. Jag vet inte om du känner till det?

I: Jo, jag har pratat med Anders Folkesson bland annat på mellanrum.

A: Ja, just det vi jobbade ju ihop där, kan man säga. Där hade vi också boendemöten, ända tills, vi hade många, för det var stort område, ända tills urbanprojektet anställde Trevor Graham som var en... vad skall man säga, en projektledare med boendemedverkaninriktning, och han tog ifrån oss den rollen då. Också hade han själv sina boendemöten, hade han själv boendemötena också gav han oss synpunkterna som hade kommit fram då. Ja, vi fick ju ta det, så att säga, men det blev helt annorlunda än från början. För att, vi får ju, på de här mötena får vi ju en kontakt med de boende som är positiv och engagerande, de återkommer till oss och... alltså ja, det blir verkligen en dialog, i de fall där, alltså i vissa fall kan det ju finnas stämningar i en grupp som är hemsk så, va, men det är väldigt sällan. Ja, faktiskt är det det, ja. Ja, ja, det är kanske en av tio eller knappt det, möten som är så, som blir konstiga. För att dialogstämning inte uppstår. Det är väldigt viktigt hur man förhåller sig också i det här boendemötet, att man... är uppriktigt och ärligt och genuint intresserad alltså, för det märks om man är det eller inte, och det är en framgångs-, vad skall man säga, inställning att ha det. Ja, det kan man ju vara glad för att man är det då, ja, för att det ger så mycket tillbaka, stämningen skapas där kan man säga, tas upp där.

I: Kan du se några negativa aspekter...

A: Med boendemöten?

I: Ja, att ha med de boende i arbetet.

A: Alltså det beror ju på vad man är... vad målet med jobbet är, kan man väl säga, för i det fallet det finns boende på gården så känns det väldigt konstigt att inte ha mötena, det gör det. Det blir, som att skjuta över målet liksom, eller vad skall man säga, ja, att man lätt skjuter förbi målet. Eller det är en risk för det. Det är som, en slags fördel, rent egoistiskt sett är att man startar direkt från scratch utifrån de här analyserna, alltså soldigram och så... har bara sin egen reflektion med sig i det, också gör man sin grej där då, det kan bli, då få ett uttryck där som har med en själv mycket att göra, förutom platsen då, alltså tolkningen av platsen, kanske har mycket mer med en själv att göra. Alltså det är svårt att särskilja, för att de boendes önskemål är ju ytterligare en faktor bara förutom vinden och annat, va, så att... Och jag vet inte om det är en fördel egentligen att göra ett gestaltungsgrepp som egentligen... nej, jag tyckte att jag vindlar in mig här i något väldigt konstigt, alltså. Det är ju så att alla

aspekter skall, alla funktioner skall fyllas inklusive den att det blir en vacker gård, alltså själva gestaltningen är lika mycket höjd eller, ja, som ligger liksom, samla ihop alla dessa önskemål till en serveringsbricka, liksom för att, var så god, liksom. Så gestaltungsuppgiften och utmaningen, den blir ju större ju fler aspekter man skall ta hänsyn till. Och vill man frossa bara i gestaltning så skall man ju då hårdraget inte ha något att ha hänsyn till, och då kan man ju... Och det kan man ju tycka är kul, för det är det ju, inte så, men uppgiften som sådan är ju den som skall lösas. Och då, då vet jag inte om jag, nej, då ser jag inga nackdelar, kan jag säga.

I: Nej. Har du, har det hänt att du har haft några möten på gårdarna efter att gården har varit färdigställd?

A: Ja, det har det, när vi har varit med i byggprocessen, så...

I: Har du fått höra några reaktioner från brukarna då, har de varit nöjda med resultatet?

A: Ja, de har varit nöjda, det är väl det som kommer då, jag vet inte om det, det är väl kanske inte så vetenskapligt, eller jag menar, vi har inte gått ut med enkäter så efteråt, det har vi inte, det hade ju varit kul att göra det.

I: Har det hänt att fastighetsköterna har varit med på de här mötena?

A: Ja, det har det, det har det verkligen.

I: Är det det vanliga, eller?

A: Det har nog varit fifty-fifty, beroende på hur medveten beställaren har varit, alltså fastighetsägaren eller styrelsen. Ja, fifty-fifty, tror jag.

I: Är det någonting som du...

A: Det är en fördel, det är ytterligare en aspekt, absolut.

I: Det är en fördel.

A: Det är det. Men sedan, det bekymret med fastighetsköterna är det att de ofta är förhållandevis okunniga i trädgård. Men, då har vi också gjort så, när vi har märkt att det har varit så, då har vi erbjudit oss att ge en kurs i skötsel, i trädgårdsskötsel. Så att det har vi gjort några gånger, och det har de tyckt har varit jättekul. Det är ju inte så att de inte vill, eller alltså... Man vill ofta inte det som man inte kan, men när man väl kan det så vill man, och då har de alltid varit jätteengagerade och intresserade av det, när vi har hållit den här kursen. Och det har kanske varit tre kurstillfällen då, så har de fått ett kompendium med sig. Också har vi då upprättat skötselplan efter att det har varit färdigt, som är så pedagogisk som vi någonsin kunnat göra den. Greppbar för det är både tidsaxel och momentlistor där som skall sammanföras och man skall kunna tolka det rätt och lätt, direkt när man går ner. Det sitter ett tidsschema på väggen i deras lokal, så att säga, så skall man kunna peka på den här dagen och den här vecka, nu är det det här som skall göras. Också har vi försökt att göra den mycket tydlig och enkel. (Otydligt)

I: Hur ser du på din egen roll i de här olika projekten du har varit med i?

A: Du menar... problem, alltså egentligen så är man ju gestaltande problemlösare. Ekonom också, lite, alltså man är... Gentemot de boende så kan man säga att man är hyresvärdens... man kan säga att man står mitt emellan hyresvärdens och de boende, som en slags kommunikatör, egentligen då, va. Jag tar vara på hyresgästernas önskemål och går till fastighetsägaren och säger så här, vad kan vi göra och går tillbaka till hyres, eller alltså går tillbaka, men det är sådan växelverkan mellan den ena parten och den andra. Så att jag syr ihop bådas önsknings, kan man säga. Hyresvärdens har ju ofta till exempel en önskan om att minska sin omflyttning och använder då utemiljön som ett medel för det, vilket också är rätt och klokt, så att säga. Och hyresgästen vill såklart ha en bra utemiljö, så de möts i en gemensam... åtgärd där.

I: Tycker du då att arbete med brukarmedverkan, att det kräver några speciella kompetenser, alltså någonting utöver ett vanligt projekt [Ja.] där man inte har brukarna med?

A: Ja, ja, jag tror, jag tror det att det är så jag hör ofta... eller inte så sällan att det inte har fungerat och då beror ju det på någonting. Ja. Har du pratat med någon på Malmö kommun om de här frågorna?

I: Nej, det har jag inte gjort.

A: Jag vet att de har diskuterat detta mycket. Fråga Maria Isling, om du pratar med Maria Isling.

I: Isling. Ja, absolut.

A: Vi var engagerade där i Fosietorpsparken och Söderkullaparken som ligger strax norr om. Och där var vårt uppdrag att samla de boende i området... och göra möten också få fram synpunkter och så. Och det projektet löpte väldigt väl, och de var förvånade över att det löpte så väl. Och vi, vad vår roll i det var, att det löpte väl, eller inte var, det kan jag inte säga, men Maria kanske kan. För jag vet att de jämförde detta projektet med andra projekt som inte hade löpt så väl. Men om jag skall vara ärlig så tror jag att det handlar väldigt mycket om förhållningen, den förhållning man har och att man är ärlig lyssnare och verkligen vill att det skall bli bra för dem som är där, snarare än att man känner att... oj, nu, det här behöver rustas men det får minsann inte kosta för mycket pengar och jag är egentligen rätt så trött på det här i alla fall, liksom men, ja, vad tycker ni då. Liksom, att det, det är ju lätt hänt det också när man har... Alltså det är ju, det är ju, kanske hänger det väldigt mycket på att vi kommer från neutral bas då, för vi har ju inga, ingen oro för, det är företagsekonomi till exempel och det är långsiktighet utan vi kommer in bara precis på en liten bit här och har inget annat med oss i bagaget som, utan vi har, vår enda uppgift är att försöka göra det så bra som möjligt för de boende för den kostnaden som beställaren har möjlighet till. Många gånger har jag faktiskt varit med om det, att jag har liksom lyckats sy ihop mångas viljor. Tänkte här på, nu på det här, på... Folkets Hus, Sofielunds Folkets Hus, ja... Där det var ett fritidshem, ett äldreboende, en idrottsplats och en skolgård som egentligen befann sig i ett och samma kvarter och där idrottsplatsen skulle byggas om, det fanns pengar till det ifrån Fritidsförvaltningen, och där fritidshemmet precis ville göra vid sin utemiljö och där äldreboendet var nytt och skulle ligga i sammanhanget och där skolan hade en rätt så dålig utemiljö också, va. Det där skulle sys ihop och de hade provat länge själva liksom hitta något sätt att komma fram. Men det är ju mycket svårt när det är så många viljor och olika förvaltningar och olika ekonomier. Så kom jag in och lyssnade upp alla, så att säga, gick hem och plitade ner det, ihop det på ett papper, kom tillbaka och visade sedan, hur ni tyckte. Ni ville det och det kan ni se här. Ni önskade det, det kan ni se här och ni önskade det, det kan ni se här, också har jag fått ihop det så att alla tycker att det blir bra. Det är en intressant fråga för, vad som är vad, egentligen. Men frågan är om det inte är att man kommer in oförstörd och... har ingen som helst, så att säga, känslomässiga kopplingar till någon mer än att man vill tillmötesgå alla, så att säga, va. Jag var också inkopplad i en bostadsrättsförening och det hade uppstått ett väldigt bråk kring träden, vilka träd som skulle fällas och inte. Och kring basket-, placering av basketbanor och alla åtgärder, så, va. Det var egentligen samma sak att jag kom och lyssnade och gick hem och tänkte och fick ner allas önskemål på papper också visade upp, det var också... Jag har flera gånger varit med om det, att det har blivit så otroligt väl emottaget av alla som har varit involverade tidigare för att vi löste problem som de hade sig emellan, kan man säga, eller... Jag blev liksom vägen där. Det låter stort, men alltså, det låter lite så där, men... Jag tror, jag har ändå varit med om det nu så många gånger... Ja. Jag tror det, man kommer in som neutral part och vill väl mot alla. Det skall man ju som konsult, möta upp allas önskemål, liksom, det är ens uppgift.

I: Om jag vänder lite på frågan, kan du se något konkret som kan gå in och förstöra ett projekt med brukarmedverkan? Något som direkt tar död på hela samarbetet?

A: Någonting i brukarmedverkan som tar död på projektet, menar du?

I: Eller någonting som man som projektör kan göra, eller säga...

A: Som skulle ta död på...

I: Ja, som förstör hela samarbetet.

A: Ja, det är om inte, om man möter det som sägs med icke-respekt. Om man skulle få för sig att himla med ögonen till exempel, eller något, det förstör, det skulle det göra, men det är självklart. Ja, men det, ja... Något annat som skulle förstöra, ja, det är kanske om fastighetsägaren är där och är frustrerad, samtidigt. Eller blir irriterad eller säger, nej, nu får det faktiskt vara nog eller någonting i den stilen, det går ju inte heller. Eller, det förstör i alla fall processen, flödet i processen. Ja, och sedan kan ju de boende själva förstöra genom att hela mötet fokusera på en tvättmaskin som är sönder. Det som kan förstöra är ju också att det är oegentligheter, att det faktiskt inte finns någon fungerande tvättmaskin, för då kommer inte de boende förbi det, helt enkelt, och det skall de ju inte heller, alltså det är fullt begripligt.

I: Gården blir sekundär i sammanhanget.

A: Ja, i det sammanhanget när man inte kan sköta hygien och så. Eller om det är andra mycket stora problem som inte kan lösas som är, som absolut inte har med gården att göra, att det är sprutor överallt eller där är någon som går omkring och är hotfull eller, ja, något sådant kan det var liksom. Då måste man ju komma tillrätta med sprutorna först. Och i det här fallet så blev det tyvärr, jag skall uttrycka det så att, det är också ett sätt som fastighetsägaren kan agera på att man höjer hyran i samband med upprustningen här. Jag tror inte den höjdes så mycket, den höjdes lite men sedan samtidigt när folk flyttade ut så var han väldigt noga med vem som flyttade in. Och dessutom i ett annat projekt som jag har nu där punktbevakar man de besvärliga hyresgästerna så att det är så att, alltså om man då kan ha högt ljud efter klockan sju eller så kanske tio gånger i rad utan, innan någon gör något så gör man nu någonting första, eller kanske andra gången. Ut så, va. Ja, så där blir ju, och det är klart så är väl man som fastighetsägare, ja, man söker ju stabilitet såklart ekonomiskt sett. Men det är väl en sådan här baksida av det att det kan utnyttjas lite fel i det fallet, men det är ju... Ja, det är också en annan division på problem, va, problematik. Ju, så, som inte riktigt ryms här, så...

I: Har du någonting mer du vill tillägga, som du känner att...

A: Nej, det är ett roligt, det är ett väldigt roligt pussel att få bygga ihop det och få vara liksom... med de boende. Nej, jag tycker att jag har sagt alldeles vad jag tycker.

I: Då får jag tacka så väldigt, väldigt mycket.

C = Respondent

I = Intervjuare

I: Ja, då är det mitt examensarbete det rör sig om.

C: Ja, vad spännande.

I: Ja, absolut.

C: Det vore ju roligt att få se det sedan.

I: Ja, jo, det skall vi nog kunna ordna. Och det handlar ju om erfarenheter om, av brukarmedverkan vid förnyelse av befintliga bostadsgårdar. Så att... är det någonting du vill veta innan vi startar?

C: Nej, jag bara tänkte, är det Bengt Persson som är din... eller vem var det som...

I: Min handledare är Tim Delshammar.

C: Ja, just det, det var så det var.

I: Men Bengt Persson finns ju där på ett hörn också [Ja, han gör det.], han kommer att vara min examinator när det väl kommer till det.

C: Jaja, jaja, okej.

I: Då undrar jag om du kan börja med att berätta lite om din bakgrund, när du blev klar, var du har arbetet, hur länge?

C: Ja, just det. Oh, hjälp. Jag bestämde mig när jag var 16 år, vad jag skulle bli, och då arbetade jag nämligen hos Ulla Molin, på Gröna Gården. Alltså efter skolan och på lov och så. Och sedan läste jag till trädgårdsingenjör först, och därefter... och sedan arbetade jag på olika ställen, på parkförvaltningar, på Norrvikens trädgårdar, hos professor Gunnar Martinsson i Stockholm. Och det var under den tiden som jag bestämde mig för att läsa vidare till landskapsarkitekt. Och då så... ansökte jag om det och kom in som specialstuderande, eftersom jag inte hade gått... alltså det var ju ingen mening för mig att börja om från början. Och sedan läste jag i tre år på den utbildningen. Och sedan... började arbeta på Svenska Landskap. Där hade vi många sådana här upprustningsprojekt, för det var ju under miljonprogrammets... ja, det var då man upptäckte bristerna i miljonprogrammet till stora delar, och man hade också pengar från staten som gjorde det möjligt att rusta upp bostadsgårdar. Sedan har jag arbetat på Kjessler och Mannerståle i många år, åtta år, och sedan har jag drivit eget kontor och varit här lite fram och tillbaka.

I: Okej.

C: Ja, och upprustning utav gårdar... Alltså det har ju inte varit sådär våldsamt många sådana projekt egentligen. Det var mycket då på 80- talet var det ju väldigt mycket. Sedan har jag ju arbetat lite grann faktiskt under förra året med ett projekt i Lund på Norra Fäladen, men det var ju inte så stort, men det gjorde jag faktiskt i min egen lilla firma. Och annars är det ju, vi jobbar ju mycket med stora stadsbyggnadsprojekt annars här. Men egentligen är det så.

I: Du berättade ju lite grann om din erfarenhet utav brukarmedverkan. Hur skulle du definiera ordet brukarmedverkan? Vad innebär det för dig?

C: Ja, det innebär helt enkelt en dialog med beställare, i första hand. Och det, beställaren kan ju i det här fallet då vara de som brukar gården eller området och dels, till exempel om det då är, ja, en kommun så är det ju företrädare för kommunen, men jag menar brukarmedverkan det tycker jag inte bara är de som precis bor där, utan det är ju de som på något sätt är med i processen och har synpunkter, ja. Så att... det är liksom en dialog helt enkelt.

I: Känner du till någonting om bakgrunden till förnyelsearbetet på de här aktuella gårdarna där det har varit just brukarmedverkan.

C: Hur menar du då?

I: Ja, helt enkelt varför man har valt att göra en upprustning,

C: Ja, oh ja, det blir ju väldigt tydligt i själva uppdraget, av startmötet, då är det ju viktigt att ta reda på det, hur de har kommit fram till det att göra detta, ja.

I: Finns det några gemensamma drag...

C: Ja, det är ju helt enkelt att man är trött på hur det ser ut och att det är ensartade planteringar och att man inte tycker att gården eller området fungerar som man önskar sig, så man vill ha en förnyelse, helt enkelt.

I: Vilka förutsättningar och ramar har du haft i de här projekten, om det har funnits några?

C: Ja, alltså det är ju alltid ekonomi som styr, det är ju alltid så att man har en viss budget att hålla sig inom. Men sedan är det ju en process, med dem som bor där och/eller företrädarna för de som bor där. Och försöka ta fram ett förslag som alla är överens om. Så är det.

I: Vem är den vanligaste parten som har initierat det här med att det skall vara brukarmedverka vid förnyelsen?

C: Alltså, det tror jag är ordförande i bostadsrättsföreningen.

I: Okej.

C: Det tror jag nog att det är. Eller att det har kommit önskemål till styrelsen på bostadsrättsförening att man vill ha en förändring.

I: Så det är mer sällan fastighetsägaren eller beställaren som...

C: Alltså, det... fastighetsägaren det är ju... Det är egentligen bostadsrättsinnehavaren, fast det är det ju inte riktigt heller, men alltså det är ju samverkan mellan alla. Alltså jag kan inte säga att det är, alltså det är nog olika, jag har inte jobbat med så många så att jag kan säga det. I det senaste fallet så var det styrelsen på, i bostadsrättsföreningen där det framkommit helt enkelt önskemål om att man skulle göra om det.

I: Kan du säga någonting om organisationen i de här projekten, hur har det sett ut? Om det har varit någon styrgrupp, ledning...

C: Alltså, i det senaste fallet så var det faktiskt så att ordförande i föreningen hade fått uppdraget ifrån stämman att sköta förhandlingarna. Men jag tror... jag fick inte vara med på och presentera det för alla bostadsrättsinnehavare, men... annars är ju det ganska vanligt att man får vara det, att man gör en presentation och förklarar och man får en massa frågor och så. Också reviderar man efter synpunkter och så går man vidare i processen, men nu senast så var det faktiskt inte så, nej, nej.

I: Hur har intresset sett ut ifrån de boende i de här projekten?

C: Ja, det kommer ju mycket synpunkter. Alltså jag... för många år sedan då när jag jobbade med det här så var det ju att man var ute på kvällarna och diskuterade och det var ju ett antal boendemöten. Och det var ju roligt när man var ung, nyutexaminerad att få den här kontakten och få direkt respons på det man gjorde. Det var jättespännande.

I: De här mötena, hur många möten ungefär är vanligt att det hålls?

C: Ja, alltså, det var nog allt mellan tre och fem möten, skulle jag tro.

I: Skulle du kunna beskriva hur de här mötena hade gått till?

C: Ja, alltså då var det ju så att vi hade tagit fram skisser och ja, hade med oss bilder och material och växter och sådana saker, också presenterar man det och går igenom förslaget och svarar på frågor och försöker beskriva vad det är man menar. Jag menar, människor som inte är vana att läsa ritningar så måste man ju verkligen försöka att illustrera det, på olika sätt. Så att, ja...

I: Vad skulle du säga skiljer ett projekt med brukarmedverkan från ett projekt utan brukarmedverkan?

C: Alltså en viss form utav brukarmedverkan finns ju alltid med, tycker jag. Jag vet inte hur man skall definiera ordet brukare egentligen, är det de som till slut bor där? Till exempel håller vi på nu med ett projekt med att göra en omgestaltning utav Östra Mårtensgatan... och då är det så att först har man då ett möte med stadsbyggnadskontor, stadsantikvarie och teknisk förvaltning och sedan på eftermiddagen har man ett möte med alla fastighetsägare. Vilka är egentligen brukarna? Eller är det alla Lunds kommuninnevånare som brukar gatan? Vad är en brukare i det fallet? Det vet inte jag [Nej] alltså jag definierar alla som brukare. Så

att jag tycker att det finns ju alltid en form av brukarmedverkan med, det är ju därför man gör ett projekt för att det skall användas av någon.

I: Men om man nu... om man håller sig till de boende. Om vi döper det till boendemedverkan istället?

C: Ja, det är bättre, ja, just det.

I: Ser du någon skillnad då?

C: Alltså när det gäller nyproduktion så är ju inte de boende med för de har ju liksom inte kommit in.

I: Men om man tänker omgestaltning av befintliga gårdar?

C: Nej, alltså... Jag tycker att det är en förutsättning för ett projekt om det är redan... en befintlig gård att de boende eller brukarna är med, annars är det liksom värdelöst, det är därför vi gör det. Så kan man säga, tycker jag.

I: Såg du i de här projekten att det fanns grupper som var mer aktiva eller...

C: Oh ja, det var väldigt stor skillnad. Det var ju alltid en del personer som var oerhört engagerade och som hade synpunkter på allting och sedan var det de som inte alls brydde sig om det. Som bara, som var väldigt ointresserade. De kom ju inte, överhuvudtaget. Så är det alltid.

I: Kan man säga något generellt om vilka grupper som var...

C: Nej, det tycker jag inte [Nej, nej.] att jag kunde, nej, det kunde jag inte. Pensionärer har alltid mycket tid, så kan man säga. Och då har de också tid att engagera sig, äldre personer.

I: De här grupperna som inte var aktiva och representerade [Ja], fick de samma hänsyn i planeringen som de som var... de som kom på mötena och så?

C: Alltså, man försök... man försöker ju, om det är barnfamiljer så kan man ju tänka sig att det kan vara svårt att komma ifrån. Men, man får ju, försöker ju att ta reda på hur åldersstrukturen ser ut och, alltså, är det väldigt mycket smålägenheter så kan man ju utgå ifrån att det oftast är ensamstående personer, men är det större lägenheter så är det mycket barn och det måste man ju naturligtvis ta hänsyn till. Så är det ju.

I: Har du upplevt några större konflikter i det här arbetet, antingen mellan dig och brukarna eller mellan olika grupper av brukare?

C: Nej, det kan jag inte säga, nej, nej. Nej, nej.

I: Hur ser du på din egen roll i de här projekten?

C: Det har varit jättespännande och lärorikt, tycker jag. Och det är ju... Man är väl någon slags länk från alltså, alltså, mycket av ens roll, det är ju inte bara att rita utan det är ju att försöka förklara och göra det begripligt, vad som skall hända. Så att, ja, det är väl egentligen det, tycker jag.

I: Kan du se att det krävs några speciella kompetenser utöver de en landskapsarkitekt normalt vis har när man jobbar med brukarmedverkan?

C: Nej, det tror jag inte, utan jag tror att landskapsarkitektens utbildning är alldeles utmärkt för att klara av den där typen av projekt, absolut. Det beror nog mer på personen, det tror jag.

I: Då undrar jag lite här, har du använt dig av, varit med om och använt dig av några andra metoder än just möten?

C: Nej, vad skulle det vara för någonting?

I: Jag tänker till exempel att man kan göra gå-turer i området tillsammans med brukarna och till exempel peka på vissa punkter som är bra eller inte bra. Eller man kan göra studiebesök på andra bostadsgårdar.

C: Ja. Nej, det har inte varit så, men det är fullt möjligt att göra det. Men det är klart att man går ut och tittar på vad är det som är fel här och vad kan vi göra åt det också funderar man ihop. Det är klart, man är ju där oftast på plats så att säga och har mötet.

I: Tycker du att du kan se i resultatet på de här olika gårdarna att brukarna har varit med och haft en röst?

C: Ja, om det är några speciella önskemål så är det klart att man kan det. Till exempel om det är någon som vill ha en speciell sorts grillplats eller så som man inte hade kanske ritat in annars, så är det klart att det önskemålet, om det accepteras av den övriga gruppen, att man försöker att tillgodose det. Men, nej, jag kan inte säga så utan... Alltså det... alltså landskapsarkitekter eller alltså, man har ju ett antal saker som man utav erfarenhet ofta tar med därför att, man vet att det är omtyckt och då försöker man göra det, helt enkelt. Och sedan är det ju, ja, småbarnslek och allt sådant där, det skall man ju ha med. Och ja, det är bara att försöka tillgodose de sakerna.

I: Har det hänt någon gång att brukarna har haft önskemål som du har blivit överraskad över?

C: Nu måste jag tänka här... Nej, egentligen inte utan det har snarare varit så att jag har fått upp ögonen för att, till exempelvis att det måste finnas en smitväg där för att man måste ta sig från den punkten till den punkten vilket jag inte har haft klart för mig. Alltså, det har med varit sådana saker i sådana fall, men jag vet inte om det är någonting som överraskar egentligen, det kan jag inte säga. Nej.

I: Vilka vanliga önskemål har funnits bland brukarna?

C: Ja, det är just sådana saker att man förstår varför de vill ha olika saker, alltså ja, smitvägar, ja, det kan ju vara sådana saker, fast det har jag inte varit med om, men det kan ju vara om det är något funktionshindrat barn eller så att man har haft några speciella önskemål då, det blir naturligt att man har det. Nej, men jag kan inte säga det. Nej.

I: Då skall vi se här...

C: Du har en diger lista.

I: Ja, jag har ju det. Tycker du att det har fungerat bra i de här projekten?

C: Ja, det tycker jag har varit... det är väldigt lärorikt tycker jag, att möta människor, det är ju det som är det roliga.

I: Hur har det gått till nu, om jag bara kollar här, har du oftast först haft ett möte med brukarna och sedan ritat ett förslag, eller har det varit så att...

C: Så är det alltid.

I: Så är det alltid, du ritar inte först, och sedan...

C: Nej, alltså, jag arbetar på min fritid kan man säga, med och gör trädgårdar, för att jag tycker nämligen att det är så roligt att träffa människor. För det, i de här stora projekten, blir det ju att man inte arbetar med detaljer på samma sätt, eller trädgård. Och därför så håller jag på med det och där är det ju precis så, att jag kommer in då, i människors liv och försöker helt enkelt göra det som uppfyller deras önskemål om ett eget litet paradiset, för det är egentligen det man gör. Så att, det tycker jag är väldigt roligt, men det har ju med det här arbetet att göra egentligen, utan det är någonting som jag gör själv. Men då blir det ju väldigt, det är väldigt olika önskemål människor har och... ja, det... Många har väldigt svårt att förstå att det liksom kostar pengar att rita. De tycker liksom att det kan man väl bara dra några streck och skall förstå, men det är ju en process att sätta sig in i det här och försöka göra någonting som blir vettigt för dem. Så ibland kan det kännas som om att folk inte riktigt förstår vilket arbete det är att göra det här, utan... Det är väl så med alla arkitektarbeten att det är svårt, folk tror att det bara är liksom att rita upp det här, att man har idén klar, men så är det ju inte. Och så, det kan man väl kanske uppleva om man inte arbetar med kollegor eller professionella som har förståelse för det.

I: Hur hanterar man det?

C: Ja, det är bara att försöka förklara, man måste ju vara tydlig från början och förklara, liksom den här processen då va, ja, att... Och sedan är det ju samtidigt så att det är de som är beställare och det är deras önskemål man skall försöka uppfylla. Men ibland kan det ju vara utopiska saker, skulle jag kunna säga. Jo, det kan jag nog säga. Helt otroliga saker, ja, men det är lite roligt också.

I: Men om det kommer önskemål som du känner att nej, det här fungerar inte?

C: Jo, men då säger jag det, då säger jag det. Att jag... det tror jag inte blir bra, därför att... Det måste man säga.

I: Ja, och att man motiverar.

C: Jajaja, det måste man ju säga.

I: Kan du se några problem med att arbeta med brukarmedverkan?

C: Nej, det kan jag inte egentligen. Därför, gör man det så blir ju projektet förhoppningsvis mer som de som skall använda önskar sig, så kan jag inte se några problem med, nej. Nej.

I: Nej. Har du varit på någon av de här gårdarna efter att det har blivit klart?

C: Ja, oh, ja.

I: Har det blivit som du hade tänkt dig?

C: Ja, det tycket jag nog, det tycker jag nog.

I: Har du haft någon kontakt med brukarna efter att det är klart?

C: I vissa fall har jag haft det, men det är ju ofta så här att det är väldigt knappt om tid och man kastar sig in i nya projekt. Men jag försöker följa upp det, hela tiden, det gör jag.

I: Har du fått höra några synpunkter i efterhand på projekt som är genomförda?

C: Ja, det har jag, alltså vad som är väldigt viktigt, tror jag som, att alla som arbetar med det här det här skall göra, det är att försöka få igenom och upprätta en skötselplan, eftersom vi arbetar med ett levande material så förändras det så snabbt om det blir fel skött. Så det tror jag är en utav våra absolut viktigaste saker att försöka driva igenom i projekt, att vi verkligen får göra det. För då kan man alltid gå tillbaka till det dokumentet och förklara vad man menade. Ja, det tror jag är oerhört viktigt att göra det,

I: Då undrar jag lite, har skötselpersonalen, alltså de som har tagit hand om gården, har de varit involverade i arbetet med brukarna, deltagit i möten, diskussioner?

C: Nej, alltså, det har jag inte varit med om för oftast så sköts ju det, upphandlas på speciell skötselentreprenad senare. Men... det är klart alltså på HSB och sådana föreningar, där är det ju, vanligtvis i alla fall fastighetskötare, men det har nog hänt att de har varit med också. Alltså det är så länge sedan jag jobbade med den här typen, de här senare projekten, det har varit mindre saker och då har man ingen speciell person, utan då försöker man att lösa det tillsammans... skötseln. Eller man upphandlar det på speciellt avtal. Ja.

I: Kan du säga några andra stora skillnader mellan de här miljonprogramprojekten och de, det här senare års projektet med brukarmedverkan om det är några stora skillnader eller likheter mellan dem?

C: Alltså, miljonprogrammet det var ju ofta stora ensartade planteringar och där var det ju, det handlade ju väldigt mycket om att försöka ta tillvara det som var möjligt att bevara. Alltså, om det fanns uppvuxna träd och så att man försökte anpassa planeringen till det. Nej, jag kan inte, alltså... Alltså, det var ju, det var ju en helt annan sätt att bygga på. Det var, det var ju liksom, mangla ut det på ett annat sätt. Men husen i sig behöver ju inte alls vara dåliga på något sätt. Men man har ju haft väldigt rationell syn på hur det skulle byggas och skötas. Ja, det är nog förändrat nu. Fast det har nog gått tillbaka också, faktiskt. Ja, ja det är svårt att säga.

I: Då tänker jag lite på, just när det handlar om att förnya de här gårdarna, miljonprogrammets gårdar så fanns det ju räntebidrag och förbättringspengar att få från staten och till de här pengarna så var det ju knutet ett villkor att brukarna skulle vara med och involverade i. Har du sett några skillnader på hur mycket brukarna är involverade?

C: Alltså jag har inte jobbar med så många projekt [Nej] så att jag kan... ha någon åsikt om det.

I: Nej, okej.

C: Nej, det kan jag inte säga.

I: Om man då säger, för eller emot brukarmedverkan, hur skulle du ta ställning då?

C: Jag tycker att det är angeläget att ha med, om det... Självklart är det så om det finns de som bor där redan så är det självklart att det skall vara med. Det vore ju märkligt annars.

I: Vet du om det har funnits några planer att ha brukarmedverkan i förvaltningen av de här gårdarna sedan när själva förvandlingen är genomförd?

C: Nej, det känner jag inte till, det vore ju rimligt, men det känner jag inte till.

I: Nej. Nej, men då är jag nöjd med det här

C: Då är du nöjd, vad bra.

I: Då får jag få tacka så väldigt mycket.

C: Ja, tack, ja.

M = Respondent

I = Intervjuare

M: Vi gjorde ett examensarbete där vi undersökte boendeinverkan i sådana där miljonprojekt när man rustade upp gårdar. Så var vi runt och tittade, vi var uppe i... ja, strax norr om Göteborg där de hade ett sådant där framgångsrikt projekt. Så var vi i Nacka kommun, där de också hade ett sådant projekt. För det var ju ganska nytt då, det var i början på, i början av 80-talet.

I: Ja.

M: Och sedan skrev vi liksom om hur, hur de här projekten hade funkat och så där och vad det var som var drivkrafterna och så där. Det gjorde vi faktiskt som ett Byggeforskningsprojekt, så vi fick pengar från Svenska Byggeforskningsinstitutet, så vi skrev en rapport också.

I: Jaha, den får jag kanske leta efter, då.

M: Ja, just det, jag har den väl hemma någonstans. Det var ju sådant här, när var det då, det måste ha varit -82, måste det ha varit... Ja.

I: Ja, tiden går.

M: Ja.

I: Det här handlar då om brukarmedverkan i projekteringsfasen vid förnyelse av utemiljön på befintliga bostadsgårdar.

M: Ja, okej.

I: Så att vad jag tittar lite på är ju dels vilka metoder man har använt för att jobba med brukarna och vilken roll landskapsarkitekten har haft. Också försöker jag jämföra lite upprustning av miljonprojekt, alltså projekt som genomfördes då i slutet av 70-, början av 80-talet, och projekt som har genomförts nu på senare tid, om det finns några likheter/skillnader mellan dem. Så att...

M: Då vet jag en person som du borde prata med då, som jobbade nästan enbart med den här typen av projekt, på 80-talet, Lennart Trulsson.

I: Ja, honom har jag pratat med.

M: Det har du gjort, ja.

I: Mycket intressant [Ja.] och många projekt och otroligt engagerad [Ja.] i det här, eller var då. Ja, absolut. Skulle du vilja börja med att berätta lite när du tog examen och var du har jobbat sedan dess?

M: Ja visst. Maria Isling då. Jag tog examen -83 och då började jag jobba här direkt, på Gatukontoret som, och i ett projekt då som heter Bättre Bostadsmiljö, som var ett sådant där bomedverkanprojekt, där det var en treklöver mellan kommunen, MKB och hyresgästföreningen.

I: Okej.

M: Och då jobbade vi med en hel del olika projekt ute i miljonprogramsområdena, där mitt ansvar blev att jobba med, med parkmark då. Men det, det gjordes i samband med att MKB då satsade på tomtmarken och på gårdarna. Så jag jobbade ute i Kroksbäck och i Gullviksborg och i Rosengård, var också ett sådant projekt, och hade då hyresgästföreningen som liksom, som den som drev de boendes önsknings liksom, och motparten i det samarbetet. Så, och hyresgästföreningen på den tiden var nog mycket starkare och tydligare än vad de är idag, tror jag faktiskt. Ja, det vet inte jag, men det är bara vad jag gissar, det känns som att det inte är riktigt så aktiva ute i de här områdena som de var då. Så, så det var, och det projektet pågick under, ja, först jobbade jag ett år och sedan blev jag, fick jag barn, så kom jag tillbaka och jobbade ett år till, så fick jag ett barn till så. Men under de två åren så jobbade jag med projekt Bättre Bostadsmiljö, och sedan blev jag faktiskt fast anställd här på Gatukontoret. Och sedan dess har jag jobbat med en massa olika saker som inte bara har med bosamverkan att göra

utan annat också. Det kanske är lite bakgrund, men det har, det har alltid intresserat mig det här med att få människor att engagera sig för sin utemiljö och idag tror jag att det liksom är nödvändigt att vi gör det därför att vi, vi, som kommun kan man inte bara tro att vi som tjänstemän skall kunna genomdriva våra projekt på egen hand, utan vi måste ha med oss dem som verkar och som är våra brukare, i våra projekt, annars blir vi ifrågasatta och viljan att betala skatt blir då mindre och eftersom vi då är skattefinansierade så tror jag att det är nödvändigt.

I: Men är det så här ni jobbar liksom att försöka ha med brukarna i alla projekt som genomförs?

M: Ja, de projekt som, alltså det är svårare kan man säga att jobba med brukarsamverkan i gator, när det gäller gatuprojekt. Då är det mer fastighetsägare och den typen av motpart som man kanske försöker att hitta lösningar tillsammans med, men när det gäller just lekplatser som ligger intill bostäder och likaså, nu pågår ett stort projekt med Davidshallstorg, alltså torgupprustningar av olika slag och då, då är det absolut en, tycker jag, en viktig del utav en sådan process att få med brukarna eller de boende runtomkring och så, att bli aktiva och ta del utav det som sker. Sedan så tycker jag att man inte skall sticka under stolen med att det, det kan vara ganska så jobbigt också, för det, man blir ju... Alltså ens egen kompetens, yrkeskompetens blir ju ofta ifrågasatt och det som man själv har haft som sin stora vision och sin bild över vad man vill ha, det måste man ju vara beredd att släppa på om man skall, om det skall vara ett ärligt uppsåt i det här, om det inte bara skall vara som elevdemokrati i skolan som ofta blir bara en, en, ett spel för galleriet och inte något ärligt i det. Så där, och samtidigt så tycker jag att det är viktigt att man, när man ikläder sig den rollen att jobba med bosamverkan så måste man också vara tydlig i sin egen yrkeskompetens, för det är ju man själv som är specialisten, och man kan inte bara släppa på all sin kompetens för att de boendes vilja skall gå igenom, så ibland så måste man ju vara tydlig i det också, tycker jag.

I: Att kunna...

M: Kunna ta, ta beslut som kanske inte alla ställer upp på utan när man själv är övertygad om att något annat blir vansinne liksom ur, i långsiktigt perspektiv. Jag har ju ett exempel på det när vi jobbade med en lekplats i Bunkeflostrand. Bunkeflostrand är ju en villaförort som är utlagd liksom platt, där allt är platt, platt, platt. Jag vet inte om du har varit där?

I: Jo.

M: Och även parkytorna som man planerade då på 70-talet är också ganska så, eller var i alla fall ganska så innehållslösa. Och den lekplats som fanns där, den bestod i stort sett utav en jättesandyta och en jätte-, jättestor klätterställning som var ganska sliten och tråkig. Då bestämde vi oss för att vi skulle göra en temalekplats här och, med tema djungel, just för att liksom få en kontrast till det här platta, öppna. Så skulle vi bygga in någonting som i stället var djungeln. Och då fick vi jättemycket protester. Det var ett stormöte där, där de boende, ja, det var rena lynchstämningen där från vissa håll, alltså.

I: Jaså.

M: De tyckte att vi, vi kommer att dra dit pedofiler och man kommer att börja elda, ja, och det skulle överhuvudtaget bli fruktansvärt hemskt för barnen om man genomförde det här. Men då bestämde vi oss för, trots de starka protesterna, för det fanns ju en grupp som inte var riktigt lika röststarka, som tyckte som vi, de tyckte att det här var en jättebra idé. Så vi bestämde oss för, trots vissas högljudda protester att genomföra det här och det har ju blivit en av stadens finaste lekplatser, så någonstans måste liksom ju ens egen kompetens träda in och ta över ofta skrämselfpropaganda som, som kan bli i en boendeprocess.

I: Är det vanligt det här att, att vissa grupper hörs mer [Ja.] än andra?

M: Ja, det är absolut vanligt och det, det är ju, det tråkiga är ju att man når ju sällan ungdomarna och barnfamiljerna för de, alltså ungdomar går ju inte på den typen av stormöten, ja, om man har nu stormöten som en modell så går ju de inte på det. De som går, det är

pensionärerna och då vill de ha ofta boulebanor och den typen av aktiviteter, och de, ofta är de också negativa till lek.

I: Okej.

M: Och vill inte ha lek, och så, för det stör och är problem, så det är absolut ett problem och hur man skall, alltså vilken modell man hittar för att, för att hitta, för att fånga upp de boendes synpunkter det är, det är, det är ju en utav de svårare, där jag tycker att det är jätteintressant att fånga upp olika sätt att jobba på, för man kan nog inte jobba på samma sätt överallt utan man måste nog jobba på olika sätt. Och Karin har ju försökt nu att jobba på, Karin Sjölin då, har försökt jobba på lite annorlunda sätt. För förr var det ju, när jag höll på, då var det ju, man bjöd in till stormöten och man, man... ja, man presenterade i stort sett ett färdigt förslag och sedan blev det en diskussion om det och sedan gjorde man vissa små förändringar. Men till den typen av möte så kom ju mest äldre människor.

I: Ja.

M: Någon gång har vi gjort, bjudit in mer, så där öppet, för det är så man, egentligen skulle man ju vilja ha mycket tid på sig så att man kan bjuda in till en diskussion, och då måste man ju få igång den diskussionen och då kan man ju jobba med den här typen av goda och bra saker som finns på platsen, med pluttar och sådant där, så kan det leda in till en diskussion. För ofta är man ju, har man ju kanske kommit lite för långt som planerare för egen del och, och har liksom redan bestämt sig och är ganska fastlåst i sin egen uppfattning om hur det skall vara. Så skall det vara liksom på riktigt det här så skall man ju börja innan man har någonting klart så, och bjuda in till en förutsättningslös diskussion om vad som kan bli.

I: Men så brukar det inte se ut idag, utan oftast har man ett förslag [Ja.] redan när man kommer eller?

M: Ja, ja, fast Karin har ju jobbat lite annorlunda, hon har ju bjudit in till mer diskussion i inledningen, det har hon gjort, så att...

I: Om man tar ett sådant här stormöte då, hur brukar inbjudningsförfarandet se ut till dem?

M: Ja, då brukar man ju dels dela ut till dem som bor runtomkring och sätta upp liksom affischer och sådant där.

I: Men det är någonting som når liksom alla?

M: Ja, fast vi gjorde ju någon upprustning av (otydligt) och då tog man kontakt med HSB:s vaktmästare och då fick de till uppgift att dela ut i portar och så där, sätta upp lappar och så. Men då får man ju ofta jobba med, man får ju jobba tillsammans med någon annan för att distribuera material. Men sen, nu är det ju, nätet är ju en, ett nytt sätt att jobba på [Ja, just det.] det är ju, då förhoppningsvis så skulle man ju med hjälp utav att man jobbar med nätsidor och så där kanske få med en dialog med dem som inte orkar gå på de här mötena, de kanske inte har den tiden helt enkelt, eller prioriterar inte det. Och kanske känner sig obekväma också av att höja sin röst i en stor församling, det är långt ifrån alla, och där är det ju också det där med invandrargrupperna, de kommer ju inte heller på den här typen av möten, där jag tror att, det brukar sägas det i alla fall att många, många som kommer från, som har flytt hit av olika skäl, de har ju en annan syn på liksom myndigheter, och att myndigheter det är någonting som man inte kan lita på och som man inte, som man skall hålla sig ifrån liksom för de luras och ja, på olika sätt, så att det tycker jag också är jättesvårt. I Malmö har vi ju dessutom så mycket invandrare då, så hur når man dem. Vi hade ju ett möte till exempel på Rosengård vid den här vattenlekiparken som ju har blivit jättopulär, där vi bjöd till ett stormöte och det kom under tio personer på det mötet alltså. Så att där måste man ju hitta ett annat sätt, om man skall gå genom deras föreningar, eller alltså bjuda in sig till olika typer av kulturföreningar eller så.

I: Är det något som ni har testat?

M: Nej, inte än, det har vi inte gjort.

I: Får jag fråga vad anledningen till det är, att ni då inte går andra vägar?

M: Ja, det kan vara då att man tror, Gatukontoret bjuder på, bjuder till stormöte, det, det lockar inte den gruppen av människor av olika skäl.

I: Nej. Är det tidsaspekten som är problem för...

M: Visst är det det, det är det ju. Oftast så har man ju en ganska begränsad tidsram på sig att jobba och... det kan ju bli ett problem att det får inte ta för lång tid, den här processen men egentligen skulle det ju behöva ta lång tid. Jag har förstått att det i Danmark så jobbar man ju jätteprouffionellt med Köpenhamn, med bosamverkan där det liksom är ett krav att man bjuder in de boende på olika sätt i förändringar utav närmiljön, så att, och där, där har man ju ofta väldigt långa tidsperioder också när man jobbar med ett projekt. Det skulle ju kunna gå att planera in bättre än vad vi gör. Men vi har inte varit så bra på det kan jag tycka.

I: Alltså, har de generellt längre projekteringstid i Danmark, då eller?

M: Alltså, de har, de har längre, det verkar som att de sätter igång ett projekt också tänker de sig att den här bosamverkan den tar det första året och sedan därefter sätter man igång att genomföra det här projektet. Men den tiden har vi aldrig planerat in på våra projekt.

I: Nej, nej, just det.

M: Och då blir det, då blir det, ofta blir det, har det också varit så att man kommer på det lite för sent, ja, just det, vi skulle ju ha, vi måste fråga några barn också, vad de tycker också blir det liksom lite halvhjärtat ibland när man gör det faktiskt. Så har det varit i vissa fall. Det kan jag tycka. Och alla tycker inte att det är kul heller. Vissa vill helst slippa och tycker att det är jobbigt med den kontakten.

I: På vilket sätt?

M: Alltså, man blir, för man blir ju kritiserad och hängs ut liksom och man blir ifrågasatt och man skall försvara det man har gjort och... och får man då en, en boendegrupp som, som är kritisk och så där då är det ju inte så himla kul, bara. Det är det inte.

I: Nej.

M: Jag var med, ett projekt där jag ritade Kirsebergstorg, och då var vår motpart där kulturföreningen Vi på backarna, och jag bor själv på Kirseberg så, och jag är med i den där föreningen själv, så att på så sätt var det ju lite knepigt bara det, men, men då utsåg de en arbetsgrupp som skulle vara den, de som vi skulle ha vår diskussion med, den arbetsgruppen bestod utav två personer som bodde precis vid torget, som bara agerade utifrån att skydda sina egna intressen på torget och såg inte till torgets bästa utan bara till sitt eget bästa. Och det blev jätte, det blev fruktansvärt jobbigt och vi hade jättemycket konflikter med de här personerna som då agerade av... det blev faktiskt så att jag skrev inte under ritningarna för att jag tyckte att det var inte, det var, det var inte jag som stod bakom den här (otydligt) någon annan har tyckt skulle genomföras. Så ibland är det ju så att man får, man får nästan tvinga sig att rita något som man själv inte tycker alls är bra. Och det handlade inte om detaljer utan det handlade om grundläggande saker i det här fallet, var torget skulle läggas och...

I: Okej.

M: Sedan, så det, det är inte alltid lätt.

I: Nej. Men var, var går den gränsen där man får, hur jag nu skall formulera den frågan, alltså det handlar ju lite om ens egen kompetens kontra vad andra tycker. Hur, var kan man sätta ner foten och säga nej. Hur hanterar man överhuvudtaget [Ja.] den situationen?

M: Alltså, i det fallet så klarade jag ju inte av att hantera det, utan jag fick ju rita någonting som de boende då, eller den här boendegruppen de var överens om var det rätta. Men jag som landskapsarkitekt ville någonting helt annat och... I och med att vi hade inlett den här diskussionen med dem så, och mina chefer tyckte att det fick bli som de tyckte så, så blev det ju som de ville också. Så att det är inte lätt, det är inte lätt.

I: Hur blev det i efterhand, alltså...

M: Jag tycker fortfarande att, att det förslaget som jag hade var mycket bättre än det som det blev.

I: Okej, ja. Men boendegruppen är nöjd?

M: Ja, jag tror att de är nöjda, det tror jag.

I: Okej, så det är någon som är nöjd i alla fall.

M: Ja, i alla fall de, de två, de tre personerna som var engagerade i den här gruppen, de vart nöjda.

I: Ja. Är folk överhuvudtaget, är de engagerade när det gäller deras närmiljö?

M: Alltså, man kan ju säga så här att vid, det finns ju få grejor som engagerar människor så mycket som när någonting skall förändras intill ens boendemiljö, men ju längre ifrån, alltså i meter ju längre ifrån ens eget boende det ligger desto mindre av intresse är det.

I: Okej.

M: Så därför är ju vår, det är ju svårigheten för oss när man jobbar med park till exempel som ju ligger oftast en bit ifrån de bostäderna, så är det ju mycket svårare än när man jobbar med den egna gården till exempel, för det, det är ju mycket mer intressant att få ta del av. Och där har ju alla varit och använt på olika sätt och har man barn så är de ju garanterat där och så där. Men parken blir ju, är ju mer någonting som man går och besöker och då, då känns nog inte intresset för att engagera sig i den lika stort alltså, man har inte lika mycket synpunkter. Samtidigt så är det ju så att vår verksamhet, om man jämför vår verksamhet med andra verksamheter inom den kommunala sidan, så, så, så väcker ju våra frågor mycket engagemang generellt sett, jämfört med... ja, vad skall man säga, skola och sjukvård och så där. Det blir ju inte, detaljintresset blir ju inte lika stort i det fallet. Många är ju, så fort man kliver ut genom sin dörr så är man ju liksom påverkad utav Gatukontorets beslut, om det så gäller renhållning och snöröjning som, ja, asfaltomläggning och sådana saker, så är det ju frågor som engagerar en då. Men det är klart att det, att hitta det här jättestora engagemanget, det kanske är, det kanske är svårare. Men ju närmare det ligger, desto mer intresse, den här parken Fjärilsparken, Fjärilsparken i Bunkeflostrand den ligger liksom som en, som en matta inne i det här villaområdet, så den känns ju som deras egen liksom. Och då är det inte, det är mycket svårare om man tänker sig Pildammsparken eller Kungsparken eller så där att få ett engagemang.

I: Ja, ja.

M: För de är så stora och de ligger liksom, de är mera allas park, ja.

I: Har du jobbat någonting med bostadsgårdar?

M: Gjorde jag det, det är möjligt att jag, jo, det gjorde jag förresten. Jag har jobbat med, det fanns någonting som hette ROT-projektet som pågick under 80-talet. Och där handlade det mycket om renovering och, ja, det betydde någonting sådant där, där man fick statliga medel för att renovera sina fastigheter.

I: Okej.

M: Och då fick jag till uppgift att rita en del gårdar där man ansökt om pengar för att slå ihop gårdar, gårdar som tidigare hade varit uppdelade med plank och så där.

I: Okej, ja.

M: Fick vi göra förslag på, på innergården, alltså i den täta kvarterstaden.

I: Ja, just det. Hade du med några brukare i de projekten?

M: Jag kommer inte ihåg om det var, det måste ju nästan ha varit det. I alla fall vet jag att jag gjorde vissa, jag gjorde broschyrer och så där också skickades det ut, men om det var några möten, det kommer jag inte ihåg.

I: Nej.

M: Men sedan var jag, höll jag i någon studiecirkel någon gång också, med folk på Gullviksborg som handlade om deras gård och skötsel och så där kring gården. Så på så sätt så har jag ju kommit i kontakt med, med gårdsfrågor också, kan man säga.

I: Kan du se någon, någon skillnad på att genomföra ett projekt med brukare eller utan brukare?

M: Ja, alltså, det som jag tycker är grunden till varför man måste liksom ha med de boende, det är ju att om det, om det förslaget som presenteras eller som genomförs är förankrat hos de boende så är ju det förhoppningsvis ett mycket bättre förslag än om man inte har med dem och på så sätt så kommer de som då skall använda det här att tycka mer om den här platsen och vårda den bättre, och att den utnyttjas bättre helt enkelt. Så det, det, det är ju det, det är ju det grundläggande skälet egentligen till att man bör ha med de boende, för att Gatukontorets önskan är ju liksom att få engagerade boende och brukare som, som bryr sig om våra platser och sköter dem och vårdar dem liksom så att det inte skräpas ner och vandaliseras och så. Det är ju liksom det yttersta målet liksom att, att platserna, lekplatserna, parkerna och torgen så där blir välanvända också och omtyckta. Och det tror jag, man, man tycker mer om en plats liksom där man själv liksom har fått vara med och påverka. Det, det blir liksom en del av ens egen själ då också.

I: Ja. Är det en, en grundläggande policy ni har att ha med brukarna i ett projekt, eller är det någonting som, som du bestämmer från projekt till projekt, eller hur fungerar det här?

M: Alltså nu, nu är det ju så att jag har ju lämnat det, mitt, det gamla jobbet, men... I de, i de projekten, det var nog lite så att det var, alltså jag försökte driva på för jag tycker det är viktigt, men det blev lite upp till den enskilde landskapsarkitekten vad det blev av det.

I: Okej, ja.

M: För man, även om man är enhetschef och har ansvaret så kan man liksom inte vara den som driver de olika projekten själv, utan det, det måste liksom ligga på den enskilda projektören eller landskapsarkitekten att göra det, för att det blir ju, det jobbet blir ju mer eller mindre bra beroende på hur engagerad den personen är. Och är man då inte så, vissa tyckte att det här var, tycker att det här är jobbigt då, och tycker man det så blir det inte bra heller. Men Karin då, som är ett, som brinner för de här frågorna, det blir oftast bra då också.

I: Vad, vad tror du är de grundläggande faktorerna för att ett sådant projekt skall bli bra?

M: Ja, det är väl, det är väl att man hittar liksom en, en modell för att fånga upp brukarnas synpunkter som gör att man får, att man får ett brett spektra som liksom engagerar sig som gör att platsen då formas så att den kan användas av massa olika människor. Och, och jag tror att det finns, vi har varit inne på då när jag jobbade på det gamla stället, vi skulle göra ett speciellt projekt kring det där där vi beskriver olika modeller för brukarsamverkan för att det är så olika hur, hur man kan jobba och varje, varje projekt måste formas utifrån sina förutsättningar och sina, ja, hur platsen, var platsen ligger, vilka som är de som skall använda den och, ja, att fånga upp liksom den platsens förutsättningar, som sagt.

I: Ja, att man har en viss flexibilitet i hur man arbetar?

M: Ja, det måste man ha, jag tror inte att det går att hitta en modell som man liksom kör över alla, det tror jag inte.

I: Nej.

M: Men sedan ofta är det ju, svårigheten är ju att hitta den här motparten då som, att hitta de här personerna som, som är engagerade och att, att veta att de personerna de talar inte bara utifrån sig själva utan de kan se ett större perspektiv på platsen. Det tycker jag är det svåraste egentligen att göra det, att hitta de personerna som blir ens bollplank. På vissa, i vissa områden så finns det ju, som i På Backarna då, kulturföreningen, och på Möllevången finns Möllevångsgruppen, men det är ju långt ifrån alla platser som har en sådan tydlig boendegrupp liksom. På en gård är det ju mer självklart.

I: Ja, just det. Men är det olika i olika stadsdelar, hur lätt det är att få folk engagerade?

M: Ja, det är det ju. Som sagt i de här invandrartäta områdena så är det ju mycket, mycket svårare. Och där tyvärr är det ju så att där har man ju under många år hållit på med en massa olika, speciellt i Rosengård, med en massa olika projekt som då har varit finansierade på olika sätt där man har diskuterat och diskuterat och diskuterat, så faktiskt så var det så att när vi genomförde en parkupprustning nu senast så gjorde vi det utan att ta kontakt med de boende

utan vi körde det tillsammans med det här projektet Drömmarnas hus som finns på Rosengård.

I: Okej.

M: Också gjorde vi ett förslag tillsammans med dem som då gjorde att de, vi gjorde en scen ute i den här parken och, liksom arrangerade för att de skulle kunna ha scenframställningar där. För ibland kan det ju vara så att här människor liksom varit engagerade i olika, olika grupper och diskuterat och lagt fram rapporter så till slut orkar de ju inte med det här, utan då vill de ju bara se ett resultat. Ibland kan det vara bättre då tror jag, att känna att någonting händer.

I: Ja, precis. Om man tar ett sådant här stormöte då, hur brukar det gå tillväga rent praktiskt?

M: Alltså ofta, ofta har man då ett, ofta har man väl ett, man har ju en idé med att man vill bjuda in folk för att de skall veta om att nu kommer här att hända och vi har lite idéer med det och det finns, och vi har tankar på att det här skall bli ett torg som skall få det här utseendet, men vi vill gärna bjuda in er till det här mötet och, också försöker man fånga in kanske en mindre grupp som man då samarbetar med i fortsättningen och sedan presenteras det återigen i ett stormöte. Så tror jag nog att det var så Karin jobbade när, när hon jobbade med Lindeborgs torg, bjöd in till inledande möte och sedan så presenterade hon tillbaka på ett nytt möte. Nu, just nu så pågår det ju, det kanske är ett intressant samverkansprojekt på Davidshallstorg, jag vet inte om du har...

I: Nej.

M: Det är Karins kollega då, Camilla Andersson som håller i det, men det finns en nätsida där man kan gå in kolla och det skall ha ett bomöte ikväll, tror jag.

I: Okej.

M: Så skulle du vilja gå på ett sådant stormöte så skulle du ju kunna dyka upp där.

I: Ja.

M: Jag skall se här om jag inte kan hitta... Nu skall vi se... Nej... Jag tror att det kan vara rätt så intressant. Torsdag den 27 april, 18.30, Viktoriateatern, för dig som bor runt Davidshallstorg. Vi berättar hur långt vi har kommit med planerna för ett underjordiskt garage och upprustning av torget. Välkomna. Vet du var Viktoria ligger?

I: Nej. Det vet jag inte, men det kan jag ta reda på. Jag är jättedålig på Malmös gator.

M: Viktoriateatern. Jaha. För det ligger precis vid, alltså man går emellan Triangeln och kanalen.

I: Okej.

M: Så mitt på den så finns en gammal teater som har ett jätte vackert, vackert, du kanske känner igen...

I: Nja, eventuellt.

M: Ja, men då vet du ungefär.

I: Det låter intressant, ja.

M: Det kan ju vara intressant och vara med på ett sådant möte och se vad som händer.

I: Ja, precis.

M: Vilka det är som pratar och så där.

I: Ja, det kan jag tänka mig.

M: Du, du kan gå in där på, du kan få ett planprogram där på... Undrar om inte jag slängde ett... Man planerar ju att bygga ett underjordiskt garage där under, under torget och då krävs det ju en ny detaljplan. Så där är det ju planprocessen som, som är kravet för, för bosamverkan kan man säga. Och då krävs det ju liksom [Ja, just det.] att man har med sig både fastighetsägare och de boende för att få det godkänt.

I: Ja.

M: Och det krävs då att man ställer ut program, eller planen och så där så att på så sätt så är det en laglig process som styr det, den typen av bosamverkan.

I: Ja.

M: Det har ju inte vi det kravet när vi upprustar en, en plats på samma sätt.

I: Nej, utan det är helt...

M: Det är liksom upp till oss själva, faktiskt.

I: Ja, ja.

M: Vilket är lite trist. Men i och för sig så brukar vår nämnd då, vårt beslutande organ, de brukar ofta ta upp frågan i samband med att man skall ta beslut kring en lekplats eller en, ja, en annan plats, har ni pratat med de boende om det här. Så på så sätt ställer de ju det kravet på oss också, vilket ju är bra.

I: Har du sett någon skillnad igenom din yrkeskarriär om det blir vanligare eller mindre vanligt att man har med...

M: Jag tycker att det blir mer vanligt, att det är nästan som ett krav idag, det tycker jag faktiskt att det är. Både från politiskt håll och ifrån, ifrån, ja, liksom intresset för de här frågorna. Det ringer rätt mycket journalister och så där, så att på det sättet måste man, man kan inte bara köra på, i på egen stil och tro att det räcker, för det gör det inte alltså.

I: Vad är den största vinsten med att ha med de boende?

M: Ja, det är att de blir engagerade i sin närmiljö, känner, tycker om det de har runt omkring sig, det tror jag är det viktigaste, att få barn att känna stolthet över en plats som de kanske har fått vara med om att utforma och så, det tror jag. Att man får människor att tycka om sin stad, det tror jag.

I: Du pratar om att det var, att det kunde vara, ja, jobbigt och tufft liksom att ha med brukarna i ett projekt. Finns det fler nackdelar med att jobba på det sättet?

M: Alltså, de här, jag tycker att man, man märker det på, om man ser på exploateringsområdena, alltså det som byggs nytt, nya detaljplaner, där vågar man ju ta ut svängarna kanske lite mer, för att där har man ju ingen motpart för att där har ju inte folk flyttat in riktigt än, och där anlitar man ofta de här lite mer "fräckarkitekterna" då som kan göra lite mer vågade förslag, eller vad jag skall säga. Och jag... och på ett sätt så finns det ju en vinst i det att pröva på det nya och att göra nya lösningar som aldrig har funnits och så där. Men samtidigt så finns det ju en risk i det att man inte tänker hållbart utan man tänker bara arkitektur. Så, möjligen att, att förslagen kan bli, mer utslätade om man har med de boende, för en... en lekman som inte sysslar i arkitektur är ju ganska fastlåst i det traditionella, det är det man ofta ser som förebilderna, det man har sett någon annanstans och som, som kanske är det vanliga med. Det kan man ju tänka, det är ju samma sak som gäller lekplatser liksom, om man frågar ett barn om en lekplats så brukar den ju, om man då skall förändra en lekplats vad skulle du då vilja skedde här. Då säger ofta barnen att, jo, men vi skulle vilja ha en stoor klätterställning och ett stoor lekhus och så där. Men att tänka sig bort från den traditionella leken, det är väldigt svårt även för barn alltså, för vi är så fastlåsta vid hur det skall vara.

I: Ja.

M: Möjligen att det skulle kunna vara nackdelen alltså. Att man inte får de här riktigt djärva förslagen.

I: Men kan du själv känna att det blir liksom, att det begränsar den kreativa sidan lite?

M: Ja, lite grann så kan jag känna, att man, man får kompromissa liksom med att få in ytterligare saker kanske, så att det känns som den där helheten som man såg framför sig, att den inte blev riktigt så som man hade tänkt sig, lite så är det. Fast samtidigt kanske man vinner något annat då.

I: Hur brukar förslagen eller önskemålen från brukarna se ut?

M: Alltså om man är, om man är på ett möte så är det ju ofta någon som säger, oh, vi skulle vilja ha en boulabana eller då kommer liksom, vi vill ha en sittplats där och kan vi inte få en sådan sak där och så där. Och då gäller det ju att samla ihop alla de önskemålen och liksom försöka göra det till en, det får ju inte bli liksom en, ett smörgåsbord med allas önskningsar,

utan det måste ju samtidigt vara en bra lösning som, som är vacker. Så ofta, ofta så, man vet ju hur man är själv, man pratar, man pratar utifrån sig själv och sitt och då önskar man det som man själv vill alltså. Har man små barn så önskar man de och de sakerna som det kräver och är man pensionär så vill man ha något annat och så där så, det är så man, alla agerar liksom utifrån sig och sitt. Och ofta så, de som kommer på de här mötena de har ju ofta, ofta, kanske någon tanke med varför de går på mötet, så då har de, ja, bestämt sig för att det här skall de liksom föra fram, så att, och det är ju ofta det här, det egna intresset som styr det då.

I: Brukar önskemålen stämma överens med vad du själv tycker att platsen behöver?

M: Ja, ibland, ofta så, de kan ju ofta platsen mycket bättre än vad man själv kan, så ibland tycker jag att det de tar fram kan ju ofta vara en förbättring självklart. Då handlar det ju om att man själv måste släppa den här, prestige och vara ganska prestigelös och möta deras frågeställningar utifrån, ja, alltså vara öppen inför det liksom, det, det handlar det mycket om, att inte vara fastlåst ifrån början. Ja.

I: Det finns flera som, som jag har pratat med som har pratat om just den här prestigelösheten, att man får, man får helt enkelt kanske släppa en bit av det man själv vill. Tror du att det är viktigt i...

M: Ja, ja, det tror jag.

I: Är det svårt?

M: Ja, det är det. Det är det faktiskt, man har ju, alltså, när man jobbar med det, det vet ju du själv också, när man jobbar med en plats så där så är det ju en, en kreativ process som man går igenom, och ofta så har man ju en viss prestations, eller kreativitetsångest inför det här men sedan när man väl, liksom har funnit formerna och, och har gjort, ritat alla linjerna och så där så är man ju lite förälskad i den. Och det handlar ju om "kill your darlings" då, att kunna liksom göra något annat som kanske är ännu bättre, men att innan man inser det så är det ju en ganska så stor process.

I: Om du skulle få ställa dig för eller emot brukarmedverkan, vad...

M: Ja, då är jag absolut för.

I: Du är för.

M: Ja, absolut. Jag tror att det är nödvändigt. Vi kan inte som skattefinansierad förvaltning jobba liksom utan att ha med oss brukarna. Vi måste liksom lyssna på dem och fånga upp deras synpunkter, jobba mycket med enkäter och, alltså att även det, utan att man kanske har något speciellt projekt så måste man ändå fånga upp dem och vad de vill och vad vill de förändra och så där. Så det tror jag absolut på.

I: Finns det planer på eller tankar om att arbeta på andra sätt för att nå ut till fler?

M: Det pågår här på den här Drifts- och underhållsavdelningen som jag är på nu, så pågår en, tankar om att göra enkätundersökningar för att ta reda på vad de boende vill ha ut utav det liksom vi erbjuder då, vad är det de helst vill ha. Och det tror jag är jätteviktigt att liksom utan att peka på att den här platsen skall bli sådan utan att prata generellt om Gatukontoret så, så tror jag att det är viktigt att, att vi tar reda på det. Det kanske är så att de vill göra helt andra saker emot vad vi har trott att vi skall ägna, att vi skall rikta våra pengar emot. Det kan finnas helt andra saker som de vill, som de tycker är ändå viktigare och då är det ju vår skyldighet på något sätt att anpassa vår verksamhet efter det. Så är det, för vi har skyldighet mot dem som betalar våra löner, så är det absolut.

I: Ja, är det någonting som du känner att du vill tillägga till det här. Jag känner mig ganska nöjd, med det jag har fått.

M: Nej, nej, men du får gärna höra av dig om det är någonting.

I: Ja, ja, men det är jättebra. Ja, men, då så, då får jag tacka så jättemycket.

M: Tack.

K = Respondent

I = intervjuare

K: Sedan är det ju inte alla som, som är så intresserade av att arbeta med de här frågorna heller.

I: Nej, precis.

K: Även om man nu, så de flesta här jobbar ju med, alltså jobbar ju med brukarsamverkan i någon form, för att vi måste det helt enkelt. Men vi gör det ju mer eller mindre, kan man säga, beroende på hur intresserad man är och vilka projekt man får, och så. Jag har jobbat här i sex år, [Ja] och innan dess så jobbade jag som konsult två år, men när jag jobbade som konsult så hade vi inget sådant... i princip. Men här har det ju varit i vartenda projekt, om man säger. Och det har ju varit lite så att man, vi har testat en massa olika metoder, bara för att nå fram på bästa sätt. Och det har varit lite till ens egen uppfinningsrikedom också till, hur mycket man vill, eller, ja, vad man kan göra, så att säga.

I: Men har du arbetat just med bostadsgårdar?

K: Inte med, i och med att vi har ju den kommunala marken, så är det ofta stadsdelstorg eller stadsdelsparker eller lekplatser, som byggs om då. Jag jobbar ju på programenheten här och då jobbar vi med en befintlig stadsmiljö [Ja, just det.] och då blir det ju mer brukarsamverkan. På andra sidan korridoren jobbar de med exploateringsfrågor, alltså det är nyexploatering, det är nya områden och då har de ju i och för sig också brukarsamverkan, men inte alls i den omfattningen. När man går in och ändrar i en befintlig miljö då måste man ju höra vad folk tycker.

I: Ja, precis.

K: Jag har jobbat med ombyggnad av två stadsdelstorg och där har det varit mycket brukarsamverkan. Och sedan har det, har jag jobbat med ett antal stadsdelsparker och lekplatser och så. Och sedan har jag jobbat med ett stort EU-projekt också, som heter Agora.

I: Okej.

K: Där har vi haft jättemycket brukarsamverkan. Det är inte bostadsgårdar utan det är (otydligt), men det är ändå intressant att prata om det, men jag kan ju kanske... För att det var så jättemycket.

I: Okej.

K: Men om jag, om jag, jag kan ju berätta om ett, ett liksom, ett projekt. De här två, kanske de här två torgen. Det första torget som är Lindeborgs torg, det är ett stadsdelstorg ute i södra Malmö. Där så hade vi först ett vanligt, öppet boendemöte kan man säga, på skolan där. Skolan ligger vid torget och, och det är en låg-, mellan-, högstadieskola. Sedan ligger där en kyrka och allting ligger knutet med affär och så. Och då bjöd vi väl in allmänheten, och då, det var första gången liksom jag insåg att, det kommer ju mest pensionärer på sådana möten. Det är på kvällen. Vid sju då hade vi det. Och då visade vi lite skissförslag, tror jag, har jag för mig. Och då kände vi att det blev lite mycket, så här, klagomur. Eller det blir, det är väldigt lätt att det blir... Ah, de börjar prata om att ja, varför klipper ni inte ner häcken utanför där jag bor och alltså det är lätt att det halkar in på andra sådana skötselfrågor så som inte egentligen jag, kan svara på utan det är vår driftsavdelning som får svara på det. Men det får man bara ta med sig de frågorna och säga att jag skall ta reda på det och jag återkommer och så. Och då tycker jag att då når man liksom bara en målgrupp och då funderade vi lite på hur kan vi nå ungdomar. Sedan så blev det så att vi skulle jobba med hela stadsdelen, så småningom blev det ett stort projekt där vi går in. Vi behövde göra en del trafikåtgärder, vi behövde göra om en del av lekplatserna, också. Och då blev det så att vi startade, det fanns en hemsida, en lokal hemsida som hette Lindeborg.nu.

I: Okej.

K: Som det fanns en IT-grupp där i centrum som jobbade med den. Och den var rätt välbesökt i Lindeborg. Vi hade en himla tur där. Och då startade vi liksom tre stycken ämnesområden, ett som handlade om gata och trafik, tror jag, ett som handlade om torget och ett som handlade om parkerna och lekplatserna. Fick man gå in där och chatta, eller, ja, prata med oss, det vill säga, vi gick in och svarade en gång i veckan. Och vi hade olika, alltså jag svarade på de gröna frågorna, en annan tjej svarade på trafikfrågorna och så där. Och det fungerade jättebra.

I: Okej.

K: Det var mycket ungdomar som gick in.

I: Men det var alltså en befintlig sida?

K: Det var en befintlig sida och jag återkommer till det för att vi provade nämligen på en variant i ett annat projekt men där funkade det inte alls.

I: Okej.

K: Den var väldigt välbesökt från början då. Och där var det att de pratade med varandra och så, och där kom det ju upp frågor om bostadsgårdarna också därför att... ja, de boende pratar ju om allt möjligt, de ser ju inte de gränserna som vi har. Även om vi, det var ju MKB, tror jag, jag kommer inte ihåg. Men i alla fall så pratade man om allt som var problematiskt sådär, och vi fick jättemycket bra idéer och tips därifrån. Så det var ett sätt att nå de lite yngre, [Ja] som funkade bra i det projektet. Det är ju lite så, vilket, beroende på vilket projekt man jobbar med, vilken metod som funkar. Sedan var vi också... hade vi temaarbeten på skolan där... och hade en klass som fick dels sitta och rita i vanlig ordning, vad de önskar sig, för det handlar om lekplatser som skulle göras om då. Och sedan så fick de också gå ut och leka på dem som fanns och bedöma dem, sätta poäng på hur tråkiga eller hur roliga de var. Och sedan så försökte vi använda idéer från det då när vi byggde lekplatser. Så det var väl det, men sedan så, och sedan så hade vi då, som sagt, fastighetsägarmöten och sådant det hade vi ändå. Jag skall bara stänga till här. Så att vi, det, det kan man ju inte ta bort ändå så att säga, utan fastighetsägarmöten måste man ju ändå ha, med de närmast, kyrkan och skolan och villaägarna. Ja, jag kommer inte ihåg om jag hade någon utställning av förslaget där. Det hade jag förmodligen. Men, Almtorget då som är ett stadsdelstorg som byggdes om i höstas, där ville vi också testa lite nya varianter. Och då har vi, vi har ju också, jag har ju hjälp av en informatör här som är på enheten, vi har två stycken informatörer på enheten. Och då, de är ju, speciellt Annika då som, hon är jätteintresserad utav sådana här frågor. Så att hon och jag vi brukar liksom spåna hur vi skall göra och så. Och det gör hon med de andra landskapsarkitekterna också när de har någonting. Nu har vi ett stort brukarsamverkansprojekt i Kroksbäcksparken också. Det håller inte jag i, det är en annan tjej som heter Jitka. Men, då är hon inblandad där då. Men nu så skall vi då, eller då i Almtorget gjorde vi så att hon och jag... dels så provade vi den här chatvarianten igen. Men då hade vi via, för att problemet är att via vår egen hemsida har det varit problem. Vi får inte lov att ha chat där, därför att det kan ju skrivas vad som helst och då kan inte de kontrollera det, tycker Malmö stads hemsida, för de kan ju inte ha liksom någon som censurerar.

I: Nej, nej.

K: Ja, det är ett problem att det är så för att det hade varit jättebra. Där försökte vi via stadsdels... stadsdelen, stadsdelsförvaltningen och deras hemsida. Och då var det så att det är ju också Malmö stad, men då hade de en, ett, några killar som höll på med ett projekt, i IT, som hade en hemsida som kopplades till deras sida, och där försökte vi med chat, men det var ingen som besökte den så [Okej] det var ju helt meningslöst, det var bara några... nej, så då funkade inte det i det här projektet. Alltså det gäller ju att hitta liksom något forum. Då, då gjorde vi så istället att vi... dels hade vi en brevlåda, brevlådor, en på medborgarkontoret för att, i närheten av Almtorget på Nydalatorget så finns det ett medborgarkontor. Så där hade vi en brevlåda där man fick lägga förslag. Också hade vi en på biblioteket, där var ett bibliotek

precis vid torget, på torget. Och sedan, ja, det var väl de brevlådorna vi hade också hade vi satt upp affischer om att man kunde maila till mig direkt och att man kunde... lägga förslag i de här brevlådorna. Och sedan så hade vi, så gjorde jag två förslag, skissförslag, efter de, efter att vi hade fått in de här, alla de här synpunkterna. Också satte, ställde vi ut dem både på medborgarkontoret och biblioteket också satt jag och Annika där, tre eftermiddagar.

I: Okej.

K: Och det var jättebra. Det var jättebra verkligen för att då, då så kunde vi, ja, då pratade vi direkt med folk. Vissa hade till och med kommit dit, att de hade sett vilka tider vi skulle sitta där, kom dit liksom för att träffa oss, sitta ner och prata med någon som... Och det var trafikfrågor kring, kring torget. Det var problem med att cykelbanan låg för nära affärerna så att folk sprang ut, barn sprang ut rakt och blev påkörda och... det behövdes en parkeringsficka kring torget och sådana saker så det var de boende där som kom ner och pratade med mig. Boende i det stora huset vid torget där biblioteket låg i huset, de kom ner och pratade om det. Och sedan var det också, man träffade, de som spontant tittade på utställningen, man fångade upp när man var där. Också utifrån det så valdes då ett utav förslagen och reviderades lite. Så det var så vi gjorde där. Och vad annat, vi har provat olika varianter. Det är ju, vanligast är de här öppna mötena ju, som är standard. Vi har också pratat om att man på något sätt, för att barnfamiljerna når man ju inte.

I: Nej.

K: Det är för svårt.

I: Är det generellt så att...

K: Ja, jag tycker det är nästan den svåraste gruppen, för att [Okej]... likadant i Almtorgsprojektet gjorde vi också så att vi var ute på Munkhätteskolan då och hade temaarbete. Och där träffade vi en grupp med hopplockade barn som bodde kring Almtorget, i olika åldrar. Och då, och då visade vi bilder... på andra torg i Europa för att få igång en diskussion och det var bra, för att de... Det är svårt för barn också att veta, de behöver något exempel eller något som leder in dem på rätt spår för det är så abstrakt för dem att liksom bara säga vad de vill ha.

I: Ja.

K: Det kan bli konstigt, det är jättesvårt med barn också för att... det kan bli, de har jättemycket att ge men det gäller liksom att hitta ett sätt att få tag i de där idéerna. Så att de förstår vad man är ute efter och det var bra att visa bilder för det kom en hel del, liksom när de såg bilder på ljussättning, oh, vi kunde ha någon rolig ljussättning och annorlunda sittplatser och så. Ja, det var ett sidospår, vad var jag nu inne på?

I: Barnfamiljer.

K: Barnfamiljer, ja. Ja, jag tycker det. Där i Lindeborgsprojektet så funderade vi på om vi skulle, om vi skulle kanske gå ut på dagis och ställa ut förslagen där och sedan vara där vid hämtningstid, och passa på, men det blev aldrig att vi... Och sedan blev jag föräldraledig också var det någon som tog över, men vi hade de idéerna. Nu vet jag i det här Kroksbäcksparken, där funderar de på att ställa, sätta ut skyltar i parken.

I: Okej.

K: Alltså bara tillfälliga skyltar, man skriver liksom att nu skall vi vara här de och de tiderna och vi, vi håller på att rita på, eller vi håller på att jobba med den här parken nu, bara för att den, Kroksbäcksparken då, det är så stort, och det måste först göras en utvecklingsplan och alla vill, det är så eftersatt så alla vill göra, att de skall komma igång nu, men man kan ju inte bara... man måste ju tänka först. Och då är det kanske ett sätt att sätta ut skyltar och visa att vi håller på att jobba med det här och vi kommer att vara här i parken då och då och då kan ni träffa oss och så. Det tyckte jag, det var Jitkas idé och det tyckte jag var jättebra.

I: Ja.

K: Också gör det ingenting om de slänger iväg skylten. Alltså, eller det blir skräpigt, men alltså, då slänger man den också får man sätta upp en ny. Det var bara sådana här enkla... också har man det en kort period liksom.

I: Men är det så generellt att, att ni utarbetar en metod efter var...

K: Utifrån varje projekt, ja.

I: Det är så ja, så det finns inte en plan från början att nu gör vi såhär...

K: Alltså det är sagt att vi skall ha brukarsamverkan.

I: Ja.

K: Och det, man måste ha någon typ av samverkansmöte, men sedan får man själv, om man vill ha ytterligare, något ytterligare än det här liksom offentliga öppna mötet [Ja] så får man själv, så är det upp till en själv. Sedan beror det också på, alltså, vad det är för projekt. Nu, jag håller på med en temalekplats vid Stadsbiblioteket nu [Ja] och där har jag valt, där är det svårare för det är en sådan central plats, det är så många som har intresse av den. Där har jag samarbetat med biblioteket lite grann. Alltså jag har varit där och frågat vad de tycker och så och de vill ju kunna ha en sagostundsplats ute på lekplatsen bland annat. Där tänkte jag visa förslaget som mer på en utställning bara på biblioteket. Och där har jag pratat med dagiset och valt ut bara dagiset i parken som ligger i närheten. För att jag kan ju inte ta alla dagis. Eller, det kan bli hur stort som helst, det är ju det som är problemet. Men sedan valde jag ett referensdagis där som jag pratade med personalen. Så där tänkte jag hålla det lite lägre, va. Men det får man hitta nivån också, beroende på vad... och hur infekterat det är, det kan ju vara så att, att det är ett torg där, där man har många år velat göra om, det är jätteeftersatt, det är bara, det är asfalt och betongstenar och alla träden har dött, alltså det är extremt, men, ja, det kan vara så, Lindeborgstorg var nästan så. Det var en asfalt- och stenyta också var där typ några avbrutna träd och något som levde. Det var, också en belysningsarmatur på mitten. Också då, och de har velat göra om det jättemånga gånger, någon gång -93, tror jag, också blev det inte då... Då känns det som om man behöver ha mer samverkan.

I: Ja, men det är ju också alltså någonting som ni känner efter, efter hand ...

K: Ja, det får ju bli så, ja. Sedan det här EU-projektet, jag kan säga någonting om det, sedan får du fråga om jag har kommit in på fel spår...

I: Ja, ja.

K: Där, det var ett treårigt EU-projekt och där ingick det sista året att vi skulle ha ett, det handlar... Jag kan berätta vad det handlar om först. Det handlar om, om, om att, det är ett forskningsprojekt, man tar fram en metod för stråkanalys. Så, och vi var fyra länder som deltog. Och alla hade tagit fram, tagit ut ett stråk i staden som de skulle jobba med och vi jobbade med den här Space Syntax-metoden om du har hört talas om den?

I: Nej.

K: Men det är metod att fånga upp vilka potentiella stadsstråk som finns som har potential att utvecklas som inte är... alltså kapitalstråk kan man säga, de är inte kapitalstråk än, [Okej] eller de är... I alla fall så, så valde vi ett stråk som är, jag kan förklara vilket stråk det är, det är väldigt vanligt så kanske du förstår det mycket bättre. Vi valde ett stråk som går från Värnhemstorget till Kungsparken, [Okej] alltså Östra Förstadsgatan, Östergatan...

I: Ja, jag är väldigt dålig på Malmös gator.

K: Men om vi går från Värnhemstorget, då går du, så går du in mot staden. Eller om du följer Östra Förstadsgatan mot Slussplan och Drottningtorget, över kanalen.

I: Ja.

K: Ja, ja, det är den delen, jag kan visa på en karta istället. Jag kunde inte heller Malmö så bra innan jag började jobba här, och om man inte kommer ifrån Skåne heller så...

I: Nej, precis.

K: Ja, den var ju väldigt bra att visa på, helt kladdad. Men, om här är stationen och Värnhemstorget är där, så är det den gatan som går så.

I: Okej.

K: Och här är Stortorget. Så det är egentligen det äldsta stråket i hela Malmö, för det, vi gick till, fram till museet också från Lund innan. Och i alla fall så, så sista året så öppnade vi ett kontor på stråket.

I: Jaha.

K: I S:t Gertrud som är ett sådant gammalt kvarter, som hade adress, eller ett fönster ut mot det stråket vi var ute efter. Jag jobbade med forskarna från LTH också där och (otydligt) och sådär och så men då hade vi utställningar där och då hade vi då... en gång i veckan, torsdagar hade vi då att man fick komma dit och, och prata med oss och titta på utställningen och se vad som hände och så. Och sedan hade vi... då plockade vi upp folk som var intresserade, att man fick anmäla intresse att man ville vara med i fokusgrupper.

I: Okej.

K: Om stråket. Och förra våren så hade vi då tre fokusgrupper, då delade vi in stråket i tre delar, en alltså, mellersta, östra och västra delen, men annars det var ju många boende som bodde kring där och det var butiksägare och fastighetsägare, så vi valde då att blanda gruppen. Fastighetsägarna fångade vi upp genom att vi hade ett fastighetsägarmöte i tidigt skede och de boende och butiksägarna fångade vi upp på alla möjliga sätt, dels genom kontoret och dels gjordes enkäter och intervjuer och så också ute på stråket. Det var ju ganska långt, under lång tid då. Det var bra att ha en blandad grupp tyckte jag, att, att de blandade sig för att... vi var ju lite rädda att de boende inte skulle komma till tals, men det tyckte vi att de gjorde för de boende som anmälde sig var ganska, sådana här engagerade människor och det är oftast så. I alla fall så hade vi tre grupper då och vi träffades tre gånger per grupp så det var ju nio träffar sammanlagt. Så olika ledare i var, jag var tillsammans med en forskare från LTH då i min mellersta grupp också var det en annan arkitekt i den, två andra i de andra grupperna. Och då jobbade vi lite med den här verkstadsmetoden, ja, det är inte riktigt samma som framtidsverkstaden, utan vi gjorde en egen metod [Okej] där vi hade gula lappar system, där man fick liksom först jobba med vad är det som är positivt idag på första mötet... vilka fördelar finns och vad är det som ni känner är bra med ert stråk, och sedan gick vi in på de negativa grejorna och sedan så, sista mötet så jobbade vi med framtidsstrategier. Det är bra med de här gula lapparna, att sätta, man får välja... Ja, man får skriva upp då tre saker som är positivt så sätter man upp det så kan man då sortera ut och dela upp och så.

I: Ja.

K: Ja, det är en bra metod.

I: Har du använt den fler gånger?

K: Den, det har blivit rätt populärt med den här framtidsverkstaden sedan, så vi har haft sådant visionsarbete på jobbet också. Om organisationen och om, ja, om avdelningen och så. Den är faktiskt jättebra.

I: Om man tittar på de här öppna mötena som du pratar om, hur har inbjudningsförfarandet gått till på dem?

K: Ja, det har nog varit att man har skickat ut, dels... ja, hur har det varit? Det har nog varit lite olika... I Agora, hur gjorde vi där? Jo, där hade vi ju, där bjöd vi in dem som hade anmält sig när, när vi hade haft öppet... eller hur gjorde vi där? Nej, vi gjorde, där var det nog mer riktat, alltså alla fastighetsägare och, också tog vi dem som hade varit och anmält sitt intresse.

I: Så de var liksom utvalda kan man säga?

K: Ja. Men när vi har, för i vissa fall, många gånger har vi bara valt ett postområde, alltså det området och skickat ut till alla.

I: Okej.

K: Det är väl vanligast att man gör så. Sedan har vi också stora enkäter ibland, enkätundersökningar. Men då kanske vi samordnar det, att det är ett möte och en enkät också.

I: Ja, just det.

K: Så det är lite olika, men det vanligaste är att man väljer ut det postområde som är närmast också...

I: Skickar man ut till samtliga?

K: Skickar man till samtliga, ja. Sedan ibland så gör man med affischer och så. Jag tror i Almtorget var det så att vi utnyttjade stadsdelstidningen.

I: Okej.

K: Det är alltid bra att utnyttja de forum som redan finns, ja.

I: Det är lättare än att öppna upp ett nytt?

K: Ja, det är det faktiskt.

I: Om man tittar på en sådan grupp som barnfamiljer, som kanske ofta inte kommer till mötena och är svårare att nå, eller andra grupper som uteblir, tar ni någon hänsyn till dem i planeringen sedan?

K: Ja, det försöker man ju ändå, så långt det, alltså. Gör man en lekplats så är det ju givet, där tar man ju in dagispersonal och dagisgrupper och så som man pratar med. Men alltså, det är ju omöjligt att nå alla, alltså det är jättesvårt det där. Då får man själv göra en bedömning, till slut är det ändå så att även om du får in jättemånga synpunkter, så är det ju ändå så att vissa går emot varandra, vissa, ta bort statyn, kanske en säger, som finns på torget idag. Vissa säger behåll den, det är den finaste skulptur jag har sett. Alltså det är alltid så att du får jämkä. Och vissa saker (otydligt) som ett projekt som faktiskt inte blev av därför att vi skulle göra om ett stadsdelstorg där det gick en cykelbana genom torget, och de boende ville inte ha kvar cykelbanan, men gatukontoret tyckte att det var ett sådant viktigt cykelstråk. Hade vi tagit bort cykelbanan, så hade folk cyklat där i alla fall. Även om vi hade liksom gjort nivåskillnader och (otydligt) så hade det ändå blivit fel, för att man cyklar dit man ska. Du cyklar inte runt torget om du skall till torget, då vill man parkera intill mataffären eller så. Så att sådana, alltså det är hela tiden många ställningstaganden. På Almtorget var det så att de ville ha, det var någon boende som tyckte att vi kunde ha cykelbanan mitt på torget. Och då vet man ju som landskapsarkitekt att det blir ju inget bra... alltså det blir ju ingen bra rumsbildning och inget kanske bra rum att träffas i om det blir helt splittrat av en cykelbana. Och det var ju samma sak vid det andra torget då, där vi var tvungna att behålla cykelbanan, där var det mycket svårare för där var den tvungen att gå mitt i torget, för det var så smalt det torget. Det här torget, vi hade ju möjlighet att lägga den på sidan och då vill jag gärna göra det. Men det var andra som tyckte det också, så att det var inte bara... det var en person som tyckte att den skulle vara mitt i, men sedan var det många andra som tyckte att den skulle gå på sidan, men skjutas ut en bit ifrån butikerna. Så det var det vi gjorde, flyttade den två meter ut eftersom det var det där problemet med påkörning. Men alltså, man har ju dels sin professionella, alltså sitt professionella jag som man måste ta hänsyn till, det man vet vad som funkar och så, och sedan alla boende, och sedan måste man jämkä mellan dem. Så det är ju aldrig så att alla kan få exakt det de vill. Det är jättesvårt, men jag försöker alltid tänka så att det är de som bor kring torget eller kring platsen som skall använda den och därför skall det ju vara det de vill ha. Om de, om deras högsta önskan är att vi skall göra en fontän på torget, då jobbar jag jättemycket för att det skall bli en fontän. Jag försöker liksom hitta det som många säger att de vill ha, de viktiga sakerna som kommer fram så försöker jag verkligen jobba för. Och jag vill inte göra någon, jag vill inte göra någon skiss förrän jag vet, förrän jag har på fötterna vad folk vill ha. För det är helt meningslöst om jag håller på att skissa på någonting innan jag vet vad folk vill ha. Tycker jag. Men det är olika åsikter om det, men jag tycker att... det är de som bor där som skall utnyttja det, och skall vara dem, det de vill ha då. Men sedan hur själva gestaltningen, jag vill inte låta dem, samtidigt kan jag inte låta dem sitta och rita själva, där är ändå en gräns, det måste, för jag har ju ändå utbildning för det, så det måste ju ändå bli jag som sätter samman det. Så ibland kan ju, det kan bli problem om folk liksom

kommer in med en teckning och... Det kan ju visst vara något bra i den, men... Det är en balansgång hela tiden, på något sätt. Det är jättesvårt.

I: Absolut.

K: Att jag har tittat på nya metoder, har väl också varit det här med att undvika den här negativa... alltså det här negativa som oftast är i inledningen av ett projekt om det är väldigt nedgången och har, eftersatt och sådär, att man kanske bara får en massa... skit, och det kanske man inte... själv har man kanske inte någon del i det för det har ju kanske varit så dåligt i tio år och då jobbade inte jag här liksom.

I: Nej.

K: Men det är jobbigt att ta det. Samtidigt så måste man kanske göra det inledningsvis.

I: Ja.

K: Alltså, lyssna på det och sedan säga tyvärr... har jag inga, har jag inte, kan jag inte göra något åt de och de grejerna men det och det kan jag nog göra något åt, och det och det kan jag gå vidare med och fråga om.

I: Och försöka komma förbi det här.

K: Men just det att hitta metoderna att det inte blir att man står själv och skall försvara något som man inte har någon del i liksom [Nej] utan börja positivt. Det var likadant med de här fokusgrupperna, börjar, vad är det som är bra idag istället för att börja med allt det negativa, för då kommer man in i någon slags dålig spiral.

I: Har du någon metod som du föredrar framför någon annan?

K: Vad sa du, någon?

I: Någon metod du föredrar att arbeta efter?

K: Alltså, jag tyckte det var väldigt bra med det här, egentligen ansikte mot ansikte, alltså vara ute på biblioteket eller medborgarkontoret eller den här lokalen vi hade då i Agora och träffa människor ansikte mot ansikte. Den mest tidskrävande metoden, men den mest givande. Tycker jag. Det gäller då att hitta de platserna för att träffas, de befintliga platser som finns i området liksom, så man inte sitter på fel ställe. Eller inte bara gå ute och leta efter folk planlöst, går ju inte heller liksom, för att det tar jättelång tid, utan då liksom bara bestämma en tid man är där, sätta upp reklam om det liksom. Här kan du träffa mig idag och så. Men det räcker inte med en gång, man behöver ha tre tillfällen i alla fall. För annars, första gången, oh, ja, just det, det var i tisdags hon skulle vara där, så har man missat det liksom. Men då är det ju bättre, just det, hon kommer nästa tisdag också, vad bra, då tar jag den tiden. Alltså man vet ju hur man själv funkar.

I: Absolut. Men detta, detta är någonting som du gör innan du sätter dig och skissar på ett förslag.

K: Ja, jag gör det faktiskt, jag tycker det är jätteviktigt. Sen är det klart att mina tankar ändå går om, om området, sådär såklart. Så måste det ju vara.

I: Precis.

K: Det kan ju vara ibland parallellt också, man skissar parallellt som man får in synpunkter. Såklart.

I: Men ni har alltid med någon typ av brukarsamverkan, medverkan i era projekt här?

K: Ja, i stort sett är det det.

I: Ja, är det något speciellt ni vill uppnå med... det?

K: Ja, det är ju det liksom att man får, att man känner att man får påverka sin närmiljö. Det är jätteviktigt.

I: Hur har brukar, eller intresset sett ut från brukarnas sida?

K: Det är olika, men jag tycker ändå att det finns intresse av det, det tycker jag ändå att det gör.

I: Verkar det som att folk är intresserade [Ja] av sin närmiljö?

K: Ja, absolut. Ja.

I: Hur, vilken roll tycket du att du har haft själv i de här projekten?

K: Ja, alltså jag har ju varit projektledare i de flesta, inte EU-projektet då.

I: Okej.

K: Så då har jag ju, och då har det oftast varit så, alltså i projektet har det varit så, till exempel med torgen att jag har, jag har varit projektledare, men jag har tagit in, jag har ritat vissa delar själv och sedan har jag tagit in en gatuingenjör som har gjort, en här då som har gjort kanske själva, alltså mark, alltså höjdsättning och avrinning och sådant. Och sedan så om det har varit någon fontän eller så byggt så har jag haft konsulter till det, så har jag tagit in, ja, någon. Också har jag tagit in någon för elen också har jag tagit in någon för VVS kanske, också en tredje på konstruktion. Så där brukar det vara.

I: Ja. Men det är ändå dig man kontaktar om det är något?

K: Ja, jag håller i det och i brukarsamverkan, men jag tar ju hjälp då av informatören. Också för alla utskick och sådant gör ju de då, enkäter och, och sådant då. Det är ett samarbete, det är inte bara jag som kommer med idéerna utan [Nej] hon, just med brukarsamverkan brukar vi liksom, tillsammans jobba med det. Och hon är jätteduktig på det också... och vet mer liksom hur man når, hur man skall ställa upp det och skriva det så det blir lättfattligt och med bilder och så. Så att...

I: Är det viktigt att man har bilder?

K: Ja, jag tycker att det är jätteviktigt, ja, det tror jag, att det är.

I: Jag hör att det, på många håll att, ja, arkitekterna tycker att, eller, det är väl så kanske, folk i gemen har lite svårt att läsa planer.

K: Ja, det är inte lönt att man, nej, det är inte lönt att man sätter upp en plan. Eller ja, det kan man göra det också förstås, men då brukar jag alltid ha beskrivningar liksom till den. Det är alltid bra med, jag brukar jobba rätt mycket med perspektiv. Alltså, enkla saker, jag kan visa. Ja, jag gör sådana här enkla. Och då utgår jag ifrån ett foto.

I: Ja, just det.

K: Också drar jag upp bara, enkelt, lägger in det nya. Och det är ju oftast väldigt talande för folk, jag kanske kompletterar med att ha det. Och här är en sådan. Så här blev det, på en affisch då, efteråt, för det är också viktigt att återknyta. Vad fick vi igenom och vilka synpunkter vi hörsammade och hur blev det nu då.

I: Brukar ni få några kommentarer då när det väl är klart och man sätter upp en sådan här, att folk hör av sig då?

K: Alltså, under byggtiden hör ju folk av sig jättemycket, för det är ju ändå, ja, det är ju ett antal månader som man bygger. Jag har haft en här som har suttit här uppe och fotograferat hela processen under tiden och ja, ibland är folk jätteintresserade och ringer hit och nu har de gjort det och det, och skall det vara så här, och de har glömt att göra det, och, du vet.

I: Ja, ja.

K: Ja, det är ju extremfall, men... när kommer papperskorgarna och... vi har inte fått några bänkar än, så, men, men det är ju kul också när det är så. Mest under byggtiden, kan jag säga, som folk hör av sig och undrar och... Men det kan ju också vara så att någon känner att de inte har fått igenom det de hade velat, att de ringer och då får man ju förklara varför... Helt enkelt... att det är på grund av det och det och det. Det kanske inte har, budgeten kanske inte, här, räcker till exempel, här var det problematiskt att, det är ju jätteproblematiskt för att, när vi gick ut med förfrågan på detta vi skulle bygga... så visade sig att vi fick bara in ett enda anbud för att, för att marknaden var så överhettad, så det blev mycket dyrare än vi hade tänkt oss.

I: Ja.

K: Och sedan hade vi ju gjort en för sen kal, eller... för tidig kalkyl också, så det blev ju rent så dyrare. Så vi fick lyfta ut fontänen... ur denna kalkylen, så att säga. Och då så fick, gjorde vi så att vi, vi byggde bara själva torget förra året, också hoppades vi att vi skulle kunna

bygga fontänen då... och det visade sig att vi kan det nu. Men då var ju alla såhär, äh, det kommer inte att bli någon fontän, och det, du vet. Vi kunde ju inte lova det, vi kunde inte lova det.

I: Nej.

K: Vad kan man säga, pengarna räcker inte.

I: Nej, nej.

K: Men nu så, så blir det i alla fall här, nu skall vi komma igång och göra den, vi har precis haft startmöte om på det. Så det är ju roligt att man kan liksom, att det kan bli.

I: Ja.

K: Men så, sådana saker kan ju hända, det kan alltid visa sig att kalkylen inte riktigt stämde, att det blir dyrare, eller att marknaden var sådan att, att det var inte så många som ville ha jobbet och därför blev det mycket dyrare, och sådant kan man ju inte styra.

I: Nej.

K: Men då, där är ju svårt när de liksom ringer då och är besvikna.

I: Ja, det kan bli...

K: Då får man säga, ja, jag är också besviken, eller (otydligt) jag jobbar för att det skall bli, jag gör allt jag kan och försöker, vi försöker att prioritera om i budgeten och så.

I: Vilka speciella krav tycker du att arbetet med brukarmedverkan ställer på dig?

K: Ja...

I: Alltså om du ställer projekt med brukarmedverkan mot... utan brukarmedverkan, krävs det något extra?

K: Alltså du både tar och ger, tycker jag. Alltså, det är mycket, ja, man får försöka vara positiv hela tiden. Så om någon ringer in och är jätteförbannad på någonting, så får man liksom försöka att, att hela tiden försöka vända det till det positiva, på något sätt. Och det är ju, kräver rätt mycket kraft, kan jag känna.

I: Ja.

K: Det tar rätt mycket kraft, men samtidigt så ger det oerhört mycket när man träffar människorna ansikte mot ansikte och sedan efteråt när man, när de är så glada att det blir, att det blev av och att de, man möter dem ute på torget liksom eller på, i parken och de säger oh, det har blivit så fint, och vad roligt och man kanske får ett vykort. Någon skickar in ett vykort och säger tack. Alltså, ja, det är jätteroligt.

I: Ja, det är absolut en behållning av det här.

K: Som här, ett vykort jag fick från en bouleförening, de ville ha, vi gjorde en boulebana för att de jättegärna ville ha det. Alltså, det är ju kul, det är ju inte så mycket man får men när man är ute på plats framför allt, folk kommer fram och säger vad fint det har blivit och så roligt det här är, så glada vi är. Då är det liksom tacken, tycker jag.

I: Ja, det kan jag tänka mig.

K: Mot att om man inte hade haft någon brukarsamverkan, folk kanske inte hade varit lika nöjda. Jag tycker att man måste ha det...

I: Ja...

K: Faktiskt. När det är i befintlig miljö, där folk bor så...

I: Kan du se fler positiva aspekter med att ha brukarna med i arbetet?

K: Ja, just det att man känner att, att man kan påverka den, alltså den miljön som man bor i. Eller, och då framför allt kanske de områdena... som 60-talsområdena som är rätt så tråkiga, som vi har i Malmö. Där det är, där det inte är någon jättekul miljö. Att man åtminstone, och de som bor där kanske inte har så gott om pengar och inte har möjlighet att flytta, men måste bo kvar, eller, ja. Kanske inte är den miljön de hade valt om de hade haft pengar, då hade de flyttat. Och då känns det extra viktigt att man faktiskt kan påverka. Och då har de kanske bara en balkong eller inte ens det, eller ingenstans de kan gå ut och då använder de ju parkerna på ett helt annat sätt än om man har en villa och en trädgård. Men då tycker jag att det är

jätte viktigt, nästan viktigare än om man, om det är ett villaområde, där är man inte så beroende av parkerna och torgen, på det sättet, tycker jag. Så... Och just i de här ytterstadsområdena tycker jag det känns jätteroligt att kunna ha. Det finns till och med de, vissa delar där de som bor där knappt är utanför sin stadsdel. Det är för dyrt att ta bussen in till staden liksom. Eller kanske inte det, men att, man är därute där man bor liksom, man är inte någon annanstans. Man kanske går och stämplar och har inget jobb och så.

I: Nej, då blir det ju väldigt viktigt.

K: Ja.

I: Vad tror du... vilka faktorer tror du det är som gör att ett projekt med brukarmedverkan blir lyckat?

K: Ja... Är det, om man lyckas liksom... Ja, om man lyckas få att folk känner till... vem det är som, alltså om man lyckas ge ett ansikte till dem som, till dem som bor där. Alltså att man, att de vet, att de känner att de har påverkat liksom. Att de vet vem de skall vända sig till eller vem de har vänt sig till. Nej, säg frågan en gång till, nu tappade jag tråden lite.

I: Nej, jag tänker så här, för ganska ofta, eller, ja, ibland i alla fall så hör man talas om sådana här projekt med brukarmedverkan som faktiskt har blivit ganska misslyckade. Men vilka faktorer tror du det är som gör att det lyckas?

K: Ja... jag tror att projektledaren är viktig... men det kan... sedan är det så mycket yttre omständigheter... om det är väldigt infekterat från början så har det ju sämre förutsättningar. Men man kan ju vända det till något positivt. Vad är det som gör att det lyckas? Ja, det är svårt, svår fråga att svara på det, tycker jag. Det är jättesvårt.

I: Ja, det är en svårt fråga, det...

K: Om man har varit tillgänglig, så mycket man kan. Liksom man har försökt att vara det. Och att de vet vem de skall vända sig till, det är ju, det är det man vill, försöka skapa (otydligt).

I: Nej, nej.

K: Det skall inte vara kommunen som kommer och liksom, ovanifrån och berättar att så här skall det se ut hos er. Kommer med ett förslag som inte alls är förankrat.

I: Nej.

K: Nej, mycket att man gör efterforskningar också, man är ute på platsen mycket, tittar hur fungerar den här platsen. Och pratar med folk och hör efter liksom, ja, mycket research helt enkelt. Alltså funkar det här och hur är mönstret, det tror jag är jätte viktigt. Men jag tycket det här är jätteroligt, det är spännande.

I: Ja. Har du jobbat någonting med projekt utan brukarmedverkan?

K: Har jag det? Jag måste kolla på mina projekt.

I: Nej, jag tänker mer om du i sådana fall kunde se någon skillnad, några skillnader mellan dem.

K: Ja, nej, jag, alltså jag har nog det i de flesta projekten.

I: Ja.

K: Faktiskt. Jag skall se om jag kan... Nej, jag har det i mina, i nästan alla projekt.

I: Ja, då är det ju svårt att se skillnader.

K: Ja, det är det, nej, jag jobbar med det hela tiden. Fast i olika grad, kan jag säga, det bli det ju.

I: Men det är du själv som bestämmer hur, i vilken utsträckning...

K: I samråd med min chef, kan jag säga, är det ju såklart. Det är inte bara att jag sitter och spånar liksom, utan jag känner ju efter hur mycket tid som finns och...

I: Ja, men du har ändå en viss del i...

K: Men jag har ju det ansvaret att jag ska göra det. Ja, nej, ja, jag frågar ju vilken ambitionsnivå skall vi ha här och var skall vi lägga oss och så. Hur mycket tycker ni och... Men sedan är det, jag har rätt så fritt liksom och känner av själv hur mycket som behövs.

I: Men nu verkar du ju vara väldigt intresserad av det här då.

K: Ja, jag tycker att det är jätteroligt.

I: Är det någonting som genomsyrar hela...

K: Ja, det är det hela enheten i alla fall, alla som jobbar med befintlig stadsmiljö, det är det. Sedan är ju vissa som tycket att det är ganska jobbigt och så, såklart, men de gör det ju ändå. Och i och med att vi har informatörer då som är intresserade så kan man ju ta hjälp av dem, om man själv tycker att det är svårt.

I: Vad är det som kan vara jobbigt i det?

K: Ja, det är ju det här om det är mycket så klagan och, om det, man går in fel från början i projektet, att det är jätteeftersatt, driftsmässigt och så. Och det är många som ringer in och tycker och så. Jag har väl inte gått på någon riktig nit någon gång. Du kanske skulle prata med någon som har gjort det. Ja. Nej, men, för att det finns många som har liksom, jobbiga upplevelser också av det liksom och har känt sig maktlösa och så.

I: Ja, men det kan jag tänka mig. Just vad gäller bostadsgårdar har jag hört talas om projekt där det funnits ett uppdämt behov av att, [Ja, det kan vara det] det är liksom ingenting som, tvättmaskinerna fungerar inte och...

K: Ja, men det har vi ofta.

I: ... dåliga parkeringar, då blir det liksom en klagomur.

K: Precis, ja. Och här vid Almtorget då var det, det kan vara yttre faktorer också som gör att det är problem. Här var det så att biblioteket vid torget skulle läggas ner, och då, i precis då i början av hösten när jag satte igång mitt projekt. Och det var ju liksom inte så kul för att då sa ju folk att vi vill inte ha något nytt torg, vi vill ha ett nytt, vi vill ha vårt bibliotek kvar. Och förklara då för dem att, att, ja, det skulle jag också tycka var en bättre prioritering, men nu är det olika, det här är tekniska förvaltningen och det är centrala pengar som kommer... från centralt håll, från gatukontoret och går inte de här pengarna till det här torget så läggs de på något annat torg. Det är inte så att det kan gå över till stadsdelen, stadsdelens pengar det är mjuka sektorn då. Biblioteken och så det är stadsdelen som bekostar det, då. Kan ju inte vi liksom lägga över de pengarna på, [Nej, nej.] eller det fungerar ju inte så i systemet. Även om man hade kanske velat att det skulle fungera så.

I: Ja.

K: Jag förstår ju att den mötesplatsen var ju jätte viktig, för dem som bodde där. Men där hade vi ett samarbete också med stadsdelen och hade en dialog med dem och tänkte ut gemensamt vad vi skulle svara och så. Så fick vi förklara helt enkelt att det här är så här och det är väl bättre att ni får pengarna till det här torget än att vi måste sätta dem på något annat torg. Alltså torget måste ju ändå liksom ses över och renoveras. Det är ju precis som en lägenhet som man behöver tapetsera om efter ett visst antal år liksom, man måste ta hand om det, ju. Men det är ju, jag kan ju förstå dem också liksom. De tycker kommunen är kommunen, kommunens pengar är liksom kommunens, alltså det är oavsett.

I: Ja.

K: Det förstår ju inte de.

I: Nej, nej, precis.

K: Nej. Så det är ju en sådan grej som kan vara lite jobbig.

I: Brukar du ha några uppföljningsmöten när du väl har genomfört ett projekt?

K: Nej, det är väl inte så ofta som jag har det. Det skulle man ju önska att man hade tid till.

I: Ja. Men det är tidsaspekten som...

K: Ja... Det blir kanske så här alltså att vi skickar ut en folder, alltså som vi gjorde på Almtorget. Ja, det vill säga vi gör ju kanske en invigning när det är klart. Det kan man säga är en typ av uppföljning. Om det då är en grupp med människor som har varit engagerade så träffar man ju dem för att tänka ut hur den här invigningen skall se ut då, om det skall vara lite torghandel eller om det skall vara något jippo eller lite musik, eller... Vi har ju inte invigning

på alla våra projekt utan mer om vi känner att det finns behov, om det är större projekt så har vi det. För några år sedan hade vi på alla, men det blev lite för mycket.

I: Okej.

K: Men, men då, det blir ju en typ av uppföljning då.

I: Brukar det komma fram några synpunkter på...

K: Hur man skall?

I: Alltså synpunkter på, ja, på resultatet helt enkelt.

K: Ja, det kan det göra.

I: Om folk är nöjda eller missnöjda, eller?

K: Ja, det märker man ju när man är där på plats. Och oftast så är de ju, så är det ju positivt ändå att det har blivit en förändring. Även om det inte var det i början. Vissa gillar ju inte alls förändringar, vad man än föreslår så blir det ju inte bra.

I: Det kan vara svårt att komma ifrån det.

K: Men när man ser faktum sedan, hur, att det blir fint liksom [Ja] då brukar det ändå vara mest positivt på slutet.

I: Vad... dina samlade erfarenheter av brukarmedverkan, hur skulle du vilja sammanfatta dem?

K: Jag tycker det är positivt, jag tycker att man, man måste ha det. Det är som jag sa innan liksom att det är de som bor här i området som skall använda det. Och då skall man göra det för dem.

I: Ja, då är jag faktiskt ganska nöjd. Tack så mycket. Om du inte har något du vill tillägga?

K: Hoppas att du kan använda det även på bostadsgårdar.

I: Ja.

K: Jag jobbade ju med bostadsgårdar där jag jobbade som konsult tidigare, men då var det mest samarbete med fastighetsägaren då, kan man säga.

I: Okej. Inga möten med brukarna överhuvudtaget?

K: Nej. Eller, ja, hon hade det då.

I: Hon hade, okej.

K: Fastighetsägaren hade ju, visste ju liksom vad de tyckte, eller, ja, det sa hon i alla fall. Men hon hade väl pratat med folk i sin fastighet.

I: Kan du se någon skillnad på det att få andrahandsinformation?

K: I andra hand, ja, det var ju inte samma alls, det är ju... Det är ju inte alls samma sak.

I: Nej.

K: Det här är bättre.

I: Ja.

K: Här har vi liksom möjlighet att följa upp våra projekt ända tills de är byggda, som konsult lämnar man iväg ritningar och sedan blir det ingen uppföljning alls.

I: Nej.

K: Det är stor skillnad.

M = Respondent

I = Intervjuare

I: Som sagt, mitt examensarbete då. Och det handlar om brukarmedverkan i projekteringsfasen vid förnyelse av utemiljön på befintliga bostadsgårdar. Och tanken är att jag skall intervjuva tolv stycken landskapsarkitekter och höra lite vilka metoder som har använts, vilka roller arkitekterna har haft i det här arbetet och lite grann hur det har varit liksom. Och då är du en av dem.

M: Ja.

I: Så att jag har lite frågor och sedan om du vill berätta och så utifrån det du vet.

M: Och som sagt, det är ju med förbehåll att vi har ju inte gjort några som vi själva har hållit i, när det gäller kontakten så där, men ja.

I: Ja, ja, men liksom all information är ju viktig. Även det kan ju liksom vara en del.

M: För (otydligt) på något sätt vid ombyggnad (otydligt) det gör det ju, så det är ju bara att testa och se.

I: Skulle du bara vilja berätta då lite inledningsvis när du blev klar, var du har jobbat tidigare eller... och så vidare?

M: Ja.

I: Jag skall bara kolla här så att den är som den skall och så.

M: Ja, det känns lite... det är jätteförnuftigt, men...

I: Vi kan gömma den lite så där.

M: Nej, men det är ingen fara, inte alls.

I: Nej. Men, du berättade då att du...

M: Jag gick, ja, precis, jag började på Ultuna -92 och gick där två år då, som det var och sedan fortsatte jag nere på Alnarp och gick, ja, när gick jag ut? Jo, jag började jobba -96, just det ja, så det var i princip fem år där, med lite fördröjning. Och sedan tog jag examen -98, tror jag, ja, när jag jobbade då. Och när jag började jobba så var det på ett kontor här i staden, i Göteborg, där de sökte... De skulle starta nytt, Tema landskapsarkitekter skulle starta i Göteborg så sökte de en yngre oerfaren och en äldre erfaren som skulle starta det här. Men så hittade de bara en oerfaren, vilket jag gick på och började. Ja, nu i efterhand så fattar jag inte riktigt varför de gjorde så. Själv, ja, jag litade ju på... Ja, men det gick hyfsat för jag satt ju ändå på ett arkitektkontor och hade kontakter via dem och så här, va, men egentligen korkat att behöva börja jobba på det sättet.

I: Du var ensam landskapsarkitekt?

M: Ja, det var jag, och det som... Ja, just i början är det så oerhört mycket som man, som man inte har med sig liksom, men, ja. Så där var jag ett par år, eller ja, jag fick barn och så, jo, nästan, eller ett par år var det. Också var jag lite grann på Park- och naturförvaltningen emellan och sedan var jag på Röntfors och var där ett par år innan vi startade 02landskap då 02, 2002. Det var jag och Ulrika Gunnman som också kom från Röntfors och hon är husarkitekt från början och Sabina Richter som är landskapare. Och nu så har vi jobbat och har några anställda nu, en landskapsarkitekt och en marktekniker och en praktikant nu. Och ända sedan jag började jobba så har det varit mycket stadsmiljöer, alla olika skalor kan man säga, från villaträdgårdar till stadsplanering. Det största vi har gjort här på 02 är ett parallellupdrag om utbyggnad av Västerås med 5 000 bostäder. Det är väldigt sällan vi är uppe i riktigt de skalorna, men det är en del. Det har blivit ganska mycket bostäder, bostadsgårdar, nybyggen framför allt med 02. Och vi försöker att ha som arbetsmetod att vi, ganska många av oss, eller kontoret är involverat i, många av oss, i, särskilt i de tidiga skedena. För att vi tycker att, särskilt när vi har de olika kompetenserna som vi har, att det ger så oerhört mycket mer att man kan stöta och blöta projekt från början liksom inom kontoret och få argumenten och ha det som arbetsmetod. Plus att jag tycker att man mår väldigt

mycket bättre själv, det är vanligt när man kommer ut att man får en grej också sitter man där själv liksom. Och vårt jobb det är ju väldigt mycket att vrida och vända på saker och det blir väldigt mycket lättare för oss att avlasta varandra och så där också. Men vi jobbar rätt så mycket med, naturligtvis beroende, olika i olika projekt då.

I: Dian erfarenheter av brukarmedverkan på bostadsgårdar då, om vi håller oss till det, [Ja] hur ser de ut?

M: Ja, de ser oftast ut så att när det är bostadsrättsföreningar så är det ju en grupp själva i styrelsen, oftast en, en grupp som är ansvariga för trädgården och utemiljön som tar kontakt med oss och som har vissa önskemål, väldigt olika specificerade. Det kan vara allt ifrån att de bara vill att vi skall komma och titta, vi måste göra någonting men vad, till att de har en lista, väldigt specad och så. Och, ja, det är det. Och sedan så jobbar vi en del med, alltså hyresbostäder, vi jobbar ganska mycket med Poseidon i, särskilt i Högsbo, ett område här i Göteborg, där vi har direktkontakt med han som är skötselansvarig [Okej] för utemiljön där. Det var Sabina som hade jobbat med honom innan liksom, så har det fortsatt. Och där har det varit mycket hans erfarenheter liksom av skötseln direkt som han, han kan påpeka vad som funkar och inte. Och där har vi haft det så att vi gör en presentation också hänger han upp det också är det några som hör av sig och så, så tas de med liksom i arbetet då, va. Och det, oftast är det väldigt få som hör av sig, det är liksom, eller oftast är det väldigt tyst, och sedan när de väl är igång så händer det att folk klagar och så, va, det är slående hur ofta det är så. Nu, sista gården vi har gjort för dem, då, då hörde de boende av sig med ganska starka önskemål och då blir det ju, ja, det är på goda, han var väldigt glad åt det och därför väldigt mån om att gå dem till mötes. Men då är det ju en väldig... avvägning, balansgång där, och kräver rätt mycket av honom eller den beställaren att inse, vad är det de önskar som är viktigt att ta hänsyn till och inte. Och vi kan ju påpeka vad vi tycker är dumt och inte, men som i detta fallet så var det ett gäng med väldigt små barn som bara önskade leksaker för, eller lekutrustning för 3-åringar, liksom. Och inte, inte, inte då att om två år så är de fem år, eller så där, va. Och då är det ju, tycker ju jag en, en risk att, eller då krävs det att beställarledet vet vad man skall ta hänsyn till och inte. Men, som sagt var, bostadsrättsföreningar då är det ju alltid direktkontakt med några som bor där liksom, en styrelse, medan hyresbostäder är det ju inte det och då varierar det väldigt, då hänger det väldigt mycket på vad, vad beställaren har för inställning till det.

I: Men i de här fallen med, med Poseidon då, det är så det har sett ut att det är han som är skötselansvarig som har haft kontakten med er?

M: Ja, fast nu sista, då bad han oss att hänga med på ett möte med de boende så då var vi med också. Och det var ett möte ute på plats liksom utanför deras entré, där de kunde stå och peka och så. Och... de hade inte skrivit någonting själva liksom, men då antecknade jag vad de tyckte också reviderade vi förslaget också skickade ut det igen. Också hade de ytterligare lite synpunkter också har vi gjort om det då, va. Så då var vi med.

I: Ja, just det.

M: Och sedan är det ibland också så, det var också Poseidon ute i Angered... Där var det mer ambitiöst upplagt, ja, fast, det var ett projekt som sedan inte blev gjort.

I: Okej.

M: Men just deras sätt. Där var han från Poseidon också extra mån om att vara väldigt tydlig med förslaget för att de har problem i, på den gården liksom och då blir det änna extra viktigt att förankra det liksom för att alla skall vara med på det från början. Och då hade de kallat, på kvällen liksom, till ett möte. Vi drog det ganska ordentligt för alla som var intress... , alla, för alla som var med ändå liksom. Istället för att bara sätta upp förslaget och vänta på att, på reaktioner, utan då, då var det... gjort så.

I: Men ni hade ett förslag med er då, som ni hade utarbetat innan?

M: Ja, ja.

I: Ja.

M: Det hade vi. Och det hade vi utarbetat då efter att ha gått igenom förutsättningarna med, med beställaren, då, och då fanns det ju önskemål från de boende redan. Ja, nu hoppar jag lite grann.

I: Ja, ja.

M: Jag bara funderar för, för... Ja, sedan har vi just idag så, så har Sabina, min kollega pratat med, med en beställare till, det är ett ny, ett nybyggnadsområde i Falkenberg, där vi, där de har lagt oerhört mycket tid på projektering och vi har ritat väldigt, väldigt mycket detaljer och gått igenom och förankrat allting med beställaren, det är en kommunal beställare. Och sedan, arkitekturen har varit väldigt viktig, för det är inne i Falkenberg, ett nytt, ett nytt kvarter inne i den gamla bebyggelsen liksom, väldigt viktigt hur man använder materialen och går emot gamla delar och så där, va, och använt mycket natursten och, ja, haft mycket diskussioner om det. Och nu visar det sig att, och vi har bett dem, hör av er under tiden så att vi kan diskutera, för det blir ju alltid förändringar liksom och så där när man är på plats. Men nu visar det sig att de har, entreprenören har kommit med förslag, så nu har de bytt ut i princip, ja, entreprenören och, vad jag förstår, de boende, nu har de bytt ut i princip allting. Ja, och gör murarna av betongstensblock istället, trädäcken är borta och där ligger istället rosa betongsten, ja, allting är ombytt och det är ju, alltså man kan verkligen, man förstår inte, vad kommer det sig att de då dels har suttit med oss i alla de här diskussionerna och har lagt så oerhört mycket på oss när vi har suttit och projat det här. Man undrar, var någonstans i processen det händer det här, går det fel? Är det vi som inte har förankrat det tillräckligt tydligt, men vi, men vi förstår inte hur vi hade kunnat göra det tydligare.

I: Nej, nej.

M: Och varför ringer de inte när entreprenören kommer med förslaget och... uppenbarligen litar de inte på, på oss då, alltså så måste man ju tolka det, men de har ju gjort det ända fram till dess. Ja... ibland undrar man vad man sysslar med, man sitter och ritar i luften liksom. Medan då med Poseidon, han den här fastighetsansvarige, eller skötselansvarige där, så är det en väldigt tät kontakt och han, han, när han, de själva anlägger mycket av det vi ritar och så där, då ringer han väldigt ofta och vi kan åka ut på plats och diskutera det där, då, och det är jättebra, ett väldigt bra läge. Fast det är sällan det är så eftersom där har det inte alltid krävts alltså förfarandet med förfrågningsunderlag och så där.

I: Brukar han ha någon typ av möten, alltså allmänna möten med de boende innan han tar kontakt med er?

M: Nej, det tror jag inte, utan han, han går nog mer på det som aktivt kommer ifrån de boende.

I: Okej.

M: Och han har ju ganska stor kontakt och koll med dem, fast inte på alla gårdar, då blir det mer som han och vi kommer överens om. Så han bjuder nog inte in prevent, alltså preventivt i förväg, utan det är mer att de får ett förslag att fundera på.

I: Okej. Kan du då se om det är några specifika grupper som är mer aktiva, mer engagerade, har mer önskemål än andra?

M: Det är svårt att säga, men det är nog som... Därute, eller på Högsbo så upplever jag det som att de som hör av sig i efterhand och klagar, då kommer det klagomål liksom, och det är de som, som han ändå säger ja, men, de, de klagar alltid. Ingenting är bra, liksom. De som hör av sig i tid liksom, i förväg, det är väl som alltid de som har lättast att formulera sig och är vana vid att det ger resultat om man säger någonting och vana vid att framföra sin synpunkt, det är min bild av det.

I: Ja.

M: Och det kanske, man får ju känslan av att de som kommer på ett utlyst möte, det är ju också de, fast då skulle ju, nej, då skulle nog i och för sig de komma som, som annars kommer och klagar i efterhand. Om du förstår vad jag menar. Så det är nog min gissning, att

om man mer aktivt bjöd in då skulle man nog kunna fånga upp de allmänna skeptikerna mer, det tror jag. Det, så känns det, till exempel där i Angered att då kunde de ta tillfället och komma. Får de bara se ett förslag så är det nog många som tycker, ja men, det är redan så, de har redan tänkt för mycket, liksom, om man bara ser ett förslag.

I: Att det är definitivt?

M: Ja, ja, det tror jag nog. Däremot så tror jag att det är en fördel om man till ett sådant möte har ett förslag att diskutera. Istället för att bara ha allmänt, för då kan det bli så oerhört svårt att uppfylla alla dem, alla önskemål liksom, tror jag.

I: I de här projekten som du har jobbat då med brukare, vem är det som har bestämt att brukarna skall vara med och ha en åsikt?

M: Det är, ja, det är, i bostadsrättsföreningar, då är det ju de själva som bestämmer då. Och det är väldigt olika, om de, de som tar kontakt med oss har mandat att bestämma eller om de måste förankra det i sin tur, till en styrelse eller till alla boende liksom. Det varierar väldigt mycket. Och i hyresbostäder där är det ju, där är det ju beställaren och den, hur den organisationen ser ut, det avgör. Och vi har även pratat med Familjebostäder här i staden och det känns som de är... de jobbar nu, tror jag, ganska mycket med att komma underfund med hur, hur de skall göra med bostadsrätt liksom. För där, och där tror jag har varit olika, det beror väldigt mycket på vem som är ansvarig i ett distrikt och så där, vem som är ute där och vet, känner till platsen och så där liksom. På vilket förslag som råkar bli, men, men de verkar vara på gång ganska mycket med att hitta en bra metod, att liksom gå till mötes där. Tycker jag att det låter som.

I: När ni jobbar, har ni någon utarbetad metod, alltså någon mall att så här bemöter vi de boende eller så här går vi tillväga?

M: Inte de boende, eftersom vårt uppdrag ju alltid definieras av beställaren som avgör vår roll där liksom. Det är mer att vi, eller det är verkligen att, lika bra som det kan vara om det blir ett vettigt samarbete, lika jobbigt kan det ju vara liksom, eftersom är det de boende bara och man inte har en stark beställare, så kan det bli väldigt, väldigt förvirrat. För att det kan vara motstridiga viljor och... ja, det är väldigt svårt att vara en bra beställare. Och tydlig, liksom och sätta gränserna och så där, va, och det är nog lätt att ställa för vida frågor, tror jag. Det tror jag.

I: Vilka, vilka speciella kompetenser eller krav tycker du det ställs på dig då som landskapsarkitekt i, i arbetet med brukarna för att, ja, för att undvika det här förvirrade?

M: Det är väldigt viktigt att få klart för sig förutsättningarna, inte minst de ekonomiska. För att det är hemskt lätt att göra ett förslag som sedan, och det är, det är döden om man gör ett förslag som lovat för mycket och sedan måste dra bort det för att det måste bantas. Och det är både vårt ansvar att ställa den frågan, liksom och ha med sig kalkylen hela vägen, vad det får kosta, men de förutsättningarna, men också naturligtvis hur det används liksom, med sopor och vatten och uteplatser och skötselnivån, jätteviktig att ha koll på. Ja, så att man landar realistiskt med, med ett förslag. Och då, ja, också att, att kunna redovisa det så att en amatör förstår det. Vi, slentrianmässigt gör ju vi väldigt mycket bara planer liksom och det gör vi nu också. Och det, ja, för att man räknar med att det skall de förstå, det gör ju beställaren, men det är inte säkert att det funkar till boende och så. Och då använder vi ofta väldigt mycket referensbilder och så här, vilket också kan vara farligt för att de kan ju lova något annat än det man får, liksom. Men det visuella är väldigt viktigt. Och också att kunna prata för sin sak, liksom beskriva det, realistiskt, det är viktigt. Sedan är det ju, både gentemot de boende och, och beställaren, kanske också viktigt om man, om man vet med sig att de kommer att önska, eller de önskar saker som vi inte tycker om, det är en väldigt svår avvägning. Om de har liksom amöbaformer som är värsta, eller som vi inte klara av att rita, då kanske det, det är lika bra att det kommer upp så tidigt som möjligt. Och då får vi ju avgöra, skall vi göra det för att det önskar faktiskt de och det är det viktigaste eller är det bättre att vi säger att vi kan inte

göra det här så att det är bättre att ni tar någon annan. Och det kan, det kan (otydligt) också, för det är ju precis som en villaägare, det är också ovana beställare och väldigt olika hur tydliga de är eller om man har samma stil eller så där, va.

I: Kan du se någon skillnad på, om ni då har ett möte med beställaren som har fått i sin tur information från de boende gentemot att ni har direktmöten med de boende, är det någon skillnad på, ja, dels informationen ni får eller hur, hur arbetet ser ut?

M: Ja, ja, det är det och då känns det nödvändigt att beställaren är med om man har möten med de boende. För att, om jag bara får information från dem så innebär ju det att de har filtrerat, de har, de har sett vad som, vad vi bör ta fasta på och inte. Men det är ju ändå bättre att få vara med på mötet och vara det, men då tror jag, då är det oftast så att man får passa sig för att säga ja eller nej, utan det måste man överlåta åt beställaren. Inte (otydligt), man kan ju argumentera för eller emot det andra liksom, men, men att kunna lova någonting där går ju inte. Men egentligen är det bättre, för då har man hört samma sak som beställaren och man kan själv, liksom väga in det sedan när man ritar, tror jag. Så det tycker jag är bättre. Och sedan tror jag att en del beställare tycker att det är bökigare att vi är med. Och andra tycker att det är en väldig fördel.

I: Men kan du se några direkta nackdelar med att ha de redan boende med i arbetet? Du pratar lite om att det är bökigt...

M: Ja, det är ju skitjobbigt, men jag ser ingen nackdel med det faktiskt.

I: Nej.

M: För jag tror att det är mycket bättre i längden. Om man... för ibland så har det varit så un... jo, det var ett projekt som Park och naturförvaltningen här uppe i Haga, där de hade haft två olika förslag, den lilla öppna platsen bakom skolan som ligger ut mot Skansberget. Ja, men den, som är kommunal liksom, som, som de hade haft olika förslag för och det hade varit väldigt många inblandade, en väldigt stark boendegrupp, eller två olika fraktioner kanske det var också flera olika bostads... eller fastighetsägare runtom, både hyres, hyresbostäder och bostadsrättsföreningar. Det var ett ganska låst läge, där man hade... det starkaste förslaget var att man inhägnade nästan hela platsen med fotbollsplan liksom, och hade slänter och, ja. Och då fick vi göra en skiss som liksom en oberoende part för att det hade låst sig och då fick vi komma och göra en alternativ skiss liksom. Och det är ganska bra om man kan ha kvar det, det läget liksom, att beställaren är den som får ta diskussionen som sagt var och avgöra vad som är väsentligt och inte, men han kan ha, eller han eller hon kan ha oss som en oberoende part utifrån som, som tillsammans med beställaren skall väga in det som är viktigast och hitta en lösning. Ibland så blir det ju att vi också får göra två alternativ, liksom. Men där i Haga så blev det så att de gick på det, den här kompromisslösningen, för det var lättare då för alla att, det var inte så infekterat liksom, alla att enas kring den. Sedan fick vi inte proja det för det var ett av de andra kontoren som hade, hade det. Ja... vad var det du frågade egentligen? Jo, just det, vår roll, om vi har direktkontakt med de boende.

I: Ja, just det.

M: Jag tror att det är väldigt bra, men att man... inte, man får inte bli för neutral, men liksom att man är mån om att markera att det, det får beställaren avgöra liksom.

I: Men det är inte ni själva som avgör om ni vill ha direktmöte med de boende, eller... det avgör inte ni?

M: Nej, vi kan efterfråga det och liksom argumentera för det, men de är oftast så, jag tycker att det är sällan vi kan påverka, utan det ligger ofta i deras sätt att jobba liksom, att det är på det ena eller det andra sättet.

I: Vet du, i de fallen då där det är en bostadsrättsförening, och typ den här lilla gruppen kontaktar dig då, brukar de ha haft möten i sin bostadsrättsförening tidigare, innan...

M: Det varierar nog väldigt mycket, [Ja] men jag tror att det oftast är så att den här gruppen kör det ganska fristående, som kanske är en del utav styrelsen eller så eller kanske stämmer av

det med styrelsen, men jag undrar om de har, det känns inte som om de har allmänna utan...
Ja, det är jättesvårt att säga, men jag tror inte det.

I: Nej, okej.

M: Utan det är nog kanske önskemål då som de samlar på sig under lång tid liksom och då har man oftast pratat med alla liksom, och så. Men där är också väldigt olika hur, i vilken mån de redan har en färdig bild av vad de vill ha eller inte och där händer ju också att de går och ber om förslag från ett par olika kontor, så att de kan få olika förslag. Och det verkar ju ganska bra, om man har möjlighet att göra så.

I: Hur brukar önskemålen se ut, de som finns?

M: Ja, det är jätteolika, vi har haft två bostadsrättsföreningar nu på sistone som har varit väldigt specificerade. Fast de är ändå olika i, den första var väldigt specad, men lämnade, alltså i... de var väldigt tydliga med vad som var problemen och vad de hade för önskemål generellt liksom, men inte hur, [Okej] utan de kunde överlämna till oss ganska fritt, men sedan kanske de ändå bara tar delar liksom. Men den andra var en pytteliten uppgift bara egentligen men som de hade specat väldigt noga men, och där vi gjorde ett förslag och tolkade deras och enligt vår stil liksom, men där blev det lite märkligt för att de, det visade sig ändå att de hade en ganska klar bild [Okej] av vad de ville och den hade vi ju naturligtvis inte gjort. Men det kanske var bra för då, då fick de ju, ja, då fick de ju sin bild att bolla mot vårt förslag då, va. Men det, det, ja, det enklaste för oss är om de är tydliga med förutsättningarna men att vi faktiskt får komma med ett förslag.

I: Brukar önskemålen på något sätt stämma överens med vad ni själva tycker behöver förändras eller förbättras på de här gårdarna?

M: Ja, det tycker jag. Och, men då det roligaste är då om det känns som om vi kan få rollen av att ge dem en helhetssyn liksom. För oftast så är det ju så punktvis vad som är problem och det är ju det man inbillar sig att vårt yrkes... eller att vår uppgift är liksom att kunna hitta den där ramen till det hela liksom, sen kan man göra... och då ingår det ofta önskemål om i vilken takt man kan ta det liksom, om det går att dela upp det i etapper eller man kan dela på det på något vis och också se vad man bör prioritera och inte. Och där har vi också, vi har ju sällan direktkontakt med entreprenörer, det är märkligt i hela systemet, tycker jag. Man försöker jobba mer och mer så att vid offerter och så där så kan man boka in att man även har tid under bygget, men ofta är det så att man ritar handlingarna och sedan lämnar och sedan... kanske de ringer när det är panik och sådär, va, men... och i och med det har vi ju inte liksom direkt samarbete ofta med entreprenören [Nej] men, men nu har vi försökt att börja luska, eller vi har ju några som vi brukar ringa eller rekommendera, för det kommer ju alltid upp som fråga, ja, vad gör vi nu, när de har fått sitt förslag liksom. Och då är det också väldigt olika om de vill att vi skall rita en förfrågningshandling eller om de går direkt till en entreprenör och liksom frågar mer informellt vad det kostar och så där, va. Och i det skedet händer det ju massor, så det vore ju drömläget att man hittade en entreprenör som gärna ringer oss och frågar och de flesta där hittar ju på själva då och, och tycker. Vilket inte alls alltid är fel, men det är ju synd när vi har haft en tanke som kanske försvinner då, va. Det låter som jag är så bitter och sur, men det är jag inte. Men det är som ett glapp däremellan helt enkelt, som är väldigt märkligt. Och sedan är det skittråkigt, för att bara genom att sitta här och vara sur så cementerar jag ju det lite grann, men vi önskar ju, de gånger det funkar är det ju jätteroligt. Som till exempel då med han på Poseidon, eller några entreprenörer som vi har haft tur att få på byggen och som, som kan rädda väldigt mycket eller liksom hjälpa upp. (Otydligt)

I: Finns det någon generell bakgrund och, nu skall inte jag fråga generella frågor men, och mål, bakgrund och mål till att man vill förändra sina bostadsgårdar?

M: Ja, för, för de flesta är det väl helt enkelt att man ser det som en del av sin boendemiljö och uppskattar mycket att ens trädgård är fin. Det är målet för de boende. Och det är för att, det kan ju vara gamla längor som inte har skötts och det kan vara sådana som har anlagts på

fel sätt så att de, alltså funktionerna funkar inte eller det fungerar inte helt enkelt. Och för bostadsrättsföreningarna kan det ju också vara för att öka värdet liksom, men det tror jag inte är det första skälet, [Nej, okej.] utan engagerar man sig så är det ju mest för att de boende vill få en fin miljö liksom, det tror jag. Och för, för hyres, fastighetsägaren till hyresrätter så är det väl, ja, det är väl, ja, både ekonomi, främst ekonomiskt för att folk skall trivas och bo kvar, och att man väl har skyldigheter att sköta det och ofta att minimera skötsel, skötseln på det också, så att det inte blir för dyrt att sköta det.

I: Skötselnivån, brukar den då sjunka i och med de här förnyelsearbetena, eller är det...

M: Ja, det inbillar vi oss.

I: Det är meningen?

M: Ja, det är ofta meningen, men frågan är om den gör det. Men jag menar, det är alltid villaägare och vad det än är, är ju att de vill inte sköta vegetationsytor liksom, och det är en väldigt märklig syn på det. Men det är så jättemycket att det kostar för mycket, men det kan inte vara gratis liksom, det kan det inte vara. Och särskilt inte första åren innan det har satt sig, så är det jätteviktigt att ha en bra skötsel på det. Sedan kan man, sedan kan man ju rita väldigt olika nivåer liksom [Ja] om det skall vara mer exklusiva trädgårdsanläggningar eller inte, liksom.

I: Brukar ni ta någon hänsyn till kunskapsnivån hos skötselpersonalen?

M: Ja, vi försöker, men det är, det är jättesvårt eftersom vi ofta i en helt annan, eftersom vi inte har kontakt med dem oftast. Men den frågan har vi till och med liksom i vårt kvalitets-system, att den skall upp i, när man förhandlar om kontraktet liksom, för att det är, just för att det är så avgörande. Sedan kan det skifta, de kanske får en ny fastighetsskötare efter två år som är mycket sämre eller bättre och då, då skiftar det, men det är ju helt avgörande. Vi kan ju rita in hur krävande saker som helst liksom eller hur häftiga saker som helst, men om de ändå inte sköts så är det ju ingen idé liksom. Men det är ju likadant om vi skall rita in en dammanläggning eller... eller så som måste, just det, men likadant att man i högre grad alltid bifogar en skötselplan. I beskrivningen ingår ju alltid liksom garantitiden, att även ha en som skall följa objektet, det försöker vi också få in mer och mer. Där man kan skriva intentionerna liksom, hur man har känt kring anläggningen.

I: Finns det några faktorer som du tycker är avgörande för att, om ett projekt med brukarmedverkan blir lyckat... eller misslyckat?

M: Ja, det är, det är just vilka frågor man ställer och hur beställaren filtrerar de svaren. Och just att man, att man enas om, att man får samsyn kring vad man kan uppnå med detta liksom. Eller inte, inte nivån, men liksom... ja, vad som är de viktigaste sakerna att förändra. Och det hänger ju väldigt mycket på beställaren och... eller när det är direkt mot bostadsrättsföreningar, även om inte de har specat så tydligt, men att vi ställer rätt frågor så att det blir rätt nivå på det. Men sedan också, jo, det som ofta är svårt när det gäller bostadsrättsföreningar, de har oftast inte så mycket pengar, och vi kan inte så mycket tid på det, vilket gör att de oftast får en skiss. Och ifrån en sådan skiss till att det skall anläggas på rätt sätt så är det en rätt så lång bit och, och den, den känns väldigt svår att motivera att de skall lägga så mycket på det, det kostar mycket pengar liksom, det är ännu värre med villaägare, men... Så det är ju skillnad, fastighetsägare förstår ju mera, eller är ju mera ofta inne i den, i den världen så att de vet hur det systemet går till liksom. En bostadsförening kan det hända väldigt mycket, som sagt var, mellan en skiss och när det anläggs. Och det vet jag inte riktigt hur man skall komma åt, om vi lägger ner fyra dagar på det liksom så är ju det nästan självklart att det saknas en massa, va. Och om de lämnar den skissen till en entreprenör så händer det väldigt mycket på vägen liksom.

I: Är det vanligt då liksom att efter ni har gjort skissen och lämnat, då är det alltså, då klipps er kontakt med...

M: Ja, ganska vanligt, det är det. Och det har, jag vet inte hur man skall komma åt det bäst. Jag tror, eller jag tycker att det bästa vore att, att få strötimmor i sådana fall. Eller, det kostar ju, det är också problemet med de små projekten, att det kostar oss för mycket, för man går ju alltid in och vill engagera sig liksom. Och det är ju starttid och man skall ha tag på underlag och... och liksom kläcka idéerna och sådär, va, och då blir det dyrt för oss att bara få göra små instick. Men jag tror egentligen att det, att få komma ut på plats och få diskutera det hade varit väldigt bra.

I: Men det är mycket en ekonomisk [Ja] grej då?

M: Ja, det är det.

I: Mer tid kostar mer pengar och så vidare.

M: Ja.

I: Har du reflekterat någonting över din roll i projekt med brukarmedverkan kontra projekt utan brukarmedverkan?

M: Problemet är ju att de utan är ju, är ju nybyggen oftare. Och då är det ju mera ett standard, eller inte standard, men då är ju det alltså, så som hela byggsystemet är uppbyggt med att vi ritar handlingarna liksom och har väldigt tät kontakt med beställare och även säljare på till exempel HSB eller JM, eller så. Då för ju de på något sätt brukarnas talan. Och det känns, de har inte varit med jämt, det känns som att de, i alla fall i de projekten som vi har jobbat med på sistone, att de ha haft en större roll.

I: Okej.

M: Och det är ganska bra. Men det, det är väl skillnaden att ofta, vid nybyggen är det ofta större projekt för oss, liksom att då har man ju hela rollen att ta fram alltihop, liksom. Och därmed har man lättare att specia i mycket högre grad eftersom det är just det, det skedet som vi inte kommer till i bostadsrättsföreningar och så, va. Men så är det ju inte alltid, för att, till exempel som gentemot Poseidon, va, så händer det ju också att vi gör hela förfrågningsunderlaget.

I: Ja, ja.

M: Jag pratar samtidigt som jag funderar. Jo, kanske att det, att det, men det handlar ju kanske också om att man bygger i en befintlig miljö, eller i en helt ny liksom, att det är olika uppgifter på det viset, för att i den nya så, så kan man ju oftare ta ut svängarna mer just för att man jobbar med helheten och man kan hitta på knasigare grejor liksom som man kommer överens med beställaren om, jämfört med i en befintlig boendemiljö, där man naturligtvis har mycket mer att ta hänsyn till. Och där jag också tycker att det skall vara så, det skall inte, oftast, det beror på om det är liksom, det kan vara en sådan här terrass som man kan göra om totalt, eller man kanske skulle behöva det, men oftast har ju bostadsgården någonting som är värt att utgå ifrån i högre grad än en, än en nyanläggning liksom.

I: Har det hänt över huvudtaget att du har jobbat med en befintlig gård utan att ha någon input från de boende?

M: Ja, där, för att då kommer det kanske ifrån de boende, men det känns inte som att de har haft så mycket att säga till om. Där vi har uppdraget ifrån en förvaltare, som i sin tur för diskussioner med fastighetsägare, det är en väldigt liten fastighet som jag inte har koll på hur hennes kontakter med de boende är egentligen, men det känns som att... vi fick ofta göra så billigt som möjligt [Okej] och inte, de gav inga synpunkter på egentligen, eller det kändes inte som några önskemål vad gällde deras del när det var sådana tankar och då, någonting, men billigt. Och där är, ja, just det, nu gnäller jag igen, det är verkligen inte mitt mål. Det är ett fantastiskt roligt jobb jag har. Men det gnället beror ju verkligen inte på de boende liksom, där vi blev ganska paffa över hur, att man inte lägger lite mera krut, som skulle ha gjort väldigt stor skillnad i den här handläggningen liksom. Men det var nästan uttalat att här gör vi inte så mycket, det är väldig skillnad på en annan av deras fastigheter som, här är det viktigare liksom, så.

I: Okej.

M: Ja. Och där hade de, ja, just det, på det stället där det var viktigare, där hade de också frågat de boende mycket, då.

I: Okej. Ja. Men det var samma, ja...

M: Inte samma fastighetsägare, men samma förvaltare då som höll i det här.

I: Okej, men då har väl fastighetsägaren kanske ett visst inflytande...

M: Ja, visst, inställning är olika, ja. Jag funderar på om det är något mer utan. Nej, det är vissa av de här Poseidons då, där de inte har hört av sig innan.

I: Vilka är de direkta fördelarna med att ha med brukarna?

M: Det är de som kan sin gård eller plats och vet hur den används liksom och vet vilka problemen är och så. Ja, det är de som har bäst bakgrundskunskaper liksom.

I: De, de grupperna eller de, ja, de grupperna som inte hör av sig eller har några åsikter när det kommer ett förslag, brukar man ta hänsyn ändå till dem i, ja, i själva utformningen av gården?

M: Ja, det gör man ju om det, för ofta har ju fastighetsskötaren ganska bra koll på vilka problemen är och hur det används och så där, va. Så har man bara en bra dialog med dem så blir det ju indirekt att man tar hänsyn till de andra, och det gör man ju eftersom det oftast är för att förbättra det, liksom. Och de som hör av sig, man får ju hoppas att de på något sätt representerar de andra boende också, liksom. Sedan kan det ju vara, det är ju inte säkert att alla bryr sig heller, liksom.

I: Nej.

M: Det kan ju vara någon som det är helt egalt.

I: Ja. Tycker du då att, tycker du att det räcker att ha den kontakten som ni har haft i, i arbetet, är det tillräckligt för att man skall förankra sina idéer?

M: Nej, jag tycker att det skulle, med bostadsrättsföreningar är det helt tillräckligt [Ja], men hyres... det är så svårt det här för det beror mycket på, i vissa områden har de ju väldigt mycket omflyttning liksom och då som sagt var, det kanske är en del som inte bryr sig faktiskt. Men jag tycker, jag tycker att det vore bra med ännu mer än vad vi har haft, att i större utsträckning ha utsatta möten med boende liksom, eller, ja, för att få höra det direkt. Tycker jag.

I: Och det största hindret för att ha det?

M: Jag tror att många fastighetsägare tycker att det är bökitigt.

I: Det är det.

M: Ja, det tror jag. Och det är det. Och det kräver som sagt var att man vet vad man frågar och vet vad man lovar också. Och också det, jo, men, också det, där kan det ju komma upp sådana saker som att de boende skall sköta vissa delar och det, det, det resonerar man nog olika kring för det, det hänger ju också väldigt mycket på, ja, vilka som bor där, och de flyttar och de blir gamla och så där, va, så det vill ju till att beställaren i sådana fall har en flexibilitet med det och ha en nära kontakt så att man vet när det funkar och när det inte funkar och ganska snabbt kan växla där. För det bygger ju på att man har en fastighetsskötare som har nära kontakt då. Och det är svårt att, att ha det som en grundförutsättning när man ritar någonting, det känns så, utan det får bli... Man kan ha en tanke, med var det skulle passa och inte liksom, men, men... det är svårt att bygga någonting på det, tror jag.

I: Men det brukar ändå inte vara bestämt redan i projekteringsskedet då, om, om tanken är att det skall vara en förvaltning av, alltså att de boende skall vara med i förvaltningen av gården sedan?

M: Ja, vid en ombyggnad är det ofta den nuvarande situationen som avgör det [Ja] om man vet att uppgång C, de älskar att sköta det liksom, då låter vi dem fortsätta göra det, men övriga uppgångar planerar vi så här och då kan vi göra om det sedan om det skulle vara så att... Vid nybyggen är det ju sällan det planeras för. Ibland så, så skall det vara med något område för det, där man kan odla själv och så där liksom, men det är inte så att det är någon förutsättning.

I: Nej, nej, just det. Den här, alla de här projekten som du har jobbat nu med, med brukarmedverkan, tycker du att de har blivit lyckade?

M: Ja, det tycker jag.

I: Har du varit på någon av gårdarna efter att det har blivit genomfört?

M: Ja, det har jag varit.

I: Har det blivit som du hade tänkt dig?

M: Det varierar jättemycket, ibland ja, och inte alltid. Jätteolika är det verkligen. Och det beror på både, man vet att där tänkte vi fel liksom, det här funkar faktiskt inte i längden och det här är fel på grund av anläggningskedet, eller i anläggningskedet.

I: Händer det att du kan se på resultatet att brukarna har varit med och haft sin, ja, sina önskemål?

M: Nej, det är svårt att säga generellt, för det hänger, det kan vara lyckat eller misslyckat på grund av så många olika anledningar, så det kan vara svårt att se varken eller, tycker jag.

I: Om du då skulle få välja att vara för eller emot brukarmedverkan?

M: Då är jag förstås för, jag är för.

I: Du är för. Ja, men vad bra, då har jag nog gått igenom min lista. Jag får tacka så mycket.

M: Det var så lite.

L = Respondent

I = Intervjuare

I: Mitt examensarbete, det handlar om, det är främst brukarmedverkan då vid förnyelse av befintliga bostadsgårdar.

L: Ja.

I: Är det någonting du undrar, sådär allmänt innan vi sätter igång?

L: Ja, alltså vad jag kan förstå här så är det ju själva metodiken som du är ute efter, va?

I: Ja, det ligger mycket på det, ja, absolut. Och även din roll då i de här olika projekten.

L: Ja, just det, ja. Alltså, det är klart att det, det är ju, det har ju skiftat väldigt mycket, va.

Okej, det har ju blivit lite mall av det så småningom men det är ändå väldigt mycket olika...

Alltså, till exempel allmännyttan. MKB, de har ju sina klara mönster så att säga, va. Men kommer man sedan över till HSB till exempel, va, så jobbar de efter ett helt annat system, så att säga, va.

I: Okej. Alltså, de har sina inarbetade system för just arbete med brukarmedverkan?

L: Det roliga är, att jag var, jag tror att jag var nog den som var först alltså i Malmö om att jobba med detta och det var någon gång i början av 70-talet, va. Då, då... då hade man ju inte kommit igång med de här 75-procentiga bidragen och räntebidragen och allt det där, utan det var väl mer att man skulle försöka att uppamma ett intresse så att säga på bostadsområdet för, för förändring så att säga, överhuvudtaget, va. Och ofta så var ju det där väldigt starkt förknippat med sociala problem, då va. Så jag jobbade ju på Kroksbäck, då va, med... tillsammans med en fältsekreterare och sådant där, social... socionomer, va, som jobbade, det hette nog fältsekreterare, tror jag. Så att de jobbade alltså ute bland folk i området, va, för att liksom stötta problemfamiljer och barn som hade problem i skolan och så vidare, va. Så att de kunde ju, så att säga, de kunde ju den sociala problematiken väldigt väl, alltså va. Också tyckte de att ett sätt att intressera folk för någonting, det skulle... som alla kunde känna intresse utav, det var just utemiljön så att säga, för att det hade ju alla familjer gemensamt, va. Och därför så var jag med från början och pratade och försökte uppamma ett intresse, då va. Men det var ju intresset för, från byggarna eller bostadsrättsinnehavarna eller fastighetsägarna rent av, det var ju rätt så ljust egentligen, va, man var ju väldigt misstänksam och sådär, va. Så man låg väldigt lågt, alltså, i det läget. Och det gjorde att vi ritade egentligen ingenting, utan vi pratade mest, alltså på möten, och visade lite bilder och sådant där, va, få igång samtalet helt enkelt, va. Men det, det, det var nog i början på 70-talet, tror jag, ja, det var det säkert. Och sedan så kom det nog igång mer. Det här jobbet som jag har, Gullviksborg här, det ringde jag och kollade nu på förmiddagen och det började vi ju att rita på i... 77-78 någonting sådant.

I: Okej.

L: Och sedan blev det utfört i början på 80-talet då. Det är alltså numrerat 83, det innebär alltså att, att det var 83:27, va, det var ritningsnumret, så att det, det måste ha varit... man byggde detta -83 då, va. Och då projekterade vi säkert... kanske, -80, någonting sådant, va. Så att... Och det var ju ett 60-talsområde då, va, som... Men då hade ju, då hade de där förutsättningar kommit, att, att man fick 75 procent i bidrag, det var otroligt fördelaktigt ju.

I: Ja.

L: Och sedan var ju då, de 25 procent som var kvar, de lånade man till 3 procent i ränta, tror jag att det var. Och då var ju räntan, då var ju räntan någonstans på 8-10 procent, någonting sådant, då, så det var ju... Och sedan så, sedan så ökade alltså räntan med 0,3 procent, tror jag, per år, va.

I: Okej.

L: Tills man kom upp i... vad skall man säga, marknadsränta, va. Så att det var ju fruktansvärt fördelaktigt. Och det tog väldigt lång tid ändå innan de privata fastighetsägarna började på att

nappa på det, utan det var nästan bara allmännyttan som körde detta, va. För de var välinformerade då, va. Så att... det var så det började, kan man säga, och sedan, sedan, sedan kom hyresgästföreningen med in i bilden, då, va. Och då, då fick man hyresgästföreningen också fick man allmännyttan och sedan tillsatte man ju i Malmö en avdelning, kan man säga, va, som, det var ofta två landskapsarkitekter, i varje fall en, va, som granskade handlingarna, va, innan de gick vidare till, ja, var tusan var pengarna, det var väl... Bostadsdepartementet eller något sådant, det gick upp till Stockholm i alla fall, va. Och sedan då så fick man...

I: Alltså, som på något vis godkände?

L: Ja, de gjorde något slags go... de fungerade, kan man säga, som en förlängd byggnadsnämnd eller någonting sådant, va, och att de skulle kolla att det höll en skälig standard och så vidare, va. Lekplatserna var utrustade med lekredskap som var okej, va, säkerhetsmässigt och, och sådana saker. Så att, då, då blir ju proceduren rätt så fast.

I: Ja.

L: Men sedan då så var det ju, när man kommer över just på privata fastighetsägare, så vill ju de framför allt hålla borta hyresgästföreningen, va. Det har alltid funnits en konflikt mellan hyresgästföreningen och... och... skall vi se här, ja, hyresgäster och hyresgästföreningen och sedan då deras egna ekonomiska intressen då fastighetsägaren, va, så. Där, där var det olika, va, men det blev så till slut att, att det skrevs helt enkelt på det viset att, att även de privata var tvungna helt enkelt att ha kontakt med hyresgästföreningen, va, så att, det blev liksom i princip som allmännyttan efter hand.

I: Det var någon typ av villkor för de här [Ja, precis.] pengarna?

L: Ja, ja, jo då.

I: Hur fungerade det i realiteten? Jag tycker att man har hört på vissa håll att det här samrådet har varit ganska pliktskyldigast, ett litet möte, det räckte med en underskrift på vissa ställen...

L: Ja, ja, jag tror att, jag tror att de var väldigt ambitiösa i Malmö faktiskt. Jag tycker, tycker att, om man kan ta ett exempel, ta här Gullviksborg till exempel, så, jag tar en penna här, så. Det är ju ett område, vet du som, ja, det går en gata här, va, och en som går in här till en förskola som ligger här borta, va, också en lokalgata som kommer in, Gymnasistgatan, va, som ligger här. En hel del, alltså, kan, kommer jag inte ihåg nu, men, men detta är liksom halva området, och sedan ligger andra hälften här.

I: Okej.

L: Och... då jobbade vi faktiskt på det viset att vi hade faktiskt en kontaktkommité alltså, eller en arbetsgrupp som då bestod utav de två husen där, va. Det var nummer ett, och sedan nummer två, och nummer tre och nummer fyra, va. Och varje sådan grupp bestående utav då, framför allt var det ju boende som var med i hyresgästföreningen som var med, kunde vara varierande, va, men det kunde vara en sju, åtta stycken, kanske. Och sedan så var det då, så att säga, boende som inte var organiserade i någon, i någonting utan kom utav rent intresse, va. Och sedan hade vi ju som regel någon representant ifrån byggaren, då, i det här fallet MKB, va, som var med på mötena, och vi hade, vi hade ju möten, vi kan säga varannan vecka.

I: Okej.

L: Och det körde vi då, då körde vi det ifrån... alltså vi, alltså vissa årstider, våren till exempel är det knappt lönt att tänka på att, för att då kommer inte folk och inte sommaren heller, va, utan det är ju, det är ju september, oktober och sedan framåt till och med mars, kanske, va. Det är vinterhalvåret, [Just det.]va. Och då, då hade vi möten med och det handlade väldigt mycket om att... i början så visade jag väldigt mycket bilder, diabilder, gårdar och jag visade bilder ifrån Italien och Spanien, alltså överhuvudtaget bara för att visa vad man kunde hitta på så att säga, det var bara egentligen fantasin, för att det var rätt gott om pengar i och för sig, va. Så att, det var egentligen mest, ja, man kunde resonera om nästan vad som helst, så att säga. Och sedan efter det när de där fantasibilder hade klarats av, va, så gjorde vi enkla skisser.

I: På själva mötet, eller?

L: Vi skissade, vi hade en skiss, en skiss med oss i regel, va, men sedan skissen hade jag alltså rullen med mig, va, som jag rullade över och sedan så skissade man och skrev dit, va, att de tycker det och de tycker det så att man fick en stomme att gå på, va. Och sedan började vi då liksom att nysta upp bit för bit, alltså, till exempel detta, va, med, med, då och då var det ju naturligtvis vägdragning, va, som var viktig, angöringen till entréerna, va, och sedan var det då lekplatserna och sedan var det då övriga grönområden, så att säga, va. Och, det var det man diskuterade då först och främst, va. Och det som... de där löshästarna som jag kallar dem då, de som inte var organiserade, det var ju oftast ensamma mammor, faktiskt, va, som kom, som hade kanske ett eller två eller tre, tre barn, va. De var ju väldigt intresserade utav lekplatsen naturligtvis, hur den skulle utvecklas, va, och var den skulle ligga i förhållande till var man bodde, va, också... tyckte de kanske att det här var lite väl långt, om de nu hade småbarn, va, de ville ju gärna ha sina lekytor så att de kunde ha en viss uppsyn ifrån lägenheten, va. Men det fick ju ofta bli lite kompromisser, så att i det här fallet har den hamnat här, va. Och ... det... det var ju en grupp som var aktiv kan man säga, va, väldigt aktiv.

I: Fanns det flera sådana grupper som gick att urskilja lätt att...

L: Ja, alltså barnfamiljerna, och sedan, sedan, men det är ju lite närbesläktat, sen var det ju dagbarnvårdare så att säga, va. De hade kanske tre-fyra barn, va, och det kunde vara, det kunde i ett sådant här område faktiskt vara rätt många, det kunde vara en fyra-fem sådana grupper, så att säga, va, det kanske var nästan lika stor som en förskolegrupp, det var ju 20 kanske en avdelning. Det kunde vara samma åldersgrupp och de var också runt 20, va. Så att de hade ju stort intresse, va. Och sedan pensionärer som var hemma mycket på dagarna, va, och som inte vill ha några lekplatser. Jag antar att de tyckte att det var stökigt och störigt, va, kan man inte lägga det någon annanstans och måste de verkligen vara på gården och så vidare, va. Så där var det ju liksom två... intressekonflikter [Ja.], kan man säga, va. Men, alltså, de var ju i och för sig rätt lätthanterliga, men när man sedan kom upp i en grupp barn eller ungdom, kan man säga, som var 11, 12, 13 och, de är ju jättesvåra, så att säga, att göra av på gården egentligen, va. Det är fotboll och det är ishockey, va, och det är... lekredskap är ju inre att tänka på [Nej.] utan i bästa fall så kan det ju vara... spännande gårdsmiljö överhuvudtaget alltså, att, att man rör sig i en gårdsmiljö som man känner är lite spännande på något sätt alltså. Vi jobbade väldigt mycket med kullar alltså för att, för att skapa ett, skapa ett rum, så att, gårdsrum, va, som inte bara bestod utav hus och väggar, utan att vi hade, att vi hade även byggt upp ganska höga kullar alltså, och planterat baksidan, då, också fick kalkbackar och annat då, det blev fint där, va. Men, men de grupperna kan man nog säga var, var, de var livaktiga. Och sedan försökte vi få med fastighetsskötaren, va, därför att, de, de, de kom ju aldrig till några möten, va, det gjorde de inte [Okej.] kanske någon gjorde det, va, men alltså de flesta höll sig undan, men de hade ju, de ville ändå hålla sig informerade och det var lite odemokratiskt kan man säga, va, därför att jag tycker att demokratin var rätt så välutvecklad, så att säga, på, i en sådan här gårdsyta, va, men de, de ville gärna liksom ha ett separat möte liksom, efteråt alltså [Okej.] och komma och tycka och tänka, ja, men ni får ta bort lite träd, kan inte vara så jädra mycket träd och så vidare, va. Jag menar, de tänkte på arbetsinsatsen, va, räfsa löv och så vidare ville de inte, och, och inga smala gräsytor som är svåra att klippa och... jag menar, de lade sådana grejor, va, som i viss mån påverkar utseendet naturligtvis. Och det var ju inte så bra, va, för att komma sedan tillbaka och dagen därefter att, det där, så sa vi ju inte, det var ju inte så vi kom överens om på förra [Nej.] mötet. Det kunde vara alltså en orsak till att man, de började titta på en med en viss misstänksamhet, va, att man gick fastighetsägarens ärenden så att säga, va, istället för att gå deras ärende, för det var ju det som var meningen egentligen, va. Så att där, där var det lite grann en konflikt som dök upp då och då.

I: Hur hanterades det? [Ja, alltså...] Alltså gjordes det några försök att få med de här fastighetsskötarna på, [Jao...] på mötena, eller?

L: Det, det, alltså, det var, det var svårt och sedan dessutom hade MKB, och har fortfarande alltså något slags metodik, metodik att de, att de flyttar sin personal så att säga, och av vilken anledning vet jag inte säkert, va, men jobbar kanske någon här något år eller ett par år, och sedan helt plötsligt så flyttar han till ett annat område, va, [Okej.] också kommer det nya så att säga, va. Och jag vet inte om det är nu så att fastighetsskötare får någon relation till de boende, som MKB inte tyckte var så lämpligt, va, jag vet inte, va.

I: Nej, nej.

L: Alltså, ibland misstänkte jag att det, att det kunde vara sådana saker som gjorde att de ville ha nytt folk som inte var fastgrodda så att säga i området, utan det skulle vara, ja... Men i alla fall var det faktiskt en grej som var om, som var lite konfliktskapande kan jag säga. Och... Men... men det som, det som ändå var det fina, tycker jag, i det hela, det var ju att vi som landskapsarkitekter vi kom ju dit liksom och hade idéer, va, och som, som vi var tvungen liksom att modifiera rätt mycket, för att, till exempel sådana saker som, enkla saker som smitvägar alltså. Ja, och de säger, men vi har alltid gått här, vi går alltid emellan de två säger de, ut till busshållplatsen, och då är det inte lönt att lägga en kulle där, va. Jag menar man var hela tiden tvungen att alltså böja sig för det mönstret som de hade på den, på just den gården. De hade alltid gått där och det var lika bra att göra en väg där, i så fall och försöka skuffa lite grann på kullar och annat, va, så att det kunde funka, va.

I: Men känner du på så vis då att de önskemålen som fanns bland de här boende, att det syns i resultatet på, på gården?

L: Ja, det alltså, jag tycker alltså att det kan ligga exempelvis smitvägar som verkar, som man aldrig ha, man hade aldrig ritat dem alltså, va.

I: Nej.

L: De känns som någonting som har kommit till så att säga, va, och de ligger där pliktskyldigast på något sätt, va. Så att de är inte riktigt inbegripna i planeringens helhet på något sätt, va, utan de ligger lite granna i luften, va. Men jaja, ja, jag vet inte, det är också, det är också svårt, ju, att man kan ju dessutom inte bara böja sig för sådana saker, tycker jag, i varje fall inte utan diskussion, va.

I: Nej.

L: Man kan diskutera i och för sig rätt länge, va, och i bästa fall kanske de ändrar sig, alltså men det kan ju bli så, va, att man får sin vilja fram så att säga, va. Men jag tycker inte att det är sådär jätteviktigt att man skulle ha det varje gång i varje fall. Jag tror ändå att, att projektörens... status på något sätt är, det hänger ihop med att man står på sig och tycker att ja, men nu har jag tänkt så och så, nu gör vi inte så, va, och då flyter den här vägen in bättre där istället, va. Jag tycker att man kan hävda de rent estetiska kraven också, va. Men... nej, men sedan, det, det, jag tror att... Sedan tror jag just det som, som du själv sa att hur löste vi detta med fastighetsskötarna och det var väl många gånger att man, exempelvis att, att de, om vi säger att de hade reagerat på de där träden, just det här med träd på detta viset, va, ville de i princip nästan alltid ha bort, men alltså just den här högre typen utav träd som finns här, den är väldigt väsentlig för just den här rumsbildningen för allt det här gyttret som, som sedan kommer att hända här inne, va. Och då, då stod man på sig där och ville att, nej, de där måste vi ha, va, och sedan kom de på plats, va, och sedan blev de ganska omilt behandlade, så att säga, va, i form utav... rent felaktiga besvärningar och man skötte dem inte rätt och så vidare, va, så att, det... Och i detta området fanns det, eller finns fortfarande, väldigt, väldigt fina plataner som är... nu är de väl antagligen 40-50 år, jättefina, som de ville plocka bort alltså, ta bort helt och hållet, på grund utav att det var arbetskrävande. Och sedan till slut så, så fick vi dem liksom att acceptera, att de var tvungna att vara kvar, va. Men sedan har jag sett på senare år att de beskär dem våldsamt, på ett fruktansvärt sätt alltså. Så att de får ändå alltid sin

vilja igenom på något sätt, va, för att upprepar de de här kraven till sin chef och chefen går vidare till sin chef och så vidare, så till slut få de som de vill så att säga, va. Så att det, det, man kommer ändå till korta på något sätt, men, men, men alltså, i alla fall så, så blev de planterade och de blev väl... någon utav dem växte väl upp, men det är inte så man vill ha det, va. Och då hade vi ju slutbesiktning och sedan hade vi två års garanti på det, va, och då var man ju, visste man ju i alla fall att växterna hade rotat sig och att det var igång och växa, va, men, men sedan hände mycket liksom, som man, som... Och jag har, just när det gällde Gullviksborg så var jag inkopplad där i ganska många år i efterhand alltså, och just de här träden som de ville ha bort, alltså det, de återvände med dem flera gånger och ville ha dem beskurna.

I: Okej

L: Men jag, jag gick inte med på det utan det var bara då någon tunn gallring som jag kunde tänka mig, va, men nu har jag sett att... nu när jag blev pensionerad så tyckte de, nu har vi inte den där jävla Trulsson som bråkar mer, så då skär vi ner dem. Så att det, det, ja, det blir lite granna sådant, va.

I: Men det är väl ganska ovanligt annars att man har... ja, att man har lång tid efteråt, att man återkommer och har något att säga till om överhuvudtaget?

L: Jo, alltså det är några sådana områden i Malmö som jag har haft väldigt lång kontakt med, ifrån säkert 25-30 år, tänker jag. Och då, och, och även då när det har blivit, för att det får man ju också inse att det, vissa grejor man föreslår är inte sådär jänkla bra, alltså va, det upptäcker man ju till slut, va, att, att det här borde ha sett annorlunda ut, va. Och har man då en hyfsad relation med beställaren så har man ju chans att säga att det här tycker jag att vi gör om alltså, den här biten. Justerar den vägen, eller någonting sådant, va. Och det, det har fungerat på ett antal utav de här områdena. Och det är ju rätt trevligt, va. Men förr eller senare så tappar man ju kontakten med dem i alla fall, så...

I: Ja.

L: Och sedan har man ju det ålder, alltså just det med, det är ju en sak att jobba med sina, alltså arbetskollegor, eller är, som är i princip i samma ålder så att säga, eller, det är faktiskt lite lättare, va, för helt plötsligt så slutar ett antal människor, eller de byter jobb när de kommer upp i, ja, de flesta avancerar på något sätt och försvinner till ett annat jobb också kommer det in nya, unga som ser på ett helt annat sätt, så att säga, på problemen, va. Och det, det, det, där ligger också liksom en förändring som, och då är ju demokratin ifrån den här gruppen som en gång jobbade med detta, då är den ju helt borta, så att säga, för man, man... i de fall där jag har haft de här kontakterna här med de här gamla gårdarna så har aldrig någon boende varit inblandad i förändringsarbetet, så att säga, va.

I: Alltså, du menar själva genomförandet, eller?

L: Ja, efter att man har genomfört det och sedan kanske området har haft tio år på sig, va, och sedan tycker man att nu måste vi, vi byter plattor eller vi lägger några snygga plattor eller kantsten eller vad det kan vara. Det är ju ingen, det är ju ingen förändring som man förankrar bland de boende så att säga, va, och det beror väl antagligen på att det är beställaren som betalar, va. Men de, de, de där förändringsarbetena som skedde då på 70-80-talet det var ju liksom... villkoret för att man skulle få pengarna det var att det fanns ett boendeinflytande. Så det, det haltar lite grann där, va, men, men det skulle man ha haft egentligen, tycker jag, alltså, man skulle följt upp det, va, [Ja.] bland de boende också, va.

I: De här grupperna som inte fanns med på mötena och som inte var representerade, tycker du att det har tagits någon hänsyn till dem i, i själva förändringsarbetet?

L: Nej, det tycker jag inte. De, de, de kom nog att stå helt utanför. Det, det kan ju bero på många saker, va, men det finns ju människor som kanske tycker att de känner sig... ja, att gå på möten är något väldigt ovant för många människor. Och... vi försökte alltid att hålla mötena väldigt enkla, vi drack alltid kaffe [Ja.] och vi hade sådant där, va, kanske bröd och

(otydligt) försökte liksom att lägga fram de här, problemen på ett, ett vanligt språk, så att säga, va. Det, det var jätteviktigt, va. Men, det var ändå vissa människor som, som aldrig kom alltså, va, men jag vet att vi, vi, jag menar jag gick ju ofta i de här områdena, de som jobbade hos mig då, va, att vi gick över områdena och antecknade och det, så de visste ju precis vilka vi var, men... men de dök aldrig upp på något möte, så att säga, va. Det var lite synd, va, men... Och sedan hade vi ju då den där representanten, va, från hyresgästföreningen. De kände ju folk väldigt väl, va. Så att... de, de skulle kanske ha kunnat, och det kanske de gjorde också, va, men vissa vill väl inte helt enkelt.

I: Nej.

L: Och sedan är det ju också barnfamiljer, det är svårt att få barnpassning, och vi, vi hade ju faktiskt det på några utan jobben där vi hade ett till, vi hade en lägenhet till förfogande då, va, och ett eller två rum som vi hade barnkrubba, så att säga, va, där någon passade barnen under kvällen då, med spel och sådant där, va. Och det fungerade bra, tror jag, ibland i varje fall, och... Nej, och så ambitionen var liksom att, att få med så många som möjligt på de här mötena.

I: Vet du hur det gick till när man kontaktade de boende för första gången, alltså inbjudningsförfarandet, eller hur man skall säga?

L: Ja, alltså det gick, det var ju ofta flygblad, va.

I: Ja.

L: Att man delade ut och stoppade i brevlådan och sedan då att man... Det var ju ganska lätt att man, genom hyresgästföreningen få kontakt med dem som bodde i det området till exempel, va, och dem tog man ju kontakt med på ett tidigt stadium, de hjälpte till med att dela ut flygbladen så att säga, va. Och så att den, den kontakten den var väldigt viktig. Och sedan hade de ju, vet du, som MKB i det här fallet de hade ju ett stadsdelkontor [Okej.] där de, där fastighetsskötarna satt och där de drack sitt förmiddagskaffe och åt lunch och så vidare, va, så hade de då en litet kontorsdel, va, där man skötte uthyrning och så vidare, va. Och de människorna, där kunde man ju också gå och få information om det här förändringsarbetet, alltså miljöförbättringen. Så att det, det, ja, okej alltså, den som inte ville de gick ju naturligtvis inte dit heller, va, men de fick väl i alla fall flygbladet och sedan satte vi upp några större affischaktiga grejer i trapphusen. Så att... men det var på den nivån kan man säga.

I: Men var det då så, har jag förstått det här rätt, att de här två husen hade möten om den här gården och de två husen hade om, så att det var inte liksom, alla var inte med på allt?

(Mindre avbrott av Lennarts fru)

L: Nej, vi delade upp det så för, det är ju faktiskt så, när man har den här gården till exempel då.

(Ytterligare ett mindre avbrott av Lennarts fru)

L: Jo, du vet, det är ju så att, det flesta människor kan inte ens tänka på den här gården som deras gård, de tänker mest på precis den entrén där de bor så att säga, va. Det, det är en viktig del och det är en överblickbar del, så att säga, som de kan ha synpunkter på och så vidare, va, och gärna som sagt så att man kan se den här ytan från sitt fönster, va, om man då skulle ha två gårdar, va, då, då sitter någon bara och tänker på sin bit här och någon annan sitter och tänker på sin bit här, va. Och man får alltså, man får inga diskussioner som fungerar, va, utan här man ju, utan man får ta det så, här bor du och här kommer du ifrån den här gatan och går in så. Ja, så att man får relatera väldigt mycket till den egna gången, och... så därför var man tvungen att ta bit för bit så här, va. Och det gjorde ju att, det är också en viktig grej det där, va, det är ju tiden, så att säg, va, att man får inte ha för bråttom. Man skall ha riktigt gott om tid, va, till många möten. Och dessutom är det så att, ofta är det ju så att det sociala livet så att säga, det kan man säga, alltså den här gården den, den var ju ett, alltså man kör ner i ett garage här, va, så att det här är ett betongdäck, va, du vet på 60-talet så byggde man de här

betonglådorna, va, på den tiden, det såg ut som öken kan man säga, va, alltså det såg fruktansvärt ut egentligen och sedan då så var det mycket konflikter och lite tröstlöshet och man, man tyckte det var för jävligt helt enkelt. Men alltså under den tiden som vi var där, va, så har nog alla upplevt det, tror jag, att man var där ofta och man pratade och man hade liksom visioner och man målade upp drömmar på något sätt, va, och folk tyckte att det var egentligen väldigt spännande, va, och folk fick kontakt med varandra som inte hade pratat med varandra innan, va, de fick ju igenom de här projekten kontakt med varandra. Och några kokade kaffe och vi hade till och med fester i de här lokalerna, så att säga, någon gång, va. Och... det, så att, jag, jag, under den tiden vi var verksamma, så att säga, på gårdarna, så vill, så vill jag påstå att det sociala livet, så att säga, det, det blev mycket, mycket bättre. Och, och det vet jag att jag har sagt det till många jobb, alltså många jobb som jag har haft senare att, att, att hellre alltså än att åka, rita färdigt hela gården också kommer en entreprenör dit också får han fyra månader på sig och sedan är allting klart och sedan är det slutbesiktning, va, sedan kommer fastighetsskötaren in också, de, de hinner liksom inte att uppleva... ja, ja det blir en liten förhöjning då, just under, under de här mötena, va, men sedan dör alltihopa på en enda gång när, när projektörerna försvinner, va. Hellre det att man kanske, kanske ritar gården, va, men, men så säger man, nu skall vi ta den här i höst, nu skall vi gå igenom den riktigt, och sedan så byggs den i januari-februari, och sedan så går vi på den biten. Och sedan tar vi den biten här, va. Alltså att man förlänger färdigställandet så att säga, så mycket det någonsin går, va, för att då har, då har liksom växter och allting mycket, mycket större chans att överleva, så att säga, va. Man får något slags känsla för gårdsmiljön, va, än om allting sker så där väldigt snabbt, och kanske många gånger över huvudet, va, på folk, va. Så... den, den biten där vet jag att jag tyckte var väldigt viktiga att, att starta i september, ta hela hösten och projektera, och sedan genomför bit för bit under våren eller någonting sådant, va, och ha slutbesiktning någon gång i oktober nästa år, eller någonting liknande, va. Det, det är, det var absolut det allra bästa, än om man skulle jobba så där väldigt snabbt.

I: Men det var flera möten på varje gård? Eller, ja...

L: Ja, ja, vi hade ju säkert fem-sex möten alltså, på varje gård, va, det hade vi.

I: Okej.

L: Och då var vi, på firman på den tiden, va, då var vi fem eller sex stycken, va, och det innebär att jag jobbade ju inte med alla gårdarna, va, utan det kunde vara då någon annan som hade ansvar för någon annan gård då och så vidare och sedan hade vi naturligtvis utbyte på kontoret, va, med det, va, men så det var inte samma gubbar som dök upp överallt, va, utan det var lite olika.

I: Var de boende intresserade av arbetet?

L: Ja, det var de ju, de, vi hade ju också det så att vi bjöd in dem till kontoret, då, va. Så att de kunde komma dit och titta på var vi höll till, va, och vad vi ritade och så vidare så att de, det, det var de intresserade utav. Det... sedan metoderna var, var ju väldigt olika. Vi hade ju ett spännande projekt faktiskt tillsammans med Fojab, jag vet inte om du känner till, en arkitektfirma i Lund. Det vi byggde en modell, ytterområden är alltid väldigt blåsiga, va. Vi byggde en modell alltså utav hus, och hushöjder och allting sådant där, va, och sedan så körde vi den i en vindtunnel som de hade i Gävle, va. Också fick man då se, så fick man ganska klara indikationer på att vinden den ökar runt en sådan där hörna, va, och då var det ju olämpligt kanske att lägga en sittplats där, kanske någonting sådant, va, eller när den kom här på åttavåningshusen så accelererade vinden och sedan så snabbt ned, 45 graders vinkel också blev ett väldigt blåsande just här, va, en anledning till att det växte nästan aldrig någonting här, va, det växte väldigt dåligt. Sedan då så, ja, möblerade vi med cykelgarage och skärmar och murar och sedan körde man det i, i den här vindtunneln igen, va, också kunde man då se att, att det förbättrade sig alltså. Det blev ytor där som blev läiga och någonting där som är läigt och så vidare också kunde man då anpassa sittplatserna och dessutom kunde man då

anpassa vegetationen också till det, va, så att det passade just de här vindschemana, va. Och det var ju väldigt, alla otroligt fångade av, va, att få sådant klart belägg för, va. Alla tycker att, fan, vad det blåser där, alltså, men alltså då fick man liksom klart för att det blåser verkligen på vissa bitar.

I: Det är så det är.

L: Ja, precis, så är det, va. Så att... det... Ja, det, det var ett bra sätt att jobba på. Väldigt.

I: Ja.

L: Och i just den, den biten där med just det här grundläggande jobbet att man dels mäter in viktiga saker och kanske avväger viktiga saker, va och sedan då framför allt de här människorna som bor på det här området, som vet, de vet ju i princip det här, va. De vet ju att där borta där blåser det mycket och ... och, ja, de har sådana faktiska kunskaper som man egentligen inte kan komma ifrån, va. Fick man fatt i en sådan, några sådana människor på ett jobb så var de ju guld värda, så att säga, för att de, de gjorde ju att felplaneringen blev lite mindre.

(Mindre avbrott när Lennart tittar till hundarna)

L: Men jag kanske bara pratar för mycket runt här nu, du vill väl kanske ta det efter det som du hade skissat här, eller?

I: Ja, jag undrar lite grann vilka, vilka kompetenser som du tycker är viktiga i arbetet med brukare. Jag tänker om det kräver någonting utöver ett vanligt projekt utan brukare involverade?

L: Vad sa du en gång till att?

I: Om du tycker att det kräver någonting utöver, alltså några kompetenser utöver ett projekt utan brukare inblandade. Just det här att arbetet med brukarna, att ha dem med och, ja, på möten och så?

L: Ja... du menar alltså någon... någon som inte är landskapsarkitekt, är det så du menar?

I: Nej, jag... hur tänkte jag, överhuvudtaget, om man tar ett projekt med brukarmedverkan mot ett projekt utan [Ja, ja, okej.] brukarmedverkan, ser du några skillnader eller likheter?

L: Ja, man kan ju ta, man kan ju ta till exempel det här som är en ganska utvecklad process, kan man säga, va, om man jämför det med HSB, det, det, de har ju alltid sin styrelse så att säga, va, och då får ju brukaren, den boende liksom ha sina synpunkter till någon styrelsemedlem. Och sedan så har man ju möte med styrelsen också kommer styrelsemedlemmen då med de synpunkter som, och han eller hon de filtrerar ju lite grann alltså, det blir liksom en indirekt demokrati på något sätt, va. Och sedan har man då de jobben där det är privat fastighetsägare som inte kanske är så intresserad av att ha brukarinverk..., påverkan så att säga. För att de jobben går ju, de, de drivs ju mycket, mycket snabbare, det blir ju inte något möte egentligen med någon boende, va, utan det kan möjligen vara så att någon representant ifrån hyresgästföreningen dyker upp och hör vad vi har kommit fram till, va. Också tycker han då, ja, ja, men det är väl okej, så tillstyrker de, va, och sedan lämnar de in till kommunen och sedan går det vidare, så att säga, va. Och då kan man ju säga att det, det här sista fallet det blir ju mycket ytligare alltihop, va, man får ju inte med sig alla de här synpunkterna som man vill ha med sig egentligen, va, för att det skall fungera, va. Utan, och det var ju lite grann det som gjorde att, att de, det här, hela detta urartade lite grann, att många privata fastighetsägare, de, medvetet så lät de underhållet vara noll, så att säga, va. Och sedan när gården hade sjunkigt så kraftigt så tog man dit hyresgästföreningen och sa, tycker du inte att vi borde miljöförbättra här? Jo, det är klart, det tycker alla hyresgäster. Också fick man en ny gård gratis i stort sett, va, också hade man inte behövt underhålla den de sista åren, va. Så att det, det blev, jag tycker att det blev en, dels ett missbruk utav hur det var tänkt, så att säga, och dessutom om det då blev, om det blev ju naturligtvis miljöförbättrat, så blev det ganska ytligt det här, va. Det var mycket att man bytte växter, kanske, men man [Okej.] bytte beläggningar kanske för att de var dåliga, va, och... Men alltså det var liksom, en

uppträffning utav det som fanns på platsen innan, så att, de jobben blev, tycker jag, betydligt sämre. De, de bästa var faktiskt de här, allmännyttan och det var inte bara i Malmö, utan jag hade ju sådana här jobb i Trelleborg och Landskrona och Helsingborg och ja, många ställen. Och de, där allmännyttan var inkopplat där blev resultaten bättre. Det enda man kan tänka sig som, som jag själv vet att jag var rädd för det var ju att, att, att det skulle, alltså att man överdrev, så att säga, va, [Okej.] alltså att man hade kanske hade för höga ambitioner, helt enkelt, va. Och sedan när alla ungar vällde ut där så hade de liksom ingen chans liksom att överleva, va. Det var för mycket helt enkelt. Och det var sett idag på de där områdena, att om man bara tar en sådan yta som denna, va, här är, den ytan består av träd, va, och sedan inunder där så finns det en massa buskar.

I: Ja.

L: Då, då... Träden skall beskäras och buskarna skall rensas och klippas kanske. Och det har jag ju sett att då har de plockat bort buskarna.

I: Okej.

L: För att slippa det jobbet, va, men står det då väldigt tätt med träd så klarar det sig i alla fall, tycker jag, miljömässigt. Och det är ju faktiskt så också att, många utav de här buskarna, som... det är ju inte tänkt att de skall stå där i evinnerliga tider utan det är ju till, möjlighet att de skall skapa rum så tidigt som möjligt, va, men sedan skall de kunna plockas bort, va.

I: Ja.

L: Men det gjorde de, alltså att det tog bort de här buskarna, det gjorde de med, tror jag, med lite dåligt samvete för de tänkte det fick vi nog inte, va. Utan att man gör det ändå, då, va. Hade man då haft ett bra samarbete så kunde man ju själv kunnat föreslå det, va, att okej, vi tar bort detta, va, nu behövs ju inte det här, men vi behåller dem, va. Jag menar, man kunde liksom värderat det hela på ett helt annat sätt, va. Och hade det då varit bra buskar som blommade och gav färg åt grejorna, så hade man kanske sparat dem, men tagit något annat som bara var grönt, så att säga, va. För trots allt så färgen är ju rätt viktig, va. Så... Det är ju någonting påtagligt som de boende upplever, va. Och sedan likadant, just det när vi nu är inne på det, va, just det med beskärning. Det finns ju växter som, som inte blommar på årsskott utan de vill ha två år på sig, va, och blir de hårt beskurna vartannat år så blommar de aldrig. Och många gånger har jag fått den frågan när jag har kommit ut, så här, vad är det här för buskar, de blommar aldrig? Nej, det beror på att ni klipper bort alla blomskott. Men det är faktiskt inte ovanligt att det är så, va.

I: Nej, nej. Brukar du ta hänsyn till den kunskapen som finns hos fastighetsskötarna när du gör ett projekt, så här?

L: Ja, de som jag fick förtroende för, va, så gjorde jag det.

I: Ja, ja.

L: Sedan, men sedan finns det, sedan finns det folk, många fastighetsskötare som har en enda tanke och det är att det skall bli mindre med jobb, alltså avlasta dem så mycket som möjligt. Och dem försöker jag att inte, så att säga inte ta hänsyn till, men det borde man naturligtvis göra, va, men alltså de... de bryr sig inte om slutprodukten egentligen, va, utan de tänker bara, vi måste minska jobbet, alltså, vi kan inte hålla på att hacka ogräs och vi kan inte beskära. Och det har de ju rätt för, va, rätt i, va, men det är det jag menar att, kommer man tillbaka till ett sådant område och fick chansen nu att, att förenkla, förenkla underhållet så hade man kanske gått på sådana här ytor, va, och behållit någonting i ytterkanten för att skapa rum utav alltså, och framför allt hade man lagt ner krut på just den här biten vid entréerna. De är ju jätteviktiga, det är där folk kommer varje dag, va. Och då hade man gjort, sett till att de hade varit funktionella och snygga, va, också hade man kanske släppt på de, på de bitarna, till exempel en sådan här yta är ju jättelik, va, buskyta. Det, och... och fruktansvärt mycket jobb. Och jag menar, kunde man då, kanske, helt enkelt ha kapat allt det där nu, va. Så hade det varit fullt säkert, fullt möjligt, va, men... det, det, just som jag ser det så alla dessa buskar kan

man säga de har ju en viktig funktion, och det är dels för att liksom skydda träden, de nyplanterade, och dessutom för att skapa rum. Och... men sedan skulle man ha chansen, ha fått chansen att ändra på det, det har vi gjort på vissa ställen. Vi har, jag kan säga många utav de områdena har faktiskt blivit väldigt bra, tycker jag, va, där vi har haft chansen att plocka bort väldigt mycket buskar och behållit träden, va. För att då får man ju en mer typisk, klassisk parkmiljö utav det, va. Då blir det helt plötsligt bebyggelse i park, va. Och där allting är genomsiktligt och man kan se på lite längre avstånd och så vidare, va. För det är ju också någonting som har kommit in på senare år, det är ju tryggheten i området, va, och alltså den här typen av planteringar kanske skapar inte någon riktig trygghet, alltså. Ensamma tjejer som går hem en kväll och det finns buskar på ömse sidor om, om gångvägen, va, som jag vet, jag har intervjuat folk, de tycker att det är jättejobbigt det här, va, att komma hem på kvällen på grund utav detta, va. Men då skulle man vara beredd att, att tunna ut och förenkla och lufta upp, så att säga, va.

I: Ja.

L: Nu är det ju ändå, träden kanske är 12-13 meter höga, va. Det är ju inte mycket som kan skada dem, ju.

I: Nej.

L: Så egentligen så är ju det här förändringsarbetet, det är ju någonting man borde hålla på med i 15 år på varje jobb. Alltså, göra punktinsatser, komma tillbaka dit [Ja, just det.], då skulle man fått ett bra resultat på det.

I: Om vi tittar lite på de här projekten där brukarmedverkan har varit med, har det ofta varit bestämt innan du har kommit in, eller är det något som har bestämts i samråd med dig, att brukarna skall vara med och bestämma och påverka?

L: Ja, det, man kan nog säga att det har nog bestämts innan.

I: Okej.

L: Att det skulle vara någon form utav brukarinverkan, så att säga eller medarbetan... samarbete med de boende, så att säga, va. Det, det, det har nog egentligen varit bestämt innan.

I: Ja. Hur har din roll sett ut i de här projekten?

L: Ja, alltså, det som... Det, det som jag säger, har varit just den här, den här biten, för att ta det konkret, va, så just det här med den här diabilvisningen, så att säga, va, för att inspirera, va. Och sedan, sedan har, är det ju, har ju jag liksom då efter samtal då, ett möte så har ju jag kanske ritat då på kvällen, men sedan har jag ju ritat ett vettigt, färglagt förslag till nästa möte. Och sedan har man ju liksom kanske byggt på, så småningom har man kommit in på detaljer och sektioner och så småningom hamnar man ju på växterna, va. Så att det har väl varit ett rätt så traditionellt projekteringsarbete, kan man säga, va, fastän det har skett under en lång tid, va. Och, att, att de har... Men, det är också en grej där som man får tänka på, va, att när man sitter hemma och ritat, va, även om man har pratat om kanske i stora drag hur det här skall se ut, så sitter man hemma och ritat så ändrar man instinktivt lite grann, va, för det ligger i själva skissarbetet, va, att pröva andra lösningar också, va. Också kommer man, också visar också är det alltid någon som säger, ja men, så sa vi inte förra gången. Alltså det, det är väldigt svårt [Ja.] just den biten.

I: Kan det vara svårt att motivera då varför?

L: Ja, det kan det vara.

I: Och att få dem att förstå liksom, att...

L: Ja, ibland kan det vara så att man undrar egentligen varför man har gjort det, va. Men det, det ligger i själva skissarbetet tror jag, va, att man provar olika lösningar och tycker att det här är bättre. Och då, då är det någon som säger det, då måste man förklara, då måste man veta varför man har gjort det, försvara sina streck naturligtvis. Men... men det är en känslig sak också, det är väldigt känsligt det där, va, att ingen känner sig överkörd, va, utan att man

känner att man fortfarande är med och bestämmer, så att säga [Ja, just det.] det är, det är inte så lätt.

I: Nej.

L: Så... Det, det är egentligen, just det här med fastighetsskötseln, den hade man önskat att den kanske hade kommit in i bilden på ett annat sätt från början. Men det... ja, det har, det fungerar inte riktigt bra. Det kan man gott säga att det inte har gjort. Och sedan har man ju myndighetskrav naturligtvis, brandvägar, utryckningsvägar och sådana saker, va, som man måste ta hänsyn till naturligtvis. Radier, svängradier och allt det där, va. Men... men så myndighetskrav det har de allra flesta väldigt stor respekt för och tycker att det är klart det måste vi ju ha, det måste ju vara så, va, det måste ju vara så. Så att det är inte svårt att försvara det

I: Nej. Om du kommer tillbaka till någon gård så här som, i efterhand, har du fått höra några, någon respons från brukarna, är de nöjda med hur det har blivit?

L: Ja, det, det, det... Alltså, men det är väl, vissa saker tycker man väl inte om naturligtvis och så, man kan väl gott säga att hitta den där riktigt bra lösningen på en lekplats, det är inte heller så lätt.

I: Nej.

L: Men och även växtkomposition, men det också bra mycket svårare än man tror, va, för att växter växer olika hastigt, och någon växer inte alls och någon växer jättemycket och kväver varandra och breder ut sig mycket mer än vad man hade räknat med och så vidare, va. Det är klart att där har man väl säkert missat en del, men jag tror att, jag tror att det rumsliga och vägdragning och de stora grejorna där, tror jag folk tycker är rätt trevligt att se. Sen att vi har använt lite nya plattmaterial och lite färger och sådant. Det finns det massor av nu, men på 80-talet var det inte så mycket, va.

I: Nej, nej, nej.

L: Men, men i alla fall att vi gjorde det. Och sedan har vi försökt att använda, och det tror jag också att många har tyckt om, och det är att vi har lagt upp ganska mycket, kuperat området så att säga, va. I detta fallet här så har vi en, en liten amfiteater som faktiskt används rätt mycket. Med nivåskillnader och sådana där saker, så att man kan gott säga att ha fått någon kritik på helheten tror jag aldrig att jag har fått, annat än att de har tyckt att det är inte bra, det här är dåligt eller det här är jättebra, va, men däremot på... ja, mindre enheter, så att säga, som är lättare att överblicka, som här är den här med sittbänken och teatern här nere, och så vidare, va, och kullar på ömse sidor av den där där. Det är en sådan rätt mysig miljö, va, som folk har uppskattat. Så att det är väl, man kan väl säga att det är väl både och alltså, både beröm och det är lite kritik också.

I: Har du varit med om någon gång att det har hållits något möte när anläggningen eller bostadsgården har varit klar?

L: Ja.

I: För att samla ihop liksom.

L: Ja, det har jag varit. Och det är, ofta är det faktiskt att man har andra synpunkter på buskar eller växtmaterialet att... Du vet, vi provade ju under 80-talet rätt mycket med perenner, till exempel. Och perenner är ju väldigt skötselkrävande, va. Det skall ju rensas och det skall delas och det skall kompletteras och så, va. Och det blev väl aldrig... de ytorna har aldrig fungerat egentligen. Och sedan är det träd som man är kritisk emot också, träd som kommer för nära huset, det vill man inte ha.

I: Nej.

L: Jag vet inte men ibland inbillar mig att det är skåningar som inte gillar träd, alltså de är födda ute på söderslätten.

I: Kanske det.

L: Vad sa du?

I: Ja, det kanske ligger något i det.

L: Ja, jag vet inte vad det är, men de vill gärna liksom ta bort träd, va.

I: Ja.

L: Och jag menar, ser man i Danmark, va, så de planterar ju utan att genera sig träd tre meter från husfasaden alltså Och jag tycker i och för sig att det ser väldigt trevligt ut. Väldigt bra tycker jag att det ser ut, va, men här skulle det vara fullständigt omöjligt, så att säga. Vi har ju inga träd här i närheten, men det kan vara ett träd som står så till exempel, va. Som man är jättekritisk emot. Här har vi någonting i närheten också, va, som man vill ha bort med en enda gång. Så att det blir alltid slagsmål om de där träden, va, egentligen. Någon vill ha och någon vill inte ha. Och man försöker liksom att berätta, ja men, det är väl trevligt när stararna kommer på våren och de bygger bo och duvorna är där, och så vidare, va. Men det, det är en liten naturupplevelse [Ja.], men nej, det vill de inte ha.

I: Har du träffat på andra vanliga önskemål, ja, något som har varit vanligt som de har velat ha på sin bostadsgård? Eller inte velat ha?

L: En sak som de ofta pratar om, det är vatten. Duschar, fågeldammar på något enkelt sätt. Och vi har provat, vi har ritat hur många som helst, va. Och det... det är väldigt svårt att få det att fungera.

I: Okej.

L: Det är ett jättestort... underhåll på det. Det måste skötas perfekt för att en sådan där vattenanläggning som har säckat ihop, det är deprimerande att se, så att säga, va. Det har motsatt verkan på något sätt, va, det tar nästan fram, va, de dåliga kvalitéerna som finns i området på något sätt, va. Men alltså, kan det fungera, va, så, det där med duschar trodde vi rätt mycket på, va, om man hade tillverkat dem väldigt, väldigt robust. Så skulle, och sedan gjorde en yta som då hällade ner mot en brunn där borta, va. Och det fungerar något år eller ett par, va, och alla tycker att det är jätteroligt, va, men, men sedan blev det förstört, men å andra sidan är ju det småsaker pengamässigt, så att säga, så man kunde ju hålla, hålla igång en sådan där sak oavsett om det blir förstört eller inte, va, kunde man reparera det dagen därpå, va, så gick det några månader till, va. Men ofta så åker grejorna bort då, va. Men vatten är nog en sådan sak som man gärna vill ha, och som då fungerar rent... att det är fint, snyggt att titta på och att det då, det får ju inte vara föroreningar och sådant [Nej.] utan det... Men, men det, vatten är en sådan sak faktiskt, som... Vi, vi, jag pratade ju om alltså lekplatsen här skulle jag ha berättat om. Här, va... på den tiden så dök det upp någonting som, det såg ut som ett cirkustält på något sätt, va. Så här såg det ut, va, och sedan så var det en massa linor spända så här, va, det kanske finns fortfarande, och sedan var det då i den här ledden så, va. Och den här biten dit upp, den var en sex meter alltså, man kunde komma ännu högre, va.

I: Ja.

L: Ungarna älskade detta, va, för att det var ett rätt finmaskigt nät, va, det var lätt att klättra upp, va. Och jag såg, jag såg någonting roligt därute en gång, va, alltså det var någon förskolegrupp, vet du. Då satt det tre utav de där modigaste där upp någonstans och förskoleläraren stod här nere och ropade. Och de kom inte. Men man kunde inte ta tag i dem, de satt väldigt säkert där uppe.

I: Ja, det kan jag tro.

L: Så att... Och dessutom var det då något material som var, ja, det bestod av plast och något slags metallvajer som var in, [Okej.] så att det var, ja, det var det gick inte att skära av den, [Nej, nej.] va, och det gick knappt att såga av den heller, va. Den stod där i årtal och den var väldigt, väldigt utnyttjad. Så att... men annars så är det jättesvårt med lekredskap. Det, alltså, grejorna de, de tröttnar på grejorna rätt fort och så går de sönder och så blir de inte reparerade och så. Nej, men det är svårt, va. Men just den grejen den klaffade väldigt bra.

Och sedan det som man också pratar, om vi tar det här som exempel, det är alltså en liten minigolfbana, va. Alltså det är ju väldigt lätt att man kommer in det här att vuxna, de passerar

igenom med barnvagnen eller någonting annat, va, rullator eller någonting sådant, va. Men man skulle vilja ha områden där barn och vuxna, föräldrar gör någonting tillsammans så att säga, va. Att man... ja, det har ju en väldigt stor funktion liksom att göra någonting tillsammans med mamma och pappa eller, som i det här fallet då spela minigolf, va. Det, det vi har provat på med boulebana, det är ju lite grann sådant, va, och den här minigolfsen och sådana saker önskar man sig ofta. Och ofta är det alltså grejor som inte är svåra att tillverka, de är inte dyra, va, utan det skall bara vara någon som håller i det, va, som har... tisdagar och torsdagar spelar vi varpa eller någonting sådant, va, så att man har anledning att träffas. Och i anslutning till det kanske någon grill och någon sittplats och någonting sådant, va. Då får man ju någonting där hela familjen kan vara med, va. Det är också någonting som, som ofta kommer fram. Det, det... så att det, det finns några sådana saker som dyker upp nästa alltid. Och... men, ja, det, det är en utav de grejorna som man gott kan tänka på, tycker jag.

I: Ja. Har du några negativa aspekter på brukarmedverkan?

L: J, alltså, det, det... alltså kan, ibland kan jag uppleva det väldigt negativt, va, vissa kvällar är väldigt, väldigt deprimerande.

I: Okej.

L: För att det är så mycket negativt som kommer fram, va. Och då handlar det kanske ofta om kylskåp och hissar som inte fungerar och framför allt tvättstugor som, som aldrig blir städade och sådant där, va. Och då säger den där representanten från fastighetsägaren, ja men, nu skall vi inte prata om det, nu skall vi prata trädgård, vi skall inte prata om tvättstugor. Ja men, alltså, det vore väl bättre att ni ordnade tvättstugorna än höll på med trädgård, i alla fall, va, tycker de då, va. Alltså man startar liksom i ett läge som är långt, långt under noll därför att fastighetsägaren har misskött sig som fastighetsägare, egentligen, va. Dåliga tvättstugor, taskiga hissar och dåliga entréer och allt sådant, va. Och just den där negativismen som kommer där, den lever länge med, så att säga, innan man börja på att släppa tvättstugan och börjar på att tänka att det kanske händer någonting utomhus, i alla fall. Så att... och sedan, sedan så beror det väldigt mycket på en själv, tror jag, att man kanske före, jag vet, cykelställ till exempel, övertäckta cykelställ, det var ju någonting som var... Man ville lösa det här, du vet, man sätter alla cyklar i trapphuset, så att säga, va, och det ville man få bort, va, också skulle man bygga någonting med tak. Också skulle det helst vara låsbart, också skulle det placeras så att ingen blev skydd, liksom tog utsikten ifrån fönstret eller någonting sådant, va. Och det, ja, det är många sådana cykelställ som vi har ritat som egentligen inte blev bra, också blev de förbannade helt enkelt, alltså, på för att det inte fungerade. Så att... det, alltså det tycker jag nog att projektören har ett stort ansvar, liksom, att hålla liksom den positiva känslan uppe. Det här att man, att man inte gör någonting som är riktigt, riktigt åt skogen och det kan man lätt göra med cykelställ faktiskt. Det låter konstigt, va, men det, det... ibland fungerar inte låsen eller också fungerar inte de där skjutgrindarna, ja, det är någonting som inte blir bra. Så, så att det får man alltså med sig på de här mötena direkt, alltså. Framför allt då om man har möten efter det att det har blivit utfört då förstås, va, det handlar ju detta om, va.

I: Ja, just det.

L: Och i detta fallet, vet du, så hade vi ju det förhållandet att om vi projekterade den gården ena året och den utfördes på våren och sedan nästa höst började vi med den, va. Och de som bodde där, va, eller som bor där, de kunde ju gå tillbaka hit, va, också kunde de säga att, ja men, det vill vi inte ha och en sådan skall vi inte ha på vår gård och ett sådant cykelställ skall vi inte ha, alltså, för den är kass, eller nåt. Det är i och för sig väldigt bra för att jag tror att gårdarna blev bättre och bättre egentligen.

I: Ja, ja.

L: Genom den kritiken, va. Och det här jag säger också att en lång process är bättre än en kort, va, för då gör man alltihopa fel och sedan åker man därifrån, va. Men det gjorde man

inte här, va, utan här fick man vara med och verkligen kolla att den blev bra för att inte de skulle bli upprörda där borta, va. Så det är egentligen en jätkligt bra lösning på det. Men... och då, det är klart att när man då tog deras kritik där, va, att man tog sig an den, så klart att det kanske svängde över till det positiva, det blev mera, okej, okej, va, nu löser vi det här på ett annat sätt och det är nog bättre. Och det skapar ju en positiv känsla, va. Så att... det, det sättet är väldigt bra, faktiskt. Om man kan jobba på det viset. Och det var faktiskt en liten grej som man hade från ett, ett rätt så stort jobb i Lund och där gjorde vi så att, det är en viss bra tanke här också, det var ju antagligen en sju, åtta gårdar, va, också var vi fyra landskapsarkitekter också fick vi två gårdar var, va. Och det är ju bra med lite konkurrens känsla, hur fan skall vi rita, nu skall vi rita bättre än de gör, kanske. Det är ju lite grann så, va, det kommer man ju inte ifrån, va, men och sedan så försökte man ju ändå att samarbeta med varandra. Men, men, men det är ju ändå så att alltihop blev färdigt på en gång. Och så försvann man, också var det vissa grejor som inte funkade, va. Det var bättre att man hade kunnat ta det liksom på en längre tid, kanske. Eller använt en landskapsarkitekt i hela området, för att... man får ju faktiskt, alla dess ytor som är här emellan, va, emellan gårdarna, [Ja, ja.] de skall ju också lösas och det skall sys ihop de här bitarna och jag tror att en får ändå en bättre känsla utav hur detta skall se ut, parken så att säga, va, i förhållande till det andra.

I: Men i den parkdelen där, där har inte brukarna varit medverkande, eller?

L: Jo, jo.

I: De har varit med där också, okej.

L: Ja. Jodå, och vi byggde faktiskt en väldigt detaljerad modell på detta. Och det är viktigt, därför att många förstår inte ritningar. Utan sektioner och modellarbete det är väldigt bra. Så att... där finns det mycket att göra faktiskt.

I: Du pratar om tidsaspekten här, att det är bättre att, att dra ut på det för att liksom... Ja. Rent ekonomiskt så kanske inte den som betalar håller med i alla lägen om att...

L: Nej, jag vet inte. Jag skall säga att, jag är osäker på, om det blir dyrare. För att jag menar, okej... det är klart att man kan ju råka ut för en sådan där allmän kostnadsökning, så att säga, att lönerna stiger helt plötsligt, eller någonting sådant, men om det är normalt, alltså, man ökar sina löner med index, eller vad det nu är för någonting, det är ju indexreglerat alla sådana här jobb ändå, va, men, så, så, så tror jag att även om det blir lite, om det drar ut lite på tiden, så tror jag inte att det fördyrar, [Nej.] jag tror inte att det är det. Möjligen kan det vara så att, att om man nu delar upp en sådan här gård och jobbar med den biten och den biten och sedan tar man den här biten i mitten, att många boende tycker att, fan, blir ni aldrig färdiga, va. Skall det se ut så här alltså, hur länge skall det se ut så här innan det blir klart. Ungarna springer i leran och jorden och så där, va. De synpunkterna har jag hört många gånger, faktiskt, se nu till att det blir klart.

I: Ja.

L: Och ofta kan ju sådana här saker komma som en följd utav att man har bytt fönster eller renoverat fasader eller något annat, va, så att de har haft byggnadsställningar redan kanske ett år, va, och sedan så tar det ju då en jätklid tid med gården dessutom. Det brukar inte vara så populärt. Men okej, alltså, det är ju gamla områden det här, med plattytorna finns där och det är, det kan inte vara så där väldigt påfrestande, det tror jag inte, men... Det, det, ja, just det här att dela upp det, jag tycker att de allra flesta liksom tycker att det är väldigt sympatiskt att ha någon som jobbar med deras gård under en lång tid. Jag tycker att, jag har hört bara uppskattande om det egentligen. Så det, det, jag tror att det är väldigt bra idé.

I: Vad tycker du är det bästa, det absolut bästa med att ha brukarna med i ett projekt?

L: Ja, det är inspirerande, är det, va, det tycker jag absolut det är för det kommer infallsvinklar som man aldrig hade kommit på själv, alltså som... och funderingar och synpunkter som man aldrig någonsin hade kommit på själv, va, och det, det tycker jag är det roliga egentligen att man, att man, man blir överraskad och ofta positivt överraskad. Dels så blir man positivt glad

när man märker att det är någon som har tänkt, att det är någon annan som också tänker och som bor här som, som, ja, som lägger sitt engagemang på det, va, det är ju jättetrevligt. Och sedan... sedan är det ju väldigt roligt att träffa folk som, om man tar Rosengård som är ett sådant... illa ansett område, va, men i nästan varje hus finns det sådana riktiga gedigna kärnfamiljer, så att säga, med två barn som går i gymnasiet och klarar sig jättebra, och så där, va, som, som, som är så, och i lägenheten intill bor en alkoholist och i, därnere bor det en som alltid bråkar, och så vidare. Men som ändå liksom står ut med allting sådant som vanligt folk liksom bara flyttar ifrån, va, och klarar av det och, och är aktiva då i ett sådant där förändringsarbete, va, men, men som kanske har bott där i tjugo år alltså och egentligen har haft massor med problem hela tiden. Men som ändå är väldigt positiva och som vill göra bättre. Sådana människor är ju beundransvärda, tycker jag. Så att, visst finns det massor med sådana där saker, som, i detta arbetet som är väldigt positivt, den saken är klar. Och sedan är det ju också, som projektör så är det ju så att, trots det här nu eller tack vare eller vad man skall säga, det här med brukarinflytande, va, så har man ändå väldigt, väldigt fria händer. Även om man har mycket synpunkter att ta hänsyn till så kan man ändå komma med andra förslag också. Jag menar frågan är ju fri, så att säga, va, även om de tycker något och jag tycker något annat och någon tredje tycker, så kan man ändå liksom diskutera olika lösningar, va. Och det känns ju, på något sätt, sitter du hemma och ritar någonting liksom, så går du fram till, går du till din beställare och säger att så här tycker jag. Också tycker han, så säger han, vad kostar det? Så kostar det lagom, jaha, då gör vi så säger han då, va. Också går man hem också säger man, vad fan har jag nu hittat på alltså, blir det här verkligen bra. Också känner man sig kanske lite osäker efteråt, va, därför att det är ändå ett stort ingrepp man gör, va. Men har man just de här brukarna med sig som från början reagerar så känner man faktiskt en större trygghet också... över det som man har vaskat fram, så att säga, va.

I: Ja. Att det är förankrat på något sätt hos...

L: Ja, precis, precis det finns en förankring från början, va. Och det är väl väldigt trevligt, tycker jag, va. Men... men, det, det, det som alla sådana här statliga subventioner och annat, det kommer en viss, ett visst år, va, också löper det, och sedan är det pang, slut. Så är det ju med alla de där, va, och det är ju lite synd.

I: Ja.

L: Det skulle ju ha varit med hela tiden alltså, så hade man fått ut mer utav det.

I: Då undrar jag lite, avslutningsvis, kanske lite omvänt, men om du kan berätta lite om din bakgrund, bara alltså när du blev klar med din utbildning och var du har jobbat och lite så?

L: Ja, ja, alltså, jag har gått... Jag gick på Alnarp, va, och sedan så... när jag höll på med utbildningen där, va, så hade jag Pelle Friberg, du känner Pelle Friberg, kanske? Ja, och han, hans namn finns ju, är han där fortfarande, eller?

I: Någon gång då och då har jag sett honom, men ja, inte...

L: Han är gammal nu.

I: Ja.

L: I alla fall, när jag hade honom så sa han, du skulle börja på Akademin, Köpenhamn, sa han. Ja, sa jag, men jag, där kommer jag aldrig in, sa jag, det är omöjligt alltså, för det var helt fruktansvärt svårt att komma in där, va. Och... ja, så han, se nu till att du får in ansökningshandlingar, va, så, så... Ja, så gjorde jag det också förstår jag att han hade ju pratat med dem på Akademin, så att jag kom in där, va.

I: Okej.

L: Så jag gick då, jag kom in i deras andra år, och sedan gick jag trean, fyran och femman där, va. Och sedan, efter det, så... jobbade jag som lärare på halvtid på Alnarp, och sedan så jobbade jag på, hos en konsultfirma på andra halvan. Men sedan -74 så startade jag då eget, va, och... och det, det var ju massor med jobb på tiden, på den tiden, va, det är det väl nu också antagligen, massor med jobb. Men det, så det fungerade bra, så vi var, vi var, vi hade

kontor i Malmö, och vi hade, vi hade, ja, vi var fem eller sex, det varierade lite grann, men vi var i den storleksordningen. Till -95. Då hade många, eller då hade de flesta slutat, då... någon hade flyttat till Köpenhamn och... och så vidare, va. Så att, vi var två kvar, och, sedan ifrån... -98, -99, så har jag jobbat, inte så mycket, utan ensam. Och de sista fyra, fem åren så har vi bott här, va. Och då har jag ju, jag har lite jobb sådär, va, men det är... inte så jättemycket. Och det är inte meningen att jag skall ha det heller, va, utan jag gör... enstaka jobb kan man säga, va.

I: Det du vill själv, kanske?

L: Ja, lite grann, det är, det är egentligen väldigt trevligt. Och det är ofta gamla gubbar som, som man får jobb då utav, sådana där som man har släpat med i hela sitt liv, va.

I: Ja.

L: Så ringer de fortfarande och säger du, kan inte du titta på detta, va? Så gör man det, eftersom man känner varandra. Så det är rätt så trevligt nu, det är det. Det är ju ingen stress så direkt [Nej.] utan det är rätt lång framförhållning, va. Sådana här jobb var ju jättejobbiga, va, därför att det var... Vi hade ju inte bara ett, utan vi hade många på samma gång. På den tiden så, jag räknade efter nu innan du kom, så... I mitten på 80-talet så hade vi, så kom det in tre, i medeltal tre stycken jobb per vecka, och vi var fem stycken.

I: Ja.

L: Jag fattar inte hur vi klarade det. Nej, så vi jobbade för det mesta, antagligen. Periodvis så jobbade vi ju väldigt mycket övertid. Men faktum är att på den tiden så fanns det inte mycket folk att hitta alltså.

I: Okej.

L: Det var, äldre liksom projektörer var nästan omöjligt. Utan det var unga människor som kom ifrån Alnarp eller kanske hade ett år eller någonting, erfarenhet, va. Så att det, det, det... det var egentligen nackdelen med min firma, det var att jag var så fruktansvärt mycket äldre än dem, på grund av att... Alltså, jag var ju säkert 10-15 år äldre, va. Och det gjorde att när jag närmade mig 60, då var det alltså... de, många utav dem, alltså i varje fall en del av dem, de var ju inte ens 50, va. Så att, det blev så att, och ingen var sådär direkt sugen på att ta över firman direkt, va, och det innebar att... och sedan blir det såhär, det blir, trots att man är en fyra, fem stycken, så blir det väldigt mycket ett enmansföretag ändå, alltså, va, att man... Ja alltså... det, det var ofta så att jag fick jobben, så att säga, va, de ringde mig när det var fråga om jobb, och sedan så berättade jag om förutsättningarna för medarbetarna också tog de över jobbet då, va. Men alltså, det gjorde att... Jag var tvungen liksom att i väldigt, väldigt god tid alltså, säga att, när jag är 60 så tänker jag att sluta, va. Så nu måste ni hitta, försöka att hitta ett annat jobb. Det var egentligen jädrigt olyckligt, alltså, det borde ha funnits folk som hade varit äldre som hade... då hade det kanske fungerat bättre, va. Men nu blev steget för stort, tycker jag, till, till mina medarbetare.

I: Ja.

L: Så det var inte så bra. Men som väl är så har ju alla fått jobb och så, va. Det har fungerat i alla fall. Men, men det var lite körigt. Och sedan det här med Akadmin, alltså, det var ju... då var ju Sven-Ingvar professor där inne, va, och just de där jobben, det hade man inte kommit igång med i Köpenhamn, i Danmark.

I: Nehej.

L: De hade inte det där med 75 procent i bidrag så att det, det fanns inte, va.

I: Nej.

L: Så jag hade, hade... några år så var jag där och berättade om mina jobb alltså, var en... ja, det var ett antal studerande, 20 stycken, va, som var intresserade av just detta, va. Och, och som då var med på föreläsningarna och sedan kom de in till kontoret i Malmö också åkte vi ut och tittade på de här jobben i verkligheten och det var skittrevligt alltså att hålla den kontakten. Väldigt trevligt var det.

H= Respondent

I= Intervjuare

I: Då så, då undrar jag om du kan börja med att berätta lite om din bakgrund? Alltså, när du blev färdig...

H: Landskapsarkitekt?

I: Ja.

H: Det var en herrans massa år sedan, du får nog fundera på vad du gjorde då, du kanske inte fanns ens då. Jag har varit verksam som landskapsarkitekt, jag svävar här lite på målet, för att jag tror att det var 1982, som jag började jobba på fullt allvar. Så att det är ju, nästa år är det 25 år då. Det är rätt länge. Jag kan säga att jag har nästan då sedan 1982 kunder kvar, -83 är den äldsta kunden som jag fortfarande jobbar med. Det är rätt intressant att det är så. Och jag gick, på den tiden gick jag på den här tvådelade utbildningen, två år i Uppsala och resten här nere på Alnarp. Nej, jag gick nästan inte fem år, utan jag hade utbildat mig tidigare till arkeolog, så att jag fick tillgodoräkna mig en del i den examen. Och sedan dubbelläste jag under ett år, så att jag gick väl, ja, säg fyra, fyra och ett halvt någonting. Det har jag gått. Och jag började jobba innan jag tog ut examen, vilket jag inte kan rekommendera, för det är jättejobbigt att jobba, jag hade dessutom två jobb och jobbade både på institutionen på Alnarp och hade ett konsultjobb [Okej.] och skulle sedan göra ex-jobb dessutom. Men, jag tror att det är mer ordnat nuförtiden, eller jag vill tro det.

I: Det kan nog vara så.

H: Nej, det är väl lite bakgrunden.

I: Okej, och vilka arbetsplatser?

H: Och sen... Just det, det var ju bara starten på själva karriären, så att säga. Detta är mitt fjärde företag som jag jobbar i, och här har jag jobbat nu sedan 2000. Dessförinnan så drev jag egen verksamhet i tio år och sedan så jobbade jag på Svenska Landskap och innan Svenska Landskap, Landskapsarkitekterna i Lund. Där var fyra olika företag. Så jag har ju hållit mig här nere, men vi jobbar väldigt mycket, inte över hela landet, men vi har en hel del jobb i Stockholm och med stockholmsföretag. Så tyvärr så är jag rätt mycket iväg, senast igår var jag en heldag i Stockholm. Och sedan har vi ju en specialgrej här inom Tema i Malmö, vi jobbar med golfanläggningar, och då jobbar vi inte bara inom hela landet utan för närvarande har vi ett jobb i Norge, vi har ett, två stycken i Estland där en av våra medarbetare idag är i Tartu i Estland, vi har ett i Litauen och håller på med ett i Rumänien, så att det är en väldigt spridd bild. Landskapsjobben är mer knutna till regionen här, Malmö-Lund, kan man säga.

I: När det kommer till brukarmedverkan då, på bostadsgårdar, hur ser din erfarenhet ut av det?

H: Alltså, den ligger långt tillbaka i tiden. Jag har jobbat väldigt lite med bostäder på senare år, och har det varit bostäder då så har det varit nya bostäder. Jag är visserligen inte inblandad i det själv utan bara ansvarig för jobb här nere i Västra Hamnen, vi jobbar åt PackWerk här exempelvis med nybyggnad nu. Vi jobbade här för ett par år sedan med ett mycket intressant bostadsprojekt inne i Lund som heter Diamanten, det var det sista huset som Sten Samuelsson ritade innan han dog. Det var en gammal, vad skall jag säga, en trävarufirma, som låg mitt inne i centrala Lund som försvann, och då köptes det här kvarteret utav en konstellation av privata fastighetsägare, också byggde man någonting som man ville kalla för lyxboende då. Där har det inte varit tal om någon boendemedverkan, annat än i väldigt begränsad omfattning, för det var vissa som köpte lägenheter där som då hade synpunkter på vad som hände på gården, men det har varit mycket begränsat. Utan mina erfarenheter de ligger tillbaka under de underbara åren när det fanns räntebidrag och framför allt allmännyttan sysslade med en stor och kraftig upprustning utav bostäder och bland annat var jag med att göra en översyn av hela Karlshamn's bostäders fastighetsbestånd för att se vad man kunde rusta upp där och hur mycket pengar i sådana fall man kunde få ut utav den upprustningen, va. Så

det var ett väldigt omfattande jobb. Annars har det varit en del mindre bostadsgårdar här i centrala Malmö för privata fastighetsägare. De ligger också långt tillbaka i tiden så att säga, så att det är ingen, vad skall jag säga, jag har ingen nutida erfarenhet av det utan den är lite äldre.

I: Den är lika mycket värd för det.

H: Ja, det är möjligt. Vi pratar om 80-tal nu. Jag kan säga så här, alltså, varför inte jag har jobbat med bostäder. Ja, för det första så har det inte byggts så mycket bostäder, men det är också det att jag har jobbat väldigt mycket åt det privata näringslivet och inte minst med både järnvägar och vägar. Jag har hållit på i nio år med Öresundsförbindelsen, så att... Då var vi i princip helt borta från marknaden, alltså hela kontoret, va, så det var en ganska tuff resa när det jobbet var slut 2001 och att vi skulle tillbaka till marknaden, så att säga.

I: Ja, just det.

H: Men varför jag ritar bostäder nu, det beror på att det byggs rätt mycket bostäder och jag kan säga, vi har inte aktivt sökt efter det utan det är jobb som har kommit till oss, genom att folk vet att vi finns på marknaden.

I: Om man tittar på de här projekten då som har drivits med brukarmedverkan på bostadsgårdar, känner du till någonting om bakgrunden till förnyelsen, varför man har valt att förnya gårdarna.

H: Njaj, jag tror att mycket handlade om att man såg då det här räntebidraget alltså som ett sätt att fräscha upp... de fastigheterna som framför allt jag var inblandad i hade då några decennier på nacken och var lite nedkörda så där... rätt så stereotyp gjorda under både 60- och 70-talen. Och att man då saknade vissa delar i utemiljön. Allt ifrån rent funktionella aspekter som cykelparkeringar till då att man ville ha det lite mysigare och det var också ett sätt... man trodde väldigt starkt på det då under 80-talet, brukarmedverkan gjorde att folk hade lite mer social kontroll och det blev en gemenskap, man samlades kring någonting och därigenom vårdade man den yttre miljön lite bättre än om man bara, ja, fastighetsägaren fick för sig att upprätta ett förslag och genomföra det utan att diskutera det med dem som då bodde i kvarteret, va... eller i den enskilda bostadsfastigheten. Men jag har också varit med om att hyresgästföreningen, det är de som har administrerat det så att säga, som brukare men också som då styrelsemedlemmar, eller på vilket sätt de nu var knutna till hyresgästföreningen, va.

I: Om man nu ser det här då som, ja... social samvaro som mål, känner du att man har uppnått det i de här projekten?

H: Jag har svårt att bedöma det. Jag vet ju om, men det konstiga då är att vi som landskapsarkitekter, vi ses ju som några lustiga figurer som kommer in och föreslår en massa, det är det första vi gör. Och en del saker tycker man är bra, och det vill man genomföra, andra är mindre bra. Sedan upprättar vi ritningar som man skall kunna bygga efter för att göra det. Sedan är det precis som att man klipper av snöret där, så att fortsättningen, hur blev det sedan, va, den kontakten har man sällan, va. Och jämför, jämför då med det privata näringslivet då man har kontinuitet med sina beställare, där är man ju med under hela resan, va. Där kan man verkligen tala om brukarmedverkan, för där finns en massa drifts- och underhålls- och skötselaserpekter, som många gånger går helt förlorade i det här där man bara kommer in och gör en momentan insats. Och framför allt också om man har blivit upphandlad i konkurrens med andra, så att man går på... inte vad det är för idéer som presenteras utan att det är billigast pris för att få fram de här ritningarna eller de här förslagen, va. Så tyvärr när det gäller bostäder, så kan jag säga att någon uppföljning där det saknar jag. Det har inte jag varit med om. Men jag kan också säga att när man hade de första mötena så är det nästan symptomatiskt att det alltid ifrågasattes om man skulle göra någonting åt den yttre miljön, om det inte var bättre att man målade trappuppgångarna eller bytte spisarna. Alltså det stod plötsligt mot någonting annat, va. Och då var det ju representanter för fastighetsbolagets uppgift att se till att föra in diskussionen på att det var ett annat konto, va, för det är en helt annan åtgärd att göra det, va. Nu pratar vi utemiljö och ingenting annat. Men det kom som ett

brev på posten kan man säga. Lustigt nu att... jag kom just nu att tänka på det senaste brukarmötet jag var på, det var ju faktiskt i somras, så nu stämmer inte det här det jag inledningsvis sa till dig. Men det var väldigt speciellt, ett parkeringshus i Gårdsten i Göteborg [Okej.] handlade det här om. Och det var... kallades till ett brukarmöte alltså och diskutera just det här parkeringshuset, framför allt hur det skulle se ut och fungera och så vidare. Det handlade inte så mycket om utemiljön, men det är egentligen samma sak, va. Jag kände ju igen det här från ett par decennier tillbaka, samma diskussionsmönster, va, fanns med, samma uppgivna... både de pessimistiska och de väldigt optimistiska som ju ser möjligheter med det här. Det är hemskt att konstatera sedan att i höstas visade det sig så att Göteborgs parkeringsbolag hade inte råd att rusta upp det här huset, trots att man drog igång det här rätt så kraftfullt, det var till och med på den här bostadsmässan som fanns i Göteborg i somras, va.

I: Okej.

H: Så kan det gå.

I: Så kan det gå. Finns det några speciella, eller fanns det några speciella förutsättningar och ramar för de här projekten som du har arbetat med?

H: Nej, egentligen inte, jag kan säga att förr då, om jag går nu tillbaka ett par decennier, så det var nästan lite tabu att prata om pengar i samband med att man började jobba med någonting, va. Idag brukar vi ställa frågan direkt, hur mycket pengar avser ni att sätta av för att göra vad det än är, va, om det är bostadsgård eller det är ett vägprojekt eller det är en golfanläggning, vi måste ju veta vad det är för pengar, för vi kan ju rita därefter. Det är helt värdelöst att de säger gör något trevligt och sedan har de tänkt sig gråa betongplattor och... för att det... man tänker det är billigast, va. Så att, jag kan nog säga att det var rätt så, det var mer med något slags känsla av att... ja, det här kan nog gå igenom, va. Men det var inte med någon större medvetenhet om vad olika material kostar när det väl byggs, va, utan det var mycket grundat på något slags arkitektdröm. Tyvärr kommer ju verkligheten ikapp en sedan. Men det är en konst att utifrån en budget göra någonting som ändå har kvalitéer i sig, va, och inte bara är en förändring utan verkligen en förbättring. För det minns jag att vi pratade mycket om, på den tiden det här... det kallades ju för förbättringar utav bostadsområdet, men många gånger var det bara en förändring... alltså, man löste ju ingenting, va utan man drog nya linjer, ifrån att det hade varit så här så blev de raka istället eller det omvända, va.

I: Ja.

H: Var det svar på din fråga?

I: Ja, jag är nöjd. Den här frågan om man skulle ha en brukarmedverkan eller inte, vem var det som initierade den. Du pratade lite om...

H: Jag tror faktiskt att hyresgästföreningen, om jag nu ser på den tiden, va. För att... så kan jag nog säga att de spelade en aktiv roll där, men även fastighetsägarna var rätt så angelägna om... alltså, man insåg att det hade betydelse att ha med sig dem som bor i fastigheterna. Men ofta kan jag säga att det var lite nervöst och så där innan ifrån, till och med fastighetsägarens sida, vad skall hända nu på det här mötet, va. Kommer det att fungera, det vill säga, kommer det att vara lugnt och städat eller kommer det att balla ur, va. Kommer det att komma dit några bråkstakar ungefär, va, som bara är intresserade av att dricka kaffe och äta bullar här och som tar det som ett avbrott... i istället för att sitta framför TV:n en kväll, va. För det här försiggick ju alltid på kvällstid, då när de flesta människor hade möjlighet att komma på de här mötena.

I: Brukarmedverkan, brukade det vara bestämt innan du kopplades in eller var det något som gjordes i samråd med dig?

H: Nej, det kan... det var både och. Och när det gällde de här räntebidragen så fanns det ju ett krav, det är ju själva modellen för hur det skulle gå till alltså, man skulle kunna visa upp liksom att man hade haft möten då. Jag är inte säker på att de behövde vara protokollförda,

men det skulle vara möten med de boende och... när jag var då på... Om vi tar det här exemplet med Karlshamnshostäder, så var vi ju i Karlskrona på Länsbostadsnämnden. Alltså det är så illa så jag vet inte idag om det finns någon Länsbostadsnämnd, jag tror inte att det finns det, jag tror att det är organiserat annorlunda idag. Riktigt hur vet jag inte. Vet du det?

I: Nej, jag vet heller inte.

H: Nej, men det var så på den tiden, för det var de som bestämde nämligen om ett objekt var berättigat till de här räntebidragen. Då fick man åka dit där och redovisa för dem vad man tänkte göra och också då att man hade haft de här samtalen. Så att, det där gick nog väldigt demokratiskt till skulle jag våga påstå. Jag har ingen aning om hur det är idag, men jag kan tänka mig att det var betydligt mer klassiskt, genuint demokratiskt på den tiden än vad det många gånger kanske är idag. Bostadssidan har ju ändrats också, jag menar, andelen bostadsrätter är mycket högre idag än vad det var på den tiden. Hyresrätter var ju det helt dominerande. Jag vet faktiskt inte hur det är med proportionerna idag.

I: Och det vet inte jag heller.

H: Nej, för går man utomlands till exempel till Irland eller England, så... hyresrätter är inte så där jättevanligt alltså. De allra flesta äger sina bostäder. Och det gör ju också att... utrustning och sådant där kan variera väldigt kraftigt, för att allmännyttan hade ju liksom en nivå på allting, va. Om man tänker på det här miljonprogrammet så var det ju en fantastisk idé att genomföra, att man sedan inte lyckades genomföra det utan det blev lite för stereotypt, det är ju bara att beklaga, va. Det är ju som nu när vi har byggt en massa vägar som är rent ut sagt tråkiga att köra på, va, de är inte ens säkra för de är spikraka bitvis och så man håller på att somna när man kör själv. Allting har en baksida, tror jag.

I: När de boende kontaktades för första gången, för att tas in i det här arbetet, vet du hur det gick till?

H: Jag tror att oftast gick det via Hyresgästföreningen. Att man, man hade liksom upparbetat kanaler där. Hade man inte det, utan det var någon mindre enskild fastighet, då brukade det vara att man satte upp anslag i trappuppgången, helt enkelt att vi skall ha ett boendemöte, den och den dagen, va. Det brukade alltid vara vid sex, halvsjutiden då man bedömde att de flesta hade kommit hem och var intresserade, och innan de gjorde någonting annat. Och det här med bjuda på kaffe, det var liksom, det är lite grann att locka. Vi kan tycka... ju vara en liten historia, men faktiskt, det betyder en del. Det märkte jag senast nu i somras faktiskt, just när jag var på det här mötet angående parkeringshuset, att... det där var viktigt, det där med kakor och kaffe.

I: Det tror jag också, fika är viktigt.

H: Jo, men det är det ju, så är det ju, va. Det är ett slags kitt som gör att saker och ting håller samman, i alla fall.

I: Har du kunnat se att vissa grupper är mer aktiva och mer... alltså bättre representerade än andra grupper av boende?

H: Ja, det kan man nog säga. Mitt intryck är att män var underrepresenterade, kan jag säga, för det första. Det här var många gånger en angelägenhet för kvinnor, va. Och många gånger kanske kvinnor som vistades mycket hemma. Och sedan så den andra gruppen... och alltså kvinnor då i aktiv ålder så att säga... men det fanns alltid också den äldre stammen, va. Barn var helt underrepresenterade, och då... man kan säga att förespråkare för barnen var ju de här föräldrarna som, som... mammorna framför allt som jag minns var där... och som då pekade ständigt på att det inte fanns någonting att göra för barnen. Det var liksom ett... det var ett mantra, va. Så... det lär man sig att känna igen och likadant säkerheten kring det här med att kunna få ha sin cykel ifred och den typen av frågor. Och det var någon gång på 70-talet som det här började. Alltså jag vågar påstå att när jag växte upp kunde man ställa ifrån sig en oläst cykel, men det... det hände någonting på 70-talet, va. Mycket förändrades... Det kanske inte vet helt sant att man kunde ställa, men, men... men cykelstölden det var inte som det är idag,

va. Jag menar senast häromdagen i tidningen så stod det att polisen skulle sluta med cykelstölder, va. Därför att det är inget brott längre. Det är ju förfärligt att det är så, men... (Säger något otydligt) Nej, men det... barnen var... och då... och många gånger kan man ju säga så här att vi tänker ju utifrån ett barnperspektiv också när det gäller att skapa de här bostadsgårdarna. Det skall vara i regel lite mindre lekyta... så att det måste finnas något slags ombudsman för barn då som är med i den här planeringen. Det är inte bara bersåer som man kan sitta och dricka kaffe i, eller vad man nu skall göra, eller ha gårdsfest eller något liknande, utan det där med lekytorna är väldigt viktigt. Men det var inte de själva som anförde det utan det var de vuxna.

I: Ja, för då är vi inne på min nästa undran här. De grupperna som inte var representerade, som inte var aktiva, fanns de också med i tankegångarna vid projekteringen.

H: Ja, men som med allting i de här sammanhangen, den som skriker högst får ju också mest igenom, va. Och även om vi då använder oss av en planeringsmodell för det här... Alltså allt ifrån då... vad är god bostadsmiljö, om man tar det begreppet. Jag menar, vi ritar nya bostäder nu och det är samma frågor, det är bara det att de frågorna löser vi tillsammans med beställaren då. Det vill säga att vi har tillgodosett sophanteringen och cykeluppställningar och entré zoner, va. Uteplatser på bottenvåningar, det har ju nästan blivit regel idag att bottenvåningar får liksom uteplatser istället för en balkong, va, som man då först har på andra planet. Och det vågar jag påstå att det har mycket att göra med de här upprustningarna, för det fanns som regel med där. Även om det var en halvtrappa upp så gjorde man då ett arrangemang så att man kunde ta sig från... man klippte upp plåten i balkongen och satte dit en trappa också kunde man ta sig ner, va. Och... det är beställaren som är vår dialogpartner idag ju när vi gör de sakerna. De flesta är ju inte så kunniga på detta området utan de litar på att vi kan utrusta miljön med vad som behövs, va. Så att man inte tappar bort exempelvis julgransfoten, va, om man nu gör ett förslag i maj. Det är ju liksom en klassiker, va. Och ritar man i november så glömmer man bort det här med våraspekten. Alltså, det låter simpelt men jag vågar påstå att det där förekommer, va, att det där statiska tänkandet... Just nu pratas mycket om halkolyckor och droppande kranar exempelvis på en asfaltyta... och att det sedan börjar rinna vatten där och att det fryser, bara för att det är kallt nu. Men den diskussionen är inte lika naturlig i augusti månad. Det är ju tråkigt. Jag kan säga att vi hade inget, och det har vi inte idag heller, vi har liksom inget utarbetat formulär, eller något liknande, det skulle behövas, för det har vi ju när det gäller... upprätta våra handlingar så har vi ju väldigt mycket sådana där kvalitetsdokument, va, att man går igenom det. Utan här litar vi på att man är så pass kunnig från tidigare projekt så man vet om vilka delar som behövs. För att det skall kunna bli det som vi betecknar som god bostadsmiljö. Sedan är ju förutsättningarna väldigt olika om det är en kringbyggd gård eller om det är hus i park... Och sådana där saker, va... Det är, ja... och vad man gör alltså, vad man för in så att säga på en sådan yta.

I: Vad har din roll bestått i i de här olika projekten?

H: Alltså, jag har jobbat så länge så att jag får ju oftast inte vara med i när det görs ritningar och sådana här saker utan jag är bara med i inledande diskussioner också... kanske och ritar om... jo, jag brukar kallas in när det är sådana där knepiga, tekniska lösningar, va. Exempelvis, vi har ett bostadsprojekt nu... känner du till en fastighet som heter Industriverken här i Malmö, nej, men vet du var Länsstyrelsen ligger?

I: Ja.

H: Skatteförvaltningen?

I: Ja, på ett ungefär.

H: Det där rosa... rosa huset som Carl Nyrén har ritat en gång. På Drottninggatan ligger det.

I: Jag måste ju erkänna att jag är väldigt sällan i Malmö.

H: Okej. Ja, jag skall inte plåga dig med det då. Du låter som om du är från Göteborg, är du det? Eller i närheten i alla fall.

I: Nja, jag har bott i Göteborg i några år, men jag är ifrån Småland.

H: Ja, men det kan man... Man kan ha sådan dialekt då, jo, det känner jag till.

Man kan säga så här, att utmed en av de absolut finaste huvudgatorna i Malmö, Drottninggatan, som... när man kommer från Lund och kör in i Malmö, så hamnar man på Drottninggatan om man liksom kör in mot centrum, va.

I: Längs kanalen?

H: Längs kanalen. Mitt emot kanalen ligger en stor, gul, pampig tegelhus... efter Rörsjöparken precis, och det hette en gång i tiden Industriverken, för däri var det kloka huset, när det gäller distribution av el. Och sedan satt Sydkraft i det där huset och sedan plötsligt så tog man och omorganiserade Sydkraft och då behövde inte de huset, sålde det till Ikano fastigheter, alltså Ikeas fastighetsbolag. Och Ikeas fastighetsbolag fick för sig då att de skulle bygga bostäder av det här, hyresbostäder dessutom. Det är två stycken gula hus som ligger där också skulle man komplettera med ett nytt hus så att det blev e-form av det. Det komplicerade var att, eller det komplicerade är, för det håller på att byggas nu, det är att finns en väldigt hög granitsockel då på de här husen innan vi kommer upp till det gula teglet en halvtrappa upp. Och gården skulle ligga på den här halvtrappan då, så det blev en sluten gård då med staket, ett sådant där riktigt genuint... nästan kyrkogårdsstaket ville de ha där, som hängde ihop med den där pompösa byggnadsstilen. Och för att ta sig in på gården då med den där halvtrappan det var liksom en uppgift i sig att lösa, va. Och det skulle inte bara vara en trappa, det skulle dessutom vara handikappanpassat. Den typen av uppgifter hamnar jag ju då i, för att lösa, va. Det kan man säga är helt bortom... då är det definierat vad det skall göras, då va, och då... ja, i kraft av att man har varit med lite har man sett något liknande eller varit med om någon liknande problematik, va. Dessutom är det här överbyggt då så att det är lokaler under, va, så är där en massa murar och grejor som sticker upp, va och då måste det lösas ihop med trappan och så vidare så det är... det är en riktig konstruktionsuppgift, ingen gestalt... jo, det är en kombinerad konstruktions- och gestaltungsuppgift, men där tyngdpunkten ligger just på att få ihop det, va, alltså det är en rent matematisk uppgift, skulle jag vilja påstå. Nu roar det mig så att jag tycker att det är rätt okej att bli inkallad på dem. Men sedan är det som sagt tidigare skeden... Nu... är jag ju oftast bara ansvarig för ett jobb, sedan är det någon helt annan som är handläggare för det, så att... Jag kallas bara in om det blir någon diskussion om ekonomin exempelvis eller det blir några missförstånd och sådant där som ... Ja, det är då först min roll blir tydlig, va. Annars finns jag bara med i bakgrunden, va, som ombud för själva uppdraget mellan vårt företag och då vår kund.

I: Men du har deltagit i ett antal möten i alla fall, va?

H: Ja, det har jag gjort, ja. Ja, jag sitter nästan bara i möten. Det är... Jag kom från ett möte nu, va, när vi träffades och när vi är klara här kommer det att vara ett nytt möte och så där. Det är så.

I: Det är så.

H: Tyvärr, kan man ju säga, va, för det blir inte så konkret arbete, det är väl nackdelen med... erfarenheter om man nu inte har förmåga att säga nej, för man kan ju säga nej till det också, va, och bestämma att jag ska jobba med det här projektet. Det kar funnits perioder när jag har sagt det, och verkligen också levt upp till det, va. Men jag skall säga dig att det hade inte varit främmande för mig idag att göra den här typen av jobb, det kunde vara ganska kul eftersom det nu var rätt länge sedan. För det är ju variationen i jobbet som gör att det är roligt, va. Gör man samma sak hela tiden så blir det rätt tråkigt. Jag hade för några år sedan en arbetskollega som kom till mig efter att ha fått suttit och skissa på en mängd olika, det var ett jättestort projekt, som sa till mig jag är så trött på att skissa nu jag måste få göra någonting annat. Och de allra flesta de drömmer ju om att få hålla i den stora feta pennan, va, så att även det kan man bli trött på, va.

I: Ja. Har du varit med om att man har använt några andra metoder, eller att du har använt några andra metoder än möten för att nå fram till de boende och ha ett samarbete med dem?

H: Nej, om... Alltså tänker du rent tekniskt, det vill säga att man inte är i samma rum, men ändå att man har någon form av möte, eller?

I: Nej, till exempel så, det finns ju... ja, ett exempel det är gåturer i området [Jaha.], att man tar med de boende och går omkring och tittar, liksom. Vad tycker ni om den här platsen, är det här bra, är det här dåligt. Eller att man har använt referensbilder för att ge dem en bild av att så här skulle det ju kunna vara. Är det någonting som...

H: Nej, alltså vi jobbar med referensbilder, det kan jag säga, men inte just när det gäller bostadsjobb, men det kan jag nämna för dig, att vi håller nu på med ett par kvalitetsprogram till detaljplaner. Och syftena med de kvalitetsprogrammen det är ju att sedan när man skall sälja marken, det är inte förutbestämt vad det skall vara för någonting på det här, på respektive tomt då. Så vill ju då kommunen i det här fallet, som är Lunds kommun, att det trots allt skall vara en viss stil på området, va, annars hade de inte upprättat ett kvalitetsprogram.

I: Nej.

H: Och där jobbar vi ju då med referensbilder. Dels gör vi faktiskt så att vi har bestämt att möblera vissa tomter och hur man skulle kunna göra, vi säger inte att ni måste göra det, va, utan vi säger att vi kan göra på detta viset, va, också visar man ett exempel. Också visar vi också redan byggda hus. De här husen skulle ni kunna ha på den här platsen. Så där exploateringsingenjören som säljer marken då till en spekulant, va, ska då kunna bläddra i det här dokumentet och... ja, nästan som en Ikea-katalog, va. Och peka här, ja, det huset tar vi, eller något liknande det skulle vara väldigt trevliga att ha på den här platsen, va. Men då måste det ju, alltså fastighets-Sverige, ser ju så annorlunda ut idag än hur det såg ut tidigare. Förr byggde man ju ett hus för ett särskilt ändamål, men det gör man inte idag, utan idag bygger man ett hus som man tänker att det kan användas till något annat också för att då har vi sett... Jag menar en klassiker är ju en gammal industrilokal som är perfekt för, som ett arkitektkontor, va. Det skulle man aldrig tro när man byggde det som industri en gång i tiden att en gång i tiden skulle det sitta arkitekter och jobba där, va. Men så är det. Det här är en gammal hälsocentral som vi är nu i. Kockums gamla hälsocentral, det här var ju en gång i tiden norra Europas största varv och Malmös absolut största arbetsplats. Kockumsarbetarna kom cyklande igenom staden här nere, precis som studenterna gör idag. Så det är rätt lustigt om man en gång varit med och sett alla dessa Kockumsarbetare också ser man exakt samma sak en gång till, men det är ett annat klientel, va, det är ju unga människor nu, va, då var det ju tjocka farbröder som satt på sina cyklar och cyklade ner hit och svetsade ihop fartygsplattor eller vad de nu gjorde, va. Och i den här byggnaden då, som från 70-talet, så hade man då en hälsocentral. Så man skötte sin personal alltså. De hade ju semesterbyar, på flera håll här runtomkring i Skåne, va. Verkligen föredöme för hur storföretagande skall bedrivas. Det var en parentes i sammanhanget, men... Apropå det här med kvalitetsprogram, alltså, referensbilder är jättebra, men de är ju väldigt konkreta. De är väldigt färdiga, så många gånger kan mer sådana där lite suddiga skisser, va, som ser ut som att de är gjorda med armbågen ungefär, va, kan många gånger vara bättre, för det finns ett större tolkningsutrymme. Det är inte färdigt, va, för det finns ingen värre än att komma med en bild, också fotograferar man av den för sitt inre sinne också tänker man sig att det skall bli så här, va. Eller som ett fall som jag var med om när det gäller brukarmedverkan, för jag gjorde en bild av en gård. Det var en väldigt liten bostadsrättsförening, tror jag att det var. Väldigt liten gård. Jag gjorde en förebild och en efterbild, alltså så här ser det ut idag, så här ser det ut, eller skulle kunna se ut imorgon Och den här förebilden målade jag i lite så här gråa kulörer, sådär lurigt, va, så man verkligen skulle se att så här ser det ut idag, trist och eländigt och så vidare, och sådär skulle det kunna bli också var det betydligt mer, framför allt grönt, i det förslaget.

Då säger, det var en äldre kvinna som var med på det här mötet, då säger hon: Gud, vad vackert det är, som det såg ut just för stunden. Alltså, det var ju bilden hon tog ställning till, det var ju inte hur miljön såg ut, va, Så att det här med bilder, det är, det är farligt, va. Bilden har en oerhörd makt. Men det... jag tror ändå på att det är jävligt bra att visa referenser. Det här med att vandra omkring, det har jag ju varit med också om, men inte i samband med bostads... Utan det har ju varit mer... ganska... massa så där rätt så professionella tyckare, så att säga, som också kan diskutera arkitektur. Det har varit lättare då att ha den typen av... alltså påbörja en dis... innan man börjar rita, ha pratat sig samman, va. Det är betydligt svårare... om folk inte är så kunniga, va. Det är nästan bättre att ha någonting att prata utifrån och att de får reagera på det, det kan jag ju säga är min erfarenhet.

I: Om man tittar på ett av de här mötena då, eller alla möten, ungefär hur har de gått tillväga rent praktiskt?

H: Rent praktiskt har man börjat, ja ifrån den här kontaktfasen och hälsat alla välkomna och så vidare, vi är här nu för att göra det och det och det har ju som regel den här fastighetsägarrepresentanten tagit i, va, eller hyresgäst, för det har ju hänt också att hyresgästföreningen har varit ansvarig för mötet och sedan har man då blivit presenterad att landskapsarkitekt kommer från den och det företaget, har gjort några, något förslag här, va. Och någon gång, fast det hör ju till undantagen, det är ju att man ha varit där innan man har ritat någonting för att fånga upp tankar, va. Alltså vad vill ni ha, innan man börjar dra strecken. Men jag kan säga att allra flesta fallen har det varit att mötet är kallat för att man skall ta ställning till ett förslag. Men det är fortfarande bara ett förslag och det är väldigt noggrant att påpeka att det bara är ett förslag. Det är, det här skall inte genomföras utan det kommer att justeras, va, och ni har nu möjligheten att påverka detta. Det är viktigt vad ni tycker om det här. Tycker inte ni att det här är bra då kommer aldrig att lyckas och kommer det inte att lyckas så innebär att det kommer att misskötas och då har vi inte vunnit någonting på det. Ofta har tankegången varit den att man har liksom har sett det som en kedja utav... händelser då ifrån det här första att ta reda på helt enkelt, vad vill folk egentligen ha. Och samtidigt är det någonting de vill ha så kommer de förmodligen också att sköta... alltså, det kanske är så att det finns en fastighetsskötare, men jag menar, de kommer att, de är rädda om det. Man kommer att hålla reda på varandra och är det någon som kommer och vandaliserar någonting så kommer vi på den direkt, va. Här har vi alltså dyra pengar och varit med, vi har varit med och bestämt det här. Så därför så, på 80-talet, det var väldigt vanligt med planteringsdagar, för där såg man att man kunde använda de boende till någonting. Alltså man kunde inte ha dem till att lägga plattor och asfalt, va, och sådant där, för det var för svårt i grupp, en och en kan man ju naturligtvis göra det om det är någon som har fallenhet för det, men däremot plantera det kan i princip alla. Och det vet jag också att det har ju Malmö kommun använt förskolorna här ju i Malmö, de har ju planterat stora delar av Bulltofta rekreationsområde. Och det finns ju fortfarande barn som pratar om det, alltså att min al som jag satte här. Och jag tror att det skapar en särskild känsla för det, va, och det gäller ju framför allt också bostadsområdena, jag tror att man är mycket mer engagerad om man har varit med om att skapa det, va. Så därför är de här både själva mötena och sedan framför allt deltagandet otroligt också viktigt. Så det är viktigt också med att man har sådana här... vårdag eller höstdag, på hösten kratta löv tillsammans och på våren plantera lite lökar eller vad det nu är för någonting, va. Nej, det gör man ju på hösten, men på våren att man städar upp i rabatterna för det skapar engagemang och det är ju egentligen det vi vill åt genom mötena.

I: Hur har brukarnas önskemål sett ut i förhållande till, till dina tankegångar?

H: Jag måste säga att det är påfallande ofta som man tycker att det ser bra ut alltså.

I: Okej.

H: Och jag tror, det är också hur pass duktiga vi är att redovisa förslagen, va, för jag menar... man kan ju gå till ett möte och redovisa någonting som... på ett sådant sätt att man döljer

informationen. Det är därför man ibland får reaktionen när det väl är byggt. Så här fattade inte, såhär tyckte inte jag att det såg ut... och då har vi varit otydligt när vi får den reaktionen. Vi har ju övertro på planer, alltså att man kan rita en plan också färglägger man den också redovisar man den, men oftast så tar ju folk ställning till bilden och har svårt att omsätta den, va. Därför är ju illustrationen och kanske som du nämner här själv, referensbilderna väldigt viktiga instrument. Det är mycket mer att ta på, det är mycket mer att ta ställning till. Och jag tror att arkitekter är många gånger, ja, vi är lite dåliga på det här, va, att redovisa sina egna tankar, va. Och då blir det inte heller de reaktioner som man skulle vilja ha på det utan det ser väl trevligt ut, alltså det är en rätt vanlig kommentar, va. Man har svårt att ta riktigt ställning till det.

I: Vilka kompetenser tycker du att brukarmedverkan kräver?

H: Alltså egentligen borde de haft något ombud... De borde ju haft, alltså en brukargrupp borde ju vara förberedd. Alltså det är ju också en sak som är fel, att komma till ett brukarmöte med en ritning och presentera den där och förvänta sig att få en reaktion. Det kan bara vara de som är väldigt säkra på sig själva, som ställer sig upp och reagerar över det. Antingen som säger det är bra, eller som säger det är dåligt, va. Och ett sätt hade ju varit naturligtvis att man hade förberett sig mer, va. Det kräver ju att då att man på något sätt... kanske har mer än, alltså ett möte är rätt värdelöst, man borde ju ha en serie av möten som leder vidare. Du, nu måste jag tyvärr svara i min telefon. Jag väntar på en transport. Ett ögonblick.

(Paus görs i inspelningen)

H: Ett sätt hade ju varit om man hade någon form av ombud, alltså ungefär som man tänker sig att alltså någon som är initierad i vår värld, va... och som då kunde hjälpa dem. För att, du kommer ändå dit som fastighetsägarens representant, va. Okej, är det en bostadsrättsförening så är det lite annorlunda. Då är det mer utbrett så att säga, det här inflytandet. Men en fastighetsägare är väldigt stark, va, han sitter och håller i ekonomin... och... det blir ju framför allt det här med hyreshöjningar och sådant, det minns jag som en känslig punkt sådär, för det kom ju alltid upp, jaha, vad kostar det här och hur mycket kommer det att avspeglas på hyran, va. Och det var ju ofta då när det nämndes någon siffra eller så sa man nja, det har vi inte sett än, men det kommer bara att bli en marginell höjning. Också nöjde man sig med det va. Presenterade man priset får man oftast, fick man oftast den reaktionen att det var någonting annat man hellre ville ha, va. Jag har varit med om att det har gjorts enkätundersökningar. Då hamnade faktiskt det här med utemiljön väldigt högt upp, att det är viktigt hur det ser ut, va, precis som trapphus, entréer, alltså det som på något vis blir en kedja som man färdas, eller går utmed, när man tar sig till och från bostaden, va, att det är viktigt hur det ser ut där. Men sedan är det ju viktigt också det här med kyl och frys och spis och badrum och... Och där önskar jag att jag hade varit bättre uppdaterad idag för att med tanke på den enorma... alltså kök, så mycket pengar som läggs på kök idag och badrum, det har blivit... liksom en i sig, alltså det kan vara hur många hundratusentals kronor som helst som man lägger ner på det, va. Förvånande att det har blivit så. Men det är ju en trend just nu. Våtrumsmattor, det är ju liksom inte någonting som man sätter upp med någon stolthet längre utan det skall ju vara helkaklat, va. Det räcker att gå här på våra toaletter och titta så är det mosaik och kakel. Från golv till tak. Det är ju bara så, va. Det räcker ju bara ett decennium faktiskt, så var det ju lika vanligt med våtrumstapeter. Framför allt på gipsväggar. Ja, ja, det är märkligt.

I: Är det vanligast, jag förstod det så, är det vanligast att man har haft bara ett möte med brukarna eller har det varit lika vanligt att man har haft en serie möten?

H: Det är lika vanligt... det kan nog vara fifty-fifty. Det handlar lite grann om vad man vill ha ut av det här, va. Det finns ju de som pliktskyldigast har ett möte också säger man, nu har vi haft ett möte och hört vad de har sagt. Och då är det ju ett presentationsmöte egentligen, det vill säga, man kommer med ett färdigt förslag, man vill ha en reaktion på det, sedan går man

hem och rättar till, eventuellt rättar till något litet bara, men i stora drag är det det vi har jobbat fram, va. Flera möten, då är det ju att man... dels har ett första möte där man tar in informationen, vad är det de vill med det här, känner av lite grann, kanske visar lite inspirationsbilder. Jag är ju s... jag kan inte riktigt säga det enskilda mötet, men jag har ju varit med om att ha visat liksom en kavalkad av bilder för att man skall få någon så här, så här kan det bli, utan att fråga dem, är det så här ni vill ha det, utan bara för att på något vis höja temperaturen, va. Och sedan, efter det, att man pratar runt lite, va, och sedan släpper man de boende, sedan upprättas förslaget och sedan har man ett nytt möte. Och jag har till och med varit med om att man har haft möte efter man har fått den här reaktionen på första förslaget, för att stämma av om det var okej med de här ändringarna som man gjorde. Så att åtminstone att det har varit ett par, tre möten som... Mer än tre kan jag inte påminna mig att jag har varit med om.

I: Vad tycker du är den stora skillnaden mellan ett projekt med brukarmedverkan kontra projekt utan, vad gäller din roll?

H: Ja, ja, personligen tycker jag ju att det är mycket mer tillfredsställande att få en reaktion på det vi gör, än att vi gör någonting. Ta här tvärs över gatan, Telia som ligger här... som jag själv tycker, den gården blev jätkligt bra, jag har inte hört ett ljud från en människa. Vare sig Telia, eller några arkitektkollegor eller, för jag menar det har ju synt, va, det tigs ihjäl på något konstigt sätt, va. Så det är mycket, mycket tacksammare att få en reaktion. Och, också att man känner att det man gör, att det betyder någonting. För får du ingen reaktion, då vet du ju inte riktigt om det är fågel eller fisk, va. Nu har ju det här med Telia är ju väldigt speciellt, därför att här i Västra hamnen finns det mycket, mycket... bestämde regler för hur man skall göra den yttre miljön. Du vet den här grönyte... Känner du till det att man har lagt en poäng liksom på olika. Så att det är ju väldigt speciella förutsättningar, och det var det första kontorshuset här nere, så bara det innan vi hade med Stadsbyggnadskontoret fastställt vad vi... hur poängtalet skulle se ut, va. För även om vi fyllde den här gården bara med vatten, va, som ju är helt oanvändbart, annat än att titta på, va, så kom vi inte upp i en acceptabel poängnivå, va. Utan... och det gjorde vi inte till slut heller, va, utan det fick bli sedum uppe på femte våningen, va, uppe på taket där och det är ju bara de som bor i Turning Torso som ser det, va. För det har liksom ingen inverkan på fördröjning av vattnet och rening av vattnet för vattnet det åker rakt ut här ute i hamnbassängen, va [Okej.] Så att det, ja. Jag är väldigt tveksam till de här reglerna, men om vi frångår det, just den här reaktionen... den är viktig, alltså att få en reaktion på det man gör. Och det får man faktiskt, man får rätt ärliga synpunkter på den här typen av möten, va. Inte för ärliga, utan verkligen ärliga. För jag menar, även om inte håller med, det är viktigt att folk får säga vad de tycker, ju. Och det är också viktigt för man kan ju ompröva det man själv har gjort, va, och säga det kanske inte var så himla bra det här, va. Den här idén som jag tyckte var rätt så lysande, den kanske är så himla lysande, det är rätt nyttigt, det är det. Det får man ju inte när man sitter och ritar för ett företag på samma vis, va, utan där kan det ju vara mer ekonomiska aspekter som säger, nej, du får byta ut den där graniten mot betong. Och det, det är på en helt annan... då handlar det om ekonomi, då handlar det inte om detta att det skall användas av någon, va. För det är det som är det fina med brukarmedverkan. Det är just att det skall användas till någonting.

I: De projekten där brukarna har haft en röst, känner du att det har synt på resultatet, på själva bostadsgården när det har varit färdigt?

H: Ja, det tror jag nog att jag kan säga med bestämdhet, eftersom... som regel så, dels den där inputen som de har, alltså det vill säga vad de vill för någonting. Den kommer ju inte fram lika tydligt, utan då blir det ju mer en uppgift i huvudet, eller i dialog med bara en beställare, va. Så att, det här är något slags tredje part som representerar ett helt annat synsätt än vad vi gör. För, när vi ritar en gata, exempelvis här i stan eller en park, då har vi ju samma dilemma, vi går ju inte ut och frågar befolkningen, utan vi frågar ju då gatukontoret i Malmö,

exempelvis, vad är det de vill ha, också får vi lita på att de vet vad brukarna vill ha, va. Men, det kan vi ju aldrig vara riktigt säkra på, så att det är en mycket säkrare modell att ha brukare involverade i. Sedan får det ju naturligtvis inte bli tungrott och sådär så att det blir hopplöst att planera, men... det är det ju inte när det gäller bostäder, och det är det här med bostäder det väldigt viktigt att man får känna av att det verkligen är någonting man vill ha.

I: Avslutningsvis, är du för eller emot brukarmedverkan på bostadsgårdar?

H: Det kan jag nog bara säga ett svar och det är att jag är absolut för det.

I: Du är för...

H: Ja, absolut. Jo, det tycker jag att... Det tycker jag också när vi pratar så här så framgår det tydligt att jag är... mer intresserad av det. Alltså... om man nu är demokrat, om man nu vill liksom att folk skall reagera, så ser jag ingen annan möjlighet, va, och det... gärna andra sammanhang... Och jag jobbar med Astra Zeneca sedan, det är en av de där 23-årskunderna, för övrigt, sedan mer än 20 år tillbaka. Där är ju alltid någon brukare representerad, va. Dels naturligtvis fasighetsavdelningen som ju är de som kan fastigheter, va, men jag har ju alltid med folk som liksom skall använda det här, va. Och att de är med i hela processen, det är jätteviktigt, annars så funkar det inte. Och det vore ju konstigt om man skulle bygga bostäder, om det finns folk som bor i bostäderna och att inte de är med i processen. Det är väl en sak om det är nybyggnad, va. Men jag menar, hela... Om du tar... i det ögonblicket som du har definierat en hyresgäst vid nybyggnad så får han ju vara med och välja tapeter och golv och köksutrustning och så vidare. Det är ju en självklarhet också att det var så utvändigt, va, om man bara kan organisera det. Nu är det ju flera som har hand... Alltså, det är inte bara en... jo, uteplats det är ju klart men det får ju ses i det stora sammanhanget, va. Det är jätteviktigt, tror jag. Därför att det blir mycket hållbarare och bättre resultat än om det bara är en affär mellan arkitekten och fastighetsägaren. Det vill jag nog säga. Är det det allmänna intrycket du har från att ha prata med andra också, att... eller?

I: Än så länge har jag bara pratat med en annan, så att...

H: Okej.

I: Men han var väldigt positiv också kan jag säga.

H: Men det är nyttigt att höra vad det finns för argument emot, om man nu är emot det, va. Det kan hända att man tycker att det är jobbigt och tungrott och så vidare, va.

I: Ja, det som har kommit upp är väl då tungroddheten plus att beställaren kan ha lite problem med den initiala kostnaden som det faktiskt blir. Det tar ju lite längre tid kanske om man skall ha möten och det här, och det kan vara svårt att argumentera för att det lönar sig i slutändan.

H: Men det gör det alltid, det vågar jag lova. Och det är frågan om det här med ekonomiskt perspektiv, va. Därför att om man tar en fastighets livslängd, man kan ju räkna på allting i ekonomi, va, så är egentligen bara 15 procent knutet till att uppföra den här fastigheten och 85 procent av kostnaderna det är det som sker sedan, efter huset är färdigt, va. Och det är... det skall man ha i minnet alltså, därför är det jätteviktigt också att man som landskapsarkitekt, inte startar en massa processer som kommer att kosta fruktansvärda pengar framöver... För att göra det väldigt tydligt, alltså att det är klippta häckar överallt, va. För sk... skall det vara någon snits på klippta häckar skall de klippas två gånger om året, och alltså det skall göras snyggt och så vidare, va. Det kanske fastighetsägaren inte har råd med och då skall han fasen inte ha klippta häckar, han skall ha någonting annat, va. Och där är vi, vi är lite dåliga där som arkitekter, vi ser en idé framför oss, va, vi ser lite status på det, va. Och det är därför jag menar, jag pratade här om att man ser på en byggnad idag, så borde man betrakta utemiljön så här också, va. Det kan vara en arbetsplats idag, men det kan bli ett bostadsområde imorgon... Och på något vis så måste det ligga möjligheten att kunna förvandla det här, va, inte kanske med enkla medel, men att inte ta bort allting och ersätta det med någonting nytt utan att bygga om det så att det funkar för både och, va. För, det är klart en industri som blir bostäder, det är ju väldigt stor skillnad, men jag menar ett kontor som blir bostäder är inte så himla stor

skillnad. För det där kontoret skall som regel ha en uteplats, där man kan gå ut och sätta sig och fika, va. Så det finns liksom gemensamma nämnare här, som man borde ha med i planeringen. Ja, det låter spännande det här ju.

I: Ja, det tycker jag också. Är det någonting mer som du känner att du vill tillägga här?

H: Nej, jag tycker att jag har pratat väldigt mycket nu.

I: Ja. Och det är jag jättenöjd med.

H: Okej.

U = Respondent

I = Intervjuare

I: Ja, just det, men det verkar vara, får jag ändå säga, väldigt olika på olika håll hur...

U: Jag har varit med om i några områden faktiskt nu vid nybyggnation och det har varit ganska så mycket, så... Det är oftast mycket lättare, för att det finns inte någonting att förhålla sig till. Du har inte lika starka känslor för din utemiljö när du aldrig har, när du inte bor där ännu, så har du bara ritningarna nästan att, det är mer kontroversiellt, tror jag, när det är en befintlig gård som skall rustas upp för då vet du ofta exakt hur, hur du vill ha det.

I: Ja, ja, det kan jag tänka mig också faktiskt. Det jag vill höra, skulle du vilja börja med att berätta lite om dels när du tog examen, var du har jobbat och lite bakgrund bara?

U: Ja, ja, javisst, det kan jag göra. Jag tog examen, jag började min utbildning 1987 och tog examen -92. Och, det fanns ju mycket jobb när man började utbildningen, men inte lika mycket när man slutade -92, det hände någonting där och, men jag hade turen och fick jobb jag gick väl arbetslös någon månad, tror jag, sedan fick jag jobb i Jönköping. Så mina sex första arbetsår tillbringade jag i Jönköping på ett mindre konsultföretag som heter Landskaps- och markkonsult. Och där jobbade jag fram till -98 och har sedan dess varit här på Landskapsgruppen i Göteborg. Är numera en av delägarna också i företaget. Så det är kort min bakgrund. Jag har jobbat genom åren, både i Jönköping och även med, i ännu högre grad här kanske, med bland annat upprustnings-, bostäder överhuvudtaget, men mycket upprustningsprojekt.

I: Och kort, dina erfarenheter av just brukarmedverkan då?

U: Ja, det är ganska, det är ganska stora erfarenheter egentligen. Det är, jag jobbar ju här i staden mycket med de kommunala bostadsbolagen, framför allt Poseidon och Bostadsbolaget och, men även då med bostadsrättsföreningar, företrädesvis Riksbyggen och HSB, men även ibland privata föreningar och så vidare. Där stöter man ju på ganska ofta det här med brukarmedverkan, men sedan är det ju olika beställare som har sina olika metoder och som vill köra enligt olika metoder. Bostadsbolaget här, jag vet inte om du känner till en man som heter Ulf Eldbro?

I: Nej, det gör jag inte.

U: Han är väl trädgårdsansvarig nu, tror jag hans titel är, nej, jag vet inte exakt, men han är i alla fall på Bostadsbolaget här i staden och han brinner väldigt mycket för just det här med brukarmedverkan och han har ju initierat en oerhört... vartenda projekt som man jobbar med Bostadsbolaget är oerhört ambitiöst, så att... inriktning då på det här och två eller tre möten med de boende och så vidare och de har väldigt, väldigt stor, ja, man, man ger de boende mycket att säga till om, va, stort inflytande. Och sedan, sedan finns det ju olika skalor, det finns ju andra som kanske inte vill hålla i, i möten och så vidare utan som mer jobbar så att man tar fram skiss som man, efter att man planerat, och skickar runt och så där till boende så får man då liksom skriva ner vad man tycker liksom, det är lite olika hur de vill jobba, om man säger så.

I: Men det är inte, det är sällan ni som bestämmer vilken modell ni vill jobba efter?

U: Det kan man ju göra, det kan man ju göra, det, ofta har ju beställaren en, någon slags policy hur man vill jobba, men, i alla fall de stora beställarna, däremot när det gäller en, en bostadsrättsförening så är det ofta lite andra grunder, de har ju (otydligt) så anlitar de ofta någon, någon projektledare från de respektive företagen, men den som håller i projektet kanske, men, men sedan är det ju en samling, ja, lekmän i stort sett, de behöver ju ofta lite, en utredning då hur man skall gå tillväga då till beslut och där har man ju, där påverkar man ju ofta mer i grunden än kanske för de kommunala bolagen här som ganska mycket vet hur man vill ha det och vad man tycker är bäst. Det får man ju ha respekt för också i och för sig, för de,

de, de är ju förvaltare, de känner ju, de har ju dagligen den här dialogen med de boende i olika sammanhang, så det är klart att de har en, en kunskap om vad de tycker.

I: Men hur, hur brukar din roll se ut då när du kommer in i ett projekt som landskapsarkitekt?

U: Ja, det kan ju variera lite grann då, i och med det, men, men säg, vi kan ju i och för sig ta ett exempel som är relativt närliggande som är ute på räkning då nu, och... Det är alltså Bostadsbolaget eller Göteborgs Stads Bostadsbolag som det ju heter, och där inleds det ju då att, ja, som normalt, att, att man gör de här vanliga inventeringarna och grunnar och tänker på lite idéer och så vidare, och sedan tar vi fram en ganska grov skiss egentligen, men, som vi gör presentabel och trevlig, och sedan så, så kallar vi då, i samråd med Bostadsbolaget, eller det är väl egentligen Bostadsbolaget som skickar ut en kallelse till de boende runt den här gården då. Vi har ett första möte, under kvällstid då oftast och då får man, ja, jag håller i presentationen, presenterar hur jag har tänkt detta och sedan blir det ju alltid diskussion, naturligtvis. Det är ju sällan, ja, det skall jag inte säga alltid för jag har varit med om, om... Det här bygger ju mycket på att, att... att det finns intresserade människor. Jag har faktiskt varit med i ett område, det var många år sedan i och för sig, men det kom en person.

I: Ja.

U: Då blir det inte så mycket diskussion.

I: Nej, det förstår jag.

U: Och, men oftast så kommer det ju en, ja, i alla fall 15-20 personer kanske, och så blir det då, ja, man, man antecknar, man samlar ihop sig, så att säga och... Det är klart att det ibland så kanske, om man har tur så, så tycker alla att det här är jättebra, eller så, men det är inte ofta. Det är egentligen inte meningen med det här heller utan att, utan det blir ju att man går hem och, och tänker till igen och reviderar sin skiss och i det här fallet som jag beskriver nu då så, så ställdes den då ut i en, de har bobutik i området så den ställdes ut i bobutiken och sedan kallades det till ett andra möte och då får man ju chansen att tycka till om det här ytterligare en gång plus att det naturligtvis alltid hittar dit några som inte var med på det första mötet och, och en del av dem kan ha tittat på den här skissen och tyckt, nej men, så här vill vi ju inte ha det för att, eller ett misstag som i alla fall jag gjorde innan jag kom ut direkt från skolan var väl ofta att man ser ofta på de boende som ett slags homogen massa, som man tror är väldigt eniga hur man vill ha sin utemiljö, men så är det ju, ser ju oftast inte verkligheten ut, utan det är många olika personer med, i många fall helt motsatta viljor, naturligtvis, man är i olika skeden av livet och småbarnsföräldrar kanske inte prioriterar samma sak som pensionärer gör och så vidare och man vill lite olika. Och då fick man en andra chans i det här fallet att tycka till om detta. Och sedan då satte sig efter det andra mötet, projektgruppen sig ner och samlade ihop det här. Då är det ju lite så att, att, vi försöker ju undvika då att den som skriker högst får mest att säga till om. Det finns ju alltid människor som är mer verbala och hörs mer, men det är ju inte alltid så att han eller hon talar för alla.

I: Nej.

U: Utan vi försöker väl på något sätt tolka majoriteten och sedan, sedan resulterar det ju då i en ritning och färdig handling så småningom som går ut på räkning. Då är det dessutom så i detta fallet, nu har vi inte kommit så långt än för vi har inte fått in priserna, men är det så här att det nu, att vi får in generellt för höga priser, då vill man alltså ha ytterligare ett möte med de boende där man går igenom, diskuterar, vad är det för någonting som vi kan tänka oss att ta bort av det här för att... Och det här är ju poängen med boende, va, tar det slut?

I: Nej, jag skulle bara kolla att det funkar som det ska.

U: Ja, okej. Ja, poängen med boendesamverkan är väl egentligen mycket den sociala biten [Ja.], att du, att du får, du får människor att bli engagerade i sin utemiljö. Det är inte alltid, om man ser det rent estetiskt, som arkitekt enbart, så kan man ibland tycka att det är lite frustrerande till och med för man, många arkitekter har nog den här planerar, jag tror säkert att många har de(otydligt) och vill liksom styra mycket själva, att ja, men jag har ju faktiskt

gått fem års utbildning, det här liksom, det här vet jag mycket bättre. Och det är klart, vissa saker, det gör man ju också naturligtvis men, men, jag tror man får hålla ganska, försöka att vara ganska prestigelös ibland och att det är inte bara den, man får ju försöka, estetiken får man ju försöka slänga ihop ändå sedan för att, att, att, det är väldigt... 95 procent av de synpunkter man får handlar ju oftast inte om ett visst formspråk eller något sådant där, att det här ser för kantigt ut eller det här är så odefinierbart och organiskt utan det handlar ju om funktioner. Man vill ha en grillplats, man vill ha lekytor och sådana saker och, och sedan så får man ju försöka sy ihop det här på bästa sätt. Annars så, så, ja, men, men man får, det är sådant som Bostadsbolaget då har, med stor framgång vill jag ju påstå, fått verkligen folk att bli engagerade i sin utemiljö, att man känner att det här har vi varit med och skapat och då tar man också ett större ansvar för det, för det senare i skötselprocessen och så vidare. Ett annat område som vi har jobbat med för många år sedan, som jag personligen inte var inblandad i, i och för sig, men som man har nått väldigt bra resultat med, det är ute i Rannebergen, också Bostadsbolaget och det var lite granna ett pilotprojekt, föregångare, för deras sätt att arbeta nu.

I: Okej.

U: Rannebergen är ett område som, det ligger i östra Göteborg, det är, ja, det är typisk förort med rätt stora sociala problem och vandalisering och så vidare, typiskt gammalt miljonprogramsområde, ganska stort också. Och där lyckades man alltså över förväntan med det här, så man har alltså idag en ganska stor grupp oerhört trädgårdsintresserade människor som, som sköter om rabatter och donar och planterar själva och, så där har man lyckats jättebra.

I: Det som du beskriver nu, där har man egentligen, utemiljön är en väg för att nå ett annat mål, alltså en social [Precis, ja.], är det något som är vanligt generellt i de här projekten?

U: Det är ganska varierande på något sätt, som jag ser det så är ju alltid målet med boendesamverkan att, att just få det sociala engagemanget. Det är det som är, annars är det, jag har en annan beställare som säger så här att, som är lite mer gammaldags kanske och han säger att ja, skall jag vara ärlig så, de gårdar som har blivit bäst det är ju de där vi inte har haft någon boendesamverkan alls. Och, det är klart att, att det, det får du ju både som arkitekt och beställare, så får du ju liksom, de vet att, så här vill vi ha det. Det är ju ganska enkelt egentligen och du kan få, få, ja, jag har en kollega som, som är lite äldre som ritade ett nytt bostadskvarter och det var centralt en fin, välvd gräsmatta så här, det var jätteelegant. Sedan hade, något år efter så var han på plats och besökte detta och då hade man placerat ut ett antal sådana här ektunnor med sommarblommor på det här [Okej.] och han blev ju inte glad. Fan, det är förstört helt, min gård och det är ju för... vad jag försöker är... det är lite med den här prestigelösheten igen, att det är lite så att ibland, rent estetiskt så, så finns ofta ett glapp mellan vad vi arkitekter tycker är, är vackert och vad de som är boende tycker är vackert. Man tycker nog säkert att hans gård är bra i stora drag, men man tycker att den här gräsmattan är lite tråkig, skall vi inte ha lite blommor på, och det tankesättet präglar ju även naturligtvis även de här boendesamverkan-mötena då och man vill ju ha mycket grejor ofta och rent estetiskt är det väl inte alltid så att, vad jag försöker säga, om än krångligt är att, just att, att, jag tror inte att man skall ha en boendesamverkan, syftet är inte att du skall få en vackrare gård rent estetiskt, syftet är att få människor att känna sig med delaktiga i sin närmiljö och det, det tror jag är det primära.

I: Ja. Ur landskapsarkitektens synpunkt då så kan det här kanske ses som ett, ett problem, men ändå liksom.

U: Ja, beroende på hur man är som person (otydligt), jag tror ändå att, att det är en, om man tar det längre, så jag menar, jag känner mig ju inte nöjd som landskapsarkitekt om jag går ut och besöker ett område som jag tycker är jättefint, också kommer det fram en massa boende och säger, jasså, det är du som ritade det här, men varför har ni gjort så här och så här, det är

vansinnigt och, och, och, det får ju inte mig att känna mig väl till mods heller, även om jag tycker att, att, och kanske även mina arkitektkollegor tycker att det här är kanon, så är det ändå liksom, då har jag ändå inte nått fram på något sätt och det är klart att jag kanske i bästa fall besöker den här gården två eller tre gånger efter att det har blivit färdigt då och då, för att liksom se hur det ser ut, men jag menar de boende de bor här, det är deras miljö som de upplever varje dag och det är naturligtvis viktigare att de, att de får vad de vill ha lite granna, men man behöver ju alltid, alltid vägledning självklart, det är ju där vi kommer in, så det...

I: Verkar det som att de boende är intresserade av sin utemiljö?

U: Ja, det är ju som sagt väldigt varierande.

I: Ja.

U: Som du hörde, en person kom ju då [Ja...] och, i det fallet lade vi faktiskt ner det hela och det var ju projektledaren och det tycker jag var bra gjort faktiskt, att han menade på att han har eskat pengar för det här och fått klartecken och allting för att involvera hyresgästerna och sedan kallar vi då till boendesamverkan och de orkar inte ta sig dit överhuvudtaget då, va, eller helt enkelt skiter i det. Och då tycker jag att det är rätt att lägga ner. Och det är alltså väldigt, väldigt, det är klart att man kan ju inte nå alla personer, det finns alltid folk som, jag menar i ett, i ett område då, det är ju inte många procent som kommer egentligen, men... det är oftast de personerna som kommer som är engagerade på något sätt och som, som även kommer att följa upp det här sedan med att sköta om det och vara stolta över det och det smittar oftast av sig på, på de övriga boende också i ett senare fall, liksom det smittar av sig om man då väljer att köra över de boende helt och håller. Det är oftast säkert samma tre, fyra procent som, som fortfarande är engagerade men som då blir engagerade på ett negativt sätt och klagar. Och det smittar också av sig till, till de övriga så det har nog ganska stor betydelse, det har det. Och i allmänhet så finns det väl, så finns det ett intresse, absolut, ja.

I: Brukar det gå att urskilja några speciella grupper som är aktivare, eller mer engagerade än andra?

U: Ja. Ja, generellt sett är nog kvinnor mer engagerade än män, kan jag säga, det är nog en, en iakttagelse. Och oftast barnfamiljer, eller småbarnsfamiljer är oftast ganska engagerade. Pensionärer är ofta ganska engagerade för att, det varierar lite. Sedan är det ett spann på oss medelålders som, som har, när man har stora barn på något sätt, så, så känns det som att man, det är någon slags lucka där. Det kanske är, det handlar ju mycket om att, hur man utnyttjar sin utemiljö. Är du småbarnsförälder så utnyttjar du, om inte annat dina barn, utemiljön i högre grad. Som pensionär har du också troligtvis mer tid att nyttja den än om du är femtio och båda jobbar och utflugna barn och så vidare, det kanske inte blir, det är väl naturligt att du inte blir riktigt lika engagerad. Men sedan är det ju alltid en grupp trädgårdsintresserade, det finns ju i alla åldrar i och för sig. Sedan är ju, många av de här områdena är ju väldigt, det är ju, det är ju invandrartäta områden och, och även en social situation som är ganska, vad skall man säga, diversifierad, det finns mängder med människor som har olika bakgrund och vi har ju haft möten här med folk som har varit påverkade av både det ena och det andra när de kommer till [Okej.] och det kan ju bli lite spännande ibland, men... Men, och, men det är ju intressant med, med just, med människor som har annan kulturell, etnisk bakgrund då, för att de ser ju ofta på utemiljön kanske på ett lite annorlunda sätt än vad vi gör då. Och de använder utemiljön i rätt mycket högre grad också. Även om, om jag har, ibland får man argumenten, jag tror han kom från Grekland eller något sådant där, det spelar mindre roll, men då var det ett land med betydligt varmare klimat än här, va. Han menade på att det var ju ingen idé att göra någonting åt utemiljön i Sverige. Det är ju så kallt så man kan ju nästan aldrig vara ute ändå.

I: Ja, efter den här vintern så kan man hålla med faktiskt.

U: Ja, det finns ju alltid, man har olika sätt att se på det. Men det kan ju vara svårt att se, det är, det är en grannliga uppgift ibland, va, att sy ihop så att alla blir nöjda.

I: Tycker du att, att det ställs några speciella krav på dig som projektör, när du har brukarna med i arbetet?

U: Ja, det gör det ju. Dels så gör det ju, du måste ju ha en helt annan lyhördhet, för det är mycket fler människor som blir inblandade. Ritar jag en, en gård vid ett kontor exempelvis, så har jag oftast en dialog med, med arkitekten, om det finns en sådan inblandad, med beställaren naturligtvis och, i bästa fall med någon som är skötselansvarig för det hela. Det är inte så många personer, det är ganska lätt att hålla reda på vad olika människor tycker. Har jag en grupp på 30, 40, 50 boende som är, då är det liksom, just att man är mer lyhörd är, det är väldigt viktigt för det absolut sämsta man kan göra är ju att, det är ändå värre än att... Jag menar en sak är ju att man säger, nej, vi håller nog det här ganska kort, vi vill inte att de boende skall få för stort inflytande, det är, det är ju en sak då. Men det är ju ännu värre att du kallar till de här mötena, men sedan struntar du i deras åsikter ändå. Då piskar du ju verkligen upp en, en negativ stämning, så det är ju, det är ju viktigt att man får med allting. Och sedan kan ju inte alla bli nöjda ändå, men alla har i alla fall fått chansen att säga sitt och så vidare och, så det är ju viktigt som projektör att man verkligen, att man får med allting, absolut.

I: Det, brukar det vara så att du ritar någon typ av förslag innan det inledande mötet, eller?

U: Jag vill helst göra det, [Ja.] för att jag tycker att det är lättare att få en, en diskussion när du har någonting att utgå ifrån. Vi har provat på något ställe också, också inom Bostadsbolaget, att komma med så kallat blankt papper då, det vill säga att du, är där en fyrkantig gård för enkelhetens skull där man bara har husen på en ritning, och sedan får de boende själva börja skissa och sitter i grupper kanske och funderar och donar. Problemet är att jag tycker att det, det är väldigt lätt som lekman att, att när man sitter och pratar som du och jag nu, att ha synpunkter och säga att vi vill ha det så här och det här vill vi ha, det är så bra. Det går bra, det funkar bra, men, det här är ju i nästan alla fall, om det inte råkar bo någon landskapsarkitekt i området, så är det lekmän vi har att prata med och då får man alltså kamp när man skall ha det som är här ut till pennan, det går inte, nej, men det går inte. Då blir man ängslig med en gång och då försvinner självförtroendet och... jag tycker inte att man har så stor nytta av det material man får in. Är det tjugo personer så får man troligtvis tjugo olika skisser, på ofta helt olika lösningar och det ger inte så mycket, tycker jag. Jag tycker att det är bättre att ha en plan som man kan utgå ifrån och sedan, sedan kommer det säkert att bli justeringar på den, men jag tycker att det är bättre.

I: Planfrågan då, det här med planfrågan generellt, det är ofta så att lekmän har väldigt svårt att omsätta det här till verklighet.

U: Ja, du, hur det är tänkt och så vidare.

I: Hur brukar du göra när du kommunicerar med dem?

U: Ja, jag presenterar ju oftast, det är ju alltid en situationsplan här i botten på något sätt, som, då, och den är ju då alltid färglagd och liksom lägga ner, den, den där skall vara presentabel helt klart, för en, en sådan här ritning till exempel, den är ju ännu värre, den säger inte en lekman någonting egentligen.

I: Nej.

U: Den skall ju vara hyfsad, men man har ju ändå ett problem för man, det är ändå proportioner och det är svårt att leva sig in i det och så vidare, och det, det beror lite granna också på, på hur mycket resurser beställaren vill lägga. Man kan ju också jobba med mer perspektiv och, och, och för att skapa lite mer levande bilder och det funkar faktiskt också väldigt bra för, att, att visa lite referens, att leta i, i sitt bildbibliotek och hitta liknande exempel, så att, att så här skulle man kunna göra liksom. Om man vill ha den där sittplatsen med grill, så om man vet ett bra exempel, varför inte fota det. Här tänker vi oss perennrabatt, visa, det är lite så, va, det, det är väl så vi ganska ofta jobbar då. Också försöker man ju att beskriva det så, så noga som möjligt i en muntlig, så, målade beskrivning, så att säga. Men det är, visst, det kan väl upplevas som ett problem, det kan det göra. En variant som jag har

funderat på någon gång, men som jag inte provat ännu så länge, det är att faktiskt, jag tror att det lämpar sig bäst för bostadsrättsföreningar, det är att åka till någon annan gård och istället för att, att visa den här planen, att man visar någon annan gård som man tycker har blivit lyckad och just för att få igång diskussion och se vad man tycker är bra och vad man tycker är dåligt eller så här, det här tycker vi är jättebra.

I: Ja, som ett studiebesök då.

U: Ja, precis, det ger också folk automatiskt mer engagemang när man liksom ser någonting som är bra, sedan kan man ju kanske främst göra det på sommarhalvåret då för vintern är inte lika kul att gå ute och frysa.

I: Nej.

U: Det är en, någonting som inte är så dumt faktiskt.

I: De här mötena som, som ni brukar hålla då, hålls de inomhus eller händer det att ni träffas på den aktuella gården?

U: Det kan väl också vara lite beroende på årstid, men, men generellt sett så, så är det väl så att de hålls inomhus, ja, och det är mycket på grund av att det serveras ofta kaffe och bulle till och så där, jag kanske visar på over-head och så vidare. Sedan kan man avsluta i och för sig med att man går ut på, på gården och om man liksom upptäcker, ja, det skadar ju inte att se det direkt på plats heller även om, det får man ju ändå säga att de boende som kommer, de har ju oftast järnkoll på vad, de lever ju i den här miljön, så de vet ju naturligtvis var det där trädet som skuggar exempelvis, står och det, det... Men visst, det är inte så dumt att avsluta med rundvandring.

I: Har du arbetat med sådana här projekt utan att ha brukarna involverade?

U: Ja, oh, ja.

I: Vad är de stora skillnaderna?

U: Ja, det finns många skillnader. Jag skulle tippa alltså att en skillnad för beställaren, är initialt, är att han säkert får en projektering som är uppskattningsvis mellan 25 och 30 procent billigare än om man har brukarna med. För att det skall man ha klart för sig, att det tar mycket mera tid. Å andra sidan, så förhoppningsvis så vinner han i längden på att han får mer engagerade människor som, som, som, ja, sköter om och bryr sig om sin gård. Det är ju en skillnad, sedan rent utformningsmässigt så, ja, det, det är svårt att, svårt att sitta här egentligen och säga hur, om det är så himla stora skillnader egentligen. Det... det här, det handlar ofta om funktioner, som sagt, och de funktionerna brukar man ju oftast få med sig ändå. För all del, i vissa fall kan man faktiskt få överraskningar. På det här i Biskopsgården som jag nämnde, som är på upphandling nu, det är visserligen en förhållandevis stor gård, men ändå. Där fick vi det överraskande beskedet att majoriteten var faktiskt för en bollplan inne på gården [Okej.] vilket vi inte hade ritat in och inte hade räknat med för det brukar vara en sådan här sak som att, det vill man inte ha inne på gården, det vill man ha utanför någonstans. Så att det är klart att ibland kan man bli överraskad det kan man bli, det kan man.

I: Men det är ungefär samma önskemål som återkommer annars?

U: Ja, det, det handlar ju mycket om, om, det gör det ju. Det är ju, de, de viktiga sakerna är ju, ja, lek är alltid kontroversiellt, sittplatser är kontroversiellt och det vill man ha, det är ett stående önskemål om man säger så och sedan kan de så klart utformas på olika sätt.

Trygghetsaspekten är viktig, och då talar man om, när man talar om trygghet som brukare så är det nästan uteslutande att det handlar om belysning, ibland buskage också, men det tänker man inte på så mycket utan det är ofta det här att det är mörkt. Det är tre väldigt stora punkter, ja, det är, sedan bryr man sig inte så mycket om material och så vidare, det är, det är, men det är klart att man inte vill ha så mycket asfalt och så vidare, sådana där argument kan man höra ibland, men, men, man märker att det finns inte så stort engagemang när det gäller ytskikt om man säger så, va, utan det är mycket funktionsinriktning. Och är det, är det synpunkter på

ytskikt så är det återigen ofta funktionella, att de här betongplattorna blir så hala och mycket sådant där, ja.

I: De har extrakostnaderna som det blir för beställaren initialt, är det svårt att, att argumentera för brukarmedverkan och motivera dem?

U: Nej, inte alls. Eller oftast behöver man inte göra det för att, jag skulle vilja påstå att de flesta beställare idag är... så pass positiva till detta så att det ses många gånger som en självklarhet.

I: Okej.

U: Ja inte, jag skall inte säga alla, men, men många av dem och bostadsrättsföreningar vill ju alltid göra det och... det är, ja, så att... Sedan, sedan är det klart att då gäller det att övertyga den grupp som inte, som inte, och det, ja, det kan nog vara ganska svårt att övertyga dem som inte vill det.

I: Händer det att du försöker liksom att...

U: Ja, ja, det händer väl att vi, vi, att man försöker... just trycka på då de här aspekterna att det är viktigt att få med de boende och för framtiden och det är ju sådana saker man får trycka på. Och sedan behöver man naturligtvis inte nämna att det troligtvis blir 25 procent dyrare.

I: Nej.

U: Men jag menar, det har säkert beställaren redan, redan koll på, av olika anledningar, va.

I: Ja, ja. Men du anser att det är ganska utbrett, den här tankegången, medvetenheten redan från början?

U: Ja, jag tycker att, när det gäller upprustningsprojekt definitivt, ja, det, det är det. Det är, om man tittar på bostadsprojekt vid upprustning så är det nog... nog, man kan säga så här att det är säkert 90-95 procent som har någon form av brukarmedverkan, sedan finns det då olika nivåer på det, men, men... Och det då, var man lägger ribban då, det är också en dialog naturligtvis. En del då vill inte ha den här, den här, de här mötena och så vidare.

I: Okej.

U: Poseidon då som är ett annat kommunalt bolag, de väljer att inte ha det, utan de ställer ut och... kör där, eller skickar ut.

I: Ett färdigt förslag [Ja.] som, som sedan... Är det tänkt att det skall revideras då eller är det bara för att förankra att, så här har vi tänkt att göra?

U: Man kan väl säga att, att... Man märker ju att det finns en stor skillnad i engagemang om du bara ställer ut respektive har möten. För att, i de fall där vi bara ställer ut en plan en två, tre veckor, så, så blir det sällan några stora förändringar, utan oftast så ligger ju den skiss som, som vi har gjort, den ligger oftast, ja, den ligger oftast kvar sedan så småningom också, så du får inte riktigt samma dialog där. Och, och det är återigen det där som du säger, [Är det det här personliga?] ja, dels personligt men också det här, också att det är svårt att läsa ritningar och speciellt om du inte har någon hjälp om du bara skall stå inne och titta på en ritning. Ja, det är, det är ju viktigt ändå, om vi inte är där för att svara då. Det blir alltid frågor och dem kan du inte få svar på, då blir det mer att ja, ja, det ser ju, det ser ju, ofta så gör man ju en hyfsat vacker plan, det ser ju fint ut också, så går man.

I: Det är lätt att man tar ställning till själva bilden?

U: Ja, sedan har ju då, i det här fallet är det Poseidon som ofta jobbar på det viset. Sedan har man ju en annan lite, jag vet faktiskt inte om det är fler bostadsbolag här i staden som har det, men, men de måste alltid ha, beroende på hur stor investeringen är, men annars måste de alltså ha underskrifter från samtliga berörda boende att det här är okej [Okej.] annars genomförs det inte. Det räcker att ett, en sätter sig tvären.

I: Hoppsan. Ja.

U: Men det är de ganska duktiga på att få faktiskt. Så, det, ja, det är ju ett annat sätt. För det skall man ju ha klart för sig också att, att det här är ju, nu har jag pratat vackert här om sociala engagemang och så vidare, men ser man det här enbart från beställarsynpunkt då är det ett

plus naturligtvis att du får det här sociala engagemanget, men du har också garderat dig. För att kommer någon när du har haft de här två, tre brukarmötena, så kommer någon ändå att, och säger, ja, men de här bänkarna tycker jag är helt felplacerade, det måste ni göra någonting åt. Då kan de visa protokollförda möten, ja, men ni har varit med och bestämt detta. Så det, det är lite av den anledningen också som det, som man från beställarhåll tycker att det här är bra.

I: Om man ser på inbjudningsförfarandet till de här mötena, hur brukar det se ut?

U: Ja, det brukar vara ganska, det, det, jag har aldrig varit med och skrivit någon inbjudan själv utan det har, det gör oftast den som är ansvarig då för det området därute, i form av hus- eller fastighetsskötare eller vad man nu väljer att kalla dem. Han plitar ner några rader om att, att inför ombyggnaden av gården är ni välkomna på möte kvällen den och den och det serveras kaffe och kakor och så vidare också skriver han väl då att, att, att ansvarig landskapsarkitekt och representant ifrån vilket bolag det nu är kommer att finnas på plats och förklara och svara på frågor. Det brukar se ut så.

I: Men är det någonting som brukar gå i brevlådan, eller?

U: Det går i brevlådan, ja.

I: Så att varje hushåll får...

U: Ja, det är uteslutande så, så att man säkert når alla. Det är också viktigt, också tror jag, ur garderingssynpunkt. Om man har ett anslag i en bobutik exempelvis, så, så kan man ju, nej, men det, det kan inte jag veta att det står, det har inte jag sett, men har du fått det i din brevlåda så kan de säga att, du har fått en kallelse.

I: Ja, ja, just det. Och sedan är det vanliga att du är med på mötet och får den direktkontakten?

U: Ja, jo, det är det ju, det är ju det vanligaste, absolut, det är det. I vissa fall så, så finns de ju, men det händer inte då ofta, men, men, men något fall har det ju varit, fast det var länge sedan nu, att de inte ville att landskapsarkitekten skulle vara med utan det var bara representanter för, för bostadsföretaget där, som då gör presentation och...

I: Okej.

U: Och jag vet inte egentligen vad man hade för taktik i det, möjligtvis att hålla nere kostnaderna. För annars ser jag egentligen inga fördelar med det, för att även om du som beställare kan vara ganska kunnig, så är det ju inte... Den som ritat förslaget vet naturligtvis bäst om det, det är ganska naturligt.

I: Ja, ja. Har du några exempel på, på någonting som inte har funkat i de här projekten med brukarmedverkan?

U: Ja, någonting som inte har funkat. Ja, vad menar du då egentligen, att det inte har...

I: Ja, saker som kan gå fel...

U: Ja, det är naturligtvis mycket som kan gå fel...

I: Ja, att det inte har uppkommit någon dialogstämning eller att...

U: Ja, det är ju, där har du ju första problemet då, det är uppslutningen, som vi har varit inne på redan då, [Ja, ja.] det är inte alltid den är den, den bästa då. Och det kan ju vara ett problem, för att, det är en sak att, det finns kanske en grupp av människor som tycker att ja, ja, det blir säkert bra och sedan när de väl ser, när du har resultatet framför dig, då kan du liksom tycka till om saker, det är ofta lättare då. Så att det, det är ett potentiellt problem att man inte, och på så sätt kan man ju säga att det är bättre då att skicka runt en ritning för då är du ju säker på att du når alla. En variant är ju också att, vilket kanske är allra bäst, att skicka en ritning redan vid kallelsen så att de boende liksom lite chans där att, att tänka till och också titta och förbereda sig. Men det är ju en grej alltså, att nå så många som möjligt och det är inte alltid så lätt.

I: Nej.

U: Sedan, och sedan har jag ju varit med på ja, det är nog typ, ja, det kan vara på alla, när det i stort sett nästan blir, blir ovänskap mellan de boende på själva mötet för att man alltså har

diametralt helt olika uppfattningar om hur saker skall se och vad det skall vara för funktioner och annat och det är klart att det är, det är en svår situation att hantera för att, att, där återigen faller det ju ett väldigt stort tolkningsansvar kan man säga nästan, på dig som arkitekt och kanske även då för, för projektledaren från det, det aktuella bostadsbolaget för att, att i en sådan, för ibland kan det alltså hända utav någon anledning att det blir någon stötefråga också delar det i två läger och då, då helt plötsligt så anar man ju en sprickbildning i det här med socialt engagemang och så vidare. Att det kanske är omöjligt att båda sidor får som de vill och då har du en del av ganska engagerade människor som helt plötsligt är ganska sura, så att säga.

I: Ja.

U: De lyssnar inte på oss ändå. Så det, det är ju en, det kan ju, på ett sätt kan man ju säga att, att, att, det är överhuvudtaget så med brukarmedverkan så sticker du nog ut hakan lite mer som beställare för att du får nog mer engagerade människor, du får mer engagerade människor, det, om allting fungerar är jättebra. Men, om någonting går fel, så är det ju inte bra att du har engagerade människor som vantrivs. Har du inte brukarmedverkan så blir det nog kanske mer en avmätt, nästan, de blir nästan lite resignerade, ja, men, du vet vi kan ju inte, ingen lyssnar på oss ändå. Och sedan så, man kan mer rycka på axlarna åt det och det, det är väl den, man sticker nog ut hakan helt enkelt. Så att det är ju viktigt att det verkligen, det är jätteviktigt att man verkligen följer upp det och att det bli bra, att om inte alla känner sig nöjda så har de i alla fall fått säga sitt och känna att de är lite delaktiga i det här. Sedan kan det ju alltid gå, och det är ju berömvärt av Bostadsbolaget i det här fallet att man faktiskt har ett, ett, nu får vi ju se om det behövs, men att man faktiskt har ett möte även när, även om det visar sig att det här blir för dyrt.

I: Just det.

U: För det är ju en annan sak som är väldigt vanlig när det går snett, att man får in en prislapp som är 25 procent för hög och sedan sätter sig beställaren ihop med entreprenören och, i bästa fall landskapsarkitekten, och så stryker vi en massa saker, utan att vi har den här dialogen. Och, då, det är ju heller inte så bra för att då får du återigen det här ja, ja, och då kan man i och för sig som beställare säga, jo, men, det kostar för mycket pengar, men då liksom på något sätt så har du, det här engagemanget som du, den här kurvan som gick upp, den är helt plötsligt nere egentligen på noll och kanske till och med ännu lägre.

I: Men är det vanligt alltså att, att man har en inledande diskussion och sedan när det väl, alltså när det börjar strykas att man inte har någon återkoppling?

U: Ja, det är ganska vanligt, det är det.

I: Okej.

U: Det är nog min erfarenhet att det är ganska vanligt.

I: Okej.

U: För man tycker så som, som, ja, framför allt som entreprenör, för han kommer ju in och har ju liksom inte varit med i den här dialogen över huvudtaget, så för honom så är det omöjligt att veta vad som är viktigt för de boende eller inte. Men det kan även för beställare och även för arkitekten ibland ju vara svårt att... visserligen så bör du ju ha någon snär koll på det, men eftersom du skall vara lyhörd och så vidare i processen, men det kan ändå... man, man kan tvingas ta bort saker som betyder mer än vad man tror att det gör och, och det är, det är inte så bra.

I: Nej.

U: Dessutom så tror jag att det ofta upplevs utav de boende som att svepskäl när beställaren kommer och säger, ja, men det blev för dyrt. Det är väldigt, väldigt lätt att säga det och, och jag tror att det ofta finns en liten misstänksamhet då. Att, ja, med de hyrorna, de har så mycket pengar, ja, men du vet, så att det...

I: Ja. Vad tror du är de viktigaste faktorerna som avgör om ett projekt med brukarmedverkan blir lyckat?

U: Jag tror att det är viktigt, dels är själva processen och dialogen viktig och det, jag har några gånger nämnt, någon form av, att nå prestigelöshet och det är ganska viktigt. Det är det åt båda håll egentligen. Det är ju väldigt lätt hänt, och det har jag egen erfarenhet av, när man kom ut och grön och skulle på det här att man sände ut signaler som att, det här kan jag. Jag vet hur det skall vara, och då får du, samtidigt som man även som boende ibland har, ja, här kommer någon mallig arkitekt som, han... han vet väl inte hur det är att bo här heller, och om det då är en förort, han bor säkert i villa och så vidare, vad vet han om hur vi vill ha det på vår gård. Det är liksom, det finns ofta ett, ett avstånd redan från början. Det är viktigt att man överbryggat det där och också ganska tidigt och, och det finns väl olika sätt att göra det. Ett sätt som jag tror är bra faktiskt, det är att faktiskt återigen besöka någon, någonting så att du får den här dialogen direkt. Sedan är det också viktigt att du själv som, som arkitekt använder ett språk så att du inte snöar in på de här typiska arkitektfraserna, som stramt formspråk och lite sådant där. Jag skall inte använda samma presentationsteknik när jag gör det här som när jag presenterar ett projekt för en husarkitekt, då faller det. Så att, just att man får igång en bra dialog emellan, att du visar liksom, jag tror att man som arkitekt måste gå på (otydligt) där och visa dig ganska prestigelös och försöka skämta till det och skoja till saker och ting och... Och i mitt fall är det ganska enkelt så till vida att jag är själv uppvuxen och har bott en ganska stor del av mitt liv i ett miljonprogramsområde så att, och det skadar ju inte att nämna det... så att inte de tror att jag är den där killen från Särö som har bott där i stor villa i hela mitt liv. Så att den dialogen tror jag är egentligen det absolut viktigaste, annars så kan det bara bli fel och då... Och det är viktigt också att vi har en bra, för ibland så kan du som arkitekt också behöva stöd i, i, också av en bra representant från aktuellt bostadsbolag. För har du inte det, det kommer alltid in, ibland kan man då få sådana här frågor att, att, att, ja, varför kan vi inte ha, är det inte dags att ni sätter igen sopnedkassen, vi vill ha ett miljöhus ute på gården och, och, så... så råkar jag veta i och för sig kanske, har han sagt en timma innan att vi skall inte ha någonting sådant. Men, men så sitter personen bredvid och säger absolut ingenting utan, och jag menar att det är viktigt att du har tydliga, att även den här dialogen, att även projektledaren eller representanten för bostadsbolagen är med i den här dialogen för att, att det kommer ofta in kostnader dessutom. Jag kan ju inte som landskapsarkitekt sitta och lova och inte lova någonting åt exempelvis Bostadsbolagets hyresgäster.

I: Nej, nej.

U: Det, det är, utan där är det viktigt att man har någon som är van att hålla i de där mötena. Och det, det är inte alltid.

I: Men det är en sådan sak som är svår att påverka också.

U: Ja, det är det.

I: För det är ju...

U: Det är jättesvårt, det är inte mycket att göra åt det utan [Nej, nej.] man får försöka att göra det bästa åt situationen då, va. Och man får naturligtvis, hellre än att man vecklar in sig i några konstiga diskussioner och gissar om vad Bostadsbolaget har för ekonomi och strategi så är det ju bättre i sådana fall att, att ställa frågan direkt till representanten och liksom, så att man får med dem i den diskussionen, vare sig de vill eller inte. I värsta fall så, så kan han inte svara för det, men då är det han som får stå med skammen.

I: Ja. Då undrar jag, avslutningsvis här, är du för eller emot brukarmedverkan?

U: Nej, men det måste man ändå vara för. Även om det inte är så enkelt som man, man ofta föreställer sig så, så tror jag ändå att, eller vet att det ger mer än vad det, än vad det kostar så att säga, det gör det absolut och det är ändå, boendemiljön är ju någonting som är väldigt viktig för oss människor och det säger ju sig självt egentligen att vi skall få vara med och påverka. Och det går ju mot, det är en helt annan diskussion i och för sig, men jag vet inte om

du, idag har vi ju ett projekt här i Göteborg som heter Södra Älvstranden, det vill säga det området som ligger över Götatunneln som snart är färdig. Och där har man då valt att försöka att engagera allmänheten och allmänheten, representanter, folkvalda representanter för allmänheten sitter med i olika projektgrupper och så vidare, för att då få vara med och tycka till om stadens gator och torg och så vidare. Så jag menar, det här är ju en trend då som inte bara kommer att stanna av vid, vid bostadsområden, utan jag tror att vi vid fler och fler olika typer av byggprojekt kommer att se mer av det här.

I: Det är på uppgång liksom i hela...

U: Ja, det tror jag och så tycker jag i alla fall att vi tolkar det här i Västra Götaland, och det är säkert så resten av landet också.

I: Förmodligen, ja.

U: Så det, det... Men det ställer nog lite högre krav på dig som, som arkitekt. Det, vi kommer väl längre och längre ifrån det här, förra sekelskiftesarkitekter som hade lite mer, den absoluta makten över allting. Det är väl, på ett sätt så kan man väl tycka att det är ju lite synd, för att det kan ju bli naturligtvis fantastiskt, nu är jag inne på husarkitekt i och för sig, men när samma arkitekt ritade både hus och inredning och varenda dörr- och fönsterhandtag är designat och så vidare. Det kan ju bli slående, men jag tror att den, ja, den tiden är förbi, men jag tror att det har många andra olika fördelar. Men jag tror att det här, att få lyhördhet och ett socialt engagemang blir mer och mer vanligt. Man skall nog inte bli så förfärad om det står några blomkrukor ute på sin gräsmatta.

I: Nej, precis. Nej, men jag tror nog också att det kan vara så. Ja. Är det någonting du känner att du vill tillägga?

U: Nej, jag tror inte det, jag tror inte det. Det är, det är... Vi har ju pratat rätt mycket så...

Nej, det kan jag inte säga, mer än att, åk gärna ut exempel vis till Rannebergen och Bostadsbolaget. Det kan vara värt att titta på, för att... Ja, nu är det kanske fortfarande lite fel årstid, men det är ett bra exempel på där man har nått långt.

I: Ja.

A = Respondent

I = intervjuare

I: Då undrar jag om du kan börja med att berätta lite om din bakgrund; var du har jobbat tidigare och var du jobbar nu.

A: Ja, jag blev färdig -92 och sedan, jag började direkt med att jobba som lärare på Alnarp fram till -97. Då undervisade jag i landskapsarkitektur där, hade kurser som hade gestaltungsriktning och så. Jag fick inte kursansvar på en gång, men mot slutet hade jag kursansvar för ettorna när de jobbade med gestaltning. Och sedan gled det då in i den här verksamheten från -97, min kollega Krister och jag, vi gick samman och parallellt med att jag jobbade på Alnarp så gjorde vi lite tävlingar som vi vann och sedan så började jobben trilla in och sedan så släppte jag Alnarp och så har vi hållit på med det sedan dess.

I: Men du är fortfarande involverad i någon kurs på Alnarp?

A: Ja, sedan kom jag som gästspelare till Alnarp... Ganska regelbundet, men det är bara på timmar liksom.

I: Okej, så det är inte kursansvar längre?

A: Nej, det är jätteskönt. Det är jättebra.

I: Din erfarenhet av brukarmedverkan den har du ju berättat en hel del om nu... De här projekten, kan du nämna några projekt specifikt som du har arbetat med?

A: Ja, om vi tar då boende, om jag tar det först, så är det egentligen Augustenborg... Du har inte pratat med någon annan om detta projektet?

I: Nej, det har jag inte gjort.

A: Tim har bara nämnt det kanske då? Augustenborg det är alltså ett område från 50-talet, inte sådant där miljonprogram i och för sig men det var väl ett rationellt byggande i och för sig i den nya tidens anda. Man hade den där grannskapstanken då, så det var ett ganska humanistiskt område och ett ganska okej område. Ett uppskattat område. Men man kom nu på, det här var i mitten av 90-talet att man skulle göra en eko-stad av detta... Ja, en ekologiskt hållbar stadsdel och en massa olika delprojekt med sopsortering, gröna tak, dagvattenhantering, spårvagn genom området... alltså, ja... ett eltåg helt enkelt då och en rad olika sådana här ekologiska projekt som man sökte LIP-pengar för, som det heter då. Och vi kom in då för att göra den ekologiska dagvattenhanteringen i området, alltså att ta hand om vatten från tak och gator och vägar och så. Och framför allt fördröja det, för det var underdimensionerade ledningar och sådant där. Det fanns inte plats, det blev översvämningar i området. Men då gjorde vi ett öppet system som skulle bromsa upp vattnets hastighet och när då ändå finns de här dammarna och fördröjningsdammarna då kan man göra liksom ekologiska insatser med vattnet då och rena det och sådär, skapa biologiskt liv. För det var vår uppgift då, också fanns det ett annat arkitektkontor, landskapsarkitektkontor, Svenska Landskap, de bör du också prata med om du inte har gjort det...

I: Ja, jag ska prata med Ann-Sofi.

A: Med Ann-Sofi, ja, precis... För de hade ansvaret, deras ingångsvinkel på samma område var just att rusta upp bostadsgårdarna till... på ett sätt som då harmonierar med tidsandan, 50-talet då. Och det var precis samma kvarter som våra dagvattensystem skulle rinna igenom. Och i det här eko-stadsprogrammet så stod det inskrivet att man skulle samråda med de boende på olika sätt. Det var ett väldigt ambitiöst program med jättemånga möten inlagda och det var just Svenska Landskap som hade huvudansvaret för detta, men vi kom ju med. Vi skulle ju också vara med då, för att vårt deltema berör ju också, påverkar ju hög grad deras boendemiljö, hur de skulle få det till vardags då. Så vi var med på ett antal sådana möten... och lyssnade och försökte ta tillvara vad som kom fram där.

I: Och då är det alltså... Bakgrunden till förnyelsearbetet är den här ekologiska aspekten då, eller?

A: Ja, det antar... Det var det väl, men vad som... Vad som klart ligger i MKB:s intressen då när man startar sådana här program, det är klart att de, antagligen beror det väl på att de känner att nu har vi inte gjort någonting med det området på länge, vi kan söka LIP-pengar och då faller sådana ut just med tanke på ekologi. Det är det vi kan få pengar för också nyttjar vi dem för att uppdatera en miljö som vi inte har haft någon möjlighet att göra något med på länge, jag tror att det är så man tänker, det kanske inte... Jag tror att det fanns ett allmänt behov av att fixa omgivningarna... I grund och botten, va... [Ja] Och sopproblem och sådant, va... Öka attraktiviteten i området och det var väl inte... det var väl inte för att man ville vara först och främst ekologisk men där fanns pengar i alla fall att hämta.

I: Ni hade fått ett ganska bra program för hur arbetet... Fanns det några andra förutsättningar och ramar för hur arbetet skulle se ut?

A: Ja, alltså... Alltså det fanns ju en projektsamordnare, alla de här projekten var ju viktigt att de samordnades på olika sätt och att alla problemställningar blev belysta liksom på ett integrerat sätt så att inte vi som jobbade med dagvatten jobbade helt isolerat och de som jobbade med sophantering helt isolerat utan... Så det var ju mycket sådana samordningsmöten och... det fanns också, tror jag, något slags checklista som var gemensam för alla, att det här skulle vi tänka på när vi jobbade i detta området, bland annat ta tillvara på 50-talskaraktären minns jag som en grej och den ekologiska... biologisk mångfald... närhelst man hade möjlighet att jobba med biologisk mångfald så skulle man göra det. Det fanns ett antal sådana här punkter i ett program kommer jag ihåg. Nu är det ganska många år sedan så att... men det fanns någonting sådant. Också fanns det just då en ledningsgrupp som höll i de här samordningsmötena som var regelbundet då.

I: Okej. Just organisationsmässigt då, den här ledningsgruppen, de styrde de små projekten eller hur såg det ut?

A: Ja... ja, det gjorde de... Nej, alltså varje projekt hade ju sin beställare, vi hade ju VA-verket då, för det handlar om vatten. Svenska Landskap hade ju MKB som uppdragsgivare och det var ju blandade beställare här. En del hade ju Malmö stad som beställare eftersom det rörde, ja vi hade det också bitvis eftersom vi jobbade i parken också som då plötsligt blir parkmark. Så beställarna var olika, men just av den anledningen så behövdes den här samordningsgruppen desto mer. Och vad var det du frågade egentligen?

I: Ja, det var organisationen, lite hur den såg ut.

A: Då fanns det specifikt, då fanns det någon som verkligen var... förvaltningsövergripande och som höll i samordningen där.

I: Den här frågan om brukarmedverkan, vem initierades den av då?

A: Jag vet inte, men jag tror att det kom från fastighetskontoret. Jag tror att det var... Lindkvist där som... vad hette han nu... Ja, jag tror att det är från... ja, Stadsfastigheter, fastighetskontoret, ja, det är Stadsfastigheter då... [Okej] Nej, det är inte samma sak. Ja, jag vet ju faktiskt inte vad det, vem som initierade detta, det vet jag inte. Men Stadsfastigheter spelar en viktig roll här, jag tror att de nog... jag kan tänka mig att de var initierande till just detta.

I: Om jag förstår det rätt då, det är bestämt innan ni kopplas in?

A: Oh ja, det är bestämt från början. Det ligger i hela eko-stadskonceptet, det stora upplägget där, redan där fanns det med att det skulle vara så.

I: Känner du till bakgrunden till att man valde att driva det här med brukarmedverkan?

A: Nej, det vet jag ju egentligen inte bakgrunden till, nej.

I: Nej. Och målet, fanns det något speciellt man ville uppnå?

A: Nej, det kan jag bara spekulera i vad målet var med det men vi har inte varit med i egentligen i den diskussionen. Vi kom in liksom senare när det var redan klart, men målet

måste ju ha varit givetvis... Det kan ju ha varit relaterat till den här LIP-ansökan, att man helt enkelt villkorade den, att det helt enkelt skulle vara... Det är möjligt men det vet jag inte, det får du nog fråga någon annan, men jag kan tänka mig att det kan ha varit ett villkor och givetvis måste ju målet ha varit att... nu stökar vi om en hel stadsdel och det måste ju rimligtvis våra medborgare här ha någonting att tycka till om. För det påverkar dem på så många olika sätt, va, det har varit... De har levt i en byggarbetsplats i flera år alltså egentligen. Och jag tror inte att det är riktigt färdigt ännu. Detta startade ändå... vad är det... 98-99.

I: Okej. Vet du något om skötselpersonalen, de som arbetade på bostadsgårdarna. Var de delaktiga i det här arbetet med brukarna?

A: Nej.

I: Nej?

A: Det kan jag nästan säga säkert att de inte var.

I: Okej.

A: Det kan ha skett utan att jag känt till det men de var inte med på några möten jag var på i alla fall, och jag har inte hört talas om något sådant.

I: Okej. Vad skiljer ett projekt med brukarmedverkan från ett projekt utan brukarmedverkan?

A: Ja, det, alltså en del säger att det komplicerar det hela. Och vi har diskuterat så här liksom, vad blir skillnaden, vad är egentligen skillnaden rent fysiskt om vi gör någonting utan att ha frågat respektive om vi frågar, blir... Alltså vi har kommit fram till att resultatet förmodligen inte skiljer sig rent fysiskt sådär väldigt mycket. Smågrejor kanske som man inte har tänkt på. Men det viktiga är ändå att de... alltså det man ritar det liksom hinner sjunka in i medvetandet på dem som skall ta emot detta och använda detta. De hinner på något vis vänja sig, ta det till sig, ha möjlighet att prata av sig om farhågor och grejor. Det som händer är mer något mentalt hos dem än vad som fysiskt är resultatet. Det tror jag alltså. Det är inget negativt, utan det är nästan det viktigaste egentligen tycker jag, att de hinner... förbereda sig på vad som skall ske, om det nu är något ganska omvälvande i deras vardagsmiljö så hinner de ta in det och tänka på det och hur det kommer att bli och... de känner sig delaktiga och känner att det inte bara är någonting som slängs på dem. Det är det viktigaste tycker jag. Också i bästa fall så har vi också hunnit snappa upp idéer och föra in en del grejor givetvis i det fysiska (otydligt) också. Men jag tror inte först och främst att det är det.

I: Kan du se några negativa aspekter på brukarmedverkan?

A: Alltså de negativa aspekterna uppträder nog om man inte driver brukarmedverkan på rätt sätt, alltså. Det fordrar ett väldigt kompetent hanterande liksom. Det går inte att slänga ut frågor helt fritt såhär att, hur vill ni ha det, till exempel. Då kan det bli ett fruktansvärt kackel och det kan sluta med att alla är mer ovänner än de var innan, va, och det blir inget konstruktivt av det utan... Nej, det måste drivas på rätt sätt, det måste finnas ett underlag för diskussion som är väl utarbetat och anpassat för dialog som är liksom lätt att ta till sig, alla kan förstå så att alla pratar om samma sak. Och sedan är det givetvis viktigt att man följer upp också så att man, att... Den information som man tar in från de som, från de boende eller vilka det nu är, det är väldigt viktigt att man sedan också visar dem på vilket sätt man har tagit fasta på det. Likaväl som man också talar om att nej, de här önskemålen har vi inte kunnat ta fasta på, och motivera varför, och det brukar inte vara något problem, va. Om man motiverar det tydligt. Nej, det brukar det inte vara, men som sagt om man... Det värsta är att gå ut och ha ett samrådsmöte och sedan strunta i det och bara göra något helt annat. Då skall man inte ha det, då har man gjort värre än att inte ha någonting alls, tycker jag.

I: Vilka specifika krav tycker du att brukarmedverkan ställer på dig som projektör?

A: Det ställer framför allt de här kraven som jag nämnde, att jag kan kommunicera, att jag är... givetvis så måste jag vara open-minded, jag måste också vara beredd att motivera för sådana saker... att motivera beslut som går emot vad folk säger, va. Jag måste kunna sila,

verkligen, jag måste kunna... Jag är ändå ett ombud, och jag som har en större erfarenhet och kompetens på detta område, jag måste liksom lita på den kompetensen, jag får inte glömma bort min egen kompetens bara för att jag frågar en massa folk också göra allt jag kan för att göra dem till viljes, för det blir ofta inte något bra resultat av det heller.

I: Nej. Känner du att du kan se i själva resultatet att brukarna har haft en röst och ett inflytande i det som har gjorts?

A: Det var det jag nämnde att, det... Ja, förmodligen ser man det på det vis att det... Det blir alltså, jag tror snarare så här att det... Alltså om vi pratar ritning respektive vad som är byggt sedan, va... Alltså, vår ritning kanske inte ändrar sig så där fruktansvärt mycket beroende på om vi frågar dem eller inte, men jag tror att från att vi lämnar ritningen ifrån oss, om den är förankrad, om ritningen väl är förankrad så har den mycket större möjlighet att verkligen förverkligas sen, till fysiskt resultat, för att då finns det många som vill ha detta och det är liksom inte samma risk att det prutas på detta då. Och det ses till att det görs så för då finns det ett stort tryck att så skall det bli. Så det är snarare den skillnaden, tror jag.

I: Man kanske kan säga att det handlar om att på vägen hinner man förklara och motivera olika saker som man väljer att ha på den här gården, kanske?

A: Ja, och om man lyckas då med det här att få folk att ta det till sig och tänker ja, men det här det är ju jättebra, och få dem att känna för detta, då, då kan, om vi nu säger MKB, bostadsbolaget där då, då vet de att det finns jättemånga som vill ha det här och då kan inte de börja göra avkall på vissa saker som vi har ritat och de måste se till att det blir utfört så som det... det finns många som har ögonen på dem och har krav på att det skall bli bra. Det kan inte... Alltså sådana där förändringar som... Jag ser i, vissa av de här gårdarna i ekostaden har inte haft några samråd, där har våra idéer blivit fullständigt överkörda kan jag säga... Av entreprenören faktiskt.

I: Okej.

A: Bara som ett exempel på det, och jag tror inte att det hade skett om detta hade varit framarbetat och förankrat och att det fanns en medvetenhet hos många om vad som skulle bli. Då hade entreprenören inte haft en chans att börja pilla och ändra på samma sätt som man har gjort nu.

I: Hur har intresset varit från de boende?

A: Stort, tycker jag generellt det har varit. De var väldigt engagerade. Det blev till och med så att en av dem som var boende då bara, hon visade sådant stort engagemang under de här mötena så att hon blev liksom inplockad i den här projektledningsgruppen och ledde möten och så vidare. Så att... Sen har det ju givetvis... Man har ju ingen koll på vilka som har kommit eller hur många egentligen av dem som verkligen blivit kallade. Det är säkert så att det är vissa grupper som, medan andra grupper... Jag kan inte minnas att jag hörde några invandrarröster till exempel, även fast det är ett väldigt invandrartätt område. Men det har vi ju inte följt upp eller kollat och [Nej] jag har ingen koll på det.

I: Just det. Tror du att de som har varit aktiva och varit med på de här mötena och så, att de har fått större hänsyn i själva projekteringsarbetet sedan?

A: Ja, alltså de får ju en förståelse, alltså det är ju en slags utbildning, som jag ser det, de förstår villkoren för både det ena och det andra, för arkitektarbetet, förståelse av den gröna miljön allmänt, för skötseln liksom, och, ja. Nej, men, jag ser det som, man lär sig, de lär sig jättemycket som är bra, alltså. Om man ser för områdets, hur området utvecklas framöver, det finns en, det blir en starkare känsla för sitt område, man kan i framtiden kanske bättre diskutera, om det kommer ett möte om hur området skall skötas, vilken budget man skall ha för skötsel och så vidare så finns det ju kanske, har kanske folk snappat upp ett och annat och kan liksom, ja, ha bättre synpunkter på sådana saker när det kommer upp. Ja.

I: Vilka önskemål var de som var mest tydliga från brukarna?

A: Nu är det längesedan här, [Ja] men okej, vi kan... Önskemålen var, kan jag säga, väldigt specifika. Vi vill ha blommande körsbärsträd.

I: Okej.

A: Alltså, vi pratar om dagvatten och vi pratar om ekologi, och vi pratar, men de vill ha blommande körsbärsträd. Alltså, det är mycket så, va. Och där har man ju också ett utbildningsproblem. Där måste man vara pedagog och säga, ja, men det skall vi försöka ordna, men nu är vi här för att prata om detta och det vi vill egentligen ha era synpunkter på är detta. Det måste man våga ställa sig upp och säga då. Och hoppas att de inte tar illa upp. Men det ser jag också som ett symptom på att de inte har haft någon chans att föra fram sina synpunkter tidigare kanske, va. Då kommer plötsligt upp en massa grejor som inte berör oss överhuvudtaget. Vi är de första som de har haft en chans att känna att de kan slänga fram sina gömda önskemål till, så, va, det är nog symptom på det, tror jag. Men också givetvis att folk ser ju kanske inte de strukturella problemen och möjligheterna i första hand utan det är enskilda element och objekt som bänkar, träd och handfasta ting, tror jag, först och främst. Så det var mycket sådant.

I: Har det kommit upp några önskemål som du blev förvånad över eller som...

A: Nej, inte som... inte på det viset alltså. Man är förvånad över att det finns människor som är si och som är så och det är liksom... Man blir allmänt förvånad över hur brokig världen ändå är, va. Att... Men jag kan inte säga att det är några förvånande... Alltså själva önskemålen i sig har väl inte varit förvånande eller så, det kan jag inte erinra mig. Det kan jag inte göra, men... Utan det är mer förvånande att de... Som jag sa... Som det här med körsbärsträdet liksom, det är förvånande på det sättet, va. Att ja, ja, är det det som är det viktigaste för dem. Men det är ju, jamen, det där med körsbärsträdet det var ju bra, det var ju inga problem för oss att... Eller för... Eller det blev ju Svenska Landskap då, de kunde ju rita in detta givetvis, det var inga problem, så att...

I: Har det uppstått några konflikter under det här arbetet?

A: Alltså... Inte om arbetet i sig och inte om själva samrådets bedrivande i sig, men givetvis har det ju kommit, alltså... Alla har väl inte varit med på det som har beslutats på de här mötena. Vi jobbar med dagvatten då och det är ju ganska känsligt på många sätt. Många uppfattar det som en... Dels är det här med skräpighetsgrejen då, va. Dammar och kanaler som samlar skräp. Inte populärt i den äldre generationen, kan jag säga. Och sen har vi barnsäkerhetsaspekten, som förvåna... Och det kan förvåna mig, att det inte kom upp mer synpunkter och att de var rädda, föräldrarna var rädda för att barnen skulle trilla i och så, men det ser jag som ett resultat av att vi berättade noga vad det innebär, hur djupa, hur djupt kommer vattnet vara, och så vidare. Vi kommer inte att ha staket, för vi ser det som att det här är någonting som barnen skall klara och. Nej, vi var förvånade över att inte krav på staket och sådant där kom upp. Men vad skulle jag säga? Jo, men likväl då så har det varit konflikter efteråt då att folk har reagerat negativt när de väl ser det komma till stånd. Nej, men, skall vi ha den här skräpiga stora fula vattenytan här och det är ju livsfarligt för barn och, alltså, det har kommit upp i alla fall fast det har varit uppe på möten. Det har det ju gjort.

I: Men kan det vara ett resultat av att de inte har förstått innan då, hur det skulle bli?

A: Jag vet inte, de kanske inte har varit på mötena. Jag kan inte säga om de människorna just har varit på möte, det... Det är det ena, va, det andra är att de antagligen inte har förstått, nej. Det är inte helt lätt att översätta en ritning till verkligheten alltså, det... Det får jag väl erkänna att i det fallet hade vi inte jobbat specifikt med att göra de här bilderna eller planerna tillgängliga på något annat sätt. Det var ju en plan vi visade där man kunde jobbat mer med kanske perspektiv och något fågelperspektiv eller någonting så att man lättare skulle kunna leva sig in, men det var ju... Det hade vi ju i och för sig inte gjort i det sammanhanget då.

I: Okej.

A: Plus den här skräpigheten, det syns ju inte i våra bilder, va, [Nej] det kan vara svårt att föreställa, leva sig in i vad som skall hända. Och vi hade väl egentligen inte själva föreställt oss att det skulle vara en sådan sopkorg som det lite grann har blivit, va, men...

I: Okej. Finns det fler problem eller brister eller klagomål som har kommit upp i efterhand?

A: Ja, det som rörde dagvatten det var i och för sig skräpigheten och någon tyckte väl att det var lite farligt igen, trots allt. Nej, men så var det med gårdarna, så var det, som berör Svenska Landskap, de ville ju gå tillbaks till 50-talet då och då var det grusade gångar, inte asfalterade som när vi kom dit då. Ville de ta tillbaka det där med grusade gångar, och där har varit jättemycket klagomål på att gruset följde med in i husen och sådär. Det vet jag, så där har de fått backa bitvis då, efteråt. Det är det jag känner till. Jag vet också att det finns en stolthet över förändringen med dagvatten eller så, det vet jag också. Absolut inte bara klagomål, långt därifrån.

I: När de boende kontaktades första gången för att ta sig in i det här arbetet, vet du hur det gick till?

A: Nej, det får du fråga Svenska Landskap. Vi kom inte in på de första, vi var inte ens med på de första mötena, så att det får du bolla över till dem.

I: De mötena som ni har varit med vid, vilka parter deltog i dem?

A: Ja, om jag minns då... Ja, vi var där tillsammans med Svenska Landskap, och där fanns någon från projektledningen för ekostaden. Och det var väl det egentligen, så var det de boende. Och sedan vilka, som sagt, om de boende var kallade, eller om det var vissa utvalda företrädare eller om det var... Det var nog ett allmänt, öppet möte för alla som ville. Det vill jag minnas att det var. Det har det varit.

I: Vet du om det har funnits några flera, vi kan kalla det metoder, att nå ut till de boende, förutom möten just?

A: Det tror jag inte att det har funnits. Ingenting jag har hört om i alla fall, det tror jag inte.

I: Okej.

A: Ja, det har säkert gått utskick givetvis på ett allmänt plan om ekostaden, de har säkert fått papper i sin brevlåda, det tror jag säkerligen, men specifikt om själva utformningen av... så, det kan jag säga nästan säkert, det har det inte gjort det.

I: Okej. Tycker du att det har fungerat så som det har varit?

A: Man kan lägga sig på olika ambitionsnivå där givetvis, va. Jag tycker väl, det har väl fungerat ganska väl utifrån detta ganska enkla upplägg, ändå, va. Man kunde ha haft mer uppföljningsmöten, man kunde... Nej, man kan jobba hur mycket som helst med detta, va, skicka ut material i förväg och, ja, liksom ha med work-shops där man verkligen... Det finns jätte... Alltså det här var den enklaste formen av samråd egentligen, tycker jag, men den... Och det har väl funkat väl utifrån det, men man kan göra väldigt mycket mer, det kan man göra, om man vill, och har pengar.

I: Pengar, säger du, spelar det en stor roll i arbetet med brukare?

A: Ja, alltså, det är ju... Det går många timmar alltså, för ganska många människor. Möten på kvällstid och lite obekvämt arbetstid och sådär, va, så visst det... Det måste inte bli jättedyrt... Egentligen, jag tror att det lönar sig, det är inte så jag säger. Men alltså, det kan vara svårt för... Alltså om vi som projektörer liksom föreslår det så är det inte helt ovanligt att man får backa, att de backar, att beställaren backar för att de ser kostnaden med det. Så att, beroende på vad det är för slags samråd och så... Samråd måste förberedas, man måste anpassa material som jag sa, det går ganska många timmar på själva mötestiden, sedan skall man då sammanställa materialet och helst då kommunicera tillbaks till dem man har snackat med. Plus eventuellt revidera sina ursprungliga tankar utifrån detta så att totalt sett kan det ju spinna iväg ett antal timmar, när man ändå har en ganska tight budget, så att... Men det är klart det kostar. Men jag menar, man måste se det då i sammanhanget att resultatet blir bättre

och att man slipper kanske kostnaderna, ändringar i efterhand och allt sådant där, så jag menar absolut... Den lilla merkostnaden, det lönar sig flera gånger om det är jag övertygad om.

I: Är det svårt att få uppdragsgivaren att förstå?

A: Ja, det är det det är, det är det det är, va. Det, ja, nu säger jag bara, nu tänker jag väldigt generellt alla de här uppdragen vi har haft generellt att det är inte alltid så lätt. Vi jobbar väldigt hårt på att övertyga dem och vi är rätt så duktiga på det också vill jag påstå. Karin är väldigt, väldigt duktig på att göra just detta, va. Så att vi lyckas väl ganska väl vill jag säga, men då måste man ha argumenten, man måste kunna sin sak för att kunna argumentera för de här sakerna. Det är inte lätt att göra om man inte är van att liksom presentera vad vill vi uppnå med detta upplägget och motivera just de kostnaderna och som det för med sig. Det måste man kunna göra.

I: Så det kanske är mycket en erfarenhetsfråga...

A: Ja, det är det absolut alltså.

I: ... att kunna visa från tidigare...

A: Ja, precis att kunna visa på andra resultat från andra sammanhang inte minst. Och visa att... Kunna liksom övertyga att det här kan vi jättebra och vi vet precis hur man skall göra och så. Och då måste man ha haft chansen tidigare givetvis.

I: Ja. Nu just i Augustenborg här då så var det dagvattnet som ni arbetade med, så jag antar att det är det som blev den största förändringen på gården, utifrån ert arbete.

A: Ja, ja. Det är det ju.

I: Ja. Hur skulle du vilja beskriva den här gården idag?

A: Jag har inte varit där (viskar).

I: Ja, precis, har du varit där?

A: Ja, men, jag vet... Förresten på tal om missnöje alltså, va, nu måste jag ta den här historien, den är ju liksom special, det kanske ligger, men alltså, det finns ett företag som heter Mark & Miljö, det känner du kanske till, de har anläggare och de ritar också. Och den här gården som jag pratar om, där det verkligen var brukarmedverkan, den blev utförd som vi hade ritat och allting var frid och fröjd. Sedan var det några andra gårdar där vi fick i uppdrag att göra, ni måste göra billigare och enklare ritningsunderlag då för vi har inte råd att ni gör sådana fullständiga handlingar, så får Mark & Miljö då själva göra liksom projektering och bygga detta. Varvid Mark & Miljö tar över detta, fullständigt ritar om vårt från början alltså. Finns kvar ett och annat av det vi ritade, men i princip så gör de om alltihopa. Och de tänker inte ett dugg på 50-talet, de förstår sig inte på det där med hur vattnet betar sig, de gör prydnadsdammar, det där med fördröjning och så det förstår de sig inte på, de gör prydnadsdammar. Och sedan är det så att de där prydnadsdammarna blir jättepoppis, för de är väldigt gulliga och söta, de har ingenting med 50-talet att göra, de fyller inte den där egentliga funktionen som de ska, men de blir väldigt, väldigt poppis hos de boende. Och då kan man ju gå till sig själv, ja men, vi skulle kanske också varit, lagt oss på mer gullig nivå liksom och så, va, men det slutar i alla fall, när du frågar nu hur det ser ut på den här gården idag vad som har hänt. Jag var där för ett år sedan, bara för att kika hur det utvecklar sig, och konstaterar att Mark & Miljö har byggt om vår damm. Redan, efter, vad det nu är, tre-fyra år. I vår stora damm då så har de lagt i små gulliga bäckar och stenar och pynt, växter och så. Och den stora fördröjningsfunktionen är borta, så att det går inte då, då skulle de dränka hela anläggningen vid stora regn. Det har de då, ja... Det får en ju att verkligen tänka... Dels det som man håller på med själv, dels hur har det där samrådet fungerat, det undrar man ju verkligen. Nu tror jag inte att det är samrådet det är fel på i det här fallet, jag tror faktiskt, jag tror verkligen inte det, vi kanske ändå har överskattat människans förmåga i det här området att liksom förstå att man kan bygga på 50-talsmanér idag, att man måste ta hänsyn till detta, att det blir kanske lite för betongigt och storskaligt för dem, i deras ögon och de ser kanske inte skönheten i det här, funktionen som är med reningen och så vidare. Utan det är det här

ögats fascination av den lilla plantan och det gulliga vattendraget som porlar fram och som de uppskattar helt enkelt då... som är grejen. Plus Mark & Miljös stora förmåga tydligen att sälja in sig själva och få gehör för sina tankar där.

I: Men kan man säga då att det finns en klyfta mellan vad landskapsarkitekten vill uppnå och vad folket vill ha?

A: Tydligen. Det måste vara så, det måste vara så. Och vi antagligen inte gjort tillräckligt bra... förklarar våra idéer tillräckligt tydligt, eller så. Och jag tror att den här skräpigheten som jag nämnde, va, den stora dammen som vi har fått oss ålagt som en yta som måste finnas där, va, för att vattenreningen skall fungera... det är en stor damm som verkligen kan vara tom på vatten på sommaren, för det måste, det liksom ligger i funktionen, att det måste kunna torka ut för att det skall vara plats för stora sommarregn där, va. Och det är ju inte, då ligger det kvar en del skräp och det kan se, när det verkligen torkar ut så ser det nog ganska, det ligger en del avlagringar och sådär, va. Och vi har väl övervärderat folks förmåga att acceptera detta som någonting nödvändigt eller sådär, va. Nu förstår jag inte hur, nu förstår jag inte egentligen hur den här funktionen, hur det fungerar, va, alltså jag är inte insatt i hur det faktiskt funkar med, när det kommer stora regn som det är nu, va. Men det är ju risk att det sköljs bort alltihopa, jag vet inte hur de har ändrat på... Nej, jag vet inte hur det går till. Men... Vad sa du nu, vad var frågan?

I: Jag vet inte... Jag minns inte själv.

A: Nej, nej... skit samma.

I: Men kan det vara, jag funderar lite på, i den här typen av områden så har man väl ändå en viss omflyttning, antar jag, [Ja, ja] kan det vara så att det kommer in nya människor som inte riktigt har varit med i idéerna [Det kan ju vara så.] eller i samrådet?

A: Det kan ju vara så. Men samtidigt, de som har varit missnöjda ändå, som vi har hört är missnöjda under tiden de byggde anläggningen, det var äldre människor [Ja] så det är inte, alltså... Det vill säga de som har bott där sedan området byggdes på 50-talet. De har varit de mest negativa till förändringen. Så jag har svårt att tänka mig att det skulle bero på dem som kommer in utifrån, för de är väl ofta mer öppna för det som... Jaha, så ser det ut här, va. Alltså, man har inga förväntningar på någonting utan man kommer mer med öppna sinnen, så jag tror inte att det handlar så mycket om det egentligen. Men det vet jag givetvis inte.

I: Nej. Hur skulle du vilja sammanfatta dina erfarenheter av brukarmedverkan?

A: Då vill jag nog prata mer i stort och inte bara Augustenborg för Augustenborg det var liksom bara en grej och den är liksom för enstaka händelse för att kunna dra några slutsatser om. Och egentligen så är det för tidigt, tycker jag, vi har jobbat, det tar ju sådan tid innan man ser resultatet när man jobbar på det här sättet, och vi har jobbat med det ett par år nu men, med den här inriktningen mer tydligt, men det är egentligen för tidigt att, även där dra slutsatser, men för mig är det en självklarhet, alltså. Ju mer man tänker på det desto självklarare är det. Och nu jobbar vi klart med sådana här saker som vindkraft och så vidare, stora saker som påverkar på ett väldigt påtagligt sätt vissa människors vardag och sådär. Och det är ju självklart att de skall få lov att ha synpunkter på detta och det... jag tycker... för mig är det en gåta, för det första, varför det inte lärs ut på utbildningen, samrådsmetodik, en enorm gåta. Varför inte arkitektskrået överhuvudtaget har det på sin agenda, liksom, det är någon som är lite expert på det kanske i utkanten, som kanske pysslar med det. Nej, för att det är ju liksom en demokratisk fråga, liksom. Sen ser jag också problemen med samråd givetvis, att det kan bli slag i luften och det kan försena processen och det kan... ja, det fördyrar ju initialt då för beställaren, men, men, och det hänger på att man gör det på rätt sätt, att vara medveten om vad samråd är, vad är möjligheterna, vad är begränsningarna med det. Men kan man det och har kompetensen för det så ser jag stora möjligheter, inte minst då att man utbildar och medvetandegör människor om sin närmiljö och sin vardag liksom och att de känner att de är delaktiga i någonting, de har haft sin chans att säga till om sådant som... om de tycker att det

är viktigt så har de chans att säga till om det och det som sedan byggs, det har mycket större chans att bli bra och att slippa utsättas för förändringar. Alltså, i, ja, nu var det samråd som föregick den här gården på Augustenborg, va, men skulle samrådet ha varit tillräckligt bra så skulle det förmodligen inte ha hänt med ombyggnaden av den här dammen efter bara fyra år eller vad det kan vara.

I: Just det.

A: Nu skedde det i alla fall, ja... så det motsäger ju allting egentligen va, vi hade samråd och lik förbannat så blev det så här. Så att det har jag ingen förklaring på, det... Men givetvis så måste, ett samråd det är klart att det är ju ingen garanti för att allting sedan permanentas för evigt, det måste ske en förändring givetvis. Ja, en oklar sammanfattning.

I: Du säger då att de har, de byggde om den här dammen. Är det fler saker på gården som har förändrats, vad du vet efter...

A: Ja, alltså det kan vara någonting med gruset igen, att de har lagt igen mer grusytor, det får du fråga Ann-Sofi. Annars så tror jag inte att det är någonting egentligen, utan det är den här stora dammen som har... Nej, det är nog mest... Det är ingenting annat vad jag vet, inte som jag har sett i alla fall.

I: Är du för eller emot brukarmedverkan?

A: Nej, men jag är för, om det bedrivs på rätt sätt. Och det får inte vara, det får inte vara spel för gallerierna, liksom, det måste göras med... man måste göra det på... ta det på allvar och, vem som helst kan inte driva det liksom, och gå ut och driva det, man måste vara kompetent när man gör det, annars så kan det lika gärna vara så. Man måste, nej, man måste hantera... Nej, det är svåra frågor alltså, det är svårt att driva det.

I: Men du prata om brukarmedverkan som ett sätt att utbilda folket, om vi nu kallar dem så, tycker du att det handlar om att... man skall lära dem att anamma landskapsarkitektens syn, eller?

A: Nej, absolut inte, det får det ju inte vara. Givetvis, det är ett givande och ett tagande, va. De skall lära sig lite av hur vi ser på saker givetvis, men vi måste också lära oss hur de ser på saken. Så att, jag menar, vi måste ju visa dem att det här handlar inte om att man kan få allt man önskar, utan vi måste ju väga saker och ting emot vartannat. Det är en utbildning, så långt måste de ta till sig vad vi står för, alltså... Vi skall ju då åstadkomma en syntes och vi måste ha förståelse för att det är många saker som måste beaktas och vi kan inte, så långt så måste vi utbilda dem i hur vi tänker, va. Sen måste vi inte vara, skall vi inte vara... det handlar ju inte om att vi skall lära dem vår smak, det är en annan sak. Så kan man uppfatta det också, va. Men det är klart, alltså, det... Om det på köpet blir någon liten smakskola, det är ju ingen nackdel med det, va. Alltså... Det är farligt att säga så här, men, jag hoppas att du förstår hur jag menar alltså, ju mer man lär sig, rent allmänt, jag menar... man lär ju sig att inte kombinera färger som inte går ihop, och man lär sig... det är ganska universella regler alltså. Och kan de få lite sådana grejor till sig, så är det ingen nackdel. Men jag menar, vi skall inte utbilda dem i minimalism liksom, det vore ju... Det finns en gradskillnad där, va. Vi skall inte övertyga dem om att vårt arkitektideal, våra arkitektoniska ideal är det enda rätta, så får det ju inte vara, men givetvis så måste de... så är det vissa grundläggande grejor om skala och det skall harmoniera med si och så... det skall vara omväxling mellan ljust och mörkt och öppet och slutet, alltså sådana där grundläggande grejor, det får de gärna lära sig, det lär jag dem gärna. Ja, du förstår vad jag menar, hoppas jag.

I: Ja, jag tror det... Ja, men då känner jag mig ganska nöjd. Är det någonting du vill tillägga?

A: Nej, jag bara tänker på detta att det måste ju upp på skolan detta, att utbildningen... att lära sig att hantera de här sakerna, det är... Det vill jag verkligen upprepa bara. Och, ja... Karin hon försöker då, nu, övertala Anders Westin, eller övertala, jag tror inte att det är några problem, men... Anders Westin håller i en kurs nu som, eller skall dra igång ett projekt nu i

vår här. Då skall hon försöka komma in där och skall försöka prata om detta, på den kursen då och kanske ha någon work-shop också.

I: Vad sa du att Karin hette?

A: Karin Hammarlund.

I: Hammarlund, okej.

A: Kulturgeograf.

I: Jaha, men då får jag tacka så jättemycket.